

**УНИВЕРЗИТЕТ ПРИВРЕДНА АКАДЕМИЈА У НОВОМ САДУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ ЗА ПРИВРЕДУ И ПРАВОСУЂЕ У НОВОМ САДУ**

***КРИВИЧНОПРАВНА ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ
И УПОРЕДНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ***

- Докторска дисертација -

Ментор:
Проф. др Јоко Драгојловић

Кандидат:
Бранислав Бабић 4-20 ДС

Нови Сад, 2023. година

УНИВЕРЗИТЕТ ПРИВРЕДНА АКАДЕМИЈА У НОВОМ САДУ

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ ЗА ПРИВРЕДУ И ПРАВОСУЂЕ

У НОВОМ САДУ

КЉУЧНИ ПОДАЦИ О ЗАВРШНОМ РАДУ

Врста рада:	Докторска дисертација
Име и презиме аутора:	Бранислав Бабић
Ментор (титула, име, презиме, звање, институција)	проф. др Јоко Драгојловић, ванредни професор, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Наслов рада:	Кривичноправна заштита животне средине у Републици Србији и упоредном законодавству
Језик публикације (писмо):	Српски, ћирилица
Физички опис рада:	Унети број: Страница: 244 Поглавља: 7 Референци: 138 Табела: 0 Слика: 0 Графикона: 20 Прилога: 1
Научна област:	Кривичноправна ужа научна област

<p>Предметна одредница, кључне речи:</p>	<p>Животна средина, угрожавање животне средине, кривичноправна заштита, упоредно законодавство</p>
<p>Извод (апстракт или резиме) на језику завршног рада:</p>	<p>Потреба за истраживањем питања кривичних дела против заштите животне средине је вишеструка. Наиме, неопходно је свеобухватно сагледати и одредити дистинкције различитих појавних облика ових кривичних дела, те направити јасну разлику између кривичних дела и привредних престапа. Сигурно је да је животна средина данас угроженија него пре само пола века, но вишеструко увећане могућности за утврђивање и контролу загађености нашег окружења свакако увећавају могућност и откривања и сузбијања ових кривичних дела. Сама животна средина, као заштитни објекат ове групе кривичних дела, може се угрожавати и уништавати на више различитих начина, које је потребно препознати, инкриминисати и санкционисати. Разлог више да се животна средина, као заштитни објекат, посебно издвоји и да се нагласи њен значај, јесте и у томе што је право на здраву животну средину право које је установљено Уставом Републике Србије, који предвиђа да свако има право на здраву животну средину и на благовремено и потпуно обавештавање о њеном стању.</p> <p>Циљ ове докторске дисертације је да се овим истраживањем добију валидна и научно обрађена теоријских сазнања о кривичноправним аспектима угрожавања животне средине у Републици Србији и упоредном законодавству, као и да се укаже на компаративна решења у погледу ових кривичних дела, те сагледају разлике и укаже на добра решења која су присутна у упоредном законодавству.</p> <p>Предмет ове докторске дисертације се састоји у анализи различитих кривичних дела усмерених против</p>

	<p>заштите животне средине, како са аспекта кривичног материјалног права, тако и са аспекта кривичног процесног права. Такође, циљ ове докторске дисертације је да се укаже и на одређене недостатке законских решења <i>de lege lata</i>, те да се предложи поједина решења <i>de lege ferenda</i>, а све са циљем унапређења законских прописа из ове области као и њихове примене, а у крајњем циљу је подизање нивоа ефикасности кривичног законодавства, као и јачања правне сигурности.</p>
Датум одбране: (Попуњава накнадно одговарајућа служба)	
Чланови комисије: (титула, име, презиме, звање, институција)	<ol style="list-style-type: none">1. др Боро Мердовић, научни сарадник Криминалистичко-полицијски универзитет у Београду - <i>председник Комисије - председник Комисије</i>2. проф. др Јоко Драгојловић, ванредни професор, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Универзитета Привредна академија у Новом Саду – <i>ментор</i>3. проф. др Ненад Бингулац, ванредни професор, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Универзитета Привредна академија у Новом Саду, – <i>члан Комисије</i>
Напомена:	<p>Аутор докторске дисертације потписао је следеће Изјаве:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Изјава о ауторству,2. Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада и3. Изјава о коришћењу.

	Ове Изјаве се чувају на факултету у штампаном и електронском облику.
--	--

UNIVERSITY BUSINESS ACADEMY IN NOVI SAD

FACULTY OF LAW FOR COMMERCE AND JUDICIARY
IN NOVI SAD

KEY WORD DOCUMENTATION

Document type:	Doctoral dissertation
Author:	Branislav Babić
Menthor (title, first name, last name, position, institution)	Phd. Joko Dragojlović, associate professor, Faculty of Commerce and Justice in Novi Sad, University Business Academy in Novi Sad
Title:	Criminal protection of the environment in the Republic of Serbia and comparative legislation
Language of text (script):	Serbian language
Physical description:	Number of: Pages: 244 Chapters: 7 References: 138 Tables: 0 Illustrations: 0 Graphs: 20 Appendices: 1
Scientific field:	Law (Specific field of science: <i>Criminal Law</i>)
Subject, Key words:	Environment, endangering the environment, criminal protection, comparative legislation

<p>Abstract (or resume) in the language of the text:</p>	<p>The need to research the issue of criminal acts against environmental protection is multifaceted. Namely, it is necessary to take a comprehensive look at and determine the distinctions between the various forms of these criminal acts, and to make a clear distinction between criminal acts and corporate criminal offenses. It is certain that the environment is more endangered today than just half a century ago, but the many times increased possibilities for determining and controlling the pollution of our environment certainly increase the possibility of detecting and suppressing these criminal acts. The environment itself, as a protective object of this group of criminal acts, can be endangered and destroyed in many different ways, which need to be recognized, incriminated and sanctioned. Another reason to single out the environment as a protective object and emphasize its importance is that the right to a healthy environment is a right established by the Constitution of the Republic of Serbia, which stipulates that everyone has the right to a healthy environment and for timely and complete notification about its condition.</p> <p>The aim of this doctoral dissertation is to use this research to obtain valid and scientifically processed theoretical knowledge about the criminal law aspects of endangering the environment in the Republic of Serbia and comparative legislation, as well as to point out comparative solutions regarding these criminal acts, and to look at the differences and point out the advantages of the solutions that are present in comparative legislation.</p> <p>The subject of this doctoral dissertation consists in the analysis of various criminal acts directed against protection of the environment, both from the aspect of criminal substantive law and from the aspect of criminal procedural law. Also, the goal of this dissertation is to point out certain shortcomings of legal solutions <i>de lege lata</i>, and to propose individual solutions <i>de lege ferenda</i>, all with the aim of improving legal regulations in this</p>
--	---

	area as well as their application, and the ultimate goal is raising the level of efficiency of criminal legislation, as well as strengthening legal security.
Defended: (The faculty service fills later.)	
Thesis Defend Board: (title, first name, last name, position, institution)	<p>1. Phd. Boro Merdović, scientific associate, Criminal Police University, Belgrade - President of the Commission - <i>President of the Commission</i></p> <p>2. Phd. Joko Dragojlović, associate professor, Faculty of Commerce and Justice in Novi Sad, University Business Academy in Novi Sad – <i>mentor</i></p> <p>3. Phd. Nenad Bingulac, associate professor, Faculty of Commerce and Justice in Novi Sad, University Business Academy in Novi Sad – <i>member of the Commission</i></p>
Note:	<p>The author of doctoral dissertation has signed the following Statements:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Statement on the authority, 2. Statement that the printed and e-version of doctoral dissertation are identical and 3. Statement on copyright licenses. <p>The paper and e-versions of Statements are held at the faculty.</p>

САДРЖАЈ

УВОД.....	12
1. Предмет и хипотезе истраживања	12
2. Циљ и хипотезе истраживања.....	19
3. Методе истраживања	20
1. ИЗВОРИ РЕГУЛИСАЊА КРИВИЧНИХ ДЕЛА ПРОТИВ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ	21
1.1. Међународни извори.....	21
1.2. Домаћи извори.....	31
2. НАСТАНАК И ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ ИНКРИМИНИСАЊА КРИВИЧНИХ ДЕЛА ПРОТИВ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ.....	41
2.1. Осврт на историјски развој кривичних дела против животне средине у свету	41
2.2. Историјски развој инкриминације кривичних дела против животне средине у кривичном законодавству Србије.....	45
3. ИНКРИМИНАЦИЈА КРИВИЧНИХ ДЕЛА ПРОТИВ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ У УПОРЕДНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ	60
3.1. Савезна Република Немачка	60
3.2. Руска Федерација	63
3.3. Република Аустрија.....	64
3.4. Република Северна Македонија.....	69
3.5. Република Словенија.....	72
3.6. Црна Гора.....	76
3.7. Република Хрватска	86
3.8. Босна и Херцеговина.....	93
3.8.1. Република Српска	94
3.8.2. Федерација Босне и Херцеговине.....	102
3.8.3. Брчко дистрикт Босне и Херцеговине.....	109
4. КРИВИЧНА ДЕЛА ПРОТИВ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ У ВАЖЕЋЕМ ЗАКОНОДАВСТВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ.....	117
4.1. Појам еколошког криминалитета	117
4.2. Карактеристике еколошког криминалитета	123
4.3. Еколошка кривична дела прописана Кривичним закоником Републике Србије... ..	127
4.3.1. Кривично дело загађење животне средине (члан 260.)	128
4.3.2. Непредузимање мера заштите животне средине (члан 261.)	130
4.3.3. Противправна изградња и стављање у погон објеката и постројења која загађују животну средину (члан 262.)	131

4.3.4. Оштећење објеката и уређаја за заштиту животне средине (члан 263.)	132
4.3.5. Оштећење животне средине (члан 264.)	134
4.3.6. Уништење, оштећење и изношење у иностранство заштићеног природног богатства (члан 265.)	135
4.3.7. Уношење опасних материја у Србију и недозвољено прерађивање, одлагање и складиштење опасних материја (члан 266.)	137
4.3.8. Недозвољена изградња нуклеарних постојења (члан 267.).....	140
4.3.9. Повреда права на информисање о стању животне средине (члан 268.)	141
4.3.10. Убијање и мучење животиња (члан 269.)	142
4.3.11. Преношење заразних болести код животиња и биљака (члан 270.)	144
4.3.12. Несавесно пружање ветеринарске помоћи (члан 271.).....	146
4.3.13. Производња штетних средстава за лечење животиња (члан 272.).....	147
4.3.14. Загађивање хране и воде за исхрану, односно напајање животиња (члан 273.)	148
4.3.15. Пустошење шума (члан 274.)	149
4.3.16. Шумска крађа (члан 275.).....	150
4.3.17. Незаконит лов (члан 276.).....	151
4.3.18. Незаконит риболов (члан 275.).....	153
4.4. Еколошка кривична дела из споредног законодавства	155
4.4.1. Кривично дело из Закона о средствима за заштиту биља	155
4.4.2. Кривично дело из Закона о здрављу биља	156
4.4.3. Кривично дело из Закона о генетички модификованим организмима	157
4.4.4. Кривична еколошка дела из Закона о водама	158
4.4.4.1. Неовлашћено пуњење и коришћење акумулације (члан 209.)	158
4.4.4.2. Оштећење при експлоатацији речних наноса (члан 210.)	158
4.4.5. Кривична еколошка дела из Закона о рударству и геолошким истраживањима	159
4.4.5.1.Кривично дело из члана 177.	159
4.4.5.2. Кривично дело из члана 178.	159
4.4.5.3. Кривично дело из члана 179.	160
4.4.6. Кривична еколошка дела из Закона о ветеринарству.....	160
4.4.6.1. Кривично дело из члана 154.	160
4.4.6.2. Кривично дело из члана 155.	160
4.4.7. Кривично еколошко дело из Закона о поморској пловидби	161
4.5. Кривичнопроцесна заштита	162
4.5.1. Начини сазнања за дела против животне средине	162

Кривичноправна заштита животне средине у Републици Србији и упоредном законодавству

4.5.2. Кривични поступак за кривична дела против животне средине.....	166
4.5.3. Споразум јавног тужиоца и окривљеног.....	172
4.5.4. Пресуда.....	173
4.5.5. Поступак по правним лековима	174
4.5.6. Притвор у кривичном поступку за дела против животне средине (у скраћеном кривичном поступку)	175
4.5.7. Оштећени у кривичном поступку за дела против животне средине.....	176
4.5.8. Однос кривичног и прекршајног поступка и поступка за привредне преступе	178
4.5.9. Одговорност правних лица за кривична дела и поступак према Закону о одговорности правних лица за кривична дела	183
5. МЕРЕ ПРЕВЕНЦИЈЕ И СУЗБИЈАЊА ЕКОЛОШКИХ КРИВИЧНИХ ДЕЛА	187
5.1. Субјекти заштите животне средине.....	191
6. ЕКОЛОШКА БЕЗБЕДНОСТ.....	200
7. ИСТРАЖИВАЧКИ ДЕО	203
7.1. Предмет и циљ истраживања	203
7.2. Анкета - Перцепција грађана о значају животне средине у Републици Србији	203
ЗАКЉУЧАК.....	224
ЛИТЕРАТУРА.....	231

УВОД

1. Предмет истраживања

Преко три деценије српско кривично право обезбеђује директну заштиту праву човека на здраву животну средину. Ипак, изгледа да животна средина никад није била загађенија.

Фрагментарни карактер кривичног права и његова супсидијарна примена у заштити добара, као последњег средства, за којим друштво посеже тек када одређеном добру не може да пружи заштиту на други начин, захтева осврт на друге врсте правне заштите животне средине којима се примарно гарантује уставом прокламовано право на здраву животну средину.

Правна регулатива која се односи на животну средину и њену заштиту задире у различите гране права, из разлога што се и проблеми који у овој области настају одражавају у разним сферама живота.

Устав Републике Србије право на здраву животну средину подиже на ранг уставног права.

У делу о људским и мањинским правима (члан 74.) Устава Републике Србије, садржане су одредбе о здравој животној средини. Устав предвиђа да свако има право на здраву животну средину и на благовремено и потпуно обавештавање о њеном стању. Даље, исти члан Устава предвиђа да је свако, а посебно Република Србија и аутономна покрајина, одговоран за заштиту животне средине. Интересантно је да за разлику од одговорности, Устав генералном клаузулом конституише дужност сваког да чува и побољшава животну средину, не наглашавајући посебну улогу републике и аутономне покрајине.

Општеприхваћена правила међународног права и потврђени међународни уговори саставни су део правног поретка Републике Србије и непосредно се примењују. Непосредна примена међународног права у материјалном кривичном праву је готово неостварива из више разлога. Пре свега, захтеви начела законитости, али и (за потребе кривичног права) недовољна прецизност и непотпуност норми садржаних у међународним уговорима, заснованих на политичком консензусу међународне заједнице готово онемогућава остваривање уставом предвиђене непосредне примене међународног права у кривичном праву.

Приметно је да аутори загађивање животне средине повезују са нивоом развијености привреде, а нарочито са убрзаним развојем и напретком, што је свакако веома значајна и у високој мери незаобилазна корелација. Такође, не треба губити из вида да управо тај, релативно висок, ниво развијености технике и технологије модерног друштва представља значајан (пред)услов могућности утврђивања степена загађивања животне средине. Сигурно је да је животна средина данас угроженија него пре само пола века, но вишеструко увећане могућности за утврђивање и контролу загађености нашег окружења свакако увећавају озбиљност проблема у коме се налазимо.

Иако је недораслост свести о потреби заштите животне средине у нашем друштву несумњива, ова појава је свакако прилично узрокована и нашим заостатком у економском развоју, те консеквентно суноврату вредности у српском друштву. подстицаји да унапредимо нашу еколошку свест долазе управо са међународног нивоа (пре свега из Европске уније, у виду услова за приступање) и представљају тежње за унапређењем квалитета живота човека.

Приметно је да ни државе које имају веома ефикасне правне системе и у којима је реакција на криминалитет знатно снажнија и бржа него код нас, нису у потпуности и на најадекватнији начин успеле да уклопе заштиту животне средине у оквиру кривичноправне регулативе.

Ипак, извесно је да се већи проблем у прописивању и пружању кривичноправне заштите животној средини налази у (не)примени законом предвиђених кривичних дела, него у самој законској регулативи. Неefикасности кривичног права у овој области сигурно доприносе и проблеми на плану узрочности (нарочито код синергизма и кумулације више загађивача), па самим тим се јављају тешкоће и на плану кривице и доказивања.

Кривично право се ни у ком случају, свакако, не би требало повући из домена заштите животне средине, али би ипак требало учинити кораке ка његовом оспособљавању да јасније одвоји кривичноправно релевантно оштећење или угрожавање животне средине од понашања која би ефикасније у свој систем уклопиле неке друге гране права.

Кривичноправна заштита животне средине свакако је инструмент заштите животне средине, који произилази из међународних докумената о заштити животне средине, а нарочито је прихваћен и почео је да се развија у оквиру права Европске уније. Директива за заштиту животне средине путем кривичног права из 2008. Године, донета

је као одговор на све теже облике угрожавања и уништавања животне средине, које су условљавале јасну и прецизну инкриминацију и прописивање еколошких кривичних дела и кривичних санкција за учиноце кривичних дела. Обзиром да су директиве акти секундарног законодавства Европске уније, путем којих се врши усклађивање националних права држава чланица, ова директива је омогућила да кривична дела против животне средине буду прихваћена, инкриминисана и процесуирана на исти или сличан начин у свим државама чланицама Уније, уз одређивање ефикасних, пропорционалних и одвраћајућих кривичних санкција за учиноце, односно правна и физичка лица.

Прописивање кривичних дела против животне средине у Европској унији је имало утицаја и на њихово прихватање и инкорпорисање у правне системе држава кандидата за чланство (а што се односи и на Републику Србију). Наведено проистиче из обавезе прихватања правних тековина (*acquis communautaire*) Европске уније током спровођења Споразума о стабилизацији и придруживању придружених држава, а посебно након добијања статуса кандидата и отварања преговора за чланство, у оквиру преговарачких поглавља.

О утицају ове материје у последње време, као и чињеници да Република Србија све више мора предузимати мере за сузбијањем кривичних дела усмерених против заштите животне средине, сведочи нам и то да је „Еколошко право” формирано као посебна научна дисциплина и као наставни предмет уврштено у наставне планове и програме многобројних факултета.

Што се тиче кривичног законодавства Републике Србије, кривична дела против животне средине прописују се у оквиру Кривичног законика, који се примењује од 2006. године, у глави двадесет четири тј. од члана 260. до члана 278., као и у оквиру Закона о здрављу биљу у члану 95., Закону о средствима за заштиту биља у члану 78. и Закону о генетички модификованим организмима у члану 45., који закони су донети 2009. године.

Разлог више да се овај заштитни објекат посебно издвоји и да се нагласи његов значај јесте и у томе што је право на здраву животну средину, право које је установљено Уставом Републике Србије (Устав РС, 2006). Тежећи да заштити животну средину, као и да се у потпуности уклопи у савремене тековине европеизације кривичноправних прописа, законодавац у Републици Србији прописао је понашања која се сматрају кривичним делом против овог заштитног објекта. Према тренутно важећим прописима та кривична дела су: загађење животне средине; непредузимање

мера заштите животне средине; противправна изградња и стављање у погон објеката и постројења која загађују животну средину; оштећење објеката и уређаја за заштиту животне средине; оштећење животне средине; уништење, оштећење, изношење у иностранство и уношење у Републику Србију заштићеног природног добра; уношење опасних материја у Републику Србију и недозвољено прерађивање, одлагање и складиштење опасних материја; недозвољена изградња нуклеарних постројења; повреда права на информисање о стању животне средине; убијање и злостављање животиња; преношење заразних болести животиња и биљака; несавесно пружање ветеринарске помоћи; производња штетних средстава за лечење животиња; загађивање хране и воде за исхрану, односно напајање животиња; пустошење шума; шумска крађа, незаконит лов и незаконит риболов.

До прописивања инкриминације која за циљ има заштиту животне средине долази у кривичном законодавству 1977. године, али тек 2006. године долази до обједињавања, кодификовања свих кривичних дела са овим заштитним објектом у Кривични законик Републике Србије.

Савремени свет представља садашњу (модерну) еру, или време глобализације, у којој велики број мултинационалних компанија, јурећи за профитом, не обраћа пажњу на степен оштећења животне средине у којој делује, као и на негативне ефекте који угрожавају људски, биљни и животињски свет. Свакако је њихова интенција да својим корисницима на најбољи и најефикаснији начин понуде своје производе и услуге, не водећи рачуна да на тај начин уништавају цела подручја, шумске појасеве, атмосферу и речне токове.

Имајући у виду да је угрожавање животне средине постало универзални проблем који није могуће решавати селективно или на нивоу појединих држава, исти се због озбиљности мора решавати на ширем, дакле светском нивоу. То практично значи да се у интересу пружања заштите природи и њеном богатству, које човекову животну и радну средину чини битним и различитим комплексом, морају више него до сада укључити многе организације, интеграције, појединци, и свако мора предузимати конкретније мере него што је до сада био случај.

Према извештају Интерпола „Еколошки криминал” је трећи најуноснији криминал на свету, након дроге и фалсификоване робе. Илегално се највише тргује дивљим животињама, рибом, дрветом, отпадом и минералима.

Из евиденције полиције Републике Србије за 2017. и 2018. годину, произилази да је на годишњем нивоу откривено око 2.000 кривичних дела еколошког криминала, међутим тај број је опадао у 2019. и 2020. години.

На основу података добијених са сајта Републичког јавног тужилаштва Републике Србије, када су у питању кривична дела усмерена против заштите животне средине, највећи број пријављених, процесуираних и санкционисаних, тј. осуђених лица било је за кривична дела незаконите експлоатације шума и убиство и злостављање животиња.

Ипак, на основу свакодневних извештаја из медија, долази се до закључка да је у великим градовима изузетно загађен ваздух, загађене су и реке, тако да помор рибе у њима није реткост. Међутим, статистички подаци показују мале бројеве откривања и процесуирања ових кривичних дела. Самим тим, ствара се слика да за све то нико не одговара, као ни за бацање отпада у природу и за стварање више хиљада дивљих депонија.

Према статистичким подацима, као подносиоци пријава, за кривична дела против животне средине у Републици Србији, најчешће се појављују државни органи, тј. на првом месту полиција, али у последње време значајан је број пријава које подносе грађани као појединци или правна лица.

Извесне тешкоће у пракси представља процесуирање кривичних дела из области заштите животне средине, с обзиром да су, на пример, привредно казнени поступци умногоме лакши за доказивање. Овде би требало раздвојити проблем увиђаја и обезбеђења доказа.

Прописане санкције сврставају нас у ред оних држава чланица Европске уније са стриктном казненом политиком у овој области, тако да домаће санкције у потпуности одговарају стандардом предвиђеним Директивом 2008/99 ЕЦ, а то је да су казне делотворне, пропорционалне и одговарајуће. Када је у питању важеће законодавство, исто је у целости усклађено са европским захтевима, с тим да, као важан изазов остаје његова примена, као и спровођење судских одлука.

Кривичним делима из области заштите животне средине треба приступити са много већом пажњом и деловањем. Тужилаштво треба да буде увек проактивно и не треба само да чека подношење кривичне пријаве. Овај орган треба да изгради боље односе са јавношћу, на начин да правовремено и истинито информише јавност о релевантним догађајима, предузетим радњама и решењима.

Посебну пажњу треба посветити институционалним реформама, едукацији и специјализацији лица у органима са надлежностима у домену заштите животне средине, као и унапређењу сарадње између њих. Неопходно је ускладити Кривични законик и одредбе споредног кривичног законодавства, бавити се решавањем све присутнијег проблема корупције, што би све доста допринело примени прописа и извршењу судских одлука, без којих нема ефикасне, квалитетне и успешне борбе за здравије и чистије окружење. Ту се пре свега мисли на прецизирање законских појмова, да се не препушта тако много пракси, која није уједначена и у крајњој линији води несигурности, те на бољој и јаснијој дистинкцији између кривичних дела и привредних престапа. Такође, треба коначно донети све предвиђене подзаконске акте чије је доношење предвиђено још одавно, све у циљу уједначеног и правилног поступања.

Било би пожељно, као опцију, размотрити идеју о поштравању казнене политике, у смислу поштравања запређених казни за кривична дела из предметне групе, тако да досуђена казна треба да буде већа него профит који је извршењем дела настао, све имајући у виду значај и друштвену опасност кривичних дела, као и сам заштитни циљ. У том смислу би било упутно увести обавезу ремедијације штете тамо где је то могуће.

Кривичноправна заштита животне средине базирана је на концепцији која животну средину посматра из биоцентричног аспекта, као категорију од кључне важности за живот, дакле као заштићено добро *per se*, за разлику од антропоцентричних концепција које су животну средину третирали као ресурс који је подређен људским потребама.¹

Еколошке деликте карактерише многобројност, узајамна разноврсност и особеност савременог криминалитета, па су по том основу у кривичноправној теорији разврстани у четири категорије: 1) општа кривична дела против животне средине; 2) кривична дела у вези са опасним материјама; 3) кривична дела против биљног и животињског света; 4) кривична дела противзаконитог лова и риболова.²

Глобални објект заштите јесте животна средина као императив којим се обезбеђују егзистенцијални услови за опстанак људске заједнице, преко групне

¹ Бошковић, М., (1993), Методика откривања и разјашњавања еколошког криминалитета, Виша школа унутрашњих послова, Београд.

² Лилић, С., Дреновак, М., (2009), Управна и управносудска заштита права на учешће јавности у стварима од значаја за животну средину у Србији, Анали Правног факултета у Београду, вол. 57, бр. 1, стр. 229-230.

заштите ваздуха, воде и земљишта. Као заштитни објекат ових кривичних дела јавља се основно право човека на здраву и релативно очувану природну средину.³

Један од разлога изузетно малог броја пријављених лица, односно откривених кривичних дела из ове области свакако представља специфичност прикупљања доказа који се по правилу базирају на вештачењима, за која би, по процени стручњака и теоретичара, било добро формирати тимове еколошких форензичара.⁴

Штету природи могу нанети како појединци, тако и привредна друштва, мања или већа, када ова проблематика прелази са нивоа кривичног права на ниво привредних преступа, с тим да, како појединац може предузети различите кораке за спас животне средине, тако нису ретки ни примери великих компанија које су препознале загађивање животне средине као велики проблем и допринос отклањања истог уврстиле у своје дугорочне циљеве.⁵

Што се тиче Републике Србије, она активно гради систем заштите животне средине, али се суочава и са проблемима усклађивања финансирања овог система и постављања циљева.

Објекат заштите ових кривичних дела је природа, у најширем смислу речи. Њу чине: природна богатства, човекова животна средина, радна средина и пољопривреда. Но, у основи заштите ових кривичних дела јесу природни услови за живот и рад човека, који омогућавају његово рађање, живот и рад. С друге стране, техничко - технолошки развој и модерне тековине индустријске револуције појединих деценија су створили многе нове изворе угрожавања живота и здравља људи кроз уништење и упропашћавање животне и радне средине човека. Што се тиче кривичних дела против животне средине, иста се могу сврстати у две групе дела која имају заједнички заштитни објекат. Првом групом дела настоје се очувати природни услови живота: ваздух, вода, земљиште, флора, фауна, исхрана од технолошког загађења које ствара модерна индустрија, саобраћај и техничко - технолошки развој. Другом групом дела се заправо штити пољопривреда, као једна од основних грана привреде, којом се омогућава исхрана становништва, а тиме и основе за његово очување и развој.⁶

³ Стојановић З., Перић О. (2009), Кривично право - посебни део, Правна књига, Београд, стр. 234.

⁴ Чавошки, А., (2010). Истраживање: Прекршаји из области заштите животне средине 01.01.2009 - 31.12.2010, Истраживање остварено уз помоћ Мисије ОЕБС у Србији, Београд, стр. 56.

⁵ Dragojlović J., Bingulac N., (2015). The use of Criminal law for the protection of the environment in the Republic of Serbia, XIX International Eco-conference, *Environmental protection of urban and suburban settlements*, Ecological movement, Novi Sad, pp. 341-350.

⁶ Петровић, Б., Јовашевић, Д., (2005). Кривично право Босне и Херцеговине – опћи дио, Сарајево, стр. 90.

2. Циљ и хипотезе истраживања

Потреба за истраживањем питања кривичних дела против заштите животне средине је вишеструка. Наиме, неопходно је свеобухватно сагледати и одредити дистинкције различитих појавних облика ових кривичних дела, те направити јасну дистинкцију између кривичних дела и привредних престапа. Сигурно је да је животна средина данас угроженија него пре само пола века, но вишеструко увећане могућности за утврђивање и контролу загађености нашег окружења свакако увећавају озбиљност проблема у коме се налазимо.

Сама животна средина, као заштитни објекат ове групе дела, може се угрожавати и уништавати на више различитих начина, које је потребно препознати, инкриминисати и санкционисати. Разлог више да се животна средина, као заштитни објекат, посебно издвоји и да се нагласи њен значај, јесте и у томе што је право на здраву животну средину право које је установљено Уставом Републике Србије, који предвиђа да свако има право на здраву животну средину и на благовремено и потпуно обавештавање о њеном стању.

На основу наведеног, свакако постоји потреба за истраживањем ове теме и правне регулативе *de lege lata*, као и одређивање евентуалних будућих приступа регулисању ове области *de lege ferenda*.

Циљ ове докторске дисертације је да се овим истраживањем добију валидна и научно обрађена теоријских сазнања о кривичноправним аспектима кривичних дела против животне средине у Републици Србији и упоредном законодавству, као и о компаративним решењима у погледу ових кривичних дела.

Такође, циљ истраживања ове докторске дисертације се састоји и у подробној анализи различитих кривичних дела у оквиру групе кривичних дела усмерених против заштите животне средине, како са аспекта кривично материјалног права, тако и са аспекта кривичног процесног права, а што је везано за поједине особености кривичног поступка везаних за кривично гоњење ових кривичних дела. Такође, циљ ове докторске дисертације је да се укаже и на одређене недостатке законских решења *de lege lata*, те да се предложи поједина решења *de lege ferenda*, а све са циљем унапређења законских прописа из ове области као и њихове примене, а у крајњем циљу је подизање нивоа ефикасности кривичног законодавства, као и јачања правне сигурности.

Основна хипотеза ове докторске дисертације јесте да у Републици Србији постоји адекватан нормативни оквир којим се пружа кривичноправна заштита животној средини.

3. Методе истраживања

Приликом израде ове докторске дисертације користиће се, преваходно, нормативни метод на основу којег ће се анализирати законски прописи који се односе на предмет истраживања докторске дисертације. Такође, користиће се и историјски метод, на основу којег ће се приказати историјски развој кривичних дела против заштите животне средине и њиховог законског инкриминисања у Републици Србији, али и у упоредном законодавству. Поред поменутих, користиће се и упоредни метод, на основу које ће се приказати и анализирати кривична дела против заштите животне средине у упоредном законодавству, при чему ће се дати приказ третмана ових кривичних дела у англосаксонском правном систему, али и у државама европско-континенталног правног наслеђа. Такође, за потребе ове дисертације користиће се и дескриптивни метод, метод анализе и синтезе, метод анализе садржаја, као и метод индукције и дедукције.

За потребе ове докторске дисертације, а посебно у истраживачком делу биће коришћене одређене судске пресуде и статистички подаци релевантних установа у Републици Србији, као и других домаћих и међународних невладиних организација, али и резултати спроведеног анкетног истраживања.

1. ИЗВОРИ РЕГУЛИСАЊА КРИВИЧНИХ ДЕЛА ПРОТИВ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

1.1. Међународни извори

Угрожавање животне средине кривичним делима је нарастајући проблем који наноси озбиљну штету животној средини у Европи и свету. Сваке године се увећава број радњи којима се животна средина угрожава, те је стога знатно проширена кривичноправна заштита животне средине. Овај облик криминала је привлачан за учиниоце због могућности остваривања великог профита са минималним ризиком од откривања и кривичног гоњења, нарочито када су у питању кривична дела са елементима организованог криминала међународног карактера.

Наиме, еколошки криминал се односи на све радње којима се крше одредбе еколошких прописа и којима се причињава значајна штета или угрожава животна средина и здравље људи, а што се најчешће манифестује кроз радње као што су: нелегалне емисије или испуштање супстанци у ваздух, воду или земљиште, нелегална трговина животињама и биљкама, нелегална трговина супстанцама које уништавају озонски омотач или опасним отпадом и сл. Еколошким криминалом се сматра сваки акт који је супротан еколошким нормама и који се основано може процесуирати, а суштина оваквог одређења се односи на постојање правно нормираних правила понашања у области заштите животне средине, која су опште обавезујућег карактера са унапред одређеним садржајем и за чије кршење је предвиђена санкција.⁷ У циљу сузбијања еколошког криминала, кривичноправна заштита је веома ефикасна и крајње нужна мера, а то из разлога што за сузбијање и превенцију еколошког криминала није довољно постојање само грађанскоправне одговорности за штету проузроковану животној средини, него је потребно и адекватно санкционисање кроз систем кривичних мера.

Међународни прописи имају велики значај у области заштите животне средине. Разликују се прописи универзалног карактера, који су донети у оквиру и под окриљем Организације уједињених нација или њених појединих органа, и прописи регионалног карактера, који су донети од стране регионалних организација као што су: Савет

⁷ Бјелајац Ж., Дашић Д., Спасовић М. (2011), Еколошка политика ЕУ и њен кривично - правни оквир, МП 4, Београд, стр. 567-582.

Европе, Европска унија⁸, АСЕАН, Афричка унија и сл. Исти постају обавезујући и део националног законодавства једне државе тек након што их та држава прихвати, потпише и ратификује у националном парламенту, али чак и у случају када нису формално извор права и део националног законодавства неке државе, бивају примењени и унети у правни и друштвени живот неке државе, будући да карактер акциденталног угрожавања животне средине често не познаје границе између држава.

Полазећи од чињенице да ризик акциденталног угрожавања животне средине представља експанзивну појаву која не познаје границе између држава и региона, међународна заједница је рано уочила потребу јединственог сагледавања начина, поступака и услова за постављање и унапређивање животне средине у целини или појединих њених сегмената.⁹

Појам права на здраву животну средину, на међународном нивоу, уведен је доношењем *Стокхолмске декларације о човековој средини 1972. године*¹⁰, према којој је основни еколошки циљ био смањење ризика у погледу услова живота и побољшање квалитета живота, уз поклањање посебне пажње заштити животне средине при остварењу ових циљева. Доношењем ове конвенције је отпочео период модерног међународног еколошког права, и почев од тада је уочљив убрзани развој међународних правних инструмената у области заштите животне средине, те развој инструмената којима се координирају преговори и примена споразума, што обухвата и одредбе о администрацији, надзору и финансијама.

Стокхолмска декларације је садржала 26 основних принципа заштите животне средине које у своја национална законодавства треба да укључе и примене државе чланице, као и читав низ других одлука које су имале огромно значење за даљи развој међународног права заштите животне средине.

Истовремено са доношењем Стокхолмске декларације, на Стокхолмској конференцији УН донета је *Одлука о спровођењу Акционих планова у области заштите животне средине*, којима треба извршити заштиту, очување и унапређење здраве животне средине, од којих је до сада спроведено шест. Шести акциони програм животне средине 2001-2010, посвећен је заштити климе, здравља, природе и

⁸ Више у: Бјелајац, Ж., Драгојловић, Ј., (2016). Усклађивање кривичног законодавства Републике Србије са правом Европске уније у области заштите животне средине, *Европско законодавство*, вол. 15, бр. 56-57/16, стр. 345-359

⁹ Нинковић М. (2004), *Заштита животне средине и еколошке парнице у САД*, Београд, стр. 112-123.

¹⁰ Закон о потврђивању Стокхолмске конвенције о дуготрајним органиским загађујућим супстанцијама („Службени гласник РС”, број 42/2009).

разноликих врста, као и управљању природним ресурсима, а посебан акценат је дат на проблеме земаља које желе да приступе ЕУ.¹¹

Након Стокхолмске конференције, право на адекватну животну средину је било тема бројних међународних извештаја, као и многих националних устава и судских одлука.

Затим је 1992. године уследило ступање на снагу *Базелске конвенције о контроли прекограничног кретања опасног отпада и његовог одлагања*,¹² а чији циљ је да се обезбеди свеобухватна контрола прекограничног кретања опасног отпада и која подразумева и одговорност, као и благовремену исплату накнада за штете које проистекну услед прекограничног кретања таквог опасног отпада, укључујући и инциденте који се јављају као последица незаконитог промета.

Исте године је у Рио де Жанеиру одржана Конференција УН о животној средини и развоју, на којој је учествовало 178 земаља, а која резултира доношењем *Декларације УН о животној средини и одрживом развоју*, која садржи 27 принципа којима је дефинисан појам одрживог развоја, и којом су даље разрађени принципи из Стокхолмске декларације и уведени нови, са циљем да се на јединствен начин уреди систем заштите животне средине како на националном тако и на светском плану, а које у своја национална законодавства треба да укључе и примене државе чланице.

На Конференцији у Рио де Жанеиру је усвојена и *Агенда 21 - глобални акциони план одрживог развоја за 21. век*, чије потписнице су 173 земље, укључујући и нашу земљу, а која Агенда има огроман значај и за локалну самоуправу, јер је њоме, између осталог утврђена улога локалне власти у иницирању процеса одрживог развоја на локалном нивоу.

Исте године донет је и *Кјото протокол уз Оквирну конвенцију УН о промени климе*,¹³ који представља основни међународни уговор, који регулише питања промене климе и којим је учињен покушај да се опште обавезе и права из Оквирне конвенције делимично конкретизују и учине оперативним. Овај протокол је додаток Међународном споразуму о климатским променама, потписан са циљем смањивања емисије угљен-диоксида и других гасова који изазивају ефекат стаклене баште. Отворен је за потписивање 1997. године, а наша земља га је прихватила 2007. године.

¹¹ Бјелајац Ж., Дашић Д., Спасовић М. (2011), Еколошка политика ЕУ и њен кривично - правни оквир, МП 4, ор. cit. стр. 567-582.

¹² Закон о потврђивању Базелске конвенције о контроли прекограничног кретања опасног отпада и његовог одлагања („Службени лист СРЈ, Међународни уговори”, број 2/99).

¹³ Закон о потврђивању Кјото протокола уз Оквирну конвенцију УН о промени климе („Службени гласник РС - Међународни уговори”, број 88/2007).

Међутим, Кјото протокол у пракси није дао очекиване резултате, те га је заменио *Париски протокол* из 2015. године.¹⁴

Такође је значајно поменути и *Јединствени европски акт из 1986. године*, којим су утврђене смернице и постављени приоритетни задаци у домену: заштите, унапређења и очувања човекове околине, доприносу заштити здравља људи, рационалног коришћења природних ресурса, као и унапређењу мера за суочавање са регионалним и планетарним проблемима животне средине на међународном нивоу.

Затим *Уговор из Масстрихта из 1992. године*, који даје значајна овлашћења Европској унији, обезбеђујући даље јачање места и улоге политике Заједнице Европске уније у области заштите животне средине. Овај Уговор у члану К.1. тачка 7 одређује да су ради остваривања циљева Европске уније, посебно слободног кретања лица уврђена питања од заједничкох интереса у које спада и „правосудна сарадња у кривичним стварима“¹⁵, а на који начин су формирана три стуба Европске уније, од којих се трећи стуб огледа у сарадњи држава чланица у области правосуђа и унутрашњих послова.

Веома значајан је и *Уговор из Амстердама из 1997. године*, којим је одрживи развој дефинисан као циљ Европске заједнице, која је обавезна да стреми високој мери заштите и побољшању квалитета животне средине, те да код свих мера узме у обзир њене интересе. Овим Уговором је успостављен простор слободе, безбедности и правде у оквиру Европске уније, а на који начин је извршена трећа значајна реформа Европске уније.

Значајно је поменути и *Архуску конвенцију о доступности информација, учешћу јавности у доношењу одлука и приступу правосуђу у вези са питањима животне средине*,¹⁶ која је донета 1998. године у Архусу, у Данској, а коју је потписало 35 држава и Европска унија, док ју је наша земља потврдила 2009. године. Циљ ове конвенције је да ојача улогу грађана и организација цивилног друштва у питањима која се тичу животне средине. Дефинише низ права појединаца и организација цивилног друштва у вези са животном средином, као што су право грађана на информације о животној средини које се налазе у поседу државних органа, право грађана да учествују у изради планова, програма, политике и законодавства који могу утицати

¹⁴ Закон о потврђивању Споразума из Париза („Службени гласник РС - Међународни уговори”, број 4/2017-91).

¹⁵ Јовашевић Д. (2009), Систем еколошких деликата – Еколошко казнено право, Правни факултет у Нишу, Ниш, стр. 52

¹⁶ Закон о потврђивању конвенције о доступности информација, учешћу јавности у доношењу одлука и приступу правосуђу у вези са питањима животне средине („Службени гласник РС - Међународни уговори”, број 38/2009).

на здраву животну средину и право грађана на приговор у случају да су им права у вези са приступом информацијама или јавним учешћем повређена. Државе потписнице конвенције су дужне да законодавно обезбеде да државни органи, на националном, регионалном или локалном нивоу, допринесу остварењу наведених права.

2001. године у Ници је донет *Уговор* којим је настављена тенденција интензивних и свеобухватних напора ЕУ у циљу очувања и унапређења животне средине.

Такође је веома значајно поменути и изворе у области заштите: ваздуха, воде, дивље флоре и фауне и буке:¹⁷

1. У области заштите ваздуха, један од најзначајнијих докумената је *Директива бр. 96/62/ЕЦ Савета министара ЕУ о процени квалитета ваздуха и управљању из 1996. године*,
2. У области заштите вода, један од најзначајнијих докумената свакако је *Директива 2000/60/ЕЦ Европског парламента заједничког оквира акције у области политике вода*,
3. У области угрожених биљних и животињских врста, један од најзначајнијих докумената ЕУ је *Уредба Савета министара бр. 338/97/ЕЦ о заштити врста дивље флоре и фауне путем регулисања њихове трговине*,
4. У области заштите од буке најзначајнији документ је *Директива Европског парламента 2002/49/ЕЦ у вези са проценом и управљањем буком у животној средини*.

Међутим, како говоримо о међународним изворима права у области кривичноправне заштите животне средине, издвојићемо *Конвенцију Савета Европе о заштити животне средине путем кривичног права, донете у Стразбуру 1998. године*¹⁸ и *Директиву 2008/99/ЕЗ о заштити животне средине путем кривичног права из 2008. године*.¹⁹

Са *Конвенцијом Савета Европе о заштити животне средине путем кривичног права*, је заправо дошло до свеобухватне кривичноправне заштите животне средине у међународним оквирима. Циљ ове конвенције је био наглашавање потребе за

¹⁷ Бјелајац Ж., Дашић Д., Спасовић М. (2011), Еколошка политика ЕУ и њен кривично - правни оквир, МП 4, ор. cit. стр. 567-582.

¹⁸ Савет Европе, Збирка докумената (1998), Београд, стр. 169-189.

¹⁹ Директива Европског парламента и Савета број 2008/99/ЕЗ о заштити животне средине путем кривичног права, ОЈ L. 328/28 од 06.12.2008. године.

успостављањем кривичне одговорности у случајевима загађења или довођења у опасност животне средине, односно подизање нивоа ефикасности и квалитета животне средине предвиђањем обавеза за државе чланице како на националном, тако и на међународном нивоу, а које обавезе државе се огледају у дефинисању кажњивих поступака и радњи, као и прописивањем санкција за те радње и поступке и процесуирању починилаца. Конвенцију је потписало 13 земаља чланица, али ју је ратификовала само Естонија, те стога још није ступила на снагу.

Државе потписнице ове Конвенције се обавезују на две врсте мера:²⁰

1. Мере на националном плану – прописивањем облика угрожавања животне средине у виду кривичних дела и прекршаја,
2. Мере на међународном плану – ради остваривања ефикасне међународне сарадње у области заштите.

Ова конвенција обухвата:²¹

1. опис кривичних дела и прекршаја против животне средине подељених у три групе у зависности од процењеног степена опасности,
2. установљавање правила у кривичном поступку за дела која се односе на животну средину,
3. питање надлежности, посебно када се ради о пограничном загађивању,
4. значај међународне сарадње и имплементације важних аката у националне оквире,
5. удружену, тј. заједничку одговорност када није могуће утврдити носиоца одговорности,
6. одредбе којима на јасан начин дефинише поједине појмове, именује прекршилац,
7. установљава надлежност националних судова,
8. утврђује санкције,
9. утврђује принципе одговорности правних лица, принцип координације и сарадње и др.

Према овој конвенцији, конкретне радње кривичних дела су посебно означене делатности као што су:²²

²⁰ Косановић С. (2009), Еколошки криминалитет, Правни факултет, Универзитет Унион, Службени гласник, Београд, стр. 37.

²¹ Бјелајац Ж., Дашић Д., Спасовић М. (2011), Еколошка политика ЕУ и њен кривично - правни оквир, МП 4, ор. cit. стр. 567-582.

²² Косановић С. (2009), Еколошки криминалитет, ор. cit. стр. 37.

1. испуштање, емисија или увођење неке количине супстанци или јонизирајућег зрачења у ваздух, воду или земљиште,
2. незаконито одлагање, третман, чување, транспорт, извоз, увоз опасног отпада,
3. незаконито испуштање, емисија или увођење неке количине супстанци или јонизирајућег зрачења у ваздух, воду или земљиште,
4. незаконит рад постројења која обављају опасне активности, при чему долази до наступања смрти или озбиљног телесног повређивања или нарушавања здравља неког лица, или стварања ризика од смрти или озбиљне повреде или оштећења заштићеног објекта, споменика и друге имовине, или оштећење квалитета ваздуха, воде и земљишта.

Као казне ова конвенција предвиђа казну затвора, новчану казну, с тим што не прописује распон казне затвора и новчане казне које ће бити забрањене за поједина кривична дела, него то оставља на вољу самим државама потписницама, те санкцију у виду конфискацију имовине (одузимање средстава, прихода и друге имовине чија вредност одговара оставреним приходима), као и посебне мере у виду повраћаја у пређашње стање или реституције, која мера је заправо одраз правичности да се отклони штета прозорокована противправним понашањем и успостави стање које је постојало пре предузимања штетне радње.

У погледу виности, Конвенција предвиђа умишљај, који постоји када је извршилац свестан свог дела и свих околности под којима радњу предузима, као и последице која може наступити из његове радње, и хоће или пристаје на такво проузроковање последице, и нехат, који постоји када је извршилац свестан своје радње, али олако држи да последице по животну средину неће доћи или да ће он пак може да је отклони, односно када извршилац уопште није свестан своје радње и последица које услед те радње могу наступити, али је био дужан и могао бити свестан своје радње, односно могао бити пажљивији у процени своје радње у конкретним околностима.

Што се тиче саучесништва, Конвенција изричито прописује одговорност за исто, које се може огледати у подстрекивању, које постоје када се код другог лица навођење, убеђивањем или утицањем на други начин иде за тим да то лице донесе одлуку да предузме неку од радњи чињења или нечињења којима се може угрожити животна средина у целости или неки њени сегменти или да учврсти одлуку да предузме неку од наведених радњи, као и у помагању, које се манифестује кроз стварање услова или претпоставки како би друго лице предузело неку од радњи којима

се угрожава животна средина уопште, односно како би предузело неку од наведених радњи на бржи, лакши или једноставнији начин, или како би остало неоткривено.

Битна новина коју уноси ова конвенција јесте кривична одговорност правних лица за угрожавање животне средине.²³

Овом конвенцијом су заправо успостављени основи јединствене кривичноправне заштите животне средине на међународном нивоу, али и основе одговорности физичких и правних лица за кривична и друга кажњива дела која се тичу животне средине.

Конвенција о кривичноправној заштити животне средине је донета у циљу проналажења основних стандарда који ће задовољити:²⁴

1. потребу да се предузму одређене мере и активности на националном нивоу уз обавезу вођења заједничке кривичне политике ради заштите животне средине,
2. потребу да живот и здравље људи, флоре и фауне, као и природни ресурси буду заштићени, пре свега мерама превенције, али и применом кривичноправних мера, као крајњег средства заштите,
3. неопходност да се кршење принципа заштите животне средине пропише као кривично дело које подлеже одговарајућим санкцијама и да се ојача међународна сарадња у области кривичног гоњења и кажњавања учинилаца кривичних дела у вези са заштитом животне средине.

Ова Конвенција у члану 2 став 1 тачка 6 дефинише објекат заштите, а то је животна средина која обухвата:²⁵

1. људе, односно одређене вредности људског живота, телесног интегритета или здравља,
2. ваздух, воду и земљиште,
3. заштићене споменике и друге заштићене објекте,
4. имовину,
5. биљке (флору) и
6. животиње (фауну).

²³ Лукић Т. (2011), Кривичноправна заштита животне средине, Зборник радова Правног факулета у Новом Саду, 2/2011, Правни факултет у Новом Саду, Нови Сад, стр. 237-247.

²⁴ Дреновак – Ивановић др М., Ђорђевић С., Важић С., (2014) Правни инструменти еколошке заштите – грађанскоправна и кривичноправна заштита, ОЕБС, Министарство пољопривреде и заштите животне средине, Београд, стр. 32.

²⁵ Јовашевић Д. (2009), Систем еколошких деликата – Еколошко казнено право, Правни факултет у Нишу, Ниш, стр. 42

Конвенција поред кривичних дела, у члану 4 предвиђа још једну врсту казних делата, а то су управни прекршаји, који су дефинисани као:²⁶

1. незаконито испуштање, емисија или увођење неких количина супстанција или јонизирајуће радијације у ваздух, воду или земљиште, али без наступеле последице као што је то случај код кривичног дела исте врсте, што значи да је за постојање управног прекршаја у овом облику довољно само предузимање једне или више овако одређених делатности без обзира да ли су оне и у којој мери утицале негативно на животну средину,
2. незаконито изазивање буке,
3. незаконито одлагање, третман, чување, транспорт, извоз или увоз отпада,
4. незаконит рад поједних постојења,
5. незаконита производња, третман, употреба, транспорту, увоз или извоз нуклеарног материјала, других радиоактивних супстанција или опасих хемикалија,
6. незаконито изазивање штетних промена на природним компонентама националног парка, природних резервата, површина за очување воде или других заштићених подручја и
7. незаконито поседовање, убирање, убијање, оштећење или трговина заштићеним врстама дивље флоре и фауне.

Директива 2008/99/ЕЗ о заштити животне средине путем кривичног права из 2008. године је основни извор права Европске уније у овој области, којом се прописују мере које државе чланице треба да предузму у области кривичног права ради ефикасније заштите животне средине, а која полази од стандарда утврђених Конвенцијом Савета Европе о кривичноправној заштити животне средине (1998), при чему јој чињеница да Конвенција Савета Европе о кривичноправној заштити животне средине још увек није ступила на снагу, даје још већи значај. Иста је настала као одговор држава чланица Европске уније на пораст броја кривичних дела против животне средине и несагледивих последица ових дела које превазилазе границу државе у којој су почињена.

Став Комисије Савета Европе је да у многим случајевима само запрећеност кривичним санкцијама може довести до жељеног одговарајућег ефекта у циљу заштите животне средине, будући да се на тај начин шаље знатно јачи сигнал потенцијалним

²⁶ Јовашевић Д., Петровић Б., (2003), Одговорност за загрозување на животната средина од аспекта на актите од Советот на Европа, Годишњак Правног факултета у Скопљу, Скопље, бр. 40/2002-2003, стр. 537-558

прекршиоцима прописаних норми. Истовремено, треба нагласити и неоспорну чињеницу да је кривично гоњење знатно снажније средство сузбијања свих облика нежељених понашања (па тако и у области екологије) од мера предвиђених у управним или грађанским нормама.²⁷

Директива не садржи процесне одредбе, нити се односи на овлашћења судија и тужилаца, него садржи само одредбе материјалног права, прописујући на тај начин минималне захтеве које државе чланице треба да унесу у своје кривичноправне оквире, уз могућност да уведе и строжије мере заштите. На темељу одредбе члана 3. Директиве, државе чланице имају обавезу да обезбеде да се одређене радње или поступци сматрају кривичним делом, ако су почињени противправно и намерно или са озбиљним нехатом, и да се исти адекватно санкционишу, те да се на тај начин обезбеди ефикасна заштита животне средине на нивоу државе чланице.

Према чл. 3. Директиве као кривична дела су предвиђена дела која су кажњива по кривичном закону, а која штете ваздуху, земљишту, води, животињама или биљкама, или доводе по повреда или смрти било које особе, као што су:²⁸

1. испуштање, емисија или уношење јонизујућег зрачења,
2. противправно поступање приликом располагања, транспорта, складиштења и сл. отпада, укључујући опасни отпад,
3. незаконити рад постојења у којима се спроводе опасне делатности, чувају или користе опасне супстанце или препарати,
4. незаконита производња, третман, складиштење, коришћење, транспорт, извоз или увоз нуклеарног материјала или других опасних радиоактивних материјала,
5. незаконито поседовање, узимање, оштећење, убијање или трговање узорцима заштићених дивљих врста флоре и фауне,
6. трговина примерцима заштићене дивље флоре и фауне,
7. значајно оштећење станишта у заштићеним подручјима,
8. недозвољена трговина или коришћење супстанци које оштећују озонски омотач.

Даље, Директива садржи неколико обавеза држава чланица:

²⁷ Матијевић М., Смлатић, Ш., Национални парк Уна на граници Европске Уније и Босне и Херцеговине као еколошки изазов, Зборник радова, Факултет правних наука Универзитета Бања Лука, Бања Лука, стр. 177-195.

²⁸ Бјелајац Ж., Дашић Д., Спасовић М. (2011), Еколошка политика ЕУ и њен кривично - правни оквир, МП 4, ор. cit. стр. 567-582.

1. државе чланице ће предузети неопходне мере да обезбеде да подстрекивање и помагање буду кажњени еквивалентно самом чињењу кривичних дела из чл. 3. Директиве;
2. државе чланице ће предузети неопходне мере да обезбеде постојање ефикасних, пропорционалних и кривичних санкција у односу на наведена кривична дела;
3. државе чланице ће предузети неопходне мере да обезбеде да се правна лица могу сматрати одговорним за кривична дела из члана 3. Директиве ако су кривична дела почињена у њихову корист од старне одговорног лица или другог лица у правном лицу ако је исто могло да заступа правно лице, било овлашћено да доноси одлуке у име правног лица или било овлашћено да врши контролу унутар правног лица, при чему одговорност правног лица не искључује кривични поступак против физичког лица која су учиниоци, иницијатори или помагачи у чињењу дела из члана 3. Директиве;
4. државе чланице ће предузети неопходне мере да обезбеде постојање ефикасних, пропорционалних и дестимулативних кривичних санкција у односу на одговорна правна лица;
5. државе чланице ће донети законе, друге прописе и административне одредбе неопходне за усаглашавање националних одредби са Директивом до 26. децембра 2010. године, а након тога су дужне доставити Комисији текст главних одредби националног права које су усвојене у области обухваћеној Директивом, као и одредбе које предствљају корелацију између националног законодавства и Директиве.

1.2. Домаћи извори

Право на здраву животну средину у Републици Србији гарантовано је самим Уставом²⁹ као највишим општим правним актом једне државе, и то у члану 74., у делу који се односи на људска и мањинска права и слободе, што указује да ово право има статус основног индивидуалног права, а којим чланом је прописано да свако има право на здраву животну средину и на благовремено и потпуно обавештавање о њеном стању, те да је свако, а посебно Република Србија и аутономна покрајина, одговоран за

²⁹ Устав Републике Србије („Службени гласник РС”, бр. 98/2006 и 115/2021).

здраву животну средину, као и да је свако дужан да чува и побољшава животну средину.

Имајући у виду наведено, односно чињеницу да је право на животну средину гарантовано самим Уставом, држава има обавезу да обезбеди адекватну и ефикасну заштиту животне средине у оквиру свог правног система.

Позитивноправни оквир заштите животне средине у нашој земљи почива на законима донетим 2004. године, и то су у првом реду:

1. Закон о заштити животне средине³⁰,
2. Закон о процени утицаја на животну средину³¹,
3. Закон о стратешкој процени утицаја на животну средину³² и
4. Закон о интегрисаном спречавању и контроли загађивања животне средине.³³

Поред наведених закона, важећи оквир у систему заштите и уређења животне средине чине и бројни подзаконски акти и уредбе, као што су нпр.:

1. Уредба о врстама активности и постројења за које се издаје интегрисана дозвола³⁴,
2. Уредба о утврђивању листе пројеката за које је обавезна процена утицаја и Листе пројеката за коју се може захтевати процена утицаја на животну средину³⁵,
3. Правилник о садржини и начину вођења регистра издатих интегрисаних дозвола³⁶,
4. Правилник о садржини и изгледу интегрисане дозволе³⁷, као и други акти донети у циљу спровођења напред поменутих закона.

Саставни део система заштите животне средине чине и

1. Закон о водама³⁸,

³⁰ Закон о заштити животне средине („Службени гласник РС”, бр. 135/2004, 36/2009, 36/2009 – др. закон, 72/2009- др. закон, 43/2011 – одлука УС, 14/2016, 76/2018, 95/2018 – др. закон и 95/2018 – др. закон).

³¹ Закон о процени утицаја на животну средину („Службени гласник РС”, бр. 135/2004 и 36/2009).

³² Закон о стратешкој процени утицаја на животну средину („Службени гласник РС”, бр. 135/2004 и 88/2010).

³³ Закон о интегрисаном спречавању и контроли загађивања животне средине („Службени гласник РС”, бр. 135/2004, 25/2015 и 109/2021).

³⁴ Уредба о врстама активности и постројења за које се издаје интегрисана дозвола („Службени гласник РС”, број 84/2005).

³⁵ Уредба о утврђивању листе пројеката за које је обавезна процена утицаја и Листе пројеката за коју се може захтевати процена утицаја на животну средину („Службени гласник РС”, број 114/2008).

³⁶ Правилник о садржини и начину вођења регистра издатих интегрисаних дозвола („Службени гласник РС”, број 69/2005).

³⁷ Правилник о садржини и изгледу интегрисане дозволе („Службени гласник РС”, број 30/2006).

³⁸ Закон о водама („Службени гласник РС”, бр. 30/2010, 93/2012, 101/2016, 95/2018 и 95/2018 – др. закон).

Кривичноправна заштита животне средине у Републици Србији и упоредном законодавству

2. Закон о пољопривредном земљишту³⁹,
3. Закон о шумама⁴⁰,
4. Закон о рибарству⁴¹,
5. Закон о националним парковима⁴²,
6. Закон о поступању са отпадним материјама⁴³,
7. Закон о заштити од јонизирајућег зрачења и о нуклеарној сигурности⁴⁴,
8. Закон о заштити од нејонизирајућих зрачења⁴⁵,
9. Закон о управљању отпадом⁴⁶,
10. Закон о заштити природе⁴⁷,
11. Закон о заштити ваздуха⁴⁸
12. Закон о заштити од буке у животној средини⁴⁹,
13. Закон о безбедности хране⁵⁰ итд.

У вези са адекватном заштитом и очивањем животне средине, од посебног значаја кривичноправна заштита животне средине.

У циљу обезбеђења квалитетне, законите, благовремене и ефикасне заштите животне средине у нашој земљи је институционализован разуђен систем еколошких деликата међу којима се по свом значају, природи и карактеру издвајају еколошка кривична дела као најопаснији облици ових деликата.⁵¹

Основна еколошка кривична дела у нашем правном систему су класификована у Кривичном законнику Републике Србије⁵², који познаје више кривичних еколошких дела која су у наше национално законодавство унета на основу преузетих обавеза након

³⁹ Закон о пољопривредном земљишту („Службени гласник РС”, бр. 62/2006, 65/2008 – др. закон, 41/2009, 112/2015, 80/2017 и 95/2018 – др.закон)

⁴⁰ Закон о шумама („Службени гласник РС”, бр. 30/2010, 93/2012, 89/2015 и 95/2018 – др. закон).

⁴¹ Закон о рибарству („Службени гласник РС”, бр. 35/1994, 38/1994 -испр. 101/2005 и др. закон).

⁴² Закон о националним парковима („Службени гласник РС”, бр. 84/2015 и 95/2018 – др. закон).

⁴³ Закон о поступању са опасним материјама („Службени гласник РС”, бр. 25/1996, 26/1996- испр. и 101/2005 – др. закон).

⁴⁴ Закон о заштити од јонизирајућег зрачења и о нуклеарној сигурности („Службени гласник РС“ бр. 36/2009 и 93/2012)

⁴⁵ Закон о заштити од нејонизирајућих зрачења, (Службени гласник РС“ бр. 36/2009)

⁴⁶ Закон о управљању отпадом („Службени гласник РС“ бр. 36/2009, 88/2010, 14/2016 и 95/2018 – др.закон)

⁴⁷ Закон о заштити природе („Службени гласник РС“ бр., 36/2009, 88/2010, 91/2010 – испр., 14/2016, 95/2018 – др. закон и 71/2021)

⁴⁸ Закон о заштити ваздуха („Службени гласник РС“ бр. 36/2009, 10/2013 и 26/2021 – др. закон)

⁴⁹ Закон о заштити буке у животној средини („Службени гласник РС“ бр. 96/2021)

⁵⁰ Закон о безбедности хране, („Службени гласник РС“ бр. 41/2009 и 17/2019)

⁵¹ Јовашевић Д. (2002), Систем еколошких кривичних дела у нашем правном систему, Зборник радова Факултета цивилне одбране, Београд.

⁵² Кривични законик РС („Службени гласник РС”, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019).

потписивања и ратификовања одређених међународних уговора, споразума и конвенција.

У Кривичном законнику РС еколошка кривична дела су први пут систематизована на једном месту и то у глави XXIV која носи назив „кривична дела против животне средине” (чл. 260 до 277.) на који начин је учињен значајан напредак, како у теорији, тако и у науци, с обзиром да је на овај начин решена већ одавно постављена дилема у кривичном праву да ли животна средина треба да предствља самостални и примарни заштитни објекат кривичних дела против животне средине или се истима штите нека класична правна добра – живот и здравље људи.⁵³

Еколошка кривична дела прописана Кривичним закоником РС је могуће поделити у четири групе:⁵⁴

1. општа група кривичних дела против животне средине (загађење животне средине – члан 260., непредузимање мера заштите животне средине – члан 261., противправна изградња и стављање у погон објеката и постројења који загађују животну средину – члан 262., оштећење објеката и уређаја за заштиту животне средине – члан 263., оштећење животне средине – члан 264., уништење, оштећење и изношење у иностранство заштићеног природог добра – члан 265., повреда права на информисање о стању животне средине – члан 268.),
2. кривична дела у вези са опасним материјама (уношење опасних материја у Србију и недозвољено прерађивање, одлагање и складиштење опасних материја – члан 266., недозвољена изградња нуклеарних постројења – члан 267.),
3. кривична дела против биљног и животињског света (убијање и мучење животиња – члан 269., преношење заразних болести код животиња и биљака – члан 270., несавесно пружање ветеринарске помоћи – члан 271., производња штетних средстава за лечење животиња – члан 272., загађивање хране и воде за исхрану, односно напајање животиња – члан 273., пустошење шума – члан 274., шумска крађа – члан 275.),
4. кривична дела у вези са ловом и риболовом (незаконит лов – члан 276. и незаконит риболов – члан 277.).

У вези са кривичноправном заштитом животне средине путем Кривичног законика РС је потребно напоменути да иста није потпуна, с обзиром да област

⁵³ Трајковић Д., Кривичноправна заштита животне средине у Србији, Приручник за заштиту животне средине, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца, Београд, стр. 1.

⁵⁴ Јоксић И., Кривичноправна заштита животне средине у законодавству и пракси, Екологија и права, Институт за упоредно право, Правни факултет Универзитета Униону у Београду, Београд, стр. 20-34.

заштите од буке није регулисана овим законом, него се иста још увек регулише на нивоу прекршајне заштите.

Што се тиче санкција које Кривични законик РС прописује за еколошка кривична дела, предвиђене су новчана казна и казна затвора, која се креће у распону од шест месеци до десет година. Сва прописана кривична дела се гоне по службеној дужности, односно по пријави јавног тужиоца, што значи да није могуће покренути поступак по приватној тужби. Већина дела може бити извршена само са умишљајем, сем кривичних дела загађење животне средине – члан 260. став 2., непредузимање мера заштите животне средине – члан 261. став 2., оштећење објеката и уређаја за заштиту животне средине - члан 263. став 2., оштећење животне средине – члан 264. став 2., уништење, оштећење и изношење у иностранство заштићеног природног добра – члан 265. став 2., преношење заразних болести код животиња и биљака – члан 270. став 4., несавесно пружање ветеринарске помоћи – члан 271. став 2., производња штетних средстава за лечење животиња – члан 272. став 3., загађивање хране и воде за исхрану, односно напајање животиња – члан 273. став 4., која је могуће извршити са нехатом.

Имајући у виду еколошка кривична дела садржана у нашем Кривичном законнику, можемо закључити да постоје два приступа у инкриминисању, као и да се разликују кривична дела која за последицу имају апстрактну опасност по животну средину, где се не чека да наступи конкретна опасност или повреда животне средине па да се тек онда реагује, већ се инкримише понашање које доводи до оваквих последица, као што је нпр. кривично дело непредузимање мера заштите животне средине из члана 261. и кривична дела која за своју последицу имају повреду или конкретно угрожавање неког „еколошког добра”, које се мора доказати у кривичном поступку.

У нашем законодавству еколошка кривична дела су поред Кривичног законика, садржана и у неким другим законима који обично регулишу друге друштвене области, али на крају превиђају и недопуштене обрасце понашања у виду кривичних дела, и ти закони заправо чине споредно законодавство у области кривичноправне заштите животне средине у нашој земљи. У овој области је неколико таквих закона и то:

1. Закон о средствима за заштиту биља⁵⁵,
2. Закон о здрављу биља⁵⁶,
3. Закон о генетички модификованим организмима⁵⁷,

⁵⁵ Закон о средствима за заштиту биља („Службени гласник РС”, бр. 41/2009 и 17/2019).

⁵⁶ Закон о здрављу биља („Службени гласник РС”, бр. 41/2009 и 17/2009).

4. Закон о водама⁵⁸,
5. Закон о рударству и геолошким истраживањима⁵⁹,
6. Закон о ветеринарству⁶⁰,
7. Закон о поморској пловидби⁶¹.

Закон о средствима за заштиту биља је први закон из нашег споредног кривичног законодавства, донет 2009. године, који предвиђа кривичну одговорност за еколошка кривична дела. Овај закон уређује регистрацију, контролу, промет, увоз и примену средстава за заштиту биља у пољопривреди и шумарству, те послове од јавног интереса у области средстава за заштиту биља, као и друга питања од значаја за средства за заштиту биља. Средства за заштиту биља у смислу овог закона су производи за заштиту биља; производи опште употребе за заштиту биља; помоћна средства за заштиту биља; други производи за заштиту биља који садрже једну или више основних супстанци, као и производи за заштиту биља који се користе у органској производњи и производи за заштиту биља који садрже, односно који се састоје од генетички модификованих организама или су добијени од њих, ако је намерно увођење у животну средину, стављање у промет или транзит тих организама дозвољен на основу процене ризика по животну средину и здравље људи, у складу са законом којим се уређују генетички модификовани организми.

Овај закон у глави XIII под називом „казнене одредбе” у члану 78. садржи једно неименовано кривично дело које се огледа у производњи, стављању у промет или примену нерегистрованог средства за заштиту биља или активне супстанце, односно основне супстанце која није уписана у Листу одобрених супстанци, односно производњи, стављању у промет или примену средства за заштиту биља за које постоји забрана производње, стављања у промет или примени и тиме проузроковању штетних последица по здравље људи или животну средину.

Закон о здрављу биља је такође донет 2009. године и њиме се уређује заштита и унапређење здравља биља, мере за спречавање уношења, откривање, спречавање ширења и сузбијања штетних организама, фитосанитарна контрола, услови за

⁵⁷ Закон о генетички модификовани организмима („Службени гласник РС”, број 41/2009).

⁵⁸ Закон о водама („Службени гласник РС”, бр. 30/2010, 93/2012, 101/2016, 95/2018 и 95/2018, - др. закон).

⁵⁹ Закон о рударству и геолошким истраживањима („Службени гласник РС”, бр. 101/2015, 95/2018 – др. закон и 40/2021).

⁶⁰ Закон о ветеринарству („Службени гласник РС”, бр. 91/2005, 30/2010, 93/2012 и 17/2019 – др. закон).

⁶¹ Закон о поморској пловидби („Службени гласник РС”, бр. 87/2011, 104/2013, 18/2015, 113/2017 – др. закон и 83/2018).

производњу, прераду, дораду, увоз, складиштење и промет биља, биљних производа и прописаних објеката, као и услови за пружање услуга у области заштите здравља биља. Здравље биља у смислу овог закона подразумева заштиту биља, биљних производа и прописаних објеката од штетних организама; спречавање уношења, ширења штетних организама и њихово сузбијање применом фитосанитарних мера; детекцију и детерминацију штетних организама; омогућавање оптималне производње и промета биља, биљних производа и прописаних објеката; заштиту животне средине од последица деловања штетних организама; мере, услове и инструменте за одрживо управљање, очување целovitости и разноврсности у области здравља биља; мере и поступке за заштиту здравља биља; едукацију и јавно информисање.

Овај закон у глави XIV под називом „казнене одредбе” у члану 95. прописује кривично дело које се састоји у уношењу, ширењу или увозу у Републику Србију или заштићено подручје штетних организама, биља, биљних производа и објеката противно правним прописима о забрани њиховог уношења, ширења или увоза.

Закон о генетички модификованим организмима је такође закон који датира из 2009. године и прописује кривичну одговорност за кршење његових одредби. Овај закон садржи одредбе којима се уређује поступак за издавање одобрења за употребу затворених система и за намерно увођење у животну средину генетички модификованих организама и производа од генетичких модификованих организама, услове за употребу у затвореним системима и за намерно увођење у животну средину генетички модификованих организама, руковање, паковање и превоз генетички модификованих организама и производа од генетички модификованих организама, као и друга питања од значаја за генетички модификоване организме и производе од генетички модификованих организама. Генетички модификован организам у смислу овог закона је организам чији је генетички материјал промењен методама савремене биотехнологије.

И овај закон у глави VII под називом „казнене одредбе”, у члану 45. прописује кривично дело које се огледа у противправном започињању употребе генетички модификованих организама и производима којим су добијени из генетички модификованих организама у затвореним системима, намерном увођењу у животну средину, стављање у промет, гајењу у комерцијалне сврхе или одлагању у животну средину чиме се проузрокују штетне последице по здравље људи и животну средину.

Такође имамо и *Закон о водама* који садржи одредбе којима се уређује правни статус вода, интегрално управљање водама, управљање водним објектима и водним

земљиштем, извори и начин финансирања водне делатности, надзор над спровођењем овог закона, као и друга питања значајна за управљање водама, и који у глави XI под називом „казнене одредбе” прописује два кривична еколошка дела и то: неовлашћено пуњење и коришћење акумулације из члана 209. и оштећење при експлоатацији речних наноса из члана 210.

Закон о рударству и геолошким истраживањима садржи одредбе којима се уређују мере и активности минералне политике и начин њеног остваривања, политике развоја геолошких истраживања и рударства, услови и начин извођења геолошких истраживања минералних и других геолошких ресурса, истраживања геолошке средине, као и геолошка истраживања ради просторног и урбанистичког планирања, пројектовања, изградње објеката и санације и рекултивације терена, начин класификације ресурса и резерви минералних сировина и подземних вода и геотермалних ресурса, експлоатација резерви минералних сировина и других геолошких ресурса, изградња, коришћење и одржавање рударских објеката, постројења, машина и уређаја, извођење рударских радова, управљање рударским отпадом, поступци санације и рекултивације напуштених рударских објеката, као и надзор над спровођењем овог закона.

Овај закон у глави XIII по називом „казнене одредбе” прописује три неименована дела из области заштите животне средине и то кривично дело из члана 177. које се састоји у организовању или учествовању у спровођењу штрајка у јамским просторијама или другим објектима и просторијама у којима постоји потенцијална опасност по живот и здравље људи, затим дело из члана 178. које чини онај ко у јаму са метаном или другим запаљивим гасом или опасном угљеном прашином или у објекат на нафтном и гасном пољу унесе лако запаљиву материју или друге ствари чије уношење у такву јаму, односно објекат, је забрањено, и дело из члана 179. које чини онај ко се, улазећи по било ком основу у магацин, складиште или спремиште експлозивних средстава, не придржава прописаних мера безбедности и здравља на раду.

Такође имамо и *Закон о ветеринарству* који датира из 2005. године, а којим се уређује заштита и унапређење здравља и добробити животиња, утврђују се заразне болести животиња и мере за спречавање појаве, откривање, спречавање ширења, сузбијања и искорењивања заразних болести животиња и болести које се са животиња могу пренети на људе, ветеринарско-санитарна контрола и услови за производњу и

промет животиња, производа животињског порекла, хране животињског порекла, хране за животиње, као и услови за обављање ветеринарске делатности.

У глави XVII овог закона под називом „казнене одредбе” прописана су два неимована кривична еколошка дела и то дело из члана 154. које се састоји у свесном прикривању сумње да су животиње оболеле од заразне болести или непријављивању такве сумње ветеринару или ветеринарском инспектору, услед чега наступи ширење заразне болести и угинуће животиња, те дело из члана 155. које постоји уколико лице обавља ветеринарску делатност, а није ветеринарски радник.

Закон о поморској пловидби је још један у низу закона који се може сврстати у споредно законодавство када говоримо о еколошким кривичним делима, а којим законом се уређују услови и начин за безбедну пловидбу на мору поморских бродова који вију заставу Републике Србије и других пловила уписаних у један од домаћих уписника, њихова способност за пловидбу, посада, заштита мора од загађења са бродова, надзор и друга питања која се односе на безбедност поморске пловидбе.

Овај закон у делу једанаест под називом „казнене одредбе” у члану 194. прописује кривично дело загађење морске средине.

Бројност и различитост инкриминације указује на чињеницу да су Кривичним закоником и споредним законодавством заштићени скоро сви појединачни делови екоса, који се налазе у тесном међусобном садејству које би представљала животна средина као њихова целина, на коју се такође односе поједине инкриминације, при чему штитећи животну средину и поједине њене ентитете, посредно штитимо људски живот, здравље, право на благовремено обавештење о ризицима који им прете, што чини ове инкриминације веома важним са аспекта заштите основних људских вредности.⁶²

И на крају, када говоримо о кривичноправној заштити животне средине у нашем националном законодавству потребно је поменути и *Закон о одговорности правних лица за кривична дела*⁶³, који садржи одредбе којима се уређују услови одговорности правних лица за кривична дела, кривичне санкције, које се могу изрећи правним лицима и правила поступка у којем се одлучује о одговорности правних лица, изрицању кривичних санкција, доношењу одлуке о рехабилитацији, престанку мере безбедности или правне последице осуде и извршењу судских одлука. Овим законом је

⁶² Гајинов Т., М.А., Виг З., Проблем еколошког криминала и унапређење система кривичноправне заштите у Републици Србији, Факултет за европско политичко – правне студије, Нови Сад, стр. 310-317.

⁶³ Закон о одговорности правних лица за кривична дела („Службени гласник РС”, број 97/2008).

унета новина у наше законодавство у виду проширења круга субјеката који могу одговарати за кривична дела, односно проширена је одговорност за кривична дела и на правна лица, а на који начин је истовремено унапређен систем кривичноправне борбе за здравије и чистије окружење, будући да су у данашње време највећи загађивачи животне средине заправо велике компаније. У односу на прекршајну и привреднопреступну одговорност, кривична одговорност правних лица носи са собом значајно поштравање казних мера, како се често једино кривичним правом могу на довољно добар начин заштити повређене или угрожене природне вредности, и тако омогућити ретрибуција и превенција.⁶⁴ Овај закон је у великој мери допринео успешнијој кривичноправној заштити животне средине и ефикаснијем и строжијем кажњавању починилаца еколошких катастрофа, и омогућио увођење и неких поприлично корисних мера безбедности у домену еколошког криминала, као што су забрана обављања одређених регистрованих делатности или послова, одузимање предмета (који су употребљени или били намењени за извршење кривичног дела или настали извршењем кривичног дела ако су својина правног лица), и јавно објављивање пресуде, па и казне престанка правних лица у случају најтежих повреда и угрожавања животне средине. Ипак због специфичности еколошког криминалитета и постојећих кривичних дела, примена овог закона у домену еколошког права, у пракси није заживела у великој мери.

⁶⁴ Гајинов Т., М.А., Виг З., Проблем еколошког криминала и унапређење система кривичноправне заштите у Републици Србији, Факултет за европско политичко – правне студије, Нови Сад, *op. cit.* стр. 310-317.

2. НАСТАНАК И ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ ИНКРИМИНИСАЊА КРИВИЧНИХ ДЕЛА ПРОТИВ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

2.1. Осврт на историјски развој кривичних дела против животне средине у свету

Тек седамдесетих година прошлог века је учињен значајан помак у сегменту заштите животне средине и то са спознајом чињенице да је угрожавање животне средине само по себи претња по људски опстанак, те да се заштита и унапређење животне средине јављају као нужан услов уживања основних људских права, пре свега права на живот и здравље, али и свих других људских права, економског, социјалног и политичког карактера. Иновативан приступ у третирању заштите животне средине са аспекта људских права је учињен на Светској конференцији Уједињених нација о животној средини у Стокхолму 1972. године, када је препознато да је очување животне средине неизоставан сегмент постојања и заштите људских права, а која идеја је подржана и у Рио декларацији о животној средини и развоју.⁶⁵

Након спознаје значаја животне средине за опстанак читавог човечанства, следи период у коме је међународна заједница донела низ мера и препорука у циљу заштите овог права, регулисања ове области и промоције значаја здраве животне средине.

Међутим, овде нећемо говорити о свим активностима међународне заједнице усмереним на заштиту еколошког права и актима, него само о заштити животне средине путем инкриминације кривичних дела и санкционисању истих, као и о активностима међународне заједнице с тим у вези.

Наиме, на самом почетку развоја еколошког права, угрожавање животне средине је било санкционисано не баш нарочито строгим мерама и казнама управноправног и грађанскоправног карактера. Кривичноправна заштита животне средине је постала ствар реалног интересовања у оквиру Савета Европе 1977. године, када је Комитет министара усвојио Резолуцију (77)28 о доприносу кривичног права заштити животне средине, при чему је најпре разматрана потреба да се заштити здравље људи, животиња и биљака, и лепота предела, као и различити аспекти савременог живота, посебно индустријског развоја, узимајући у обзир степен загађења

⁶⁵ Аврамовић Н., Младенов М. (2012), Регулација права на адекватну животну средину у Европској унији, Европско законодавство, бр. 41/12, Институт за међународну политику и привреду, Београд, стр. 12 – 26.

као посебно опасног индикатора за заједницу, да би се на крају дошло до закључка да би кривичном праву требало прибећи као *ultima ratio*, када су друге мере занемарљиве, неефикасне или неодговарајуће, а на основу којих закључака је Комитет министара упутио низ препорука владама држава чланица.⁶⁶ Са тим у вези је Савет Европе у Резолуцији министара правде број 1 (1990), потврђујући Резолуцију (77) 28, позвао земље чланице да испитају целисходност и направе списак кривичних дела у циљу пружања адекватне кривичне заштите воде, земљишта, ваздуха и других елемената за заштиту животне средине и примене концепт кривичних дела угрожавања, без обзира на стварну штету, као и да пропишу кривична дела против животне средине за које је предвиђено кривично гоњење по службеној дужности, не само у земљи у којој је учињено него у свим земљама где је наступила последица у складу са принципом избегавања двоструке инкриминације.⁶⁷ У Резолуцији су били изражени следећи ставови⁶⁸:

1. Да се посебно инсистира на одржавању традиционалних новчаних казни и казни затвора, јавне осуде, и мерама професионалних забрана;
2. Да се преиспита да ли је садашњи систем казни у целини довољно ефикасан пошто према заједничким оценама, постојеће казне нису допринеле елиминисању ових штетних појава;
3. Да се одреди намена наплаћене новчане казне, тако да се средства усмере на обнову оштећених природних вредности;
4. Да се преиспитају принципи казнене одговорности;
5. Да се утврди корисност кажњавања за активности и пропусте учињене злонамерно или из нехата, и утврди могућност њихове дискриминације или новог облика инкриминисања;
6. Да се критички оцени процедура у материји заштите природе, те да се поједини органи, пре свега судови и појединци у њима, специјализују за те послове.

Од стране Комитета министара Савета Европе је 1991. године основан Комитет стручњака заштите животне средине кроз кривично право, који је касније трансформисан у Традиционални комитет експерата, а који је почео са радом октобра 1991. године и радио све до децембра 1995. године.

⁶⁶ Матијашевић Ј., Драгојловић Ј., Жеж З., (2012), Кривичноправни оквири заштите животне средине у Ервопској унији, Европско законодавство, бр. 41/12 Институт за међународну политику и привреду, Београд, стр. 286- 308.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Косановић С. (2009), Еколошки криминалитет, Правни факултет универзитета Унион, op. cit. стр. 72.

До свеобухватне кривичноправне заштите животне средине у међународним оквирима је дошло са усвајањем Конвенције о заштити животне средине путем кривичног права од стране Савета Европе у Стразбуру 04. новембра 1998. године, а којом је од држава потписница тражено да у своја национална законодавства уведу кривична дела против заштите животне средине и пропишу адекватне санкције за иста. Овом Конвенцијом је проширен и круг субјеката кривичноправне одговорности за кривична еколошка дела, тако што је кривичноправна одговорност проширена и на правна лица за угрожавање животне средине. Циљ Конвенције је био да приближи казнена законодавства држава потписница заштити животне средине, доприносећи на тај начин повећању практичне ефикасности⁶⁹ и ојачању међународне сарадње на пољу ефикасније заштите животне средине и санкционисања њеног угрожавања. Детаљније о садржини саме Конвенције је било речи у делу „Међународни извори”, стога у овом делу нећемо говорити о томе.

На пољу европског законодавства, до установљавања кривичноправне заштите животне средине је дошло са усвајањем Директиве 2008/99/ЕС о заштити животне средине путем кривичног права, која заправо представља основни извор права ЕУ којим су успостављена одређена правила у области кривичноправне одговорности учинилаца еколошких кривичних дела и мера које државе чланице треба да предузму на пољу кривичног права, све у циљу ефикасније заштите животне средине.

Усвајање ове Директиве има релативно дугу историју, која се везује за активности Савета Европе у вези са усвајањем Конвенције о заштити животне средине путем кривичног права.

Наиме, Европска комисија је још 2001. године, Савету Европе поднела предлог на разматрање и усвајање предметне Директиве, а суштина предлога се огледала у потреби да се државе чланице обавезу да ће озбиљне, немарне или нехатне повреде еколошких правних прописа Европске уније третирати као кривична дела, будући да је спознато да се једино кривичним санкцијама може обезбедити ефикаснија примена и поштовање еколошких прописа, а што је заправо потпуно мењало дотадашњи приступ и модел примене Европског еколошког права, који се базирао на чињеници да европска еколошка регулатива ствара правне норме, а да државе чланице имају слободу у погледу начина имплементације истих у своја законодавства, као и начина санкционисања непоштовања тих норми. Такав предлог није у старту наишао на

⁶⁹ Лукић Т. (2011), Кривичноправна заштита животне средине, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду бр. 2/2011, Нови Сад, стр. 237 – 247.

позитиван став Савета Европа, те је због тога Савет Европе 2003. године усвојио Оквирну Одлуку о заштити животне средине кроз оквире кривичног права, а којом одлуком је била предвиђена једино сарадња влада, полиције, правосуђа и управних органа на међународном нивоу, а све у циљу сузбијања еколошког криминалитета.

Будући да годинама није могло доћи до усаглашавања ставова Комисије и Савета око најбитнијег концепта Европског еколошког права, дошло је до спора пред Европским судом правде, на иницијативу Комисије против Оквирне Одлуке о заштити животне средине кроз оквире кривичног права, што је резултирало пресудом у којој је Европски суд правде изразио свој став са тим у вези, конституишући право Комисије да од држава чланица захтева примену кривичних санкција за еколошке деликте, али без да Комисија налаже врсте и висине казни за конкретне радње, а на који начин је поништена Оквирна Одлука о заштити животне средине кроз оквире кривичног права⁷⁰, а што је створило могућност за подношење новог предлога Директиве, који је прихваћен од стране Савета Европе и Европског парламента, те је Директива 2008/99/ЕС о заштити животне средине путем кривичног права формално усвојена 24.10.2008. године.

Разлога за усвајање предметне Директиве је било више, а нарочито су се огледали у чињеници да постојеће регулативе у својој садржини нису досезале проблематику кривичних дела и одговорност за штету начињену у животној средини, те зато што до усвајања директиве није постојала континуирана, правилна и ефикасна примена прописа који санкционишу штетна деловања у односу на животну средину, као и из разлога што државе чланице неретко некоректно примењују стандарде и извршавају обавезе прописане еколошким директивама, а разлог зато је или тежња да се заштите интереси националних индустрија или једноставно немогућност државе да испуни административне обавезе које се у корелацији са њеном имплементацијом директиве.

Усвајањем ове Директиве је заправо дошло до значајног помака у приступању Европској унији на пољу спровођења легислативе у области животне средине. Детаљније о садржини Директиве је такође било речи у делу „међународни извори”, стога о томе у овом делу нећемо говорити.

⁷⁰ Видети сајт Европске комисије, http://ec.europa.eu/environment/legal/implementation_en.htm.

2.2. Историјски развој инкриминације кривичних дела против животне средине у кривичном законодавству Србије

Право на здраву животну средину као ново, самостално право у нашем националном законодавству се појављује у Уставу СФРЈ⁷¹ из 1974. године у члану 192, са чим у вези је била прописана обавеза државне заједнице, да ради остваривања и реализације овог права у пракси, обезбеђује услове за остваривање права човека на здраву животну средину. Другим одредабама Устава су биле предвиђене обавезе, како радних људи, тако и грађана уопште, као и организација у вези са заштитом животне средине, те је тако било предвиђено да радни људи и грађани, организације удруженог рада и друштвено - политичке заједнице имају право и дужност да обезбеђују услове и развој природних и радом створених вредности човекове средине, као и да спречавају отклањање штетних последица, која загађивањем ваздуха, воде, тла и на други начин угрожавају или доводе у опасност здравље и живот људи (члан 87. Устава СФРЈ).⁷² Са тим у вези је у члану 281. тачка 10) Устава установљена је обавеза Федерације да преко савезних органа уреди заштиту и унапређење животне средине који су од интереса за целу земљу и међународну заједницу.

Пре доношења овог Устава, у Југославији су постојали поједини закони који су имали за циљ заштиту природе, односно појединих сегмената животне средине, као што је нпр. Закон о заштити споменика културе и природних реткости ДФЈ⁷³ из 1945. године, који заправо представља први донети закон из ове области, затим Основни закон о водама из 1965. године, на основу кога су републике донеле своје законе о водама. Исте године су донети и Основни савезни закон о заштити ваздуха од загађивања и Основни закон о ловству. Затим је 1966. године донет Основни закон о рударству, те Основни закон о искоришћавању пољопривредног земљишта, а потом и Основни закон о јавним путевима.

Потом је уследио период промена унет доношењем Уставних амандама из 1971. године, којима је тежиште заштите животне средине пренето на републике и покрајине, док је Федерација задржала право уређења заштите и унапређења животне средине од значаја за целу земљу и међународну заједницу, и у складу са тим донела

⁷¹ Устав СФРЈ („Службени лист СФРЈ”, година XXX, број 9/1974).

⁷² Поповић С. (1976), Заштита животне средине, Правни аспекти, Универзитет у Нишу, Правни Факултет, Институт за правна и друштвена истраживања, стр. 16.

⁷³ Закон о заштити споменика културе и природних реткости („Службени лист ДФЈ”, број 54/1946).

Закон о међурејубличким и међудржавним водама⁷⁴, као и Закон о заштити становништва од заразних болести које угрожавају целу земљу.⁷⁵ Након тога је уследио период доношења закона из области заштите животне средине од стране појединих република.

Из овог периода датира и Закон о облигационим односима⁷⁶, донет 1978. године, који предвиђа судску заштиту од извора опасности која представља претњу неодређеном броју лица и уређује право сваког лица да поднесе захтев у циљу сопствене заштите или заштите друге особе од извора опасности или од активности која може проузроковати штету. Овај закон прописује и могућност подношења еколошке тужбе, као најзначајнијег правног средства у циљу заштите животне средине, коју тужбу може да поднесе свако заинтересовано лице, и која за главни циљ има превентивно деловање ради спречавања настанка било какве штете, чиме је заправо стављен нагласак на ширење свести о потреби заштите животне средине, при чему се ова тужба не може подићи само против оних делатности које су одобрене од стране надлежне власти.

Такође из овог периода датира низ закона који су донети у циљу заштите животне средине, а који су престали да важе доношењем Закона о заштити животне средине⁷⁷ из 1991. године, који закон је оставио могућност доношења низа закона из ове области који су детаљније регулисали заштиту животне средине, тако да су сходно овом закону донети Закон о водама⁷⁸, те Закон о шумама⁷⁹, као и Закон о пољопривредном земљишту⁸⁰, Закон о ловству⁸¹ и Закон о рибарству.⁸²

Када говоримо о нашем кривичном законодавству, у погледу заштите животне средине, можемо са сигурношћу рећи да је до инкриминације еколошки штетних понашања дошло у југословенском кривичном законодавству. Наше кривично законодавство из претходног периода, није садржавало инкриминације којима би се животна средина штитила као специфичан објекат заштите, али је свакако животна средина била штићена на посредан начин кроз читав низ кривичних дела. Скоро сва

⁷⁴ Закон о међурејубличким и међудржавним водама („Службени лист СФРЈ”, број 2/1974).

⁷⁵ Закон о заштити становништва од заразних болести које угрожавају целу земљу („Службени лист СФРЈ”, број 2/1974).

⁷⁶ Закон о облигационим односима („Службени лист СФРЈ”, бр. 29/1978, 39/1985 и 45/1989).

⁷⁷ Закон о заштити животне средине („Службени гласник РС”, број 66/1991).

⁷⁸ Закон о водама („Службени гласник РС”, бр. 46/1991 и 53/1993).

⁷⁹ Закон о шумама („Службени гласник РС”, бр. 30/2010 и 93/2012).

⁸⁰ Закон о пољопривредном земљишту („Службени гласник РС”, бр. 62/2006 и 62/2008).

⁸¹ Закон о ловству („Службени гласник РС”, бр. 39/1993, 44/1993 и 60/1993).

⁸² Закон о рибарству („Службени гласник РС”, бр. 35/1994 и 38/1994).

кривична законодавства 20. века су санкционисала угрожавање или уништавања неких природних добара која користи сваки човек или која користе човеку као нпр. вода за пиће, производња или промет штодљивих намирница, уништавање шума, употреба општеопасних средстава или непрописно руковање са таквим средствима и енергијама којима се може довести у опасност живот људи, њихово здравље и телесни интегритет, или пак имовина већег обима.⁸³

Одмах након ослобођења и у првим годинама изградње новог кривичног законодавства, преовлађивала је потреба за заштитом одређених друштвених вредности које су представљале темељ новог друштвено - економског уређења и на којима је изграђен нови друштвено - политички систем, тако да је и казнено законодавство неминовно настајало и касније функционисало као инструмент за обезбеђивање најзначајних економских и политичких интереса⁸⁴, а чиме је постепено дошло и до инкриминације штетних еколошких понашања.

Тако је нпр *Кривични закон ФНРЈ*⁸⁵ из 1951. године је у глави 18, под називом „кривична дела против здравља људи“ у члану 211. предвиђао кривично дело загађивање воде за пиће, а којим је прописано да ће се онај ко штодљивом материјом учини опасном за живот или здравље људи воду за пиће у изворима, бунарима или цистернама, или какву другу воду која служи људима за пиће, казниће се казном затвора од 3 месеца до две године, а уколико дело буде учињено из нехата казниће се новчаном казном или затвором до 3 месеца. Из наведеног се може закључити да је за постојање овог кривичног дела било битно да се ради о води за пиће, односно била је битна намена воде и инкриминација се није односила на заштиту других водених површина, као што су реке, мора, језера, него искључиво на воду за пиће. За постојање кривичног дела је без значаја чињеница чије је власништво место где се налази вода за пиће⁸⁶, док се радња кривичног дела огледала у загађивању које је могло бити учињено убацивањем у воду различитих штодљивих материја, садржаних у отпадним водама, амбалажи, ђубрету, а који мењају састав воде за пиће и чине је опасном по живот и здравље људи. Извршилац овог дела је могло бити свако лице.

Овај закон је у глави 19 под називом „кривична дела против народне привреде“, у члану 244. је прописивао кривично дело преношење заразних болести код животиња,

⁸³ Поповић С. (1976), Заштита животне средине – правни аспекти, Универзитет у Нишу, Институт за правна и друштвена истраживања, *op. cit.* стр. 84.

⁸⁴ Косановић С. (2009), Еколошки криминалитет, Правни факултет универзитета Унион, *op. cit.* стр. 72.

⁸⁵ („Службени лист ФНРЈ”, број 18/1951), Кривични закон ФНРЈ.

⁸⁶ Тахировић Ј. (1957), Коментар кривичног законика, Београд, стр. 443.

биља и дрвећа, а ко је чинио онај ко не поступа по прописима надлежних државних органа којима се наређују мере за спречавање или сузбијање заразних болести код стоке, живине, дивљачи, риба, биља и дрвећа, или за сузбијање и спречавање штеточина код биља и дрвећа, а нарочито ко не поступи по наређењима којима се одређују прегледи или одвајање стоке, прскање или запрашивање биља и дрвећа, или којима се забрањује промет оболеле стоке или зараженог биља и дрвећа, и тиме проузрокује ширење заразе, а за шта је била прописана новчана казна или казна затвора до 2 године. Уколико је услед овог дела наступило угинуће стоке, живине, дивљачи или риба, или уништење биља у већим размерама, била је прописана казна затвора од најмање 6 месеци, а у случај да је основни облик дела био учињен из нехата била је прописана новчана казна или казна затвора до 3 месеца, а у случају да је тежи облик дела био учињен из нехата била је прописана казна затвора од 3 месеца до 2 године.

Такође, у истој глави у члан 245. закон је прописивао кривично дело загађивање сточне хране или воде, а које дело је чинио онај ко је шкодљивом материјом успевао да загади сточну храну или воду у рекама, потоцима, изворима или цистернама, односно неку другу воду која је служила за појило стоке или живине, а за које дело је прописана новчана казна или казна затвора до 1 године, док је у ставу 2 предвиђен посебан облик овог кривичног дела које је чинио онај ко би каквом шкодљивом материјом загадио воду у рибањацима, језерима, рекама и потоцима, и тиме проузроковао опасност за опстанак риба, за шта је била прописана иста казна као и у случају основног дела, а у случају да услед ових кривичних дела дође до угинућа стоке, живине или риба, прописана је била казна затвора до 3 године.

Иако је овим кривичним делом била штићена стока, живина и риба као привредна добра земље, њима је истовремено, и то у ужем смислу речи, била штићена и човекова животна средина, а директно су била усмерена на заштиту од загађења природних добара као што су: вода, трава и друго биље.⁸⁷

У истој глави, у члану 246. овај закон је прописивао и кривично дело пустошење шума које је чинио онај ко противно прописима, или наредбама државних органа врши сечу шума или крчење шума, или ко подбељује стабла или на други начин пустоши шуму, а за шта је била прописана казна затвора до 3 године, као и онај ко у намери да себи или другом прибави противправну имовинску корист у шуми или изван шуме обори једно или више стабала и тиме нанесе штету које прелази две хиљаде

⁸⁷ Поповић, С. (1976), Заштита животне средине - правни аспекти, Универзитет у Нишу - Правни факултет, Институт за правна и друштвена истраживања, *op. cit.* стр. 86.

динара, а за шта је била прописана новчана казна или казна затвора до једне године. Ово дело је имало и посебан облик који се огледао у уништавању специјално заштићених шума које су имале карактер националних паркова, заштитних појаса око градова и индустријских насеља или шума које су имале посебан значај са становишта општенародне одбране, и том случају је била прописана казна затвора од 3 месеца ако се радило о основном облику дела, односно казна затвора од најмање месец дана ако се радило о посебном облику дела.

Такође су у оквиру исте главе, у члану 247. и 248. су била прописана кривична дела незаконитог лова и риболова. Кривично дело незаконитог лова је чинио онај ко је ловио ретке или проређене врсте дивљачи чији је лов био забрањен, или ко је ловио без посебне дозволе одређену врсту дивљачи за чији лов је потребна дозвола, или ко је ловио на начин или средствима којима се дивљач масовно уништава или ко је ловио дивљач за време ловостоја, а за шта је била прописана новчана казна или казна затвора до 2 године. Иста казна била је прописана и за оног ко је неовлашћено ловио на туђем ловишту и уловљену дивљач присвојио, а била је прописана и могућност одузимања улова и средстава за лов. Кривично дело незаконитог риболова је чинио онај ко је ловио рибу експлозивом или отровом или на начин штетан за њено расположавање, за шта је била прописана новчана казна или казна затвора до 2 године, а такође је била прописана могућност одузимања улова и средства за лов.

Даље, у глави 21, под називом „кривична дела против опште сигурности људи и имовине”, у члану 268. је било прописано кривично дело довођење у опасност живота и имовине опште опасном радњом или средством, а које је чинио онај ко је пожаром, поплавом, експлозијом, отровом или отровним гасом, моторном силом, електричном или другом енергијом изазивао опасност по живот људи или имовину већег обима, а за шта је била прописана казна строгог затвора до 10 година. Казна затвора од најмање 3 месеца или казна строгог затвора до 5 година је била прописана за онога ко каквом опште опасном радњом или опште опасним средством изазове опасност за живот људи или имовину већег обима, а у случају да је дело учињено из нехата била је прописана казна затвора до 3 месеца.

Овим делом је биоштићен, не само живот и имовина људи, него и животна средина, што се јасно види из компензације овог дела, а које се састоји у изазивању опасности: пожаром, поплавом, експлозијом, отровом или отровним гасом, јонизирајућим зрачењима, моторном силом, електричном или другом енергијом или пак другом опште опасном радњом или средством, а из овог низа средства која су

поменута, несумњиво је већи број њих које изазива или може изазвати опасност по живота сваког бића, а да се нека од њих као што су отровни гасови, јонизирајућа зрачења и дим са чађем и моноксидом или другим отровним и загушљивим гасовима, који настају из пожара и експлозије, гомила у атмосфери, повећавајући њено загађење.⁸⁸

Такође су у овом закону постојала још два кривична дела, комплементарна претходно наведеним делима, којима је на посредан начин штићена животна средина садржана у истој глави, и то кривично дело прописано у члану 269. под називом оштећење заштитних уређаја у рудницима, фабрикама и радилиштима и кривично дело из члана 278. под називом неотклањање опасности. Кривично дело из члана 269. је чинио онај ко у рудницима, фабрикама или другим радилиштима уништи, оштети или уклони заштитне уређаје и тиме изазове опасност за живот људи или имовину већег обима, а за шта је била прописана казна строгог затвора до 8 година, а у случају нехатно учињеног дела била је прописана казна затвора до 3 године, док је кривично дело из члана 278. чинио онај ко благовременом пријавом државном органу или на други начин не предузме мере да се отклони какав пожар, поплава, експлозија или каква друга опасности по живот људи или имовину већег обима, иако је то могао учинити без опасности за себе или другог, за шта је била прописана казна затвора до 1 године, а за оног ко одвраћањем или на други начин спречи другог у предузимању мера за отклањање пожара, поплаве, експлозије или какве друге опасности за живот или имовину већег обима, била је прописана казна затвора до 2 године.

Овај закон је садржао још нека дела којима је на известан начин штићена животна средина, као нпр. кривично дело из члана 208. под називом неовлашћена производња и продаја опојних дрога и отрова, те кривично дело из члана 242. под називом производња штетних средстава за лечење стоке, као и кривично дело из члана 129б под називом недозвољена средства борбе.

Каснијим изменама и допунама Кривичног законика („Службени лист ФНРЈ”, бр. 30/1959 и 31/1962 и „Службени лист СФРЈ”, бр. 15/1965, 15/1967, 20/1969 и 6/1973) су извршене само корекције у погледу врсте и висине прописаних казни.⁸⁹

Будући да је Уставом СФРЈ из 1974. године дошло до разграничавања законодавне надлежности између федерације, република и покрајина, југословенско

⁸⁸ Ibid., стр. 87.

⁸⁹ Косановић С. (2009), Еколошки криминалитет, Правни факултет Универзитета Унион, Службени гласник, op.cit. стр. 74.

Кривичноправна заштита животне средине у Републици Србији и упоредном законодавству

кривично законодавство су чинили кривични закони федерације, република и аутономних покрајина, па су тако постојали:

1. Кривични закон Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, донет 28.09.1976. године, а објављен у („Службеном листу СФРЈ”, бр. 44 од 08.10.1976 године), који је ступио на снагу 01.07.1977. године⁹⁰ као закон федералног нивоа.
2. Кривични закон Социјалистичке Републике Босне и Херцеговине, који је објављен у („Службеном листу СР Босне и Херцеговине”, број 16 од 10.06.1977. године)⁹¹, као закон републичког ранга.
3. Кривични закон Социјалистичке Републике Македоније, који је објављен у („Службен весник СРМ”, бр. 25 од 18.07.1977. године)⁹², такође закон републичког ранга.
4. Кривични закон Социјалистичке Републике Србије, који је објављен у („Службеном гласнику СРС”, број 26 од 30.06.1977. године)⁹³, такође републички закон.
5. Кривични закон Социјалистичке Републике Хрватске, објављен у („Народним новинама” СР Хрватске број 25 од 20.07.1977. године)⁹⁴, као закон републичког ранга.
6. Кривични закон Социјалистичке Републике Црне Горе, објављен у („Службеном листу СР Црне Горе”, број 22 од 27.07.1977. године)⁹⁵, такође закон републичког ранга.
7. Кривични закон Аутономне покрајине Косова, објављен у („Службеном листу САП Косово”, број 20 од 29.07.1977. године)⁹⁶, закон покрајинског ранга.
8. Кривични закон Аутономне покрајине Војводине објављен у („Службеном листу САП Војводине” број 17 од 29.06.1977. године),⁹⁷ такође закон покрајинског ранга.

Уређење је било такво да су одредбе општег дела федеративног закона важиле за сва кривична дела одређена у закону федерације, република и покрајина, док су у

⁹⁰ Вражалић М. (1977), Збирка кривичних закона, Службени лист Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, стр. 5-95.

⁹¹ Ibid., стр. 107-177.

⁹² Ibid., стр. 179-340.

⁹³ Ibid., стр. 341-414.

⁹⁴ Ibid., стр. 415-485.

⁹⁵ Ibid., стр. 487-560.

⁹⁶ Ibid., стр. 627-695.

⁹⁷ Ibid., стр. 561-626.

посебном закону била прописана кривична дела од значаја за целу земљу и међународну заједницу, док су републички закони важили за свакога ко на територији републике учини кривично дело, осим ако је Кривичним законом СФРЈ другачије одређено, а покрајински закони су важили за свакога ко на територији покрајине учини кривично дело, осим ако Кривичним законом СФРЈ и Кривичним законом СРС није другачије одређено.

Када говоримо о еколошким кривичним делима, Кривични закон СФРЈ није прописивао кривично дело угрожавање животне средине, али је прописивао нека друга кривична дела којима је животна средина штићена на изванредан начин, па је тако је у глави 22 под називом „кривична дела против других државних вредности” у члану 244. прописивао кривично дело непоступање по здравственим прописима за време епидемије, затим у члану 247. непоступање по прописима за сузбијање болести животиња и биља и у члану 248. кривично дело непрописна предаја саобраћају експлозивног или запаљивог материјала.

Овде је такође потребно поменути да је у то време на снази био и један посебан савезни закон, за који можемо да кажемо да је био донет у циљу заштите животне средине, на посредан начин, а који је прописивао једно неименовано кривично дело којим је на посредан начин штићена животна средина. То је Закон о промету отрова⁹⁸, а који је у члану 31. прописивао да ће се онај ко неовлашћено производи ради стављања у промет, прерађује, продаје или на други начин ставља отрове у промет, казнити казном затвора од 6 месеци до 5 година, као и да ће отрови и средства за њихово справљање бити одузети.

Што се тиче еколошких кривичних дела, републички закони су могли да се поделе у три групе:

1. Први групу су чинили закони у којима нису била садржана нова кривична дела, која су се односила на заштиту човекове околине, а у коју групу су спадали Кривични закони Социјалистичких Република Словеније и Босне и Херцеговине,
2. Другу групу су чинили кривични закони који су поред кривичних дела преузетих из старих закона, садржали и ново кривично дело загађивања животне средине, какви су били Кривични закони Социјалистичких Република Македоније, Хрватске и Црне Горе,

⁹⁸ Закон о промету отрова („Службени лист СФРЈ”, број 4/1977).

3. Трећу групу су чинили закони који су садржали посебна кривична дела загађивања воде, ваздуха и земљишта, у коју групу је спадао и Кривични закон Социјалистичке Републике Србије.

Кривични закони Социјалистичких Република Словеније и Босне и Херцеговине из 1977. године, нису садржавали нове инкриминације, које су се односиле на заштиту животне средине, односно спречавање загађивања ваздуха, воде и земљишта.

У *Кривичном закону Социјалистичке Републике Босне и Херцеговине* у глави XIII - кривична дела против здравља људи је нпр. било прописано једно кривично дело којим је штићена животна средина, а то је кривично дело загађивање воде за пиће, које дело је чинио онај ко штетљивом или било каквом другом материјом учини опасном за живот или здравље људи воду за пиће у изворима, бунарима или цистернама или какву другу воду која људима служи за пиће, а за шта је била прописана казна затвора од 3 месеца до 3 године, док је за случај нехатног извршења дела била прописана новчана казна или казна затвора до 3 месеца. У глави XIV- кривична дела против привреде, овај закон је такође прописивао нека кривична дела којим је на извешан начин штићена животна средина, а то су:

1. *кривично дело производња штетних средстава за лечење животиња из члана 137.*, које дело је чинио онај ко произведе ради продаје или стави у промет средства за лечење или за спречавање заразе код стоке или живине која су опасна за њихов живот и здравље, за шта је била прописана казна затвора до 1 године, а у случају да је наступило угинуће стоке или живине у већем броју била је прописана казна затвора од 3 месеца до 3 године, док је за случај нехатног извршења дела била прописана новчана казна или казна затвора до 6 месеци;
2. *кривично дело несавјесно пружање ветеринарске помоћи из члана 138.*, које је чинио ветеринар или ветеринарски помоћник који је при пружању ветеринарске помоћи прописивао или примењивао очигледно неподобно средство или очигледно неправилан начин лечења или уопште несавесно поступао при лечењу и тиме проузроковао угинуће стоке или живине у већем броју, за шта је била прописана казна затвора до 3 године, а у случају нехатног извршења дела новчана казна или казна затвора до 6 месеци;
3. *кривично дело непоступање по прописима за сузбијање болести животиња и биљака из члана 139.*, које је чинио онај ко за време епидемије неке сточне болести која може угрозити сточарство не поступи по одлуци надлежног органа

донетој на основу републичког прописа, којим се одређују мере за сузбијање или спречавање болести, за шта је била прописана казна затвора до 1 године, а иста казна била је прописана и у случају кршења прописа за време трајања опасности и болести од штеточина по биљни свет;

4. *кривично дело загађивање сточне хране и воде из члана 140.*, које дело се састојало у загађењу каквом шkodљивом материјом сточне хране или воде у рекама, потоцима, изворима, бунарима, цистернама или какве друге воде која је служила за напајање стоке, живади или дивљачи, чиме је биван доведен у опасност живот или здравље животиња, за шта је била прописана новчана казна или казна затвора до 1 године, која казна је била прописана и за случај загађења шkodљивом материјом воде у рибањацима, језерима, рекама и потоцима, што је проузроковало опасност за опстанак животиња у води, а за случај да је наступило угинуће животиња или риба у великој вредности била је прописана казна затвора од 3 месеца до 3 године;
5. *кривично дело уништење засада употребом шkodљиве материје из члана 141.*, које се састојало у уништењу биља, воћака или других засада било каквом шkodљивом материјом и тиме наношењу штете великих размера, за шта је била прописана казна затвора до 3 године;
6. *пустошење шума из члана 142.*, које дело је чинио онај ко је противно прописима или наредбама надлежних органа вршио сечу или крчење шума, или подбељивао стабла или на други начин пустошио шуму, за шта је била прописана казна затвора до 1 године, а у случај извршења дела у заштићеној шуми била је прописана казна затвора од 3 месеца од 3 године;
7. *шумска крађа из члана 143.*, које је чинио онај ко ради крађе обори једно или више стабала, а количина обореног дрвета је била већа од једног кубног метра, за шта је била прописана новчана казна или казна затвора до 6 месеци, а за случај да је дрво било оборено у намери да се прода или је количина обореног дрвета била већа од пет кубних метара, или је дело извршено у заштићеној шуми, националном парку или другој шуми са посебном наменом, била је прописана казна затвора од 3 месеца до 3 године. И покушај овог дела је био кажњив.
8. *незаконит лов из члана 144.*, које је чинио онај ко је неовлашћено убијао, рањавао или хватао дивљач у већем броју или у већој вредности за време ловастаја или дивљач чији је лов стално забрањен или онај ко је неовлашћено

износио у иностранство врхунски трофеј од дивљачи у већем броју или већој вредности, за шта је била прописана новчана казна или казна затвора до 1 године, а у случају извршења дела средствима или на начин забрањен законом била је прописана казна од 3 месеца до 3 године, а за случај нарочито тешког извршења овог дела била је прописана казна затвора од 1 до 5 година. Била је прописана могућност одузимања уловљене дивљачи и средства за лов, и

9. *незаконит риболов из члана 145.*, које дело је чинио онај ко је ловио рибу експлозивом, електричном струјом, отровом, средствима за омамљивање и при том проузроковао угинуће рибе у већем броју или ко је ловио рибу на начин штетан за њено расплођавање, за шта је била прописана казна затвора до 3 године, док су улов и средства за лов одузимани.

Кривични закон Социјалистичке Републике Словеније је у поглављу 16 под називом „кривична дела против управљања друштвеним добрима и природним ресурсима” прописивао одређена кривична дела којима је на извешан начинштићена животна средина као што су: кривично дело уништење засада употребом шкодљиве материје из члана 156., кривично дело пустошење шума из члана 157., кривично дело шумска крађа из члана 158., кривично дело незаконит лов из члана 159. и незаконит риболов из члана 160., која дела су дефинисана и санкционисана на исти начин као и у КЗ Социјалистичке Републике Босне и Херцеговине.

Кривични закон Социјалистичке Републике Македоније је у глави XIII која је носила назив „кривична дела против здравља људи” у члану 113. прописивао кривично дело загађивање околине, док је у члану 123. било прописано кривично дело загађивање воде за пиће, а у глави XIV под називом „кривична дела против привреде”, у члану 148. је било прописано кривично дело загађивање сточне хране и воде, док је у *Кривичном закону Социјалистичке Републике Хрватске* у глави у глави XII под називом кривична дела против привреде, у члану 123. било прописано кривично дело загађивање сточе хране и воде, а у глави XIV под називом „кривична дела против здравља људи” у члану 169. било прописано кривично дело загађивање човекове околине, а у члану 170. је било прописано кривично дело загађивање воде за пиће и животних намирница. *Кривични закон Социјалистичке Републике Црне Горе* је у глави XII, под називом кривична дела против здравља људи, у члану 111. прописивао кривично дело загађивање човекове околине, а у члану 112. кривично дело загађивање воде за пиће и животних намирница, док је у глави XIII која је носила назив „кривична

дела против привреде”, у члану 147. прописивао кривично дело загађивања сточе хране и воде.

Према овим законима кривично дело загађивање човекове околине је чинио онај ко кршењем прописа о заштити и унапређењу човекове околине загади ваздух, тло, воду, водоток или море и већем обиму или на ширем подручју и тиме изазове опасност за живот и здравље људи или проузрокује уништење животињског и биљног света великих размера. Извршилац је могло бити свако лице, а тежи облик је постојао уколико би ако би услед извршења овог кривичног дела дошло до тешких телесних повреда неког лица или би му здравље било тешко нарушено, или у случају да наступи смрт једног или више лица. За ово дело је била прописана казна затвора, и то у распону од шест месеци до 10 година, зависно од тежине појединих облика овог дела.

Кривични закони Републике Македоније, Хрватске и Србије су у случају овог дела прописивали у посебном ставу да се учиниоцу кривичног дела, приликом изрицања условне осуде, може поставити услов да у одређеном року предузме адекватне мере за заштиту и унапређење човекове околине, док кривични закон Републике Црне Горе није предвиђао овај услов.⁹⁹

Поред кривичног дела загађивања животне средине, Кривични закон Социјалистичке Републике Македоније у глави 13 под називом „кривична дела против здравља људи”, у члану 123. прописивао кривично дело загађивање воде за пиће, те у глави 14 под називом „кривична дела против привреде” прописивао кривично дело производња штетних средстава за лечење животиња из члана 145., кривично дело несавјесно пружање ветеринарске помоћи из члана 146., кривично дело непоступање по прописима за сузбијање болести животиња и биљака из члана 141., кривично дело загађивање сточне хране и воде из члана 148., кривично дело уништење засада употребом штетне материје из члана 149., пустошење шума из члана 150., кривично дело шумска крађа из члана 151., кривично дело незаконит лов из члана 152. и кривично дело незаконит риболов из члана 152.

Иста кривична дела је прописивао и Кривични закон Социјалистичке Републике Хрватске у глави 12 под називом „кривична дела против привреде”, као и Кривични закон Социјалистичке Републике Црне Горе у глави 13 такође под називом „кривична дела против привреде”, при чему је начин дефинисања и санкционисања наведених кривичних дела био исти у свим законима.

⁹⁹ Косановић С., Еколошки криминалитет, Правни факултет Универзитета Унион, Службени гласник, Београд *op. cit.* стр 76.

Кривични закон Социјалистичке Републике Србије је у глави 14 под називом „кривична дела против здравља људи и човекове средине” прописивао кривична дела којима се штити вода, ваздух и земљиште и то:

1. *Кривично дело загађивање воде за пиће из члана 131.*, које је чинио онај ко каквом шкодљивом материјом учини опасном за живот или здравље људи воду за пиће у извориштима воде, инсталацији за пречишћавање, у разводној мрежи или какву другу воду која служи људима за пиће, за шта је била прописана казна затвора од 3 месеца до 3 године, а у случају нехатног извршења дела била је прописана новчана казна или казна затвора до 3 месеца;
2. *Кривично дело загађивања ваздуха и вода из члана 133.*, које је чинио онај ко је кршењем прописа о заштити и унапређењу животне средине загађивао ваздух, воду, водоток или језера у већем обиму или на ширем подручју и тиме изазивао опасност по живот или здравље људи или уништење биљног и животињског света већих размера, за шта је била прописана казна затвора до 3 године, а у случају тежег облика, који је постојао ако одговорно лице у организацији удруженог рада, друштвено-политичкој заједници, месној заједници или другој организацији или заједници која кршењем прописа о заштити и унапређењу животне средине пропусти да постави уређај за пречишћавање или допусти изградњу, стављање у погон или коришћење погона који загађује средину или на други начин пропусти да спречи или доведе до загађивања ваздуха, воде, водотока или језера, које прелази допуштене границе и тиме изазове опасност по живот или здравље људи, или уништење биљног или животињског света већих размера, била је прописана казна затвора од 6 месеци до 5 година, а за случај основног дела учињеног из нехата била је прописана новчана казна или казна затвора до једне године, а у случају нехатног извршења тежег облика била је прописана казна затвора до 3 године.
3. *Кривично дело загађивање земљишта из члана 134.*, које је чинио онај ко кршењем прописа о заштити и унапређењу човекове средине загади земљиште у већој мери или на ширем подручју, па тиме изазове опасност за живот или здравље људи или проузрокује уништење животињског или биљног света већих размера, за шта је била прописана казна затвора до 3 године, а у случају да одговорно лице у организацији удруженог рада, друштвено-политичкој заједници, месној заједници или другој организацији или заједници која кршењем прописа о заштити и унапређењу животне средине допусти изградњу,

стављање у погон или коришћење погона који загађује земљиште или на други начин пропусти да предузме мере за спречавање или онемогућавање загађивања земљишта, или доведе до загађивања земљишта, које прелази допуштене границе и тиме изазове опасност по живот или здравље људи, или уништење биљног или животињског света већих размера, била је прописана максимална казна затвора до 5 година, а за случај дела нехата била је прописана новчана казна или казна затвора до једне године, док је у случају изрицања условне осуде за дело учињено од стране одговорног лица у организацији удруженог рада, друштвено-политичкој заједници, месној заједници или другој организацији или заједници или нехатног дела, била прописана могућност постављања учиниоцу услова да у одређеном року предузме законом или другим прописом одређене мере за заштиту, чување и унапређење животне средине.

Овај закон је у глави 15 под називом „кривична дела”, такође прописивао кривична дела производња штетних средстава за лечење стоке из члана 155., кривично дело несавесно пружање ветринарске помоћи из члана 156., кривично дело преношење заразних болести код животиња, биља и дрвећа из члана 157., кривично дело загађивање сточне хране или воде из члана 158., кривично дело уништење засада употребом штетне материје из члана 159., пустошење шума из члана 160., кривично дело шумска крађа из члана 161., кривично дело незаконит лов из члана 162. и кривично дело незаконит риболов из члана 163., која су била дефинисана и санкционисана на исти начин као и осталим републичким законима.

Кривични закон Социјалистичке Аутономне покрајине Војводине је у глави 13 под називом „кривична дела против здравља” у члану 95. прописивао кривично дело загађивање воде за пиће, док је у глави 14 под називом „кривична дела против привреде” прописивао кривично дело производња штетних средстава за лечење животиња у члану 117., кривично дело несавесно пружање ветринарске помоћи у члану 118., кривично дело преношење заразних болести код животиња, биља и дрвећа у члану 119., кривично дело загађивање сточне хране и воде у члану 120., кривично дело уништење засада употребом штетне материје у члану 121., пустошење шума у члану 122., кривично дело шумска крађа у члану 123., кривично дело незаконит лов у члану 124. и кривично дело незаконит риболов у члану 125., дефинисана и санкционисана на исти начин као и у републичким законима.

Кривични закон Социјалистичке Аутономне покрајине Косово је у глави 13 под називом „кривична дела против здравља” у члану 92. је прописивао кривично дело загађивање земљишта, док је у глави 14 под називом „кривична дела против привреде” прописивао кривично дело производња штетних средстава за лечење стоке и живине у члану 124., кривично дело несавесно пружање ветринарске помоћи у члану 125., кривично дело преношење заразних болести код животиња, биља и дрвећа у члану 126., кривично дело загађивање сточне хране и воде у члану 127., кривично дело уништење засада употребом штетне материје у члану 128., пустошење шума у члану 129., кривично дело шумска крађа у члану 130., кривично дело незаконит лов у члану 131. и кривично дело незаконит риболов у члану 132., дефинисана и санкционисана на исти начин као и у републичким законима.

*Кривични закон Социјалистичке Републике Србије*¹⁰⁰ је у глави четрнаест, под називом „кривична дела против здравља и човекове средине”, у члану 131. прописивао кривично дело загађивања воде за пиће и животних намирница, док је у члану 133. прописивао кривично дело загађивање животне средине, дефинисана и санкционисана на исти начин као и у другим републичким законима који су прописивали ова кривична дела.

Заштита животне средине у нашем националном кривичном законодавству напред наведени начин је била регулисана све до ступања на снагу данашњег Кривичног законика, што имплицира да у нашем еколошком кривичном законодавству постоје два периода. Први период који је трајао закључно са 31.12.2005. године, до доношења новог Кривичног законика, и период почев од 01.01.2006. године, односно од примене данашњег Кривичног законика, који је заштиту животне средине уредио на начин да је кривична дела против животне средине инкриминисао кроз 18 кривичних дела, садржаних у глави XXIV под називом „кривична дела против заштите животне средине”, у чл. од 260 до 277., а о којим делима, сваком понаособ, ће бити речи у делу под називом „Кривична дела против животне средине у важећем законодавству Републике Србије”.

¹⁰⁰ Кривични закон Социјалистичке Републике Србије („Службени гласник СРС”, бр. 26/77-1341, 28/77-1566, 43/77-2213, 20/79-1059, 24/84-1233, 39/86-2739, 51/87-2421, 6/89-406, 4289-1401, 21/90-888 и „Службени гласник РС”, бр. 16/90-468, 49/92-1664, 23/93-817, 67/93-3110, 47/94-1465 и 17/95-529, 44/98 и 10/02).

3. ИНКРИМИНАЦИЈА КРИВИЧНИХ ДЕЛА ПРОТИВ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ У УПОРЕДНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ

3.1. Савезна Република Немачка

Специфично за Савезну Републику Немачку је то што се зачеци индустријске ере везују управо за ову државу. Први значајан закон из ове области је Општи индустријски законик, који датира још из 1845. године, а који је више пута новелиран и важио је све до ступања на снагу Савезног закона о борби против штетних емисија и сличних појава из 1974. године.

Када говоримо о данашњем кривичном законодавству Савезне Републике Немачке, исто уређује *Кривични законик*¹⁰¹, који у двадесет осмом поглављу прописује више еколошких кривичних дела и то:

1. *Кривично дело загађивање вода (члан 324.)*, које чини онај ко недопуштено загади воду или на други начин штетно измени њена својства. За ово дело је прописана новчана казна или казна затвора до 5 година у случају да је извршено са умишљајем, а уколико је дело учињено из нехата, у том случају је прописана новчана казна или казна затвора до две године. И сам покушај овог дела је кажњив.
2. *Кривично дело загађивање земљишта (члан 324а)*, које чини онај ко повредом својих управно правних обавеза уноси или дозвољава да се у земљиште унесу или ослободе материје које су подобне да оштете здравље другог, или животиња или биља или ствари значајније вредности, или у значајном обиму загађује или штетно мења природни састав земљишта, а за шта је прописана новчана казна или казна затвора до пет година у случају да је извршено са умишљајем, а у случају нехатног извршења дела прописана је новчана казна или казна затвора до три године. И сам покушај овог дела је кажњив.
3. *Кривично дело загађивање ваздуха (члан 325.)*, које чини онај ко током рада на неком постројењу, на радном месту или на машини, повредом својих управно правних обавеза проузрокује изван подручја где се налази постројење промену природних састојака ваздуха у мери која је подобна да оштети здравље другог,

¹⁰¹ Schonke A., Schreider A. (1986), *Strafgesetzbuch Kommentar*, Munchen, стр 87-89.

животиње, биљке или туђе ствари значајне вредности или пак ослободи у ваздух штетне материје, а за шта је прописана новача казна или казна затвора до пет година у случају дела изршеног са умишљајем, а у случају нехатног проузроковања последице, прописана је новчана казна или казна затвора до три године. Такође је прописано да је и сам покушај овог дела кажњив.

4. *Кривично дело стварање буке, потреса и нејонизирајућег зрачења (члан 325а)*, које чини онај ко током рада на радном месту на неком постојењу, повредом управно правних обавеза, проузрокује буку у мери која је подобна да изван подручја у коме се налази постројење оштети здравље другог, а за које дело је прописана новчана казна или казна затвора до три године, која казна је прописана и за правно лице које повредом управно правних обавеза у вези са заштитом од буке, потреса или нејонизирајућег значења угрози здравље другог, туђе животе или друге значајне вредности. У погледу кривице могућ је само умишљај.
5. *Кривично дело уклањање отпада на начин којима се угрожава животна средина (члан 326.)*, које дело се састоји у неовлашћеном поступању, складиштењу, таложењу, испуштању или у уклањању опасног отпада, односно његовом превозу против забране или без потребног одобрења, а за шта је прописана новчана казна или казна затвора до пет година, сем у случају нехатног дела када је прописана новчана казна или казна затвора до три године, при чему је и сам покушај кажњив. У случају овог дела, закон је прописао и могућност потпуног ослобођења од казне учиниоца овог дела у случају да су штетни утицаји на животну средину, посебно на људе, ваздух, воду, земљиште, животиње или биље очигледно искључени и у случају да се радња извршења односи на незнатну количину отпада, при чему то колико износи „незнатна” количина отпада цени поступајући суд у сваком конкретном случају, руководећи се одређеним мерилима и дотадашњом праксом.
6. *Кривично дело недозвољен рад постројења (члан 327.)*, које дело се састоји у потпуном или делимичном демонтирању атомског постројења или заустављању атомског техничког постројења или у битном мењању положаја погона у коме се користи атомска енергија, за шта је прописана новчана казна или казна затвора до пет година. Лакши облик овог дела постоји уколико буду употребљени опасни уређаји без неопходног одобрења или противно законској

забрани, при чему се мисли на уређаје чије коришћење је забрањено ради заштите од опасности или уређаја за одвод воде којим се угрожава вода.

7. *Кривично дело недопуштено поступање са радиоактивним и другим опасним материјама и добрима (члан 328.)*, чини онај ко противно прописима чува, обрађује, увози или извози радиоактивне или друге опасне материје које су према сврси, својствима или количини подобне да поузрокују смрт или тешка оштећења здравља, за шта је прописана новчана казна или казна затвора до пет година. У погледу кривице, могућ је само умишљај.
8. *Кривично дело угрожавање заштићених области (члан 329.)*, које се састоји у противправном загађењу ваздуха, стварању буке или промени атмосферских прилика услед чега је дошло до пораста штетних последица на животну средину или у покретању или раду са уређајима у посебно заштићеним областима, као и у противправном руковању уређајима који користе материје којима се угрожава вода или у копању шљунка, песка, глине или другог блага, крчењу шума, исушивању мочвара, блата, тресишта, те убијању, вребању, оштећењу или лову животиња, односно у уклањању или оштећењу биљака које су посебно заштићене, а за које дело је прописана новчана казна или казна затвора до три године у случају да је извршено са умишљајем, а у случају нехатно проузроковне последице, прописана је новчана казна или казна затвора до две године.
9. *Кривично дело посебно тешки случајеви угрожавања животне средине (члан. 330.)*, који се могу огледати у сваком од напред наведених кривичних дела уколико је из нехата проузрокована смрт или тешко нарушавање здравља неког лица, или ако је створена опасност за наступање смрти или тешког нарушавања здравља неког лица, или ако је наступило оштећење воде и земљишта у заштићеним зонама у тој мери да је за њено отклањање потребно дуже време или велики трошкови, или ако је угрожено јавно снабдевање водом, или ако је угрожен опстанак животиња или биљака којима прети уништење или ако је дело учињено из користољубља, а за шта је прописана казна затвора од шест месеци до десет година. Постојање обележја „дуже време” и „велики трошкови” у вези са овим делом, цени поступајући суд у сваком конкретном случају, руководећи се одређеним мерилима и праксом.

3.2. Руска Федерација

Систематизација еколошких кривичних дела у руском законодавству извршена је тако што су ова дела сврстана у глави 26 Кривичног законика Руске федерације¹⁰², а међу којим делима се нарочито издавајају:

1. *Кривично дело повреда прописа о чувању човекове околине приликом извођења радова (члан 246.)*, а које дело чини онај ко повреди прописе о чувању човекове околине приликом пројектовања, размештања, изградње или стављања у погон индустријских, пољопривредних, научних или других објеката, чиме долази до промене радиоактивне позадине или проузроковања штете по здравље људи или масовног помора животиња или других тешких последица, а за шта је прописана казна затвора до пет година.
2. *Кривично дело повреда прописа о руковању еколошко опасним супстанцијама и отпадима (члан 247.)*, које дело чини онај ко противно прописима производи забрањене врсте опасних отпада или их превози, чува, затрпава, користи или рукује на други начин, ако се тиме битно проузрокује штета по здравље људи или човекову средину, за шта је прописана новчана казна или казна затвора до 2 године. Тежи облик овог дела постоји ако је услед предузете радње извршења основног облика дела дошло до теже последице у виду загађења, тровања или заражења човекове околине или до проузроковања штете по здравље људи или масовног помора животиња или је извршена еколошка несрећа или пак у зони еколошки тешке ситуације, за шта је прописана казна затвора до пет година.
3. *Кривично дело загађивање воде (члан 250.)* које се састоји у загађивању, прљању, црпљењу површинских или подземних вода и извора питке воде или другом мењању њихових природних својстава, ако је дошло до проузроковања велике штете животињском, биљном или рибљем свету, шумској привреди или пољопривреди, за шта је прописана новчана казна, поправни рад до једне године или изолација до три месеца.
4. *Кривично дело загађивање атмосфере (члан 251.)*, које дело чини онај ко повредом прописа избаци у атмосферу загађујуће супстанце или повређује експлоатацију инсталација система или других објеката ако је тиме

¹⁰² Скуратов Ј.И., Лебедов В. (1996), Коментарији к Угловному кодексу в Россијској федерации, Норма, Москва, стр. 178-179.

проузроковано загађење или друга промена природних својстава ваздуха, а за шта је прописана новчана казна, поправни рад до једне године или изолација до три месеца.

5. *Кривично дело загађивање морске средине (члан 252.)*, које се састоји у загађивању морске средине преко извора који се налазе на копну или услед кршења прописа, затрпавањем или избацивањем из превозних средства или увођењем у море вештачких творевина или материја које су штетне по здравље лица или живих ресурса или које ометају законито коришћење морске средине, за шта је прописана новчана казна, поправни рад до две године или изолација до четири месеца.
6. *Кривично дело загађивање земљишта (члан 254.)*, које се састоји у тровању, загађивању или кварењу земљишта штетним производима привредне или друге делатности и то кршењем прописа о руковању тим материјама чиме се проузрокује штета по здравље људи или човекову средину, за шта је прописана новчана казна или поправни рад до две године. Строжа казна је прописана уколико је дело извршено у зони еколошке несреће или у зони ванредног еколошког стања, дакле од места где је предузета радња извршења зависи тежина казне.

3.3. Република Аустрија

У законодавству Републике Аустрије еколошка кривична дела су систематизована у Кривичном закону Републике Аустрије¹⁰³ у седмом одељку под називом „Општеопасна кривична дела и кривична дела против животне средине” и чине их:

1. *Кривично дело изазивања пожара (члан 169.)*, које се састоји у изазивању пожара на туђој ствари са или без пристанка његовог власника или на сопственој ствари, чиме се проузрокује опасност за живот или тело другог лица или његову имовину великог обима, за које дело је прописана казна затвора у распону од једне до десет година. За тежи облик дела који постоји у случају да услед предузете радње извршења основног облика дела, наступи смрт једног лица или тешке телесне повреде већег броја лица или се доведе у опасност

¹⁰³ Foregger E., Serini E. (1989), Stragesetzbuch, Wien, стр. 89-92.

живот већег броја лица, или ако је дошло до смрти већег броја лица, прописана је казна затвора од десет до двадесет година затвора.

2. *Кривично дело изазивање пожара из нехата (члан 170.),* које чини онај ко из нехата изазове пожар на својој или туђој ствари, чиме доведе у непосредну, блиску, стварну опасност живот или тело других људи или њихову имовину великог обима, за шта је прописана казна затвора до једне године, а у случају тежег облика овог дела које постоји уколико услед предузете радње извршења основног облика дела наступи тежа последица у виду смрти једног лица, тешке телесне повреде већег броја лица и довођења у опасност живота већег броја лица, прописана је казна затвора до три године, а у случају да је наступила смрт већег броја лица, прописана је казна затвора од шест месеци до пет година.
3. *Кривично дело угрожавање општеопасним средствима (члан 171.),* које се састоји у умишљајном довођењу у опасност живота или тела другог лица или његове имовине великог обима, ослобођеном нуклеарном енергијом или јонизирајућим зрачењем, за шта је прописана казна затвора у распону од једне до десет година. Тежи облик овог дела постоји у случају да је услед радње извршења основног облика дела, наступила смрт једног лица, тешке телесне повреде већег броја лица или је доведен у опасност живот већег броја лица, у ком случају је прописана казна затвора од пет до петнаест година, а у случају да је извршење дела за последицу имало смрт већег броја људи, прописана је казна затвора од десет до двадесет година.
4. *Кривично дело угрожавање општеопасним средствима из нехата (члан 172.),* које чини онај ко из нехата угрози живот или тело другог лица или његову имовину већег обима нуклеарном енергијом или јонизирајућим зрачењем, за шта је прописана казна затвора до једне године, сем у случају тежег облика који постоји уколико је услед радње извршења основног облика дела наступа смрт једног лица, тешке телесне повреде већег броја лица или је доведен у опасност живот већег броја лица, у ком случају је прописана казна затвора до три године, а ако је извршење дела за последицу имало смрт већег броја људи, прописана је казна затвора од шест месеци до пет година.
5. *Кривично дело умишљајно угрожавање експлозивним средством (члан 173.),* које се састоји у изазивању опасности по живот или тело другог лица или његову имовину великог обима активирањем експлозивне материје или другог распрскавајућег средства, за шта је прописана казна затвора од једне до десет

године. Дело има један тежи облика, који постоји у случају да услед радње извршења основог облика дела наступи смрт једног лица, тешке телесне повреде већег броја лица или је доведен у опасност живот већег броја лица, у ком случају је прописана казна затвора од пет до петнаест година, а у случају да је извршење дела за последицу имало смрт већег броја људи, прописана је казна затвора од десет до двадесет година.

6. *Кривично дело нехатно угрожавање експлозивним средством (члан 174.),* је лакши, привилеговани облик дела из претходног члана, а који чини онај ко из нехата угрози живот или тело другог лица или његову имовину већег обима експлозивном материјом, за шта је прописана казна затвора до једне године, сем у случају тежег облика који постоји уколико је услед радње извршења основог облика дела наступа смрт једног лица, тешке телесне повреде већег броја лица или је доведен у опасност живот већег броја лица, у ком случају је прописана казна затвора три године, а уколико је извршење дела за последицу имало смрт већег броја људи, прописана је казна затвора од шест месеци до пет година.
7. *Кривично дело припремне радње за извршавање кривичног дела у виду умишљајног угрожавања живота или тела другог лица или његове имовине великог обима ослобађањем нуклеарне енергије или јонизирајућег зрачења, односно употребом експлозивне материје (члан 175.),* које дело чини онај ко у намери да себи или другоме омогући извршење неког од општеопасних дела, направи, прибави или поседује нуклеарно гориво, радиоактивну материју, експлозивну материју, компонентну експлозивну материју или направу потребну за изразу или коришћење неке од ових материја или такву материју преда другом лицу за које зна да је прибавља у циљу извршења неког од планираних општеопасних кривичних дела, за шта је прописана казна затвора од шест месеци до пет година. Предвиђена је могућност ослобађања учиниоца овог дела од казне уколико преда добровољно општеопасну материју надлежном државном органу или му омогући да дође у посед такве материје или на други начин уколони опасност од извршења припреманог кривичног дела, али у време док кривично дело још увек није откривено од стране надлежног државног органа.
8. *Кривично дело умишљајно изазивање опште опасности (члан 176.),* које дело се састоји у изазивању опасности по живот или тело другог лица или за његову имовину великог обима другом општеопасном радњом или општеопасним

средством осим нуклеарном енергијом, јонизујућом енергијом или експлозивном материјом, за шта је прописана казна затвора од једне до десет година.

9. *Кривично дело нехатно изазивање опште опасности (члан 177.),* које се састоји у нехатном изазивању опасности по живот или тело другог лица или за његову имовину великог обима другом општеопасном радњом или општеопасним средством, а које дело представља лакши, привилеговани облик дела из претходног члана, а за шта је прописана казна затвора до једне године.
10. *Кривично дело умишљајно угрожавање људи заразним болестима (члан 178.),* које се састоји у стварању опасности од ширења међу људима заразне болести која по својој природи и врсти подлеже обавезном пријављивању надлежним здравственим органима, а за шта је прописана казна затвора до три године или новчана казна у висини до 360 дневних износа.
11. *Кривично дело нехатно угрожавање људи заразним болестима (члан 179.),* које постоји уколико неко из нехата створи опасност од ширења међу људима заразне болести која по својој природи и врсти подлеже обавезном пријављивању надлежним здравственим органима, а за шта је прописана казна затвора или новчана казна у висини до 360 дневних износа.
12. *Кривично дело умишљајно загађивање животне средине (члан 180.),* које се састоји у загађивању воде или оштећењу или загађивању земљишта или ваздуха поступањем противно прописима или административном налогу, чиме се проузрокује опасност по живот или тело већег броја људи, опасност по животињски или сточни фонд у ширем подручју, загађење или оштећење које је трајно или траје дуже време, ако је уклањање загађења или оштећења немогуће или економски неоправдано и ако трошкови потребни за уклањање оштећења или загађења прелазе износ од 500.000 евра, за шта је прописана казна затвора до три године или новчана казна у висини до 360 дневних износа.
13. *Кривично дело нехатно загађивање животне средине (члан 181.),* које чини онај ко из нехата загади воду или оштети или загади земљиште или ваздух поступањем противно прописима или административном налогу, чиме се проузрокује опасност по живот или тело већег броја људи, опасност по животињски или сточни фонд у ширем подручју, загађење или оштећење које је трајно или траје дуже време, ако је уклањање загађења или оштећења немогуће или економски неоправдано и ако трошкови потребни за уклањање оштећења

или загађења прелазе износ од 500.000 евра, а за шта је прописана казна до једне године или новчана казна у висини до 360 дневних износа.

14. *Кривично дело тешко оштећење буком (члан 181а)* које се састоји у стварању буке таквог обима и под таквим околностима да наступе последице у виду трајног и тешког оштећења телесног здравља многих људи противно правним прописима или административном налогу, за шта је прописана казна затвора до шест месеци или новчана казна у висини до 360 дневних износа.
15. *Кривично дело уклањање отпада и коришћење уређаја којима се угрожава животна средина (члан 181б)*, које дело чини онај ко противно правним прописима или административном налогу предузме неку од радњи као што су манипулисање, складиштење, одлагање, испуштање или уклањање отпада, и коришћење уређаја који ослобађа штетне материје на такав начин да тиме може да настане опасност од загађења или оштећења животне средине, за шта је прописана казна затвора до једне године или новчана казна у висини до 360 дневних износа.
16. *Кривично дело умишљајно угрожавање животињског или биљног фонда (члан 182.)*, које се састоји у умишљајном предузимању радње, у виду чињења или нечињења која је подобна, односно погодна да проузрокује конкретну опасност по флору или фауну, а за шта је прописана казна затвора до две године или новчана казна у висини до 360 дневних износа.
17. *Кривично дело нехатно угрожавање животињског или биљног фонда (члан 183.)*, представља лакши, привилеговани облик дела из члана 182., а које дело чини онај ко из нехата предузме радњу у виду чињења или нечињења која је подобна, односно погодна да проузрокује конкретну опасност по флору или фауну, а за шта је прописана казна затвора до шест месеци или новчана казна у висини до 360 дневних износа.

3.4. Република Северна Македонија

У Републици Северној Македонији кривична дела против животне средине су систематизована у глави 22 Кривичног законика Републике Македоније¹⁰⁴ под називом „кривична дела против животне средине” и чине их следећа кривична дела:

1. Загађење животне средине и природе (члан 218.),
2. Загађење вода (члан 219.),
3. Производња штетних средстава за добитак или животиња (члан 220.),
4. Бескрупулозна ветеринарска помоћ (члан 221.),
5. Преношење заразних болести на биљни и животињски свет (члан 222.),
6. Загађење хране или воде (члан 223.),
7. Уништавање усева помоћу загађивача (члан 224.),
8. Узурпација имовине (члан 225.),
9. Незаконита експлоатација минералних сировина (члан 225а),
10. Пустошење шума (члан 226.),
11. Изазивање пожара (члан 227.),
12. Незаконит лов (члан 228.),
13. Незаконит риболов (члан 229.),
14. Угрожавање животне средине и природе отпадним материјама (члан 230.),
15. Неовлашћено стицање и располагање нуклеарним материјама (члан 231.),
16. Неовлашћена производња, прерада и промет опасним материјама или штетним организмима (члан 232.),
17. Мучење животиња (члан 233.),
18. Тешки злочини против животне средине и природе (члан 234.).

Међу наведеним кривичним еколошким делима македонског кривичног законодавства се нарочито истичу следећа кривична дела:

1. *Кривично дело загађење животне средине и природе (члан 218.), чини онај ко непридржавањем прописа о заштити и унапређењу животне средине загади ваздух, воду, водену површину или водоток у великој мери или на широком*

¹⁰⁴ Закон за изменување и допуњавање на Кривично законик („Службен весник на Република Македонија”, бр. 80/1999, 4/2002, 43/2003, 19/2004, 81/2005, 60/2006, 73/2006, 7/2008, 139/2008, 114/2009 година, 51/2011, 135/2011, 185/2011, 142/2012, 166/2012, 55/2013 и „Службен весник на Република Македонија”, број 37/1996).

простору и тако изазове опасност за живот или здравље људи или уништавање животињског или биљног света у великој размери, за које дело је прописана казна затвора до једне године. Други облик овог дела чини службено или одговорно лице које се не придржава прописа о заштити и унапређењу животне средине и пропусти да постави уређај за пречишћавање или дозволи изградњу, пуштање у погон или коришћење уређаја који загади животну средину или на други начин пропусти да предузме мере за спречавање или онемогућавање загађивања ваздуха, земљишта, вода, водотока, или водене површине преко дозвољених граница и тако изазове опасност по живот и здравље људи или уништавање животињског или биљног света у великог размери, за шта је прописана казна затвора до једне године.

2. *Кривично дело загађење вода (члан 219.)*, чини онај ко штетном материјом изазове неупотребљивост воде за пиће на извору, бунару, цистерни, резервоару или другој води за пиће, за које дело је прописана новчана казна или казна затвора до три године. У случају нехатног извршења овог дела прописана је новчана казна или казна затвора до шест месеци, а уколико је услед радње предузете из нехата наступила тежа последица у виду епидемије неке заразне болести, прописана је казна затвора од три месеца до три године.
3. *Кривично дело угрожавање животне средине и природе отпадним материјама (члан 230.)*, чини онај ко противно прописима складишти или оставља отпадни материјал или са њим поступа на начин који угрожава квалитет ваздуха, земљишта, воде или водотока у мери у којој може да се угрози живот људи или животиња или растиња, за шта је прописана казна затвора од три месеца до три године. За дело извршено из нехата прописана је новчана казна или казна затвора од једне до пет година. Тежи облик овог дела постоји ако је радња предузета противно прописима о заштити животне средине при чему се она састоји у складиштењу или остављању отпадног материјала или се са њим поступа на начин којим се угрожава квалитет ваздуха, земљишта, воде или водотока, чиме је проузрокована последица у виду уништења или значајног оштећења шума, растиња или других насада, за који облик је прописна казна затвора од три месеца до три године.
4. *Кривично дело неовлашћено стицање и располагање нуклеарним материјама (члан 231.)*, има више облика. Основни облик дела чини онај ко силом, претњом или на други противправан начин неовлашћено прибави, посредује, користи,

превози или даје другом или му омогућава да дође у додир са нуклеарном материјом, за који облик је, уколико је извршен са умишљајем, прописана казна затвора од шест месеци до пет година, а за случај нехатног извршења дела је прописана казна затвора од три месеца до три године. Први тежи облик постоји ако је услед извршења основног облика дела наступила конкретна, блиска, стварна опасност по живот људи или имовину већег обима, за шта је прописана казна затвора од једне до десет година, при чему је потребно нагласити да постојање опасности цени поступајући суд у сваком конкретном случају. Други тежи облик овог дела постоји уколико је услед умишљајног извршења основног облика дела наступила смрт једног или више лица или имовинска штета већих размера, у ком случају је прописана казна затвора од најмање пет година. Трећи тежи облик овог дела постоји уколико је услед нехатног извршења основног облика овог дела наступила смрт једног или више лица или имовинска штета већих размера, у ком случају је прописана казна затвора од једне до пет година.

5. *Кривично дело неовлашћена производња, прерада и промет опасним материјама или штетним организмима (члан 232.)*, које чини онај ко противно прописима производи, прерађује, прометује, користи, одржава, чува, пакује, препакује, употребљава, превози, увози, извози или одстрањује отровни или опасни материјал или штетни отпад или генетски модификоване или штетне организме, опасне по живот и здравље људи, животињски и биљни свет, за шта је прописана казна затвора од једне до пет година. У случају да службено и одговорно лице у правном лицу изврши ово дело, прописана је казна затвора од једне до десет година, а уколико је услед извршења дела наступила опасност по живот људи или имовину већег обима или уништење биљног и животињског света, прописана је казна затвора од најмање три године, а у случају да наступи смрт једног или више лица прописана је казна затвора од најмање пет година. За случај да дело учини правно лице, прописана је новчана казна.
6. *Кривично дело тежки злочини против животне средине и природе (члан 234.)* постоје када услед извршења кривичног дела загађење животне средине из члана 218., загађење воде за пиће из члана 219., производња штетних средстава за добитак или животиња из члана 220., бескруполозна ветеринарска помоћ члана 221., незаконита експлоатација минералних сировина из члана 225а, пустошење шума из члана 226., загађење животне средине отпадним материјама из члана 230. и неовлашћена производња, прерада и промет опасним материјама

или штетним организмима из члана 232., наступе теже последице у виду смрти једног или више лица, тешке телесне повреде или тешког нарушавања здравља или загађивања животне средине које не могу да се отклоне дуже време или имовинска штета већих размера, у ком случају су прописане знатно строжије казне затвора, и то у распону од једне до десет година.

3.5. Република Словенија

Што се тиче словенског кривичног законодавства, кривична дела против животне средине су систематизована у глави 32 Кривичног законика Републике Словеније¹⁰⁵ и чине их следећа кривична дела:

1. Загађење и уништење животне средине (члан 332.),
2. Загађење мора и воде из бродова (члан 333.),
3. Увоз и извоз радиоактивних материјала (члан 334.),
4. Незаконито стицање или коришћење радиоактивних или других опасних материја (члан 335.),
5. Загађење воде за пиће (члан 336.),
6. Контаминација хране или хране за животиње (члан 337.),
7. Незаконито заузимање имовине (члан 338.),
8. Уништавање усева штетним супстанцама (члан 339.),
9. Уништавање шума (члан 340.),
10. Окрутност према животињама (члан 341.),
11. Недозвољен лов (члан 342.),
12. Недозвољен риболов (члан 343.),
13. Незаконито располагање заштићеним животињама и биљкама (члан 344.),
14. Преношење заразних болести код животиња и биљака (члан 345.),
15. Производња и стављање у промет штетних средстава за лечење животиња (члан 346.),
16. Немарна ветеринарска помоћ (члан 347.).

Од побројаних еколошких кривичних дела словенског законодавства посебно се истичу:

¹⁰⁵ Казенски законик Р. Словеније („Урадни лист РС”, број 50/2012).

1. *Кривично дело оштећење и уништавање животне средине (члан 332.),* које чини онај ко кршењем прописа проузрокује умањење вредности или искоришћавања природних добара, чиме се доводи у опасност живот или здравље већег броја људи, за које дело је, уколико је извршено са умишљајем прописана казна затвора до две године. Дело има три тежа облика од којих се први облик огледа у нарушавању здравља већег броја људи или уништењу биљног и животињског света, загађењу питке воде или оштећењу животне средине са другим тешким последицама услед извршења основног облика, при чему је, ако се ради о умишљајном делу, прописана казна затвора до осам година, а за нехатно извршење дела је прописана казна затвора до три године. Други тежи облик постоји уколико је услед извршења основног облика дела наступило непоправљиво уништење или оштећење животне средине, за шта је прописана казна затвора до десет година за случај извршења дела са умишљајем, а у случају нехатног извршења дела је прописана казна затвора до пет година. Трећи тежи облик постоји уколико је услед умишљајног или нехатног извршења радње основног облика дела наступи последица у виду смрти једног или више лица, при чему је за умишљајно извршење дела прописана казна затвора од једне до дванаест година, а за случај нехатног извршења дела казна затвора од једне до осам година.
2. *Кривично дело угрожавање мора и вода из бродова (члан 333.),* које дело се састоји у испуштању, из бродова или других пловних објеката, нафте, хемикалија или других штодљивих материја у море, језера или реке, кршењем прописа, чиме се загади море, воде или обале, за које дело, у случају да је извршено са умишљајем је прописана казна затвора до пет година, а у случају нехатног извршења дела прописана је казна затвора до три године. Дело има два тежа облика. Први тежи облик постоји уколико је услед радње извршења основног облика наступила последица у виду угрожавања здравља или уништења или оштећења воде или обале, односно животињског или биљног света, при чему је за умишљајно извршење, прописана казна затвора од једне до десет година, а за нехатно извршење казна затвора од шест месеци до пет година. Други тежи облик постоји уколико је услед радње извршења основног облика наступила последица у виду смрти једног или више лица, при чему је за умишљајно извршење дела прописана казна затвора од три до дванаест година, а за случај дела из нехата, прописана је казна затвора од једне до осам година.

3. *Кривично дело увоз и извоз радиоактивних материја (члан 334.),* које дело се састоји у увозу у државу или извозу из ње, противно прописима радиоактивне или друге опасне материје, за које дело је прописана казна затвора до пет година. Дело има два тежа облика, од којих први облик постоји уколико је радња извршења предузета злоупотребом службеног положаја или овлашћења, чиме се кршењем прописа омогући другом лицу да у државу унесе радиоактивне или друге опасне материје или отпад из иностранства, за шта је прописана казна затвора од шест месеци до осам година. Други тежи облик постоји ако је радња извршења основног дела предузета организовано од стране више лице, за који облик је прописана казна затвора од једне до десет година.
4. *Кривично дело противправно прибављање и употреба радиоактивних и других опасних материја (члан 335.),* које дело чини онај ко противно прописима направи, припреми, поседује, складишти, користи, превози, одлаже или задржава радиоактивне или друге, за здравље људи или животну средину, штетне материје, за које дело је прописана казна затвора до пет година. Ово дело има четири тежа облика. Први тежи облик постоји уколико је услед радње извршења основног облика наступила тежа последица у виду тешке телесне повреде једног или више лица или тешког загађења ваздуха, воде или земљишта или уништења животињског или биљног света, за шта је прописана казна затвора од шест месеци до осам година. Други тежи облик постоји уколико је услед радње извршења основног облика наступила смрт једног или више лица која мора бити резултат нехата учиниоца, за шта је прописана казна затвора од једне до десет година. У случају да је радња извршења предузета у основу на радиоактивне или друге, за здравље људи или животну средину, штетне материје посебним начином – крађом, разбојништвом, утајом, преваром или употребом силе или претње према неком лицу, прописана је казна затвора од једне до десет година, а уколико је услед радње извршења основног облика наступила тежа последица у виду тешке телесне повреде или смрти једног или више лица, или велико загађење животне средине, прописана је казна затвора од једне до петнаест година.
5. *Кривично дело угрожавање питке воде (члан 336.),* које дело се састоји у загађењу питке воде која се користи за људску употребу каквом штодљивом материјом чиме се ствара опасност за живот или здравље људи, за шта је прописана казна затвора до три године, за случај да је учињено са умишљајем, а

у случају дела из нехата прописана је новчана казна или казна затвора до 3 године. Дело има два тежа облика, од којих први постоји уколико је услед радње извршења основног облика наступила последица у виду тешке телесне повреде једног или више лица, за шта је, у случају умишљаја, прописана казна затвора до пет година, а у случају нехата казна затвора до три године. Други тежи облик постоји уколико је услед радње извршења основног облика наступила последица у виду смрти једног или више лица, за шта је у случају умишљајног извршења дела прописана казна затвора од једне до дванаест година, а у случају да је дело извршено из нехата прописана је казна затвора од једне до осам година. Ово дело има још један облик који се састоји у загађењу воде за напајање стоке било каквом штодљивом материјом чиме се ствара опасност за живот или здравље животиња, за шта је у случају умишљајног извршења, прописана новчана казна или казна затвора до једне године. Тежи облик овог облика постоји ако је услед радње извршења основног облика наступила тежа последица у виду смрти већег броја животиња или животиња веће вредности, за шта је прописана казна затвора до три године.

6. *Кривично дело угрожавање животињског фонда (члан 337.)*, које дело се састоји у повреди живине каквом штодљивом материјом, услед чега се изазове опасност за живот или здравље људи, за које дело, ако је извршено са умишљајем, је прописана казна затвора до три године, а за случај нехатног извршења новчана казна или казна затвора до три месеца. Ово дело има два тежа облика, од којих први постоји када је услед радње извршења из нехата наступила тежа последица у виду смрти једног или више лица, за шта је прописана казна затвора од једне до осам година, а у случају да је дело извршено са умишљајем прописана је казна затвора од једне до дванаест година. Други основни облик овог дела се састоји у повреди стоке која је намењена за исхрану људи каквом штодљивом материјом, услед чега се изазове опасност за здравље или живот људи, за које дело је, у случају да је извршено са умишљајем, прописана новчана казна или казна затвора до једне године. Тежи облик овог основног облика постоји ако услед предузете радње извршења основног облика наступи последица у виду заражавања стоке веће вредности, а што се мора приписати нехату учиниоца.
7. *Кривично дело противправно одузимање земљишта (члан 338.)*, које дело се састоји у противправном заузимању туђег земљишта, које је претходно

проглашено као нарочито заштићено подручје или природно или јавно добро, за које дело је прописана новчана казна или казна затвора до једне године. Други облик овог дела се састоји у заузимању туђег земљишта са намером да се оно употреби за градњу неког објекта (пословног или стамбеног, привременог или трајног карактера, без обзира на величину, намену или облик, односно материјал од кога се састоји), а за који облик је такође прописана новчана казна или казна затвора до једне године.

3.6. Црна Гора

Кривично законодавство Црне Горе је регулисано Кривичним закоником Црне Горе.¹⁰⁶ Када говоримо о еколошким кривичним делима, инкриминација је извршена прописивањем ових дела која су систематизована у глави 25 под називом „кривична дела против животне средине и уређења простора”. Кривична дела којима се штити животна средина у Кривичном законик у Црне Горе су:

1. Загађење животне средине (члан 303.),
2. Загађење животне средине отпадом (члан 303а),
3. Оштећење озонског омотача (члан 303б),
4. Непредузимање мера заштите животне средине (члан 304.),
5. Противправна изградња, стављање у погон и рад објеката и постројења која загађују животну средину (члан 305.),
6. Оштећење објеката и уређаја за заштиту животне средине (члан 306.),
7. Оштећење животне средине (члан 307.),
8. Злоупотреба генетички модификованих организама (члан 307а),
9. Уништење биљака (члан 308.),
10. Убијање и мучење животиња и разарање њиховог станишта (члан 309.),
11. Уништење и оштећење заштићеног природног добра (члан 310.),
12. Крађа заштићеног природног добра (члан 311.),
13. Изношење и уношење заштићеног природног добра и посебно заштићене биљке и животиње и трговање њима (члан 312.),
14. Изношење и уношење опасних материја (члан 313.),

¹⁰⁶ Кривични законик Р. Црне Горе („Службени лист РЦГ”, бр. 70/2003, 13/2004, 47/2006 и „Службени лист ЦГ”, бр. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 40/2013 и 56/2013- испр. 14/2015, 42/2015, 58/2015 – др. закон, 44/2017, 49/2018 и 3/2020).

15. Недозвољено поступање са опасним материјама (члан 314.),
 16. Недозвољена изградња нуклеарних постројења (члан 315.),
 17. Неизвршење одлуке о мерама заштите животне средине (члан 316.),
 18. Повреда права на информисање о стању животне средине (члан 317.),
 19. Преношење заразних болести код животиња и биљака (члан 318.),
 20. Несавесно пружање ветеринарске помоћи (члан 319.),
 21. Надриветеринарство (члан 320.),
 22. Производња штетних средстава за лечење животиња (члан 321.),
 23. Загађивање хране и воде за исхрану односно напајање животиња (члан 322.),
 24. Пустошење шума (члан 323.),
 25. Шумска крађа (члан 324.),
 26. Незаконит лов (члан 325.),
 27. Незаконит риболов (члан 326.),
 28. Грађење објекта без пријаве и документације за грађење (члан 326а),
 29. Грађење сложеног инжењерског објекта без грађевинске дозволе (члан 326б) и
 30. Противправно прикључење на инфраструктуру (члан 326ц).
1. *Кривично дело загађење животне средине (члан 303.)*, чини онај ко кршећи прописе о заштити, очувању и унапређењу животне средине испусти, унесе или одложи одређену количину материје или јонизујућег зрачења у ваздух, воду или земљиште, којом изазове опасност по живот, тело или здравље људи или опасност од наступања знатне штете у односу на квалитет ваздуха, воде или земљишта, или животињски или биљни свет, за шта је прописана казна затвора до три године, а у случају нехатног извршења дела, прописана је новчана казна или казна затвора до једне године. Ово дело има три тежа облика, од којих се први састоји у проузроковању знатне штете, услед извршења основног облика, дела, у односу на квалитет ваздуха, воде или земљишта, или уништење или знатно оштећење животињског или биљног света, за шта је прописана казна затвора од једне до осам година, а у случају дела из нехата прописана је казна затвора од три месеца до пет година. Други тежи облик постоји уколико услед извршења основног облика дела наступи тешка телесна повреда или тешко нарушавање здравља једног или више лица, у ком случају је прописана казна затвора од две године до десет година, а у случају наступања смрти једног или више лица, што представља трећи тежи облик дела, прописана је казна затвора

од три до дванаест година. У случају изрицања условне осуде, прописана је могућност одређења обавезе учиниоцу дела да у одређеном року предузме одређене мере заштите, очувања и унапређења животне средине.

2. *Кривично дело загађење животне средине отпадом (члан 303а)*, чинио је онај ко сакупљањем, превозом, прерадом, одлагањем или одстрањивањем отпада изазове опасност за живот, тело или здравље људи, опасност од наступања знатне штете у односу на квалитет ваздуха, воде или земљишта или за животињски или биљни свет, за шта је прописна казна затвора до три године, а ко дело учини вршећи надзор над делатностима прикупљања, превоза, прераде, одлагања или одстрањивања отпада или вршећи накнадно одржавање места за одлагања отпада или трговином отпада или организовањем прерадом или одстрањивања отпада у туђе име, казниће се казном затвора од три месеца до три године, док је у случају нехатног извршења основних облика дела прописана новчана казна или казна затвора до једне године. Ово дело има три тежа облика, од којих први тежи облик постоји уколико је услед извршења основног дела дошло до знатне штете у односу на квалитет ваздуха, воде или земљишта, или уништење или знатно оштећење животињског или биљног света, за шта је прописана казна затвора од једне до осам година, а у случају дела из нехата прописана је казна затвора од три месеца до пет година. Други тежи облик постоји уколико услед извршења основног облика дела наступи тешка телесна повреда или тешко нарушавање здравља једног или више лица, у ком случају је прописана казна затвора од две године до десет година, а у случају наступања смрти једног или више лица, што представља трећи тежи облик дела, прописана је казна затвора од три до дванаест година.
3. *Кривично дело оштећење озонског омотача (члан 303б)*, које се састоји у производњи или противно прописима увозу, извозу, стављању у промет или коришћењу материја које оштећују озонски омотач, за шта је прописана казна затвора до три године.
4. *Кривично дело непредузимање мера заштите животне средине (члан 304.)*, чини лице одговорно за предузимање мера заштите очувања и унапређења животне средине које не предузме прописане мере заштите животне средине, за шта је прописана новчана казна или казна затвора до једне године, а у случају дела из нехата прописана је новчана казна или казна затвора до шест месеци. Дело има један тежи облик, који постоји уколико је услед извршења основног

дела дошло до знатне штете у односу на квалитет ваздуха, воде или земљишта или уништење или знатно оштећење животињског или биљног света, за шта је прописана казна затвора од шест месеци до пет година, а у случају дела из нехата прописана је казна затвора до три године. У случају изрицања условне осуде, прописана је могућност одређења обавезе учиниоцу дела да у одређеном року предузме одређене мере заштите, очувања и унапређења животне средине.

5. *Кривично дело противправна изградња, стављање у погон и рад објеката и постројења која загађују животну средину (члан 305.),* чини службено или одговорно лице које противно прописима о заштити, очувању и унапређењу животне средине, дозволи изградњу, стављање у погон, употребу или рад, објекат или постројење у којем се обавља опасна делатност или у којем се складиште или користе опасне материје или препарати и тиме изван тог објекта или постројења изазове опасност по живот, тело, или здравље људи, или опасност од наступања знатне штете у односу на квалитет ваздуха, воде или земљишта или за животињски или биљни свет, за шта је прописана казна затвора од шест месеци до пет година. Ово дело има три тежа облика од којих први постоји у случају да услед извршења основног облика дође до проузроковања знатне штете у односу на квалитет ваздуха, воде или земљишта, или уништење и знатно оштећење животињског или биљног света, прописана је казна затвора од једне до осам година. Други тежи облик постоји уколико услед извршења основног облика дела наступи тешка телесна повреда или тешко нарушавање здравља једног или више лица, у ком случају је прописана казна затвора од једне године до десет година, а у случају наступања смрти једног или више лица, што је трећи тежи облик дела, прописана је казна затвора од две до дванаест година. У случају изрицања условне осуде, прописана је могућност одређења обавезе учиниоцу дела да у одређеном року предузме одређене мере заштите, очувања и унапређења животне средине.

6. *Кривично дело оштећење животне средине (члан 307.),* чини онај ко кршећи прописе, коришћењем природних богатстава, изградњом објеката, извођењем каквих радова или на други начин изазове оштећење животне средине у већој мери или на ширем простору, за шта је прописана казна затвора до три године, а у случају нехатног извршења дела прописана је новчана казна или казна затвора до једне године. Тежи облик овог дела постоји уколико услед извршења основног облика дела дође до уништења или оштећења животињског или

биљног света великих размера или до загађења животне средине у тој мери да је за његово отклањање потребно дуже време или велики трошкови, за шта је прописана казна затвора од једне до осам година, а у случају нехатног извршења дела прописна је казна затвора од шест месеци до пет година. У случају изрицања условне осуде, прописана је могућност одређења обавезе учиниоцу дела да у одређеном року предузме одређене мере заштите, очувања и унапређења животне средине.

7. *Кривично дело злоупотреба генетички модификованих организама (члан 307а),* које чини онај ко кршећи прописе производи ради продаје, продаје или ставља у промет производе који садрже, састоје се или су добијени од генетички модификованих организама и тиме угрози животну средину, за шта је прописана новчана казна или казна затвора до једне године, а која казна је прописана и за оног ко отпад који садржи, састоји се или је добијен од генетички модификованих организама, не уништава на начин да генетички модификовани организам не буде способан за репродукцију или пренос генетичког материјала на друге организме.
8. *Кривично дело уништење биљака (члан 308.),* чини онај ко кршећи прописе уништава или оштећује биљке у већој мери или на ширем простору, за шта је прописана новчана казна или казна затвора до једне године, а за случај нехатног извршења дела прописана је новчана казна или казна затвора до шест месеци. Дело има два тежа облика, од којих први постоји уколико је основни облик дела учињен у односу на посебно заштићене врсте биљака, за шта је прописана казна затвора од шест месеци до пет година, а у случају дела учињеног из нехата, прописана је казна затвора до три године. Други тежи облик се састоји у неовлашћеном поседовању биљке која припада посебно заштићеној врсти биљака или узима узорке те врсте, у ком случају је прописана новчана казна или казна затвора до једне године.
9. *Кривично дело убијање и мучење животиња и разарање њиховог станишта (члан 309.),* чини онај ко кршећи прописе, убије, повреди или мучи животињу, за шта је прописана новчана казна или казна затвора до једне године. Дело има три тежа облика од којих први постоји уколико је основни облик учињен у односу на посебно заштићене животињске врсте, у ком случају је прописана казна затвора од шест месеци до пет година, а која казна је прописана и за други тежи облик који постоји уколико се услед извршења основног облика знатно

оштети или разори станиште животиња у оквиру заштићеног подручја, а за оног ко неовлашћено поседује животиње које припадају посебно заштићеној животињској врсти или узима узорке те врсте, што представља трећи тежи облик дела, прописана је новчана казна или казна затвора до једне године.

10. *Кривично дело уништење и оштећење заштићеног природног добра (члан 310.),* чини онај ко уништи или оштети заштићено природно добро, за шта је прописана казна затвора од три месеца до пет година, за случај дела из нехата прописана је новчана казна или казна затвора до шест месеци.
11. *Кривично дело крађа заштићеног природног добра (члан 311.),* чини онај ко изврши крађу (члан 239.) заштићеног природног добра, за шта је прописана казна затвора од једне до шест година, а у случају да је заштићено добро одузето приликом разбојничке крађе или разбојништва или ако је вредност заштићеног природног добра 300 хиљада евра, прописана је казна затвора од пет до петнаест година, а ко приликом извођења грађевинских, рударских, водoprивредних, пољoprивредних или других радова, присвоји природно добро, које има својства због којих може бити проглашено за заштићено природно добро, казниће се истим казнама као и за претходно наведене облике.
12. *Кривично дело изношење и уношење заштићеног природног добра и посебно заштићене биљке и животиње и трговање њима (члан 312.),* чини онај ко противно прописима извезе или изнесе у иностранство или увезе или унесе у Црну Гору заштићено природно добро или посебно заштићену биљку или животињу, за шта је прописана казна затвора од три месеца до три године, а иста казна је прописана ако се неовлашћено тргује посебно заштићеним биљкама или животињама или њиховим деловима или производима од њих. И покушај овог дела је кажњив.
13. *Кривично дело изношење и уношење опасних материја (члан 313.),* чини онај ко противно прописима извезе или изнесе у иностранство или увезе или унесе у Црну Гору нуклеарни или радиоактивни материјал или другу опасну материју или опасни отпад или ко врши превоз таквих материја преко територије Црне Горе, за шта је прописана казна затвора до три године, а иста казна је прописана ако се неовлашћено тргује посебно заштићеним биљкама или животињама или њиховим деловима или производима од њих. Ово дело има још један основни облик који постоји уколико први основни облик буде извршен злоупотребом службеног положаја, у ком случају је прописана казна затвора од шест месеци

до пет година. Тежи облици постоје уколико услед извршења основних облика дође до проузроковања знатне штете у односу на квалитет ваздуха, воде или земиљишта или знатно уништење животињског или биљног света, за шта је прописана казна затвора од једне до осам година, а уколико је наступила тешка телесна повреда или тешко нарушавање здравља једног или више лица, прописана је казна затвора од две до десет године, док је у случају наступања смрти једног или више лица прописана казна затвора од три до дванаест година. И покушај овог дела је кажњив.

14. *Кривично дело недозвољено поступање са опасним материјама (члан 314.),* чини онај ко противно прописима употребљава, производи, прерађује, држи, одлаже, сакупља, складишти, прибавља, користи, превози, даје другом или отпрема нуклеарни или радиоактивни материјал или другу опасну материју или опасни отпад, за шта је прописана казна затвора до три године. Ово дело има још један основни облик који постоји уколико први основни облик буде извршен злоупотребом службеног положаја, у ком случају је прописана казна затвора од шест месеци до пет година. Тежи облици постоје уколико услед извршења основних облика дође до проузроковања знатне штете у односу на квалитет ваздуха, воде или земиљишта или знатно уништење животињског или биљног света, за шта је прописана казна затвора од једне до осам година, а уколико је наступила тешка телесна повреда или тешко нарушавање здравља једног или више лица, прописана је казна затвора од две до десет године, док је у случају наступања смрти једног или више лица прописана казна затвора од три до дванаест година. И покушај овог дела је кажњив. У случају изрицања условне осуде, прописана је могућност одређења обавезе учиниоцу дела да у одређеном року предузме одређене мере заштите од јонизујућих зрачења или друге прописане мере заштите.
15. *Кривично дело недозвољена изградња нуклеарних постројења (члан 315.),* које чини онај ко противно прописима одобри или приступу изградњи нуклеарне електране, постројења за производњу нуклеарног горива или постројења за прераду услуженог нуклеарног горива, за шта је прописана казна затвора од шест месеци до пет година.
16. *Кривично дело неизвршење одлуке о мерама заштите животне средине (члан 316.),* чини службено или одговорно лице које не поступи по одлуци надлежног органа о предузимању заштите животне средине, за шта је прописана казна

затвора до 3 године. У случају изрицања условне осуде, суд учиниоцу може одредити обавезу да у одређеном року предузме мере које је надлежни орган одредио.

17. *Кривично дело повреда права на информисање о стању животне средине (члан 317.), чини онај ко противно прописима ускрати податке или да неистините податке о стању животне средине и појавама које су неопходне за процену опасности по животну средину или предузимање мера заштите живота и здравља људи, за шта је прописана новчана казна или казна затвора до једне године, која казна је прописана и за онога ко изнесе у јавност неистините податке о стању животне средине и тиме изазове панику или значајније узнемиравање грађана.*
18. *Кривично дело преношење заразних болести код животиња и биљака (члан 318.), чини онај ко за време епидемије неке болести животиња која може угрозити сточарство, не поступа по прописима, одлукама или наредбама којима се одређују мере за сузбијање или спречавање болести, за шта је прописана новчана казна или казна затвора до две године, која казна је прописана и за онога ко за време опасности од болести и штеточина које могу угрозити животињски и биљни свет не поступа по прописима, одлукама или наредбама којима се одређују мере за сузбијање или спречавање болести, односно штеточина. Дело има два тежа облика, од којих први постоји када услед извршења једног од два основна облика, наступи „угинуће животиња, уништење биљака или друга знатна штета, чија вредност прелази три хиљаде евра, за шта је прописана казна затвора до три године, сем у случају нехатног извршења дела, за шта је прописана новчана казна или казна затвора до једне године. Други тежи облик постоји уколико неко противно прописима прикрива постојање заразе код животиња или не пријави јавној ветеринарској служби, ветеринару који обавља приватну праксу или органу надлежном за послове ветеринарства, да постоје знаци који указују на то да таква болест постоји, па услед тога наступи ширење заразне болести или угинуће животиња или друга знатна штете чија вредност прелази износ од три хиљаде евра, за шта је прописана новчана казна или казна затвора до једне године“.¹⁰⁷*

¹⁰⁷ Батрићевић, А., (2012). Кривичноправна заштита животиња – докторска дисертација, Правни факултет у Нишу, Ниш, стр. 289.

19. *Кривично дело несавесно пружање ветеринарске помоћи (члан 319.),* које чини „ветеринар или овлашћени ветеринарски радник који при пружању ветеринарске помоћи препише или примени очигледно неподобно средство или очигледно неподобан начин лечења или уопште несавесно поступа при лечењу животиња и тиме проузрокује угинуће животиња или другу знатну штету чија вредност прелази износ од три хиљаде евра, за шта је прописана новчана казна или казна затвора до две године, а у случају дела учињеног из нехата прописана је новчана казна или казна затвора до шест месеци“.¹⁰⁸
20. *Кривично дело надриветинарство (члан 320.),* чини онај ко се без одговарајуће стручне спреме, уз накнаду, бави лечењем животиња или пружањем других ветеринарских услуга, за шта је прописана новчана казна или казна затвора до шест месеци.
21. *Кривично дело производња штетних средстава за лечење животиња (члан 321.),* чини онај ко производи ради продаје или ставља у промет средства за лечење или за спречавање заразе код животиња која су опасна за њихов живот или здравље, за шта је прописана новчана казна или казна затвора до једне године. Тежи облик постоји уколико се услед извршења основног облика прузрокује угинуће животиња или друга знатна штета чија вредност прелази износ од три хиљаде евра, у ком случају је прописана новчана казна или казна затвора до две године, а у случају ових дела учињених из нехата, прописана је новчана казна или казна затвора до шест месеци.
22. *Кривично дело загађивање хране и воде за исхрану односно напајање животиња (члан 322.),* чини онај ко каквом шкодљивом материјом загади храну или воду које служе за исхрану или напајање животиња и тиме доведе у опасност њихов живот или здравље, за шта је прописана новчана казна или казна затвора до једне године, а иста казна је прописана и у случају загађења воде у рибњаку, језеру, реци, каналу или мору или порибљавањем из заражених вода, услед чега се проузрокује опасност за опстанак риба или других водених животиња. Тежи облик постоји уколико услед извршења основног облика дела дође до угинућа животиња или друге знатне штете чија вредност прелази износ од три хиљаде евра, у ком случају је прописана новчана казна или казна затвора до две године.

¹⁰⁸ Батрићевић, А., Кривичноправна заштита животиња, *op. cit.*, стр. 290.

- У случају нехатног извршења дела, прописана је новчана казна или казна затвора до шест месеци.
23. *Кривично дело пустошење шума (члан 323.)*, чини онај ко противно прописима или наредбама надлежних органа врши сечу или крчење шума или ко оштећује стабла или на други начин пустоши шуму или обори једно или више стабала у парку, дрвореду или другом месту где сеча није дозвољена, за шта је прописана новчана казна или казна затвора до једне године. Тежи облик постоји уколико дело буде извршено у заштићеној шуми, националном парку или другој шуми са посебном наменом, у ком случају је прописана казна затвора од три месеца до три године.
24. *Кривично дело шумска крађа (члан 324.)*, чини онај ко ради крађе обори у шуми, парку или дрвореду једно или више стабала, а количина обореног дрвета је већа од једног кубног метра, за шта је прописана новчана казна или казна затвора до једне године, а за случај да је дрво оборено у намери да се прода или је количина обореног дрвета већа од пет кубних метара, или је дело извршено у заштићеној шуми, националном парку или другој шуми са посебном наменом, прописана је новчана казна или казна затвора од три месеца до три године. И покушај овог дела је био кажњив.
25. *Кривично дело незаконит риболов (члан 326.)*, чини онај ко лови рибу или друге водене животиње за време ловостаја или у водама у којима је лов забрањен, за шта је прописана новчана казна или казна затвора до 6 месеци. Тежи облик постоји у случају лова рибе или других водених животиња експлозивом, електричном струјом, отровом, средствима за омамљивање или на начин штета за размножавање животиња или којима се те животиње масовно уништавају, за шта је прописана казна затвора до три године, која казна је прописана у случају лова рибе или других водених животиња веће биолошке вредности или већој количини или ако при лову дође до уништења велике количине риба или других водених животиња. Прописано је да се улов и средства за лов одузимају.
26. *Кривично дело грађење објекта без пријаве и документације за грађење (члан 326а)*, чини онај ко противно прописима о планирању простора и изградњи објекта започне грађење објекта без поднете пријаве и документације за грађење или гради објекат супротно ревидованом главном пројекту или одлуци надлежног органа о забрани грађења, за шта је прописана казна затвора од шест месеци до пет година.

27. *Кривично дело грађење сложеног инжењерског објекта без грађевинске дозволе (члан 326б), чини онај ко противно прописима о планирању простора и изградњи објекта започне грађење сложеног инжењерског објекта без грађевинске дозволе или објекта супротно ревидованом главном пројекту или одлуци надлежног органа о забрани грађења, за шта је прописана казна затвора од једне до осам година.*
28. *Кривично дело противправно прикључење на инфраструктуру (члан 326ц), чини онај ко противно прописима о планирању простора и изградњи објекта прикључи или дозволи да се на инфраструктуру прикључи градилиште, објекат у изградњи или изграђени објекат за који није поднета пријава грађења и документација, односно грађевинска дозвола и документација за грађење, за шта је прописана казна затвора од три месеца до три године.*

3.7. Република Хрватска

Казнени закон Републике Хрватске¹⁰⁹, у својој двадесетој глави под називом „казнена дела против околиша” прописује кривична дела против животне средине и то:

1. Онечишћење околиша (члан 193.),
2. Испуштање онечишћујућих ствари са пловног објекта (члан 194.),
3. Угрожавање озонског слоја (члан 195.),
4. Угрожавање околине отпадом (члан 196.),
5. Угрожавање околиша постројењем (члан 197.),
6. Угрожавање околиша радиоактивним стварима (члан 198.),
7. Угрожавање буком, вибрацијама или нејонизирајућим зрачењем (члан 199.),
8. Уништавање заштићених природних вредности (члан 200.),
9. Уништавање станишта (члан 201.),
10. Трговање заштићеним природним вредностима (члан 202.),
11. Противзаконито уношење у околиш дивљих врста или ГМО-а (члан 203.),
12. Противзаконити лов и риболов (члан 204.),
13. Убијање или мучење животиња (члан 205.),
14. Преношење заразних болести животиња и организама штетних за биље (члан 206.),

¹⁰⁹ Казнени закон Р. Хрватске („Народне новине”, 125/2011, 144/2012, 56/2015, 61/2015, 101/2017, 118/2018, 126/2019 и 84/2021).

15. Производња и стављање у промет штетних средстава за лечење животиња (члан 207.),
 16. Несавесно пружање ветеринарске помоћи (члан 208.),
 17. Пустошење шума (члан 209.),
 18. Промена водног режима (члан 210.),
 19. Противправна експлоатација рудног блага (члан 211.),
 20. Противправна градња (члан 212.),
 21. Делотворно кајање (члан 213.) и
 22. Тешка казнена дела против околиша (члан 214.).
-
1. *Кривично дело онечишћење околиша (члан 193.)*, чини онај ко противно прописима отпусти, унесе или испусти количину ствари или јонизирајућег зрачења у ваздух, тло, подземље, воду или море којом се може трајније или у знатној мери угрозити њихов квалитет или се могу у знатној мери или на ширем подручју угрозити животиње, биље или гљиве, или се може угрозити живот или здравље људи, за шта је прописана казна затвора од 6 месеци до 5 година. Тежи облик чини онај ко отпусти, унесе или испусти ствари или јонизирајуће зрачење у ваздух, тло, подземље, воду или море и тиме угрози живот или здравље људи, за шта је прописана казна затвора од једне до осам година, а за случај чињења основног облика дела из нехата прописана је казна затвора до две године, а за случај тежег облика дела из нехата прописана је казна затвора до три године.
 2. *Кривично дело испуштање онечишћујућих твари са пловног објекта (члан 194.)*, чини онај ко противно прописима испусти онечишћујуће ствари с поморског објекта у море или с пловног објекта у копнене воде и тиме погорша њихов квалитет, за шта је прописана казна затвора до три године, а иста казна је прописана и за оног ко противно прописима испушта мање количине онечишћујућих ствари с поморског објекта у море или с пловног објекта у копнене воде, а што у својој укупности има за резултат погоршање њиховог квалитета. У случају дела учињеног из нехата, прописана је казна затвора до једне године.
 3. *Кривично дело угрожавање озонског слоја (члан 195)*, чини онај ко противно прописима производи, увози, извози, ставља у промет или користи ствари које оштећују озонски слој, за шта је прописана казна затвора до три године, а за случај нехатног извршења дела прописана је казна затвора до једне године.

4. *Кривично дело угрожавање околине отпадом (члан 196.),* чини онај ко противно прописима у једној или више наизглед повезаних пошилака, изврши недозвољени промет отпадом у количини која је већа од незнатне, за шта је прописана казна затвора до две године. Тежи облик овог дела чини онај ко противно прописима одбацује, одлаже, сакупља, складишти, обрађује, увози, извози или превози отпад или посредује у томе или с њим уопште располаже или поступа на начин који може трајније или у знатној мери угрозити квалитет ваздуха, тла, подземља, воде или мора, или у знатној мери или на ширем подручју угрозити животиње, биље или гљиве, или угрозити живот или здравље људи, за шта је прописана казна затвора од шест месеци до пет година, а у случају овог облика из нехата, прописана је казна затвора до две године.
5. *Кривично дело угрожавање околиша постројењем (члан 197.),* чини онај ко противно прописима рукује постројењем у којем се одвијају опасни поступци или у којем су складиштене или се користе опасне ствари или њихови припадајући делови, који могу изван постројења трајније или у знатној мери угрозити квалитет ваздуха, тла, подземља, воде или мора, или у знатној мери или на ширем подручју угрозити животиње, биље или гљиве, или угрозити живот или здравље људи, за шта је прописана казна затвора од шест месеци до пет година, а у случају нехатног извршења дела, прописана је казна затвора до две године.
6. *Кривично дело угрожавање околиша радиоактивним тварима (члан 198.),* чини онај код противно прописима производи, прерађује, рукује, користи, поседује, складишти, превози, увози, извози или одлаже нуклеарни материјал или друге опасне радиоактивне ствари тако да може трајније или у већој мери угрозити квалитет ваздуха, тла, подземља, воде или мора, или у знатној мери или на ширем подручју угрозити животиње, биље или гљиве, заједнице животиња, биљака или гљива, или угрозити живот или здравље људи, за шта је прописана казна затвора од шест месеци до пет година, а случају овог дела из нехата, прописана је казна затвора до две године.
7. *Кривично дело угрожавање буком, вибрацијама или нејонизирајућим зрачењем (члан 199.),* чини онај ко противно прописима произведе буку, вибрације или нејонизирајуће зрачење и тиме доведе у опасност живот или здравље људи, за шта је прописана казна затвора до три године.

8. *Кривично дело уништавање заштићених дјелова природе (члан 200.),* чини онај ко „противно прописима усмрти, уништи, поседује, хвата или узима јединку заштићене врсте животиња, биљака или гљива или другу заштићену природну вредност”¹¹⁰, за шта је прописана казна затвора до три године. Тежи облик постоји уколико је основни облик дела учињен према строго заштићеној дивљој врсти животиња, биљака или гљива, за шта је прописана казна затвора од шест месеци до пет година, а у случају дела из нехата (и основног и тежег) прописана је казна затвора до две године. Уколико је основни облик дела учињен према незнатној количини припадника сорте или друге заштићене природне вредности и незнатно је утицало на очување те сорте или друге заштићене природне вредности, нема кривичног дела, при чему чињеницу колико износи „незнатна количина” цени поступајући суд.
9. *Кривично дело уништавање станишта (члан 201.),* чини онај ко противно прописима уништи или изазове знатно пропадање станишта заштићене врсте животиња, биљака или гљива, или уништи или изазове знатно пропадање станишног типа, за шта је прописана казна затвора до две године. Тежи облик овог дела постоји уколико је основни облик дела учињен према станишту, односно подручју размножавања, подизања младих, миграције и хибернације строго заштићене дивље врсте животиња, биљака или гљива, у ком случају је прописана казна затвора од шест месеци до пет година, која казна је прописана за оног ко уништи или изазове знатно пропадање станишта у заштићеном подручју природе или на еколошки значајном подручју. У случају сва три облика учињена из нехата, прописана је казна затвора до две године.
10. *Кривично дело трговање заштићеним природним вредностима (члан 202.),* чини онај ко „противно прописима тргује, увози, извози или превози живу или мртву јединку заштићене врсте животиња, биљака или гљива или другу заштићену природну вредност, њене делове или прерађевине добијене из ње, или без одобрења изнесе из Републике Хрватске заштићену природну вредност или је не врати у Републику Хрватску у року одређеном одобрењем”¹¹¹, за шта је прописана казна затвора до три године. Дело има тежи облик који постоји уколико је основни облик дела учињен према строго заштићеној дивљој врсти

¹¹⁰ Казнени закон Р. Хрватске („Народне новине”, 125/2011, 144/2012, 56/2015, 61/2015, 101/2017, 118/2018, 126/2019 и 84/2021), члан 200.

¹¹¹ Казнени закон Р. Хрватске („Народне новине”, 125/2011, 144/2012, 56/2015, 61/2015, 101/2017, 118/2018, 126/2019 и 84/2021), члан 202.

животиња, биљака или гљива, у ком случају је прописана казна затвора од шест месеци до пет година, а у случају оба облика из нехата, прописана је казна затвора до две године. Прописано је да нема кривичног дела уколико је основни облик дела учињен према незнатној количини припадника врсте или друге заштићене природне вредности и незнатно је утицало на очување те врсте или друге заштићене природне вредности.

11. *Кривично дело противзаконито уношење у околиш дивљих врста или ГМО-а (члан 203.),* чини онај ко противно прописима пренесе преко границе жив генетички модификован организам или уведе жив генетички модификован организам или страну дивљу врсту микроорганизама, гљива, биљака или животиња у средину у којем природно не борави и тиме нанесе знатну или трајну штету природи, за шта је прописана казна затвора од шест месеци до пет година.
12. *Кривично дело противзаконити лов и риболов (члан 204.),* чини онај ко лови дивљач у време ловостаја или на подручју на којем лов није допуштен или лови без положеног ловачког испита, за које дело је прописана казна затвора до 1 године, а која казна је прописана и за онога ко врхунски трофеј дивљачи трајно изнесе у иностранство. Тежи облик постоји у случају лова дивљачи, рибе или других слатководних или морских организама на начин или средствима којима се они масовно уништавају или употребом недопуштених помоћних средстава, за шта је прописана казна затвора до три године. Прописано је да се предмети намењени или употребљени за чињење кривичног дела и улов одузимају.
13. *Кривично дело убијање или мучење животиња (члан 205.),* чини онај ко усмрти животињу без оправданог разлога или је тешко злоставља, наноси јој непотребну бол или је излаже непотребним патњама, за шта је прописана казна затвора до једне године. Тежи облик постоји у случају да је основни облик дела извршен из користољубља и у том случају је прописана казна затвора до две године. За оног ко из нехата, ускраћивањем хране или воде или на други начин изложи животињу тегобном стању кроз дуже време, прописана је казна затвора до шест месеци, а животиња ће бити одузета.
14. *Кривично дело преношење заразних болести животиња и организама штетних за биље (члан 206.),* чини онај ко не поступи по прописима или одлукама којима надлежно државно тело одређује мере за сузбијање или спречавање ширења заразне болести код животиња или организама штетних за биље, па због тога

дође до опасности од ширења те болести или њених узрочника, односно појаве или ширења организама штетних за биље, за шта је прописана казна затвора до једне године, а у случају дела из нехата прописана је казна затвора до шест месеци.

15. *Кривично дело производња и стављање у промет штетних средстава за лечење животиња (члан 207.),* чини онај ко произведе ради продаје или стави у промет средства за лечење или спречавање заразе код животиња која су опасна за њихов живот или здравље па због тога дође до ширења заразне болести или угине већи број животиња, за шта је прописана казна затвора до две године, а у случају дела учињеног из нехата прописана је казна затвора до шест месеци.
16. *Кривично дело несавесно пружање ветеринарске помоћи (члан 208.),* чини ветеринар или ветеринарски радник који се при пружању помоћи, прегледу, цељењу или лечењу животиње не придржава правила ветеринарске струке па због тога наступи обољење, знатно погоршање болести или угинуће животиње, за шта је прописана казна затвора до једне године.
17. *Кривично дело пустошење шума (члан 209.),* чини онај ко противно прописима сече или крчи шуму или на други начин пустоши шуму, а тиме не чини неко друго кривично дело за које је прописана тежа казна, за шта је прописана казна затвора до две године. Тежи облик постоји уколико основни облик дела буде учињен у шуми која је саставни део подручја које је прописом или одлуком надлежног тела проглашено заштићеном природном вредности, за шта је прописана казна затвора до три године. Прописано је да ће предмети намењени или употребљени за чињење кривичног дела или настали чињењем кривичног дела, бити одузети.
18. *Кривично дело промена водног режима (члан 210.),* чини онај ко противно прописима промени или поремети водни режим, а тиме не чини неко друго кривично дело за које је прописана тежа казна, за шта је прописана казна затвора до две године. Тежи облик дела постоји у случају да је основни облик дела учињен на подручју које је прописом или одлуком надлежног тела проглашено заштићеном природном вредности, за шта је прописана казна затвора до три године. Прописано је да ће предмети намењени или употребљени за чињење кривичног дела или настали чињењем кривичног дела, бити одузети. Такође покушај овог кривичног дела је кажњив.

19. *Кривично дело противправна експлоатација рудног блага (члан 211.),* чини онај ко противно прописима обавља експлоатацију рудног блага и тиме проузрокује знатну штету, за шта је прописана казна затвора до три године. Тежи облик постоји уколико је основни облик дела учињен у подручју које је прописом или одлуком надлежног тела проглашено заштићеном природном вредности, у ком случају је прописана казна затвора од шест месеци до пет година. Прописано је да ће предмети намењени или употребљени за чињење кривичног дела или настали чињењем кривичног дела, бити одузети. Такође покушај овог кривичног дела је кажњив.
20. *Кривично дело противправна градња (члан 212.),* чини онај, ко противно прописима, гради грађевину у подручју које је прописом или одлуком надлежног тела проглашено заштићеном природном вредности, културним добром или другим подручјем од посебног интереса за државу, за шта је прописана казна затвора од шест месеци до пет година.
21. *Кривично дело делотворно кајање (члан 213.),* које се састоји у ослобађању од казне учиниоца дела из члана 193. (онечишћење околиша), из члана 194. (испуштање онечишћујућих твари с пловног објекта), из члана 196. (угрожавање околиша отпадом), из члана 197. (угрожавање околиша постројењем) и из члана 198. Казненог закона (угрожавање околиша радиоактивним тварима) уколико пре него што наступе тешке последице, добровољно отклони опасност или стање које је проузроковао.
22. *Тешка казнена дела против околиша (члан 214.),* постоје уколико је кривичним делима из члана 193. став 1. и 2. (онечишћење околиша), члана 194. став 1. и 2. (испуштање онечишћујућих твари с пловног објекта), члана 196. став 1. и 2. (угрожавање околиша отпадом), члана 197. став 1. (угрожавање околиша постројењем), члана 198. став 1. (угрожавање околиша радиоактивним тварима) и члана 199. Казненог закона (угрожавање околиша буком, вибрацијама или нејонизирајућим зрачењем) проузрокована тешка телесна повреда једне или више особа, или се промене проузроковане загађењем животне средине не могу дуже време отклонити или наступи велика несрећа, у ком случају је прописана казна затвора од једне до десет година. Затим тешко кривично дело против животне средине постоји и уколико је напред побројаним кривичним делима проузрокована смрт једне или више особа, у ком случају је прописана казна затвора од три до петнаест година. Ово дело постоји уколико кривичним делима

из члана 193. став 3., члана 194. став 3., члана 196. став 3., члана 197. став 2. и члана 198. став 2. Казненог закона (тежи облици ових дела) буде проузрокована тешка телесна повреда више особа, или се промене проузроковане загађењем не могу дуже време отклонити, или наступи велика несрећа, у ком случају је прописана казна затвора од шест месеци до пет година, а уколико је услед напред побројаних кривичних дела проузрокована смрт једне или више особа, прописана је казна затвора од једне до осам година. Ово дело постоји и уколико кривичним делима из члана 200. став 1. и 2. (уништавање заштићених природних вредности), члана 201. став 1., 2. и 3. (уништавање станишта) и члана 202. став 1. и 2. Казненог закона (трговање заштићеним природним вриједностима) буде проузрокована знатна штета, у ком случају је прописана казна затвора од једне до осам година, као и уколико је кривичним делима из члана 206. став 1. (преношење заразних болести код животиња и организама штетних за биље), члана 207. став 1. (производња и стављање у промет штетних средстава за лијечење животиња) и члана 208. Казненог закона (несавесно пружање ветеринарске помоћи) проузрокована знатна штета, у ком случају је прописана казна затвора од шест месеци до пет година. Ово дело постоји и уколико кривичним делима из члана 200. став 3., члана 201. став 4., члана 202. став 3., члана 206. став 2. и члана 207. став 2. Казненог закона (тежи облици ових дела) буде проузрокована знатна штета, у ком случају је прописана казна затвора до три године.

3.8. Босна и Херцеговина

С обзиром на специфичност Босне и Херцеговине као државе, са елементима између федералне и конфедералне државе, коју чине два ентитета, Република Српска и Федерација Босне и Херцеговине, и Брчко Дистрикт, и кривично законодавство је специфично, односно регулисано је Кривичним закоником Републике Српске, Кривичним законом Федерације Босне и Херцеговине и Кривичним законом Брчко дистрикта Босне и Херцеговине.

3.8.1. Република Српска

Кривично законодавство Републике Српске регулисано је Кривичним законом Републике Српске¹¹², у коме су у глави XXIV, под називом „кривична дјела против животне средине” садржана кривична дела којима се штити животна средина и то:

1. Загађивање животне средине (члан 370.),
2. Загађивање животне средине отпадним материјама (члан 371.),
3. Угрожавање животне средине буком или нејонизирајућим зрачењем (члан 372.),
4. Угрожавање животне средине непрописним грађењем објеката и постројења (члан 373.),
5. Оштећење објеката и уређаја за заштиту животне средине (члан 374.),
6. Уништење или оштећење заштићених природних вриједности или добара (члан 375.),
7. Уништење станишта (члан 376.),
8. Производња штетних средстава за лечење животиња (члан 377.),
9. Загађивање хране и воде за исхрану, односно напајање животиња (члан 378.),
10. Противзаконито изношење и уношење строго заштићених биљака или животиња и генетски модификованих организама (члан 379.),
11. Угрожавање озонског омотача (члан 380.),
12. Непоступање по прописима за сузбијање болести животиња и биља (члан 381.),
13. Несавјесно поступање у промету пестицида (члан 382.),
14. Несавјесно пружање ветеринарске помоћи (члан 383.),
15. Неовлашћено обављање ветеринарских услуга (члан 384.),
16. Уништење засада (члан 385.),
17. Неизвршење одлуке о мјерама заштите животне средине (члан 386.),
18. Уношење опасних материја у Републику Српску (члан 387.),
19. Пустошење шума (члан 388.),
20. Изазивање пожара (члан 389.),
21. Мучење и убијање животиња (члан 390.),
22. Противзаконито заузимање и експлоатација природних богатстава и добара од општег значаја (члан 391.),

¹¹² Кривични законик Републике Српске („Службени гласник РС”, бр. 64/2017, 104/2018 – Одлука УС, 15/2021 и 89/2021).

23. Незаконит лов (члан 392.),

24. Незаконит риболов (члан 393.).

1. *Кривично загађивање животне средине (члан 370.)*, чини онај ко супротно прописима о заштити, очувању и унапређењу животне средине загади ваздух, земљиште или воду у већој мјери или на ширем простору, за шта је прописана казна затвора од шест месеци до три године. Тежи облик овог дела постоји уколико је услед извршења основног облика дела дошло до уништења или знатног оштећења шумских и других биљних заједница и њихових станишта на ширем простору или је животна средина загађена у тој мери да је угрожено здравље људи или животиња, у ком случај ће се учинилац казнити казном затвора од једне до пет година. Ако су основни или тежи облик дела учињени нехатно, учинилац ће се казнити за основни облик дела казном затвора до две године, а за тежи облик ће се казнити казном затвора од шест месеци до три године.

2. *Кривично дело загађивање животне средине отпадним материјама (члан 371.)*, чини онај ко супротно прописима прерађује, одлаже, одбацује, сакупља, складишти, увози, извози или превози опасан отпад, нуклеарни материјал или друге радиоактивне супстанце или опасне материје или у томе посредује или са њима поступа на начин који може трајније или у знатној мери угрозити квалитет ваздуха, земљишта, воде или шума, или у знатној мери или на ширем подручју може угрозити биљке или животиње, или може угрозити живот или здравље људи, за шта је прописана казна затвора од једне до пет година, а у случају нехатног извршења, учинилац ће се казнити казном затвора од шест месеци до три године. Тежи облик овог дела постоји уколико лице злоупотребом свог службеног положаја или овлашћења одобри вршење радњи из основног облика дела, у ком случају је прописана казна затвора од две до осам година. Тежи облик овог дела постоји и ако је услед извршења основног облика и напред наведеног тежег облика дела, дошло до уништења животињског или биљног света великих размера или до загађења животне средине у тој мери да је тиме створена опасност по живот или здравље људи, за шта је прописана, у случају наведених последица услед извршења основног облика дела, казна затвора од две до десет година, а у случају наведених

последица услед извршења тежег облика, прописана је казна затвора од једне до пет година.

3. *Кривично дело угрожавање животне средине буком или нејонизирајућим зрачењем (члан 372.),* чини онај ко супротно прописима производи буку или нејонизирајуће зрачење које може бити опасно по живот или здравље људи, за шта је прописана казна затвора од шест месеци до три године, а уколико је дело учињено нехатно, учинилац ће се казнити новчаном казном или казном затвора до једне године.
4. *Кривично дело угрожавање животне средине непрописним грађењем објеката и постројења (члан 373.),* чини онај ко супротно прописима изгради, стави у погон или управља постројењем у којем се одвијају опасни поступци или у којем се чувају или се користе опасне супстанце или средства за њихово справљање које могу у знатној мери угрозити квалитет ваздуха, земљишта или вода или у знатној мери или на ширем подручју могу угрозити животиње или биље или могу угрозити живот или здравље људи, за шта је прописана казна затвора од једне до пет година, а у случају нехатног извршења дела, учинилац ће се казнити казном затвора од шест месеци до три године. Тежи облик постоји уколико службено или одговорно лице, супротно прописима дозволи изградњу, стављање у погон или употребу таквих објеката или постројења, у ком случају је прописана казна затвора од две до осам година.
5. *Кривично дело оштећење објеката или уређаја за заштиту животне средине (члан 374.),* се састоји у оштећењу, уништењу, уклањању или на други начин чињењу неупотребљивим објеката, опреме или уређаја за заштиту животне средине, услед чега је дошло до загађења ваздуха, воде или земљишта у већој мери или на ширем простору, за шта је прописана казна затвора од једне до три године, а у случају нехатног извршења дела, прописана је казна затвора од шест месеци до три године. Тежи облик овог дела постоји уколико је услед извршења основног облика дела дошло до уништења животињског или биљног света великих размера или до загађења животне средине у тој мери да је тиме створена опасност за живот или здравље људи, у ком случају је прописана казна затвора од две до осам година.
6. *Кривично дело уништење или оштећење природних вредности или добара (члан 375.),* чини онај ко супротно прописима уништи, хвата, узима или поседује заштићене врсте животиња, биљака или неку другу заштићену природну

вредност или заштићено добро, за шта је прописана новчана казна или казна затвора до три године, а у случају нехатног извршења дела, прописана је казна затвора до једне године. Постоје два тежа облика овог дела, од чега први тежи облик постоји уколико је основни облик дела учињен према строго заштићеној дивљој врсти животиња или биљака, за који облик ће се учинилац казнити казном затвора од једне до пет година, а у случају овог облика дела учињеног из нехата, прописана је казна затвора од шест месеци до три године. Други тежи облик постоји уколико је услед извршења основног облика дела уништено или оштећено природно добро или вредност од изузетног значаја, у ком случају ће учинилац бити кажњен казном затвора од две до осам година, сем у случају нехатног извршења овог облика дела, када ће се казнити казном затвора од једне до пет година.

7. *Кривично дело уништење станишта (члан 376.),* чини онај ко супротно прописима уништи или изазове знатно пропадање станишта заштићене врсте животиња или биљака, у ком случају је прописана новчана казна или казна затвора до три године, сем у случају нехатног извршења дела за шта је прописана казна затвора до једне године. Ово дело има два тежа облика, од којих први постоји уколико је основни облик дела извршен према станишту, односно подручју размножавања, подизања младих, миграције или хибернације строго заштићене дивље врсте животиња или биљака, за шта је прописана казна затвора од шест месеци до пет година, сем у случају дела из нехата, за који облик је прописана казна затвора до три године. Други тежи облик овог дела чини онај ко уништи или изазове знатно пропадање станишта у заштићеном подручју природе или на еколошки значајном подручју, за шта је такође прописана казна затвора од шест месеци до пет година, сем у случају уколико је дело учињено из нехата, за шта је прописана казна затвора до три године.
8. *Кривично дело производња штетних средстава за лечење животиња (члан 377.),* се састоји у „производњи ради продаје или стављања у промет средства за лечење или за спречавање заразе код животиња, која су опасна за њихов живот или здравље“¹¹³, за шта је прописана казна затвора од шест месеци до три године. Ово дело има један тежи облик, који постоји уколико је услед извршења основног облика дела проузроковано угинуће животиња или друга знатна

¹¹³ Кривични законик Републике Српске („Службени гласник РС”, бр. 64/2017, 104/2018 – Одлука УС, 15/2021 и 89/2021), члан 377.

штета, у ком случају ће се учинилац казнити казном затвора од шест месеци до пет година. У случају нехатног извршења оба облика овог дела, учинилац ће се казнити казном затвора до једне године.

9. *Кривично дело загађивање хране и воде за исхрану, односно напајање животиња (члан 378.),* чини онај ко било каквом штетном материјом загади храну или воду која служи за исхрану или напајање животиња и тиме доведе у опасност њихов живот или здравље, што представља основни облик овог дела, за шта је прописана казна затвора од шест месеци до три године, којом казном ће се казнити и онај ко штетном материјом загади воду у рибању, језеру, реци или каналу или порибљавањем из заражених вода проузрокује опасност за опстанак риба или других водених животиња. У случају да су наведени облици дела извршени нехатно, прописана је казна затвора до једне године. Тежи облик овог дела постоји уколико је услед извршења неког од основних облика дела проузроковано угинуће већег броја животиња или риба у већој вредности, у ком случају је за учиниоца прописана казна затвора једне до пет година.
10. *Кривично дело противзаконито изношење или уношење строго заштићених биљака или животиња или генетски модификованих организама (члан. 379.),* чини онај ко супротно прописима тргује, увози, извози, уноси, износи строго заштићену врсту биљака или животиња, њихове делове и деривате, за шта је прописана казна затвора од шест месеци до три године, а за онога ко супротно прописима пренесе преко границе жив генетски модификован организам или уведе жив генетски модификован организам или страну дивљу врсту микроорганизама, биљака или животиња у животну средину у којој природно не опстају, и тиме нанесе знатну или трајну штету природи, прописана је казна затвора од једне до пет година.
11. *Кривично дело угрожавања озонског омотача (члан 380.),* чини онај ко супротно прописима производи, увози, извози, ставља у промет или користи супстанце које оштећују озонски омотач, што је основни и једини облик овог дела, за шта је прописана казна затвора од шест месеци до три године, а ако је дело извршено нехатно, учинилац ће се казнити казном затвора до две године.
12. *Кривично дело непоступање по прописима за сузбијање болести животиња и биља (члан 381.),* чини онај ко не поступи по прописима и наредбама којима надлежни орган одређује мере за сузбијање или спречавање заразне болести код животиња или биља и тиме изазове опасност од ширења те болести или њених

узрочника или биљних штеточина, за шта је прописана казна затвора од шест месеци до три године, која казна је прописана и за онога ко за време трајања опасности од болести и штеточина које могу угрозити биљни свијет не поступи по прописима и наредбама којима се одређују мере за сузбијање или спречавање болести, односно штеточина. Тежи облик овог дела постоји уколико је услед извршења једног од два основна облика дела наступила знатна штета, у ком случају је прописана казна затвора од једне до пет година. У случају нехатног извршења било ког од три наведена облика дела, учинилац ће се казнити казном затвора до две године.

13. *Кривично дело несавјесно поступање у промету пестицида (члан 382.),* се састоји у стављању пестицида у промет без дозволе или издавања других пестицида уместо прописаних, ако замена није дозвољена, или на други начин несавесно поступање у промету пестицида и тиме изазивање опасност за живот или здравље људи или за животну средину, што представља основни и једини облик овог дела, за шта је прописана новчана казна или казна затвора од шест месеци до пет година.
14. *Кривично дело несавесно пружање ветеринарске помоћи (члан 383.),* „чини ветеринар или овлаштени ветеринарски помоћник који при пружању ветеринарске помоћи пропише или примени очигледно неподобно средство или очигледно неправилан начин лечења или уопште несавесно поступа при лечењу и тиме проузрокује угинуће стоке или угинуће живине у већем броју“¹¹⁴, за шта је прописана казна затвора од шест месеци до пет година, а у случају да је дело учињено из нехата, учинилац ће се казнити казном затвора до две године.
15. *Кривично дело неовлашћено обављање ветеринарских услуга (члан 384.),* чини лице које нема прописану стручну спрему, а обавља послове здравствене заштите животиња или друге ветеринарске захвате, за које дело је прописана казна затвора од шест месеци до пет година.
16. *Кривично дело уништење засада (члан 385.),* чини онај ко било каквом шкодљивом материјом изазове уништење биља, воћака или других засада и тиме нанесе штету већих размера, за шта је прописана казна затвора од шест месеци до три године.

¹¹⁴ Кривични законик Републике Српске („Службени гласник РС”, бр. 64/2017, 104/2018 – Одлука УС, 15/2021 и 89/2021), члан 383.

17. *Кривично дело неизвршење одлуке о мјерама заштите животне средине (члан 386.), чини службено или одговорно лице које не поступи по одлуци надлежног органа о предузимању мера заштите животне средине, за шта је прописана казна затвора од шест месеци до три године. Прописано је да при изрицању условне осуде суд може одредити обавезу учиниоцу да у одређеном року предузме мере које је надлежни орган одредио.*
18. *Кривично дело уношење опасних материја у Републику Српску (члан 387.), чини онај ко супротно прописима унесе у Републику Српску радиоактивне или друге материје или отпатке штетне за живот или здравље људи, за шта је прописана казна затвора од једне до пет година. Тежи облик овог дела постоји уколико лице злоупотребом свог положаја или овлашћења, супротно прописима, омогући да се у Републику Српску унесу радиоактивне или друге материје или отпаци штетни за живот или здравље људи, у ком случају је прописана казна затвора од две до осам година.*
19. *Кривично дело пуштошење шума (члан 388.), чини онај ко супротно прописима или наредбама надлежних органа врши сечу или крчење шума, или ко подбељује стабла или на други начин пустоши шуму или обори више стабала у парку или дрвореду, за које дело је прописана казна затвора од шест месеци до три године. Уколико основни облик дела буде учињен у заштићеној шуми, националном парку или у другим шумама са посебном наменом, тада је учињен тежи облик овог дела, за шта је прописана казна затвора од једне до пет година.*
20. *Кривично дело изазивање пожара (члан. 389.), чини онај ко изазове шумски пожар услед којег наступи штета великих размера, за шта је прописана казна затвора од једне до осам година, која казна је прописана и за оног ко изазове пожар у заштићеној шуми, националном парку, воћњаку или другој шуми са специјалном наменом, или житним пољима. Уколико је дело учињено нехатно (било који облик), учинилац ће се казнити новчаном казном или казном затвора до три године.*
21. *Кривично дело мучење и убијање животиња (члан 390.), чини онај ко животиње тешко злоставља или их излаже непотребним или дуготрајним патњама или страдањима или их супротно прописима убија, разара њихова станишта у већој мери или на ширем простору, за које дело је прописана новчана казна или казна затвора до две године, сем у случају дела из нехата за шта је прописана казна затвора до 6 месеци. Ово дело има један тежи облик који постоји уколико услед*

извршења основног облика дела дође до угинућа већег броја животиња које припадају посебно заштићеним животињским врстама, у ком случају ће учинилац бити кажњен казном затвора од шест месеци до пет година, сем у случају дела из нехата за шта је прописана новчана казна или казна затвора до 2 године.

22. *Кривично дело противправно заузимање и експлоатација природних богатстава и добара од општег значаја (члан 39.),* чини онај ко у намери поседовања и кориштења заузме некретнину која је проглашена као добро од општег значаја, споменик културе, природна реткост или друго природно богатство, за шта је прописана казна затвора од шест месеци до пет година и новчаном казном. Тежи облик овог дела чини онај ко противно прописима врши експлоатацију минералних ресурса и других природних богатстава, у ком случају је прописана казна затвора од једне до пет година, а уколико је овај облик дела извршен са намером стицања противправне имовинске користи, учинилац ће се казнити казном затвора од две до осам година. Тежи облик чини и онај ко злоупотребом службеног положаја или овлашћења омогући, противно прописима, вршење експлоатације минералних ресурса и других природних богатстава, а за шта је прописана казна затвора од две до десет година, као и у случају ако је услед вршења експлоатације минералних ресурса и других природних богатстава противно прописима и вршења наведених радњи, ради стицања имовинске користи, наступила имовинска штета за Републику Српску или јединицу локалне самоуправе. Уколико услед претходно наведених облика дође до загађења животне средине у мери угрожавања живота или здравља људи, учинилац ће се казнити казном затвора од три до десет година.
23. *Кривично дело незаконит лов (члан 392.),* чини онај ко лови дивљач за време ловостаја или на подручју где је лов забрањен, за шта је прописана новчана казна или казна затвора до једне године, која казна је прописана и у случају да се дивљачи трајно, као врхунски трофеј, изнесу у иностранство. Тежи облик чини онај ко неовлаштено лови у установљеном ловишту, убије или рани дивљач или је ухвати живу, у ком случају је прописана казна затвора од шест месеци до три године. Тежи облик постоји и уколико је основни облик учињен према високој дивљачи, у ком случају је прописана казна затвора од једне до пет година. Тежи облик чини и онај ко лови стално заштићену или привремено заштићену дивљач чији лов је забрањен или ко лови без дозволе за лов одређену

врсту дивљачи за чији је лов потребна таква дозвола или ко лови на начин или средствима којима се дивљач масовно уништава, за шта ће се казнити казном затвора од две до осам година. Прописано је да се уловљена дивљач и средства употребљена за лов одузимају.

24. *Кривично дело незаконит риболов (члан 393.),* чини онај ко лови рибу и друге слатководне животиње у време када је то забрањено или на подручјима на којима је то забрањено или ко лови рибу и друге слатководне животиње експлозивом, електричном струјом, отровом, средством за омамљивање и тиме проузрокује угинуће рибе или ко лови рибу на начин штетан за њено расплођавање, за шта је прописана новчана казна или казна затвора до две године. Тежи облик постоји уколико је услед извршења основног облика дела проузроковано угинуће рибе или других слатководних животиња у већим размерама, у ком случају је прописана казна затвора од шест месеци до три године. Прописано је да се улов и средства за риболов одузимају.

3.8.2. Федерација Босне и Херцеговине

Што се тиче Федерације Босне и Херцеговине, еколошка кривична дела су садржана у глави XXVI под називом „кривична дјела против околиша, пољопривреде и природних добара ”Кривичног закона Федерације Босне и Херцеговине“¹¹⁵ и то:

1. Онечишћење околиша (члан 303.),
2. Угожавање околиша направама (члан 304.),
3. Угрожавање околиша отпадом (члан 305.),
4. Угрожавање околиша буком (члан 306.),
5. Производња штетних средстава за лијечење животиња (члан 307.),
6. Насавјесно пружање ветеринарске помоћи (члан 308.),
7. Неовлашћено пружање ветеринарских услуга (члан 309.),
8. Непоступање по прописима за сузбијање болести животиња и биља (члан 310.),
9. Прикривање постојања заразне болести код животиња (члан 311.),
10. Загађивање сточне хране или воде за напајање стоке (члан 312.),

¹¹⁵ Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине, („Сл. новине ФБИХ”, бр. 36/2003, 21/2004 – испр. 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016 и 75/2017).

11. Уништење засада (члан 313.),
 12. Несавјесно поступање у промету пестицида (члан 314.),
 13. Пустошење шума (члан 315.),
 14. Шумска крађа (члан 316.),
 15. Изазивање шумског пожара (члан 317.),
 16. Мучење и убијање животиња (члан 318.),
 17. Протузаконит лов (члан 319.),
 18. Протузаконит риболов (члан 320.),
 19. Оштећење, уништење и недозвољен извоз споменика културе и заштићених објеката природе (члан 321.) и
 20. Недозвољено обављање истраживачких радова и присвајање споменика културе (члан 322.).
-
1. *Кривично дело онечишћење околиша (члан 303.)*, чини онај „ко кршењем прописа онечисти ваздух, земљиште, текућу, стајаћу или подземну воду, водоток, море, морско дно или морско подземље или на други начин угрози чистоћу, квалитет ваздуха, земљишта, воде, водотока или мора, морског дна или морског подземља, или природног генетског склада биолошке разноликости на ширем подручју и у мери која може погоршати услове живота људи или животиња или угрозити опстанак шума, биља или другог растиња“, за шта је прописана казна затвора од три месеца до пет година. Иста казна прописана је и за оног „ко загади ваздух, земљиште, текућу, стајаћу или подземну воду, водоток, море, морско дно или морско подземље или на други начин угрози чистоћу и квалитет ваздуха, земљишта, воде, водотока или мора, морског дна или морског подземља, или природног генетског склада биолошке разноликости и тиме изазове опасност за живот или здравље људи или животиња или проузрокује уништење или знатно оштећење шума, биља или другог растиња у ширем подручју“.¹¹⁶ У случају нехатног извршења оба основна облика дела, прописана је новчана казна или казна затвора до једне године. Тежи облик дела постоји уколико услед извршења једног од два наведена основна облика дела нека особа буде тешко телесно повређена или буде проузрокована имовинска штета великих размера, за шта је прописана казна затвора од једне до десет

¹¹⁶ Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине, („Сл. новине ФБИХ”, бр. 36/2003, 21/2004 – испр. 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016 и 75/2017), члан 303.

година, а за нехатни облик је прописана казна затвора од шест месеци до пет година. Тежи облик постоји и ако је услед извршења једног од два основна облика дела проузрокована смрт једне или више особа, у коме случају ће се учинилац дела казнити казном затвора од једне до дванаест година, док је за случај нехатног извршења дела прописана казна затвора од једне до осам година.

2. *Кривично дело онечишћење околиша направама (члан 304.)*, чини онај „ко противно прописима стави у коришћење или рукује направама, или одступи од производних поступака којима се ослобађају штетне материје које могу угрозити квалитет ваздуха, земљишта, воде, водотока или мора на ширем подручју, те морских екосистема и у мери која може погоршати услове живота људи или животиња или угрозити опстанак шума, биља или другог растиња“¹¹⁷, за које дело је прописана новчана казна или казна затвора до једне године. Тежи облик постоји уколико одговорна особа у правној особи, кршењем прописа, пропусти поставити направе за пречишћавање или допусти изградњу, стављање у погон или употребу погона који загађује околину, за шта је прописана новчана казна и казна затвора до три године.
3. *Кривично дело угрожавање околиша отпадом (члан 305.)*, чини онај ко „противно прописима одбацује, одлаже, скупља, складишти, обрађује и превози отпад или уопште њиме поступа на начин којим се угрожава квалитет, воде ваздуха, земљишта, водотока, мора, морског дна или морског подземља на ширем подручју и у мери која може погоршати услове живота људи или животиња или угрозити опстанак шума, биља или другог растиња, за шта је прописана новчана казна или казна затвора до три године. Иста казна прописана је и за оног ко одбацује, одлаже, скупља, обрађује и превози отпад или уопште са њим поступа на начин којим се угрожава квалитет ваздуха, земљишта, воде, водотока, мора, морског дна или морског подземља и тиме изазове опасност за живот или здравље људи или животиња или проузрокује и уништење или знатно оштећење шума, биља или другог растиња на ширем подручју. У случају

¹¹⁷ Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине, („Сл. новине ФБИХ”, бр. 36/2003, 21/2004 – испр. 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016 и 75/2017), члан 304.

нехатног извршења дела, прописана је новчана казна или казна затвора до једне године.¹¹⁸

4. *Кривично дело угрожавање околиша буком (члан 306.),* чини онај ко противно прописима произведе буку која је погодна проузроковати теже оштећење здравља више особа, за шта је прописана новчана казна или казна затвора до три године, а за случај дела из нехата, прописана је новчана казна или казна затвора до једне године.
5. *Кривично дело производња штетних средстава за лијечење животиња (члан 307.),* се састоји у производњи ради продаје или стављању у промет средства за лечење или спречавање заразе код животиња која су опасна за њихов живот или здравље, за шта је прописана новчана казна или казна затвора до шест месеци. Тежи облик овог дела постоји уколико је услед извршења основног облика дела проузроковано угинуће већег броја животиња или ширење заразне болести, у ком случају је прописана казна затвора од три месеца до три године. За случај дела из нехата (било основног, било тежег), прописна је новчана казна или казна затвора до три месеца.
6. *Кривично дело несавјесно пружање ветеринарске помоћи (члан 308.),* „чини ветеринар или овлашћени ветеринарски помоћник који при пружању ветеринарске помоћи пропише или примени очито неприкладно средство или очито неправилан начин лечења или уопште несавесно поступа при лечењу и тиме проузрокује угинуће већег броја животиња“¹¹⁹, за шта је прописана казна затвора до три године, а за случај нехатног учињеног дела, прописана је новчана казна или казна затвора до шест месеци.
7. *Кривично дело неовлашћено пружање ветеринарских услуга (члан 309.),* чини онај ко немајући прописану стручну спрему или неовлашћено, обавља послове заштите здравља животиња или друге ветеринарске захвате, за шта је прописана новчана казна или казна затвора до једне године.
8. *Кривично дело непоступање по прописима за сузбијање болести животиња и биља (члан 310.),* чини онај ко за време епидемије сточне болести која може угрозити сточарство не поступи по наредби или одлуци надлежног органа донесеној на основу прописа којом се одређују мере за сузбијање или

¹¹⁸ Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине, („Сл. новине ФБИХ”, бр. 36/2003, 21/2004 – испр. 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016 и 75/2017). члан 305.

¹¹⁹ Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине, („Сл. новине ФБИХ”, бр. 36/2003, 21/2004 – испр. 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016 и 75/2017), члан 308.

спречавање болести, за шта је прописана казна затвора до једне године, сем у случају дела из нехата, за шта је прописана новчана казна или казна затвора до једне године. Иста казна је прописана и за онога ко за време док траје опасност од болести и штеточина које могу угрозити биљни свет не поступи по наредби или одлуци надлежног органа донесеној на основу прописа којим се одређују мере за сузбијање или спречавање болести или штеточина. Тежи облик овог дела постоји уколико је у случају извршења једног од два основна облика дела проузрокована знатна штета, у ком случају је прописана казна затвора до три године, а у случају нехатног извршења овог облика дела, прописана је новчана казна или казна затвора до једне године.

9. *Кривично дело прикривање заразне болести код животиња (члан 311.),* се састоји у „прикривању постојања заразне болести код животиња или сумње да таква болест постоји, или непријављивању заразе или сумње на заразу јавној ветеринарској служби или органу надлежном за послове ветеринарства, услед чега наступи ширење заразне болести или угинуће животиња“¹²⁰, за шта је прописана новчана казна или казна затвора до једне године.
10. *Кривично дело загађивање сточне хране или воде животиња (члан 312.),* чини онај ко штодљивом материјом загади сточну храну или воду у рекама, потоцима, изворима, бунарима, цистернама или другу воду која служи за напајање стоке, живади или дивљачи и тиме доведе у опасност живот или здравље животиња, за које дело је прописана новчана казна или казна затвора до једне године. Тежи облик постоји уколико услед извршења радње извршења основног облика дела дође до угинућа већег броја животиња, у ком случају је прописана казна затвора од три месеца до три године.
11. *Кривично дело уништење засада (члан 313.),* чини онај ко штодљивом материјом уништи биље, воћке или друге засаде и тиме проузрокује штету великих размера, за које дело је прописана казна затвора до три године.
12. *Кривично дело несавјесно поступање у промету пестицида (члан 314.),* се састоји у стављању пестицида или других отрова у промет без дозволе или издавању других пестицида или отрова уместо прописаног кад замена није дозвољена, или на други начин несавесном поступању у промету пестицида или других отрова и на тај начин изазивању опасности по живот или здравље људи

¹²⁰ Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине, („Сл. новине ФБИХ”, бр. 36/2003, 21/2004 – испр. 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016 и 75/2017), члан 311.

или животиња или за околину, за шта је прописана новчана казна или казна затвора до две године.

13. *Кривично дело пустошење шума (члан 315.),* чини онај ко противно прописима или наредбама надлежних тела сече или крчи шуму, или ко подбељује стабла или на други начин пустоши шуму, а тиме није учињено неко друго кривично дело за које је прописана тежа казна. За ово дело је прописана казна затвора до једне године. У случају да је основни облик дела учињен у заштићеној шуми, националном парку или у другим шумама посебне намене, учињен је тежи облик овог дела, у ком случају је прописана казна затвора до три године.
14. *Кривично дело шумска крађа (члан 316.),* чини онај ко ради крађе обори у шуми једно или више стабала, а количина је обореног дрвета већа од два кубна метра, за које дело је прописана казна затвора до три године. Ово дело има један тежи облик који постоји уколико је основни облик дела учињен са циљем да се оборено дрво прода, или ако је количина обореног дрвета већа од пет кубних метара, или ако је основни облик дела учињен у заштићеној шуми, националном парку или другој шуми посебне намене, у ком случају ће се учинилац казнити казном затвора од једне до пет година.
15. *Кривично дело изазивање шумског пожара (члан 317.),* се састоји у изазивању шумског пожара због којег наступи штета великих размера, или истовременом изазивању више шумских пожара, за које дело је прописана казна затвора од једне до осам година, сем у случају нехатног извршења дела за шта је прописана новчана казна или казна затвора до две године. Ово дело има један тежи облик који постоји уколико пожар буде изазван у заштићеној шуми, националном парку, воћњаку или другој шуми посебне намене или у житном пољу, и за овај облик је прописана казна затвора од две до дванаест година, док је за случај дела из нехата, прописана новчана казна или казна затвора до три године.
16. *Кривично дело мучење и убијање животиња (члан 318.),* се огледа у тешком злостављању или излагању непотребним или дуготрајним мукама животиње, или наношењем животињи непотребне боли, или противправном разарању животињских станишта у већој мери или на ширем простору, или противно прописима убијању животиње, за шта је прописана новчана казна или казна затвора до шест месеци. Тежи облик овог дела постоји уколико је основни облик дела учињен ради опкладе или другог прибављања имовинске користи, или ако је услед радње основног облика дела проузроковано угинуће већег броја

животиња или животиње чија је врста посебно заштићена, у ком случају је прописана новчана казна или казна затвора до једне године.

17. *Кривично дело протузаконити лов (члан 319.)*, чини онај ко „противправно убије, рани или ухвати за време ловостаја дивљач у већем броју или у већој вредности, или дивљач чији је лов стално забрањен, или ко неовлашћено изнесе изван земље врхунски трофеј веће вредности или врхунске трофеје у већем броју, или ко лови заштићену животињску врсту“¹²¹, за шта је прописана новчана казна или казна затвора до једне године. Тежи облик овог дела постоји уколико радња извршења основног облика дела буде учињена средствима или на начин који је забрањен или којим се дивљач масовно уништава, у ком случају је прописана казна затвора од три месеца до три године. Прописано је да се уловљена дивљач и средства употребљена за лов одузимају.
18. *Кривично дело протузаконити риболов (члан 320.)*, се састоји у лову рибе, других слатководних или морских животиња или организма у време кад је то забрањено или на територији на којој је то забрањено, или лову рибе, других слатководних или морских животиња или организама експлозивом, електричном струјом, отровом, средствима за омамљивање или другим начином или средством који су штетни за њихово расплођивање или који су прописима забрањени, за шта је прописана новчана казна или казна затвора до једне године. Ово дело има један тежи облик који постоји уколико услед радње извршења основног облика дела буде проузроковано угинуће рибе или других слатководних или морских животиња или организама у ширим размерима, у ком случају је прописана новчана казна или казна затвора до две године. Прописано је да се услов и средства употребљена за лов одузимају.
19. *Кривично дело оштећење, уништење и недозвољени извоз споменика културе и заштићених објеката природе (члан 321.)*, чини онај ко оштети или уништи споменик културе или заштићени објекат природе, за које дело је прописана новчана казна или казна затвора до три године. Постоје три тежа облика овог дела, од којих се први огледа у чињењу радње основног облика дела према споменику културе или заштићеном објекту природе нарочите вриједности или је проузрокована знатна штета, у ком случају је прописана казна затвора од шест месеци до пет година. Други тежи облик чини онај ко без дозволе

¹²¹ Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине, („Сл. новине ФБИХ”, бр. 36/2003, 21/2004 – испр. 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016 и 75/2017), члан 319.

надлежног органа извезе или изнесе изван земље споменик културе или заштићени објект природе, у ком случају је прописана казна затвора до три године, која казна је прописана и за трећи тежи облик који чини онај ко споменик културе или заштићени објект по протеку рока, одређеног у дозволи за изношење, не врати.

20. *Кривично дело недозвољено обављање истраживачких радова и присвајање споменика културе (члан 322.),* чини онај ко без дозволе надлежног органа обави на споменику културе конзерваторске, рестаураторске или истраживачке радове или противно забрани или без дозволе надлежног органа обавља археолошка ископавања или истраживања, па због тога споменик буде уништен, тешко оштећен или изгуби особине споменика, за шта је прописана новчана казна или казна затвора до једне године. Тежи облик овог дела постоји уколико основни облик дела буде учињен у односу на споменик културе нарочите вредности или значења или је проузрокована знатна штета, у ком случају ће учинилац бити кажњен казном затвора од шест месеци до пет година.

3.8.3. Брчко дистрикт Босне и Херцеговине

Еколошка кривична дела у законодавству Брчко дистрикта Босне и Херцеговине су систематизована у глави XXVI под називом „кривична дјела против околиша, пољопривреде и природних добара” Кривичног закона Брчко дистрикта Босне и Херцеговине¹²² и то:

1. Онечишћење околиша (члан 297.),
2. Угрожавање околиша направама (члан 298.),
3. Угрожавање околиша отпадом (члан 299.),
4. Угрожавање околиша буком (члан 300.),
5. Производња штетних средстава за лијечење животиња (члан 301.),
6. Насавјесно пружање ветеринарске помоћи (члан 302.),
7. Неовлашћено пружање ветеринарских услуга (члан 303.),
8. Непоступање по прописима за сузбијање болести животиња и биља (члан 304.),
9. Прикривање постојања заразне болести код животиња (члан 305.),
10. Загађивање сточне хране или воде за напајање стоке (члан 316.),

¹²² Кривични закон Брчко дистрикта Босне и Херцеговине („Службени гласник Брчко дистрикта БИХ”, број 19/2020).

11. Уништење засада (члан 307.),
 12. Несавјесно поступање у промету пестицида (члан 308.),
 13. Пустошење шума (члан 309.),
 14. Шумска крађа (члан 310.),
 15. Изазивање шумског пожара (члан 311.),
 16. Мучење и убијање животиња (члан 312.),
 17. Противзаконит лов (члан 313.),
 18. Противзаконит риболов (члан 314.),
 19. Оштећење, уништење и недозвољен извоз споменика културе и заштићених објеката природе (члан 315.) и
 20. Недозвољено обављање истраживачких радова и присвајање споменика културе (члан 316.).
1. *Кривично дело онечишћење околиша (члан 297.)*, чини онај ко „кршењем прописа онечисти ваздух, земљиште, текућу, стајаћу или подземну воду, водоток или на други начин угрози чистоћу, квалитет ваздуха, земљишта, воде, водотока или природног генетског склада биолошке разноликости на ширем подручју и у мери која може погоршати услове живота људи или животиња или угрозити опстанак шума, биља или другог растиња“¹²³, за шта је прописана казна затвора од три месеца до пет година. Иста казна прописана је и за оног ко „загади ваздух, земљиште, текућу, стајаћу или подземну воду, водоток, или на други начин угрози чистоћу и квалитет ваздуха, земљишта, воде, водотока или природног генетског склада биолошке разноликости и тиме изазове опасност за живот или здравље људи или животиња или проузрокује уништење или знатно оштећење шума, биља или другог растиња у ширем подручју“¹²⁴. У случају нехатног извршења ова два облика дела, прописана је новчана казна или казна затвора до једне године. Ово дело има два тежа облика, од којих први тежи облик дела постоји уколико услед извршења једног од два наведена основна облика дела нека особа буде тешко телесно озлеђена или буде проузрокована имовинска штета великих размера, за шта је прописана казна затвора од једне до десет година, а за нехатни облик је прописана казна затвора од шест месеци до

¹²³ Кривични закон Брчко дистрикта Босне и Херцеговине („Службени гласник Брчко дистрикта БИХ”, број 19/2020 – пречишћен текст), члан 297.

¹²⁴ Кривични закон Брчко дистрикта Босне и Херцеговине („Службени гласник Брчко дистрикта БИХ”, број 19/2020 – пречишћен текст), члан 297.

пет година. Други тежи облик постоји ако је услед извршења једног од два основна облика дела проузрокована смрт једне или више особа, у коме случају ће се учинилац дела казнити казном затвора од једне до дванаест година, док је за случај нехатног извршења дела прописана казна затвора од једне до осам година.

2. *Кривично дело онечишћење околиша направама (члан 298.)*, чини онај ко „противно прописима стави у коришћење или рукује направама или одступи од производних поступака којима се ослобађају штетне материје које могу угрозити квалитет ваздуха, земљишта, воде, водотока на ширем подручју и у мери која може погоршати услове живота људи или животиња или угрозити опстанак шума, биља или другог растиња, за које дело је прописана новчана казна или казна затвора до једне године“¹²⁵. Ово дело има један тежи облик који постоји уколико одговорна особа у правном лицу кршењем прописа пропусти поставити направе за пречишћавање или допустити изградњу, стављање у погон или употребу погона који загађује околину, за шта је прописана новчана казна и казна затвора до три године.
3. *Кривично дело угрожавања околиша отпадом (члан 299.)*, чини онај ко „противно прописима одбацује, одлаже, скупља, складишти, обрађује и превози отпад или уопште њиме поступа на начин којим се угрожава квалитет, воде ваздуха, земљишта, водотока на ширем подручју и у мери која може погоршати услове живота људи или животиња или угрозити опстанак шума, биља или другог растиња“, за шта је прописана новчана казна или казна затвора до три године. Иста казна прописана је и за оног ко „одбацује, одлаже, скупља, обрађује и превози отпад или уопште са њим поступа на начин којим се угрожава квалитет ваздуха, земљишта, воде, водотока и тиме изазове опасност за живот или здравље људи или животиња или проузрокује и уништење или знатно оштећење шума, биља или другог растиња на ширем подручју“¹²⁶. У случају нехатног извршења дела (било ког од два наведена облика), прописана је новчана казна или казна затвора до једне године.
4. *Кривично дело угрожавања околиша буком (члан 300.)*, чини онај ко противно прописима произведе буку која је погодна проузроковати теже оштећење

¹²⁵ Кривични закон Брчко дистрикта Босне и Херцеговине („Службени гласник Брчко дистрикта БИХ”, број 19/2020 – пречишћен текст), члан 298.

¹²⁶ Кривични закон Брчко дистрикта Босне и Херцеговине („Службени гласник Брчко дистрикта БИХ”, број 19/2020 – пречишћен текст), члан 299.

здравља више особа, што је основни и једини облик овог дела за шта је прописана новчана казна или казна затвора до три године, а за случај дела из нехата, прописана је новчана казна или казна затвора до једне године.

5. *Кривично дело производња штетних средстава за лијечење животиња (члан 301.),* се састоји у производњи ради продаје или стављању у промет средства за лечење или спречавање заразе код животиња која су опасна за њихов живот или здравље, за шта је прописана новчана казна или казна затвора до шест месеци. Ово дело има један тежи облик који постоји уколико је услед извршења основног облика дела проузроковано угинуће већег броја животиња или ширење заразне болести, у ком случају је прописана казна затвора од три месеца до три године. За случај дела учињеног из нехата (било основног, било тежег), прописана је новчана казна или казна затвора до три месеца.
6. *Кривично дело несавјесно пружање ветеринарске помоћи (члан 302.),* „чини ветеринар или овлашћени ветеринарски помоћник који при пружању ветеринарске помоћи пропише или примени очито неприкладно средство или очито неправилан начин лечења или уопште несавесно поступа при лечењу и тиме проузрокује угинуће већег броја животиња“¹²⁷, за шта је прописана казна затвора до три године, а за случај нехатно учињеног дела, прописана је новчана казна или казна затвора до шест месеци.
7. *Кривично дело неовлашћено пружање ветеринарских услуга (члан 303.),* чини онај ко немајући прописану стручну спрему или неовлашћено обавља послове заштите здравља животиња или друге ветеринарске захвате, што је основни и једини облик овог дела, за шта је прописана новчана казна или казна затвора до једне године.
8. *Кривично дело непоступање по прописима за сузбијање болести животиња и биља (члан 304.),* чини онај ко „за време епидемије сточне болести која може угрозити сточарство не поступи по наредби или одлуци надлежног органа донесеној на основу прописа којом се одређују мере за сузбијање или спречавање болести, за шта је прописана казна затвора до једне године, сем у случају дела из нехата“¹²⁸, за шта је прописана новчана казна или казна затвора до једне године. Иста казна је прописана и за онога ко за време док траје

¹²⁷ Кривични закон Брчко дистрикта Босне и Херцеговине („Службени гласник Брчко дистрикта БИХ”, број 19/2020 – пречишћен текст), члан 302.

¹²⁸ Кривични закон Брчко дистрикта Босне и Херцеговине („Службени гласник Брчко дистрикта БИХ”, број 19/2020 – пречишћен текст), члан 304.

опасност од болести и штеточина које могу угрозити биљни свет не поступи по наредби или одлуци надлежног органа донетој на основу прописа којим се одређују мере за сузбијање или спречавање болести или штеточина. Ово дело има један тежи облик који постоји уколико је у случају извршења једног од два основна облика проузрокована знатна штета, у ком случају је прописана казна затвора до три године, а у случају нехатног извршења овог облика дела, прописана је новчана казна или казна затвора до једне године.

9. *Кривично дело прикривање заразне болести код животиња (члан 305.),* се састоји у прикривању постојања заразне болести код животиња или сумње да таква болест постоји, или непријављивању заразе или сумње на заразу јавној ветеринарској служби или телу надлежном за послове ветеринарства, услед чега наступи ширење заразне болести или угинуће животиња, што је основни и једини облик овог дела, за шта је прописана новчана казна или казна затвора до једне године.
10. *Кривично дело загађивање сточне хране или воде животиња (члан 306.),* чини онај ко штетљивом материјом загади сточну храну или воду у рекама, потоцима, изворима, бунарима, цистернама или другу воду која служи за напајање стоке, живади или дивљачи и тиме доведе у опасност живот или здравље животиња, за које дело је прописана новчана казна или казна затвора до једне године. Тежи облик постоји уколико услед извршења радње извршења основног облика дела дође до угинућа већег броја животиња, у ком случају је прописана казна затвора од три месеца до три године.
11. *Кривично дело уништење засада (члан 307.),* чини онај ко штетљивом материјом уништи биље, воћке или друге засаде и тиме проузрокује штету великих размера, за које дело је прописана казна затвора до три године.
12. *Кривично дело несавјесно поступање у промету пестицида (члан 308.),* се састоји у стављању пестицида или других отрова у промет без дозволе, или издавању других пестицида или отрова уместо прописаног кад замена није дозвољена, или на други начин несавесно поступање у промету пестицида или других отрова и на тај начин изазивање опасност за живот или здравље људи или животиња или за околину, за шта је прописана новчана казна или казна затвора до две године.
13. *Кривично дело пустошење шума (члан 309.),* чини онај ко противно прописима или наредбама надлежних тела сече или крчи шуму, или ко подбељује стабла

или на други начин пустоши шуму, а тиме није учињено неко друго кривично дело за које је прописана тежа казна. За ово дело је прописана казна затвора до једне године. У случају да је основни облик дела учињен у заштићеној шуми, националном парку или у другим шумама посебне намене, учињен је тежи облик овог дела, у ком случају је прописана казна затвора до три године.

14. *Кривично дело шумска крађа (члан 310.),* чини онај ко ради крађе обори у шуми једно или више стабала, а количина обореног дрвета је већа од два кубна метра, за које дело је прописана казна затвора до три године. Ово дело има један тежи облик који постоји уколико је основни облик дела учињен са циљем да се оборено дрво прода, или ако је количина обореног дрвета већа од пет кубних метара, или ако је основни облик дела учињен у заштићеној шуми, националном парку или другој шуми посебне намене, у ком случају ће се учинилац казнити казном затвора од једне до пет година.
15. *Кривично дело изазивање шумског пожара (члан 311.),* се састоји у изазивању шумског пожара због којег наступи штета великих размера, или истовременом изазивању више шумских пожара, за које дело је прописана казна затвора од једне до осам година, сем у случају нехатног извршења дела за шта је прописана новчана казна или казна затвора до две године. Ово дело има један тежи облик који постоји уколико пожар буде изазван у заштићеној шуми, националном парку, воћњаку или другој шуми посебне намене или у житном пољу, и за овај облик је прописана казна затвора од две до дванаест година, док је за случај дела из нехата, прописана новчана казна или казна затвора до три године.
16. *Кривично дело мучење и убијање животиња (члан 312.),* се огледа у тешком злостављању или излагању непотребним или дуготрајним мукама животиње, или наношењем животињи непотребне боли, или противправном разарању животињских станишта у већој мери или на ширем простору, или противно прописима убијању животиње, за шта је прописана новчана казна или казна затвора до шест месеци. Тежи облик овог дела постоји уколико је основни облик дела учињен ради опкладе или другог прибављања имовинске користи, или ако је услед радње основног облика дела проузроковано угинуће већег броја животиња или животиње чија је врста посебно заштићена, у ком случају је прописана новчана казна или казна затвора до једне године.
17. *Кривично дело противзаконити лов (члан 313.),* чини онај ко противправно убије, рани или ухвати за време ловостаја дивљач у већем броју или у већој

вредности, или дивљач чији је лов стално забрањен, или ко неовлашћено изнесе изван земље врхунски трофеј веће вредности или врхунске трофеје у већем броју, или ко лови заштићену животињску врсту, за шта је прописана новчана казна или казна затвора до једне године. Тежи облик овог дела постоји уколико радња извршења основног облика дела буде учињена средствима или на начин који је забрањен или којим се дивљач масовно уништава, у ком случају је прописана казна затвора од три месеца до три године. Прописано је да се, у случају извршења овог дела, уловљена дивљач и средства употребљена за лов одузимају.

18. *Кривично дело противзаконити риболов (члан 314.),* се састоји у лову рибе, других слатководних или морских животиња или организама у време кад је то забрањено или на територији на којој је то забрањено, или лову рибе, других слатководних или морских животиња или организама експлозивом, електричном струјом, отровом, средствима за омамљивање или другим начином или средствима која су штетна за њихово расплођивање или који су прописима забрањени, за шта је прописана новчана казна или казна затвора до једне године. Ово дело има један тежи облик који постоји уколико услед радње извршења основног облика дела буде проузроковано угинуће рибе или других слатководних или морских животиња или организама у ширим размерима, у ком случају је прописана новчана казна или казна затвора до две године. Прописано је да се, у случају извршења овог дела, улов и средства употребљена за лов, одузимају.

19. *Кривично дело оштећење, уништење и недозвољени извоз споменика културе и заштићених објеката природе (члан 315.),* чини онај ко оштети или уништи споменик културе или заштићени објекат природе, за које дело је прописана новчана казна или казна затвора до три године. Постоје три тежа облика овог дела, од којих се први огледа у чињењу радње основног облика дела према споменику културе или заштићеном објекту природе нарочите вриједности или је проузрокована знатна штета, у ком случају је прописана казна затвора од шест месеци до пет година. Други тежи облик чини онај ко без дозволе надлежног органа извезе или изнесе изван земље споменик културе или заштићени објекат природе, у ком случају је прописана казна затвора до три године, која казна је прописана и за трећи тежи облик који чини онај ко

споменик културе или заштићени објекат по протеку рока одређеног у дозволи за изношење, не врати.

20. *Кривично дело недозвољено обављање истраживачких радова и присвајање споменика културе (члан 316.),* чини онај ко без дозволе надлежног органа обави на споменику културе конзерваторске, рестаураторске или истраживачке радове или противно забрани или без дозволе надлежног органа обавља археолошка ископавања или истраживања, па због тога споменик буде уништен, тешко оштећен или изгуби особине споменика, за шта је прописана новчана казна или казна затвора до једне године. Тежи облик овог дела постоји уколико основни облик дела буде учињен у односу на споменик културе нарочите вредности или значења или је проузрокована знатна штета, у ком случају ће извршилац бити кажњен казном затвора од шест месеци до пет година.

4. КРИВИЧНА ДЕЛА ПРОТИВ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ У ВАЖЕЋЕМ ЗАКОНОДАВСТВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

4.1. Појам еколошког криминалитета

Еколошки криминалитет представља један од најизраженијих проблема данашњице, до кога је довео општи друштвени прогрес, односно развој науке и технологије, а све у циљу стварања услова за бољи и квалитетнији живот човека. Убрзана индустријализација је довела до развоја савремених технологија у свим гранама права, нарочито у индустрији, што подразумева коришћење савремених извора енергије, изградњу великих индустријских капацитета, настанак великих градских центара са издвојеним индустријским зонама, а што је све са једне стране допринело стварању бољих и квалитетнијих услова за живот људи, али је са друге стране у значајној мери нарушило природну равнотежу и допринело загађењу животне средине у великој мери. Емисија штетних материја у води, ваздуху и земљишту по свом обиму и карактеру постаје у тој мери интензивна, да се запажају глобалне промене климе и осталих фактора значајних за нормалан развој и опстанак живих организама на планети.

Заправо се ради о савременом облику криминалитета, који обухвата све видове и активности које су усмерене на угрожавање животне средине и које су као такве инкриминисане као одређена кривична дела у кривичним и посебним законима. Према томе, под еколошким криминалитетом подразумевамо групу кривичних дела којима се штити животна средина.¹²⁹ Са тим у вези, ради бољег разумевања појма еколошког криминалитета, потребно је осврнути се пре свега на одређење, односно дефинисање појма животне средине. Наиме, према Закону о заштити животне средине, који представља основни закон који уређује ову област, животна средина је дефинисана као скуп природних и створених вредности чији комплексни међусобни односи чине окружење, односно простор и услове за живот, при чему природне вредности чине вода, ваздух, земљиште, шуме, геолошки ресурси, биљни и животињски свет, док створене вредност чине радом човека створена добра која служе задовољавању општих, заједничких и појединачних потреба човека, која су намењена становању,

¹²⁹ Бошковић М. (2005), Криминалистика Методика 2, Полицијска академија, Београд, *op. cit.* стр. 49.

културним, образовним, религијским, социјалним и другим потребама човека. Стога, полазећи од појма животне средине и онога што подразумевамо под животном средином, можемо да кажемо да еколошки криминалитет, односно еколошка кривична дела чине све радње и активности које су усмерене на повреду природних и створених вредности које чине човеково окружење, а које активности су инкримисане у одређена кривична дела прописана кривичним и другим законима, и као такве на одређени начин санкционисане.

Овај облик криминалног понашања је у све већем порасту, управо зато што развој савременог друштва и економска корист одређених привредних активности, које су везане за уништење или оштећење животне средине, надјачава потребу поштовања корпуса норми којима је ова област заштићена, а економски интерес за стицањем што већег профита у односу са нормама еколошког права, односи превагу и не зауставља штетне активности, већ се оне све чешће дешавају и наносе велику, несагледиву штету друштву и појединцима, у погледу њиховог даљег опстанка.¹³⁰

Највећи број ових делатности којима човек повређује, уништава, оштећује, загађује или уништава животну средину резултат су свесног пропуштања или непримењивања правила, техничких упутстава и стандарда у руковању са бројним опасним изворима енергије и сировина, односно при руковању или поступања на други начин са опасним уређајима чиме се стварају услови за ризик од акциденталних врста, обима и димензија захватајући одређени простор и све што се у њему нађе, у зони дејства овако проузроковане опасности.¹³¹

Еколошка кривична дела су све активности којима се крше одредбе еколошких прописа и којима се причињава значајна штета или угрожава животна средина и здравље људи, а које активности и радње се најчешће манифестују као нелегалне емисије или испуштања супстанци у ваздух, воду или земљиште, нелегална трговина животињама и биљкама, нелегална трговина супстанцама које уништавају озонски омотач или нелегална трговина опасним отпадом и сл., а што све доноси веома високе профите његовим починиоцима, при чему се ова дела тешко откривају, што је још једна од специфичности ових дела, и проузрокује изузетно озбиљне негативне последице по животну средину. Ова дела заправо представљају свеукупност противправних, опасних понашања поједница или правних лица, која су управљена

¹³⁰ Бодрожих И. (2014), Кривичноправна заштита животне средине, Криминалистичко – полицијска академија Београд, бр. 1/14, оп. cit. стр. 71-92.

¹³¹ Јовашевић Д. (1999), Кривично дело изазивање опште опасности – теоријски и практични аспект, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, бр. 3/1999, стр. 49-65.

против животне средине и за која закон прописује кривичну санкцију¹³², односно представљају сваку радњу чињења или нечињења којима се крше еколошки прописи и које радње су као такве инкриминисане.

Лаички речено угрожавање животне средине чине све радње и активности које доводе до угрожавања човековог права на животну средину, с тим што је потребно напоменути да загађење мора бити тог нивоа да захтева заштиту, односно оно мора бити таквог нивоа да угрожава здравље људи.

У зависности од тога да ли се овим делима једино или претежно напада или угрожава животна средина, разликују се:¹³³

1. основна или права еколошка кривична дела или еколошка кривична дела у ужем смислу (која су управљена искључиво против животне средине и којим се примарно штити животна средина),
2. друга или споредна кривична дела или еколошка кривична дела у ширем смислу (која су истовремено управљена и против животне средине, али и против неких других друштвених вредности као нпр. против опште сигурности људи и имовине). Овде иначе спадају и еколошка кривична дела која нису предвиђена само у Кривичном законнику, у другим главама, него и кривична дела коју су предвиђена у посебном, споредном, помоћном или допунском кривичном законодавству.

Еколошка кривична дела су махом бланкетног карактера, што значи да су формулисана тако да је дат само општи оквир кривичног дела, односно делимично су одређени елементи кривичног дела (посебна обележја бића кривичног дела), док је у погледу осталих елемената који чине обележје кривичног дела, потребно консултовати друге прописе које уређују конкретну област. Стога је за правило тумачење еколошких кривичних дела потребно познавање еколошких прописа, а посебно:

1. Закона о заштити животне средине¹³⁴,
2. Закона о заштити природе¹³⁵,
3. Закона о дивљачи и ловству¹³⁶,

¹³² Јовашевић Д. (2002) Коментар Кривичног закона СР Југославије, Београд, стр. 3-14.

¹³³ Јовашевић Д. (2009) Систем еколошких деликата, Еколошко казнено право, Правни факултет у Нишу, стр. 244.

¹³⁴ Закон о заштити животне средине („Службени гласник РС”, бр. 135/2004, 36/2009- др. закон, 72/2009 – др. закон, 43/2011 – одлука УС, 14/2016, 76/2018, 95/2018 – др. закон и 95/2018 – др. закон).

¹³⁵ Закон о заштити природе („Службени гласник РС”, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010 – испр. 14/2016, 95/2018- др. закон и 71/2021).

¹³⁶ Закон о дивљачи и ловству („Службени гласник РС”, бр. 18/2010 и 95/2018 – др. закон).

4. Закона о заштити и одрживом коришћењу рибљег фонда¹³⁷,
5. Закона о ветеринарству¹³⁸,
6. Закона о сточарству¹³⁹,
7. Закона о добробити животиња¹⁴⁰ итд.,
8. као и низа подзаконских аката који уређују област еколошког права.

Овај облик криминала је проблем читавог света, неретко прелази границе једне државе, односно бива транснационалног карактера, и посредно или непосредно може утицати на националну економију, безбедност државе или егзистенцију становништа.¹⁴¹ Са тим у вези је потребно указати на значење „транснационални” према Конвенцији Уједињених нација против транснационалног организованог криминала (UN Convention, 2001), а према којој кривично дело поседује својство „транснационалног” онда када је:

1. учињено у више држава;
2. учињено у једној држави, али је већи део припрема, планирања, руковођења или контроле обављен у некој другој држави;
3. учињено у једној држави, али је у њега укључена група за организовани криминал која се бави криминалним активностима у више држава;
4. учињено у једној држави, али су битне последице наступиле у некој другој држави.¹⁴²

Еколошки криминал се може јавити и као врста организованог криминала, што је посебан проблем и представља супстрат штетног деловања на животну средину у целиности. У том случају се огледа у кријумчарењу природних ресурса, незаконитој трговини биљкама и животињама, незаконитој експлоатацији и кријумчарењу минералима и драгим камењем, дрветом, нелегалним депоновањем опасног отпада у који спадају електронски отпад, нуклеарни отпад и други облици опасног отпада. Такође организовани еколошки криминал може да се односи и на нелегалну сечу шума, као и на друга кривична дела која обавља организована криминална група. Због

¹³⁷ Закон о заштити и одрживом коришћењу рибљег фонда („Службени гласник РС”, бр. 124/2014 и 95/2018 – др. закон).

¹³⁸ Закон о ветеринарству („Службени гласник РС”, бр. 91/2005, 30/2010, 93/2012 и 17/2019 – др. закон).

¹³⁹ Закон о сточарству („Службени гласник РС”, бр. 41/2009, 93/2012 и 14/2016).

¹⁴⁰ Закон о добробити животиња („Службени гласник РС”, број 41/2009).

¹⁴¹ Матијашевић Ј., Драгојловић Ј., Жеж З. (2012), Кривичноправни оквир заштите животне средине Европско законодавство, број 41/12, Институт за међународну политику и привреду, оп. cit. стр. 286 – 308.

¹⁴² Костић М. (2009), Еколошки криминал и његово сузбијање, Правни живот, тематски број Право и време бр.10, Удружење правника Србије, Београд, бр. 10, стр. 18.

озбиљности и великог профита, који су резултат еколошких кривичних дела, међународне организације, као што је Интерпол, формирале су радне групе које се баве превенцијом и сузбијањем овог вида криминала, а са којом борбом је Интерпол отпочео још 1992. године, формирајући Одбор за еколошки криминал, сачињен од истражитеља и полицијских руководилаца из држава чланица Интерпола, настојећи да открије пробеме који се јављају у вези са истрагама еколошког криминала и покушавајући да са тим у вези пронађе адекватна решења.

Борба против еколошког криминала подразумева неопходно сагледавање и разумевање његових бројних облика, начина извршења и веза са другим врстама активности¹⁴³, будући да је ова врста криминала често повезана са извршењем крвних деликата, фалсификовањем докумената, употребом фалсификованих путних исправа, недозвољеном употребом оружја, кријумчарењем опојних дрога и илегалном миграцијом. Са тим у вези Интерпол је извршио типологију еколошких деликата, а све у циљу боље прегледности, прецизније анализе и унапређења борбе против еколошког криминала на светском нивоу. Ова типологија подразумева следеће врсте еколошког криминала:¹⁴⁴

1. Уништавање биљних и животињских врста, што подразумева:
 - 1.1. Илегалну трговину угроженим врстама;
 - 1.2. Исцрпљивање риболовних ресурса;
 - 1.3. Илегалну сечу шума.
2. Загађивање животне средине које има следеће модусе:
 - 2.1. Загађивање воде:
 - 2.1.1. Загађивање водних токова;
 - 2.1.2. Загађивање океана;
 - 2.1.2.1. Изливање нафте из пловила;
 - 2.1.2.2. Други видови бродског загађивања.
 - 2.2. Загађивање тла:
 - 2.2.1. Неуклањање електронског отпада;
 - 2.2.2. Неуклањање индустријског отпада;
 - 2.2.3. Илегалан превоз опасног отпада;
 - 2.2.4. Илегално одбацивање опасног отпада;

¹⁴³ Уљанов С. (2012), Стандарди Интерпола у борби против еколошког криминала, Екологија и право, - Институт за упоредно право, Правни факултет Универзитета Унион у Београду, Београд, стр. 68-88.

¹⁴⁴ Ibid.

- 2.2.5. Неуклањање употребљене и заостале муниције.
- 2.3. Загађивање ваздуха;
- 3. Остале врсте еколошког криминала, од којих су најопасније:
 - 3.1. Промене и нарушавање климе;
 - 3.2. Крађа природних ресурса;
 - 3.3. Разни видови злоупотребе активних узрочника еколошке опасности:
 - 3.3.1. Злоупотреба инфективних болести;
 - 3.3.2. Злоупотреба паразита;
 - 3.3.3. Злоупотреба инвазивних врста;
 - 3.3.4. Злоупотреба модификованих живих организама;
 - 3.3.5. Злоупотреба патогена;
 - 3.3.6. Злоупотреба токсичних материја;
 - 3.3.7. Злоупотреба биолошких агенаса.

Према стандардима Интеропола, угрожавање биљних и животињских врста јесте узимање, трговина, експлоатисање и поседовање светских ресурса флоре и фауне противно националним и међународним споразумима, а која врста еколошког криминала се разликује од традиционалних активности, јер оштећену страну чине илегално експлоатисане биљне и животињске врсте, као и појединац или група људи. Светска заједница у највећем броју није свесна опасности ове врсте криминалне активности, све док оне не доведу у питање опстанак, илегалним радњама, биљних и животињских врста. Чак и тада јавност постаје забринута за ефекат ове врсте еколошког криминала по људе, док се примарне жртве налазе у другом плану.¹⁴⁵

Загађивање животне средине се извршава руковањем, транспортом, трговином, поседовањем и одлагањем отпада, укључујући опасан отпад или његове изворе противно националним и међународним законима и споразумима, што може довести до наношења еколошке штете великог обима. За разлику од претходне врсте еколошког криминала, загађивање животне средине непосредно за жртве може имати људска бића, обзиром на по човека опасну природу отпадних материја. Ове криминалне активности нарушавају здравље и наносе економску штету својим жртвама. Напослетку, загађивање животне средине има глобално штетно дејство, јер отпадне материје бивају преношене ваздушним струјањем и воденим токовима, као што могу бити умишљајно транспортоване од свог извора у једној држави до тачака

¹⁴⁵ Ibid.

дестинације у другој држави, које немају техничке, нити правне капацитете за регулацију прописног поступања са овим изворима еколошке опасности. Под одређеним околностима и у извесном смислу ове отпадне материје могу директно допринети нарушавању климе и њеним еколошким непримерним променама.¹⁴⁶

4.2. Карактеристике еколошког криминалитета

Као део целокупног криминалитета, еколошки криминалитет, има неколико карактеристика које карактеришу и целокупни криминалитет, а то су: динамичност, масовност, организованост, експанзија, иностраност, као и поседовање вештина прилагођавања друштвено - политичким и економским односима.¹⁴⁷ Међутим, бројне су специфичности еколошких кривичних дела које их разликују у односу на друге облике криминалитета, као што су експанзија, тамна бројка, организованост, криминалитет белог оковратника, те виктимолошки аспекти, где су сви жртве.

Када говоримо о неким основним карактеристикама ове врсте криминалитета, могуће је издвојити следеће параметре: висока стручност и професионалност у постављању послова и реализацији криминалних акција, заштита крупног капитала, учешће већег броја лица која учествују у извршење овог облика криминалитета, висок степен прекограничне мобилности, спрега организованог еколошког криминалитета и тероризма, лоцирање организованог еколошког криминалитета у оним областима у којима постоји могућност стицања великог профита за релативно кратко време, вештина прилагођавања новонасталим друштвено - економским променама и политичним односима, континуирано добијање нових форми организованог еколошког криминалитета.¹⁴⁸

Као што смо већ поменули, овај облик криминалитета је неретко транснационалног карактера, што значи да иако се обично активности еколошког криминалитета предузимају на једном подручју, последице ових активности у великом броју случајева прелазе границе једне државе, односно проширују се на простор више држава, а некад и на читав континент, па и на читаву планету у неким екстремним случајевима. Дакле, данас када говоримо о прекограничном криминалу држава не

¹⁴⁶ Ibid.

¹⁴⁷ Бошковић М., Бановић Б. (2001), Криминалистика методика, Висока школа унутрашњих послова, Београд, стр.360.

¹⁴⁸ Милосављевић М. (2009), Еколошки криминалитет – Актуелна ситуација у БиХ као (не)аргуменатована критика, Паневропски универзитет Апеирон, Бања Лука, стр. 47.

мислимо само на прекогранични криминал држава које се непосредно граниче, већ о еколошком криминалу који се одвија између континената. Примери оваквих тврдњи су нпр. нелегална трговина дрветом и биљкама из Јужне Америке у Азију, нелегална трговина животињама из Африке у Азију и Европу, нелегална трговина отпадом из развијених земаља у земље у развоју или неразвијене земље, као и многи други примери. У таквим условима јасно је да су носиоци еколошког криминала транснационалне криминалне групе које делују у више држава, чији су чланови држављани више земаља, а сама криминална активност еколошког криминала се манифестује у више држава истовремено.¹⁴⁹ Транснационални карактер овог облика криминалитета се огледа нарочито у последицама које обично наступају у другим државама, што значи да дело буде учињено у једној држави, а последица наступи на територији друге државе, а што је нарочито изражено код кривичних дела која су директно усмерена против здравља људи и животне средине.

Транснационални еколошки криминалитет обухвата кривична дела против животне средине са међународном или глобалном димензијом, као и одређене врсте прекограничних трансфера, те кривична дела повезана са загађањем (воде, ваздуха, земљишта), и кривична дела против биљног и животињског света (укључујући илегалан трансфер живих животиња), као и кријумчарења биљака, животиња, природних богатстава и средстава за загађивање који су забрањени или су у супротности са прописима установљеним мултилатералним споразумима о екологији и/или националним прописима.¹⁵⁰ Тако нпр. тигрова кожа прође кроз много руку од места улова до коначног купца, илегално исечена стабла дрвета могу да путују кроз неколико држава да би стигла од шуме у којој су исечена до фабрике да би на крају била продата као коначни производ од дрвета.

Такође смо већ поменули да се овај вид криминалитета често јавља као посебна врста организованог криминалитета, у ком случају се извршиоци ових дела удружују и на тај начин настоје да осујете акције државних органа надлежних за борбу против еколошког криминалитета. Одређени степен организованости еколошког криминалитета са елементима иностраности доприноси вршењу овог вида

¹⁴⁹ Бејатовић С., Шикман М., (2014), Транснационални еколошки криминалитет, Зборник радова, Сузбијање криминала и европске интеграције с освртом на еколошки криминалитет, Требиње, стр. 12 – 28.

¹⁵⁰ Воштинић М., Турњанин В. (2012), Кратак компаративни приказ еколошких кривичних дела у Републици Србији и Републици Српској, Институт за упоредно право, Правни факултет Универзитета Унион, Београд, стр. 35.

криминалитета као организованог пословања.¹⁵¹ Криминалне групе угрожавање животне средине чине кријумчарењем и прометом нуклеарног, хемијског, биолошког и другог отпада, од кога се израђују опасне и разорне експлозивне направе које се користе у ратним сукобима, те продајом и кријумчарењем запаљивих и експлозивних направа из индустријских посторојења, складишта и цистерни у којима су ускладиштене. Најчешћи облици еколошког криминалитета се манифестују управо у уношењу радиоактивних и других опасних материја или отпада штетног за здравље људи из индустријски развијених и неразвијених земаља и земаља у развоју.¹⁵² Из наведеног се може закључити да организовани еколошки криминал настоји да задовољи потребу за производима који нису лако доступни или нису дозвољени.

Када смо поменули криминалитет белог оковратника, као карактеристику ове врсте криминалитета, мислили смо да га заправо карактерише тешко откривање, затим извршиоци који су инкорпорирани у институције (високопозиционирани представници друштва), што их чини заштићеним од кривичне одговорности, а који чине или онемогућавају извршење појединих облика испољавања еколошког криминалитета, те много веће последице него код других облика криминалитета, као и повезаност са моћним и корпорацијским криминалитетом, који се огледа у недоношењу прописа којима се регулише заштита животне средине, чиме се ствара простор за штетно деловање, затим онемогућавање вршења инспекцијских контрола, неулагању у опрему и средства потребна за вршење еколошке контроле, неедуковању кадрова за ове послове и многи други начини којима се заправо спречава идентификовање учинилаца и њихово процесуирање и кажањавање, те кршењу административних прописа којима се регулише заштита животне средине.

Специфичност овог облика криминалитета је свакако и тамна бројка, чему у великој мери доприноси чињеница да је инкриминација одређених еколошких деликата новијег датума. Чак и када је дошло до инкриминације одређених понашања, због њиховог тежег откривања и доказивања, пут откривања ових дела и њихових учинилаца није олакшан, а поред тога налогодавци или учиниоци ових дела су често из кругова лица који уживају одређену моћ у друштву у коме се дело чини. Томе свему доприноси и недовољно развијена еколошка свест грађана као опште јавности.

¹⁵¹ Љуштина А. (2006), Безбедност грађана и еколошки криминалитет, Криминалистичке теме, Полицијска академија, Београд, стр. 199-208.

¹⁵² Бошковић М., Скакавац З. (2008), Организовани криминалитет – Карактеристике и појавни облици, Факултета за правне и пословне студије, Нови Сад, стр. 223.

Тамну бројку заправо представљају она еколошка кривична дела која су остала неоткривена. Број откривених еколошких кривичних дела и њихова структура не одражава право стање и у суштини представља само индикатор степена успешности откривања, односно делотворности и развијености заштитних система, због чега је нужна колеративна процена међусобне зависности тамне и светле бројке, познавање елементарног каузалитета и примена суптилнијих аналитичких метода, будући да се без објективне процене тамне бројке не може доносити било какав закључак о еколошком криминалитету, а посебно не о успешности његовог сузбијања.¹⁵³

Еколошки криминалитет је уско повезан и са тероризмом, која повезаност се са једне стране огледа у коришћењу, приликом терористичких активности, одређених материја (нуклеарни, радиоактивни, билошки или хемијски отпад) које загађују животну средину или њиховој употреби за израду нуклеарног оружја, што може изазвати несагледиве штетне последице по читаве градове и подручја и имати небројно људских жртава. Са друге стране ова повезаност се може посматрати и кроз екотероризам, који се огледа у радњама екоактивиста предузетим против учинилаца еколошких кривичних дела у циљу да им се нанесе економска штета, при чему и активисти приликом својих активности крше противправне норме и прописе најчешће еколошког права, будући да неке од њихових метода укључују блокаду путева, седење на дрвећу, разне демонстрације, пуштање животиња, исцртавање графита, онеспособљавање возила и друго, али са нагласком на начело неповређивања било које живе или неживе врсте.

Такође оно што еколошка кривична дела разликује од других кривичних дела је свакако и објекат заштите, који се огледа у скупу друштвених вредности које се повређују или угрожавају овим активностима, што у првом реду чини човекова здрава животна средина, односно право човека на здраву и релативно очувану природу и продуктиван живот у складу са њом, при чему се животна средина може јавити у целисти или њени поједини видови као што су вода, ваздух, земљиште, флора, фауна, који су садржани у литосфери, педосфери, хидросфери, атмосфери, биосфери и техносфери.¹⁵⁴ Са друге стране, као објекат заштите код ових кривичних дела, на посредан начин се јавља и здравље индивидуално неодређеног броја људи.

¹⁵³ Љуштина А. (2006), Безбедност грађана и еколошки криминалитет, Криминалистичке теме, оп. cit. Београд, стр. 199-208.

¹⁵⁴ Тањевић Н., Опачић А. (2012), Заштита животне средине у кривичном праву Републике Србије и подстицаји европских интеграција, Екологија и право, Београд, стр. 120-132.

Као извршилац код већине ових дела се може јавити свако лице, физичко или правно, док се код неких кривичних дела из ове групе захтева одређено својство учиниоца, односно као извршиоци неких кривичних дела против животне средине се могу јавити само службена или одговорна лица.

Још једна у низу специфичности овог облика криминала у односу на друге врсте криминалитета је свакако и последица. Последице овог облика криминалитета се огледају у повреди (уништењу, ошећењу у већој или мањој мери или чињењу неупотребљивом животне и радне средине човека), као и у угрожавању (и то било као конкретна, непосредно наступела, стварна опасност или као апстрактна опасност).¹⁵⁵ Еколошки криминалитет заправо за последицу има загађење животне околине у већем обиму или на ширем подручју, чиме се доводи у опасност живот и здравље људи или узрокује уништење биљног или животињског света већих размера.

Узроци еколошког криминалитета су бројни, а углавном се огледају у недовољној активности надлежних органа, у комплекснијој заштити животне средине, а што је у директној повезаности са економским и привредним развојем једне државе. Као најважније узроке појаве еколошког криминалитета, издвојићемо:

1. Неадекватну правну регулативу,
2. Несинхронизованост надлежности поједних органа (инспекција),
3. Неедуцираност (нестручност) кадрова за еколошку проблематику,
4. Инсуфицијентна превентива,
5. Помањкање репресивних мера надлежних органа,
6. Директно мешање и притисци привредних и политичких субјеката у спорну проблематику репресивних мера надлежних органа.¹⁵⁶

4.3. Еколошка кривична дела прописана Кривичним закоником Републике Србије

Као што смо већ поменули, еколошка кривична дела у нашем Кривичном закоником¹⁵⁷ су систематизована у глави 24 под називом „кривична дела против животне средине” и то:

¹⁵⁵ Јовашевић Д. (2009), Систем еколошких деликата – Еколошко казнено право, Правни факултет у Нишу, стр. 131.

¹⁵⁶ Рамљак А. А., Симовић, Н. М. (2006), Виктимологија, Факултет Правних наука, Паневропски универзитет Аперсион, Бања Лука, стр. 220.

1. Загађење животне средине (члан 260.);
2. Непредузимање мера заштите животне средине (члан 261.);
3. Противправна изградња и стављање у погон објеката и постројења која загађују животну средину (члан 262.);
4. Оштећење објеката и уређаја за заштиту животне средине (члан 263.);
5. Оштећење животне средине (члан 264.);
6. Уништење, оштећење, изношење у иностранство и уношење у Србију заштићеног природног добра (члан 265.);
7. Уношење опасних материја у Србију и недозвољено прерађивање, одлагање и складиштење опасних материја (члан 266.);
8. Недозвољена изградња нуклеарних постројења (члан 267.);
9. Повреда права на информисање о стању животне средине (члан 268.);
10. Убијање и злостављање животиња (члан 269.);
11. Преношење заразних болести код животиња и биљака (члан 270.);
12. Несавесно пружање ветеринарске помоћи (члан 271.);
13. Производња штетних средстава за лечење животиња (члан 272.);
14. Загађивање хране и воде за исхрану, односно напајање животиња (члан 273.);
15. Пустошење шума (члан 274.);
16. Шумска крађа (члан 275.);
17. Незаконит лов (члан 276.);
18. Незаконит риболов (члан 277.).

4.3.1. Кривично дело загађење животне средине (члан 260.)

Ово дело чини онај ко кршећи прописе о заштити, очувању и унапређењу животне средине загади ваздух, воду или земљиште у већој мери или на ширем простору, што чини основни облик дела, који може бити учињен са умишљајем или из нехата. Уколико је основни облик дела учињен са умишљајем, учинилац ће се казнити казном затвора од шест месеци до пет година или новчаном казном, а у случају нехатног извршења дела прописана је новчана казна или казна затвора до 2 године.¹⁵⁸

¹⁵⁷ Кривични законик РС („Службени гласник РС”, бр. 85/2005, 88/2005 – испр. 107/2005-испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019).

¹⁵⁸ Krstinić, D., Bingulac, N., Dragojlović, J., (2017). Criminal and Civil Liability for Environmental Damage, *Ekonomika poljoprivrede*, vol. 64, br. 3., The Balkan Scientific Association of Agrarian Economists, Belgrade, Institute of Agricultural Economics, Belgrade and Academy of Economic Studies, Bucharest, str. 1161-1176.

Суштина овог дела, и онога што га разликује од бројних прекршаја и преступа, је управо у радњи извршења, односно да би ово дело постојало потребно је да је дошло до загађења воде, ваздуха или земљишта у већој мери или на ширем простору, као и да је до загађивања дошло кршењем прописа о заштити, очувању и унапређењу животне средине, што је додатни услов који је по правилу испуњен онда када су остварени остали елементи бића кривичног дела (загађивање ваздуха, воде или земљишта у већој мери или на ширем подручју).¹⁵⁹ Када се каже „у већој мери” или на „ширем подручју”, звучи потпуно неодређено и непрецизно, што значи да ће чињеницу да ли је до загађења дошло у већој мери или на ширем подручју ценити поступајући судија у сваком конкретном случају, руководећи се оријентационим критеријумима као што је гранична вредност дозвољеног загађења појединих еко – медијума, које су предвиђене управноправним прописима.

Дело има један тежи облик који се од основног облика разликује само по томе што је за његово постојање потребно наступање теже последице, која се огледа у уништењу или оштећењу животињског или биљног света великих размера или загађењу животне средине у тој мери да је за његово отклањање потребно дуже време или велики трошкови. С обзиром на последичну радњу овог облика дела, за постојање овог облика је потребно да постоји једна од две квалификаторне околности. Код прве квалификаторне околности, од праксе суда зависи како ће тумачити појам „великих размера”, па је тако према ставу Кривичног одељења Врховног касационог суда РС од 20.03.2002. године, „штета великих размера” код кривичног дела загађивање животне средине из тада важећег члана 133. став 4. и 5. КЗ „штета која прелази износ од 4.000.000,00 динара”.¹⁶⁰ Међутим, овако одређење штете великих размера може бити проблематично у ситуацији када се последица овог дела огледа у повреди еколошког добра које се у неким случајевима не може новчано изразити или у ситуацији када се ради о биљним и животињским врстама које немају уобичајену тржишну вредност или је њихова вредност изразито ниска, у ком случају би било потребно да дође до уништења великог броја тих биљка или животиња да би се достигла вредност изражена у ставу Врховног Касационог суда РС. Због наведених ситуација, према последњем правном схватању Врховног касационог суда од 17.04.2016. године, ово кривично дело је изузето приликом одређивања новчаних вредности као обележја неких кривичних

¹⁵⁹ Стојановић З., (2012), Коментар кривичног законика, Четврто измењено и допуњено издање, Службени гласник, Београд, стр. 748.

¹⁶⁰ Ibid., стр. 749.

дела. Што се тиче друге квалификаторне околности потребно је или да је за санирање штете (загађења) потребно дуже време или да исто изискује велике трошкове, а које околности морају да утврде вештаци одговарајуће струке. За овај облик дела је прописана казна затвора од једне до осам година и новчана казна.

Кривично дело поред свог умишљајног облика има и нехатни облик. За нехатни облик прописана је новчана казна или затвор до две године. Прописан је и нехатни облик квалификован тежом последицом, а који постоји уколико је услед нехатног извршења кривичног дела, дошло до уништења или оштећења животињског или биљног света великих размера или до загађења животне средине у тој мери да су за његово отклањање потребни дуже време или велики трошкови, и у том случају је прописано да ће се учинилац казнити казном затвора од шест месеци до пет година или новчаном казном.

Код овог дела је прописана и могућност изрицања условне осуде, с тим што уколико се суд определи да за основни или тежи облик овог дела, изрекне условну осуду, у том случају може учиниоца да обавезе да у одређеном року предузме одређене прописане мере, чувања или унапређења животне средине.

Уколико би услед извршења овог дела наступила смрт једног или већег броја лица, или би дошло до тешке телесне повреде, односно до тешког нарушавања здравља неког лица, постојао би стицај овог дела са другим одговарајућим кривичним делом.

4.3.2. Непредузимање мера заштите животне средине (члан 261.)

Ово дело чини службено или одговорно лице када не предузме прописане мере заштите животне средине, или не поступи по одлуци надлежног органа о предузимању мера заштите животне средине, а што чини основни и једини облик овог дела.

Дакле, ово дело се огледа у одговорности одговорног или службеног лица у ситуацијама када не предузму законом прописане мере заштите животне средине, односно у ситуацији када не поступе у складу са одлуком надлежног органа о предузимању мера заштите животне средине.

Као што се може закључити, радња извршења код овог дела је постављена алтернативно и може се састојати у пропуштању да се предузму мере заштите животне средине, при чему се мисли на законске или подзаконске акте или у пропуштању да се поступи по одлуци надлежног органа у погледу предузимања мера заштите животне средине, где се мисли на појединачне акте надлежног органа.

За ово дело је карактеристично што извршилац може бити само службено или одговорно лице, а када је у питању одговорно лице радња извршења се обично састоји у нпр. непостављању уређаја за пречишћавање или пропуштању да се на други начин предузму мере за спречавање или онемогућавање загађивања животне средине.¹⁶¹

Пример постојања овог дела би био случај непостављања уређаја за пречишћавање, које је одговорно лице било дужно да постави сходно прописима о заштити природе од загађења.¹⁶²

Ако је услед извршења овог кривичног дела дошло до загађења животне средине, учинилац ће се казнити за кривично дело Загађење животне средине из члана 260.

Дело може бити учињено са умишљајем и из нехата, при чему је за дело учињено са умишљајем прописана новчана казна или затвор до три године, а у случају нехатно извршеног дела, прописана је новчана казна или затвор до једне године.

Такође је код овог дела прописана могућност изрицања условне осуде, у ком случају суд учиниоца може обавезати да у одређеном року предузме одређене прописане мере заштите, очувања и унапређења животне средине.

4.3.3. Противправна изградња и стављање у погон објеката и постројења која загађују животну средину (члан 262.)

Ово дело чини службено или одговорно лице које противно прописима о заштити, очувању и унапређењу животне средине дозволи изградњу, стављање у погон или употребу објеката или постројења или примену технологије којима се у већој мери или на ширем простору загађује животна средина, што представља основни облик овог дела, за шта је прописана казна затвора од шест месеци до пет година.

Радња извршења овог дела је вишеструко алтернативно одређена и то као дозвољавање – омогућавање издавања одобрења за постављање, адаптацију, проширење или реконструкцију оваквих средстава, изградња – непосредно или посредно постављање, монитрање, склапање, преправаљање, проширење или реконструкција оваквих средстава, стављање у погон – непосредно или посредно активирање средстава, употреба – коришћење оваквих средстава за предвиђену намену

¹⁶¹ Ibid., стр. 751.

¹⁶² Трајковић. Д. (2011), Кривичноправна заштита животне средине у Србији, Приручник за заштиту животне средине, Удружење тужилаца и заменика јавних тужилаца, Београд, стр. 1-32.

и примена технологије – коришћење прљавих технолошких поступка за производњу или прераду.¹⁶³

Извршилац и овог еколошког кривичног дела може бити само одговорно или службено лице. Код одговорног лица се подразумева да се радња извршења предузима без одговарајуће дозволе надзорног органа, а уколико дозвола пак постоји, па макар била и последица вршења овог дела од стране службеног лица, одговорно лице не може бити извршилац овог дела.

Дело има један тежи облик који се од основног облика разликује само по томе што је за његово постојање потребно наступање теже последице, а то је: уништење животињског или биљног света великих размера или загађење животне средине у тој мери да су за његово отклањање потребни дуже време или велики трошкови.

Да ли постоје квалификаторне околности, цени поступајући суд у сваком конкретном случају, руководећи се стандардним мерилима судске праксе. Уништење животињског или биљног света не би требало сводити на штету, посебно не на материјалну форму, у том случају је за оцену одлучујућа повреда еколошког добра, која се може изразити новчано, али не увек и на одговарајући начин.¹⁶⁴

За тежи облик овог дела је прописана казна затвора од једне до осам година.

Ово кривично дело има само умишљајни облик.

Такође је прописана могућност изрицања условне осуде, уз коју се учиниоцу може наложити да у одређеном року предузме одређене прописане мере заштите, очувања и унапређења животне средине, при чему те мере треба да буду у вези са обавезама које учинилац дела није поштовао приликом извршења дела.

4.3.4. Оштећење објеката и уређаја за заштиту животне средине (члан 263.)

Основни облик овог кривичног дела чини онај ко оштети, уништи, уклони или на други начин учини неупотребљивим објекте или уређаје за заштиту животне средине.

Радња извршења овог дела се састоји из више алтернативно предвиђених делатности као што су оштећење – привремено, краткотрајно или делимично онеспособавање ових предмета тако да не могу да служе својој првобитној намени за

¹⁶³ Ђурђић В., Јовашевић Д. (2006), Кривично право, Посебни део, Београд, стр. 174-175.

¹⁶⁴ Стојановић З., (2007), Коментар Кривичног законика, Четврто измењено и допуњено издање, Службени гласник, op. cit. стр. 603.

краће или дуже време, али се њихова употребљивост може повратити поправком оштећеног дела или његовом заменом новим делом, а које оштећење се може јавити у мањем или већем обиму, затим уништење – потпуно или трајно разарање супстанце из које је предмет сачињен или његовог облика тако да уопште више не може да служи првообитној намени, те уклањање – померање, премештање предмета са места на коме се налазио и где је вршио своју функцију и његово склањање на друго, најчешће непознато место и чињење неупотребљивим на други начин – представа друге делатности којима се без непосредног деловања на супстанцу предмет или његов облик онеспособљава уопште или за дуже време да служи првообитној намени¹⁶⁵, при чему је битно да се радња извршења предузима у односу на објекте и уређаје који служе за заштиту животне средине у целини или појединих њених сегмената, који у случају овог дела чине објекат радње.

Извршилац овог дела може бити било које лице.

Дело може бити извршено са умишљајем и из нехата, при чему је у случају умишљајног извршења дела прописана казна затвора до три године, а у случају дела из нехата, прописана је новчана казна или казна затвора до једне године.

Дело има два тежа облика од којих први постоји, уколико је услед основног облика дела из нехата дошло до загађења воде, ваздуха или земљишта у већој мери или на ширем подручју. Ако је основно дело извршено са умишљајем прописана је казна затвора од шест месеци до пет година, а у случају дела из нехата прописана је казна затвора до три године. Други тежи облик постоји уколико је услед основног облика дела из нехата дошло до уништења или оштећења животињског или биљног света великих размера или до загађења животне средине у тој мери да су за његово отклањање потребни дуже време или велики трошкови, у ком случају је прописана казна затвора од једне до осам година. Кривично дело поред свог умишљајног облика има и нехатни облик. За нехатни облик прописана је новчана казна или затвор до једне године. Прописан је и нехатни облик квалификован тежом последицом, а који постоји уколико је услед нехатног извршења кривичног дела, дошло до загађења ваздуха, воде или земљишта у већој мери или на ширем простору, у ком случају је прописана казна затвора до три године. Ако је дошло до уништења или оштећења животињског или биљног света великих размера или до загађења животне средине у тој мери да су за

¹⁶⁵ Чејовић Б., Миладиновић В. (1995), Кривично право, Посебни део, Ниш, стр. 272-273.

његово отклањање потребни дуже време или велики трошкови, учинилац ће се казнити затвором од шест месеци до пет година.

Прописана је могућност изрицања условне осуде, у ком случају суд може учиниоцу наложити да у одређеном року предузме одређене прописане мере заштите, очувања и унапређења животне средине.

4.3.5. Оштећење животне средине (члан 264.)

Ово кривично дело се састоји у кршењу прописа, искоришћавању природних богатстава, изградње објеката, извођењу каквих радови или на други начин изазивању оштећења животне средине у већој мери или на ширем простору.

Дакле, радња извршења код овог кривичног дела се састоји из више алтернативно предвиђених делатности као што су: искоришћавање природних богатства – употреба, експлоатација, коришћење природних богатстава у смислу производа природе на било који начин (сеча шуме, скретање водотока, израда бране, вађење руда), изградњом објеката – подизање било каквих објеката различитог обима, величине, власништа или намене (стамбене, туристичке или индустријске) или за личну употребу (куће, викендице) и извођење било каквих радова – предузимање радова на природним добрима у било ком циљу, обиму, трајању.¹⁶⁶

Као што можемо закључити, ово кривично дело обухвата све оне радње којима се умањује квалитет животне средине, с тим што те радње саме по себи не представљају облик загађења животне средине. Дакле, последица овог кривичног дела је оштећење животне средине у већој мери или на ширем подручју, и то је оно што ово дело разликује од кривичног дела загађење животне средине из члана 260. КЗ, међутим у неким случајевима је врло спорно да ли се ради о овом кривичном делу или кривичном делу из члана 260.

Извршилац овог дела може бити свако лице, а дело је могуће извршити са умишљајем и из нехата, при чему је у случају умишљајно извршеног дела прописана казна затвора до три године, а у случају нехатно учињеног дела, прописана је новчана казна или казна затвора до једне године.

Такође је прописана могућност да у случају изрицања условне осуде, извршилац дела буде обавезан на предузимање одређених мера у циљу отклањања штетних

¹⁶⁶ Јовашевић Д. (2009), Систем еколошких деликата, Еколошко казнено право, *op. cit.* стр. 273.

последица по животну средину, при чему неизвршење тих обавеза представља факултативни основ за опозив условне осуде.

4.3.6. Уништење, оштећење и изношење у иностранство заштићеног природног богатства (члан 265.)

Ово дело чини онај ко уништи или оштети посебно заштићено природно добро, што је први облик овог дела.

Према одредби члана 4. став 1. тачка 27) Закона о заштити природе¹⁶⁷, под заштићеним природним добрима се подразумевају заштићена подручја, заштићене дивље врсте и покретна заштићена документа, док је тачком 26) истог члана закона прописано да заштићено подручје представља подручје које има изражену геолошку, биолошку, екосистемску и/или предеону разноврсност и због тога се актом о заштити проглашавају заштићеним подручјима од општег интереса, док је одредбом члана 27. став 1. истог закона таксативно наведено шта се све сматра заштићеним подручјем, те тако у заштићена подручја спадају строги резервати природе, специјални резервати природе, национални парк, споменик природе, заштићено станиште, предео изузетних одлика и парк природе. Одредбом члана 4. став 1. тачка 25) истог закона, прописано је да заштићене врсте чине дивље врсте које су заштићене међународним уговорима и/или овим законом, док је чланом 36. став 3. истог закона прописано да се заштићеном дивљом врстом може прогласити рањива дивља врста, ендемична врста, индикаторска, кључна и кишобран врста, реликтна врста, дивља врста која је предмет међународног уговора, дивља врста која није угрожена али се због њеног изгледа лако може заменити са угроженом дивљом врстом, дивља врста од економског значаја која би неконтролисаном експлоатацијом или уништавањем станишта могла бити угрожена, с тим што се која конкретно врста представља заштићену дивљу врсту, одређује на основу националних и међународних црвених листа или црвених књига, потврђених међународних уговора, стручних налаза и/или научних сазнања. Црвене листе угрожених дивљих врста са локалитетима на којима се налазе, бројношћу популације и степеном угрожености, утврђује Министарство за заштиту животне средине, на предлог Завода за заштиту природе Србије.

¹⁶⁷ („Службени гласник РС”, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010 – испр., 14/2016, 95/2018 – др. закон и 71/2021), Закон о заштити природе

Према подацима са сајта Завода за заштиту природе Србије¹⁶⁸, укупно 860 дивљих врста биљака, животиња и гљива има статус заштићених врста, од чега је 253 врста животиња, 37 врста гљива и лишајева, и 570 врста биљака. У заштићене дивље животиње се нпр. сврставају дивокоза, срна, вук, јелен – обичан и европски, зец, куна белица, куна златица, јазавац, сиви пух, баштенска ровачица, сиви галеб, сива чапља, чавка, поскок, шаран, штука, итд., док у заштићене сорте гљива спадају вилин клинчић, црни вргањ, боров вргањ, лисичарка, летњи тартуф, бели тартуф итд., а у заштићене биљке су нпр. сврстани храстови, лишајеви, ребрача, женска папрат, копитњак, црни гавез, клека, медвеђе, грожђе итд.

Према одредби члана 49. став 1. истог закона, прописано је да покретна заштићена природна документа чине геолошка, палентеолошка и биолошка документа, која су у угрожена у смислу овог закона, на предлог Природњачког музеја, по прибављеном мишљењу завода, проглашена заштићеним природним добрима од стране министар за заштиту животне средине споразумно са министром надлежним за послове заштите културних добара. Покретна заштићена природна документа могу бити сви примерци холотипова, синтипова и генотипова фосила, као и типске врсте фосила, сви појединачни минерали и/или кристали и минералне друзе на лежишту, сви холотипови и синтипови фосила, типске врсте фосила појединачних минерала и кристала, миколошке, ботаничке и зоолошке збирке, као и појединачни конзервирани препарати органских врста, њихови холотипови и синтипови, међутим према подацима са сајта Завода за заштиту природе Србије, тренутно није проглашена заштита ниједног покретног природног документа.

Радња извршења код овог облика је двојако алтернативно одређена и то као: уништење – потпуно разарање супстанце из које је предмет сачињен или његовог облика тако да уопште више не може да служи провобитној намени и оштећењу – привремено, краткотрајно или делимично онеспособљавање ових предмета тако да не могу да служе својој намени за краће или дуже време, али се њихова употребљивост може повратити поправком оштећеног дела или његовом заменом новим делом.¹⁶⁹

Извршилац овог дела може бити свако лице, а у погледу кривице могући су умишљај и нехат, при чему ће нехатни облик постојати не само онда кад је дело учињено из нехата, него и онда када постоји отклоњива правна заблуда у погледу

¹⁶⁸ <https://www.zzps.rs>.

¹⁶⁹ Јовашевић Д. (2009), Систем еколошких деликата, Еколошко казнено право, *op. cit.* стр. 274.

својства објекта заштите, тј. када учинилац не зна да је реч о посебно заштићеном природном добру, али је могао то да зна.¹⁷⁰

У случају да је дело извршено са умишљајем прописана је казна затвора од три до пет година, а у случају нехатног извршења дела, прописана је новчана казна или казна затвора до шест месеци.

Други облик дела чини онај ко противно прописима извезе или изнесе у иностранство природну реткост или посебно заштићену биљку или животињу.

И код овог облика, радња извршења је двојако алтернативно одређења и то као изношење или извоз, при чему су то различите делатности, које могу бити предузете на различите начине и различитим средствима којима се ови предмети удаљују са територије наше земље и пребацују (легално или илегално) у иностранство.¹⁷¹

Извршилац и овог облика дела може бити свако лице, а исто је могуће извршити само са умишљајем, за шта је прописана казна затвора од три месеца до три године, с тим што је прописано да је и сам покушај овог дела кажњив.

4.3.7. Уношење опасних материја у Србију и недозвољено прерађивање, одлагање и складиштење опасних материја (члан 266.)

Ово дело чини онај ко противно прописима унесе у Србију радиоактивне или друге опасне материје или опасне отпатке, или ко превози, прерађује, одлаже, сакупља или складишти такве материје, што представља основни облик дела.

Уношење ове инкриминације у наше кривично законодавство је резултат ратификације међународне Конвенције о физичкој заштити од нуклеарног материјала, која је закључена у Бечу 1979. године, а која се односи на забрану уношења у земљу нуклеарног материјала, док је овим делом забрањено уношења у земљу и других опасних материјала и отпадака.¹⁷²

Као што видимо радња извршења је алтернативно одређена као унос, прерађивање, одлагање, сакупљање, складиштење или превоз, с тим што је потребно да наведене радње извршења буду предузете противно прописима, што значи да је ово дело бланкетног карактера. У том погледу је од нарочитог значаја Закон о заштити

¹⁷⁰ Стојановић, З. (2007), Коментар Кривичног законика, Четврто измењено и допуњено издање, Службени гласник, *op. cit.* стр. 756.

¹⁷¹ Јовашевић Д. (2003), Систем еколошких кривичних дела у нашем правном систему, Судска пракса, Београд, бр. 11-12/2003, стр. 60-71.

¹⁷² Стојановић З. (2007), Коментар Кривичног законика, Четврто измењено и допуњено издање, Београд, *op. cit.* стр. 610.

животне средине, као и подзаконска акта којима се регулише издавање дозволе за увоз, извоз, транзит и складиштење отпада, с тим што нарочито треба имати у виду одредбу члана 57. став 1. Закона о заштити животне средине, којом је прописано да је забрањен увоз сваког опасног отпада, док се друге врсте отпада (који није опасан) могу увозити под одређеним условима, што би значило да је, с обзиром на објекат радње овог кривичног дела (опасан отпад), уношење таквог отпада у Србију увек забрањено, односно да то у сваком случају представља кривично дело.¹⁷³

Објекат радње овог кривичног дела су радиоактивне и друге опасне материје, као и опасни отпад.

С обзиром да је и ово дело бланкетног карактера, за његово правилно тумачење је потребно познавање Закона о заштити животне средине, Закона о радијационој и нуклеарној сигурности и безбедности¹⁷⁴ и Закона о управљању отпадом.¹⁷⁵

Одредбом члана 5. став 1. тачка 109) Закона о радијационој и нуклеарној сигурности и безбедности је прописано да је радиоактивни материјал, материјал који садржи радиоактивне супстанце, а тачком 107) истог члана закона је прописано да је радиоактивна супстанца свака супстанца која садржи један или више радионуклида чија се активност или специфична активност не може занемарити са становишта заштите од јонизујућег зрачења, док је тачком 110) истог члана закона радиоактивни отпад дефинисан као радиоактивни материјал у гасовитом, течном или чврстом стању чија даља употреба није планирана ни предвиђена.

Одредбом члана 5. став 1. тачка 18) Закона о управљању отпадом је прописано да је опасан отпад онај отпад који по свом пореклу, саставу или концентрацији опасних материја може проузроковати опасност по животну средину и здравље људи и има најмање једну од опасних карактеристика утврђених посебним прописима, укључујући и амбалажу у коју је опасан отпад био или јесте упакован, док је тачком 34) истог члана закона прописано да је транспорт отпада превоз отпада ван постројења који обухвата утовар, превоз (као и претовар) и истовар отпада, а тачком 28) истог члана закона је сакупљање отпада дефинисано као прикупљање отпада, укључујући и прелиминарно разврставање и прелиминарно складиштење отпада за потребе транспорта до постројења за управљање отпадом, док је тачком 30) истог члана прописано да складиштење отпада представља привремено чување отпада на локацији

¹⁷³ Ibid., стр. 759.

¹⁷⁴ Закон о радијационој и нуклеарној сигурности („Службени гласник РС”, бр. 95/2018 и 10/2019).

¹⁷⁵ Закон о управљању отпадом („Службени гласник РС”, бр. 36/20019, 88/2010, 14/2016 и 95/2018 – др. закон).

произвођача или власника и/или другог држаоца отпада, као и активност оператера у постројењу опремљеном и регистрованом за привремено чување отпада, док је тачком 16) истог члана закона прописано да је одлагање отпада било која операција која није поновно искоришћење отпада, чак и када та операција има за секундарну последицу настајање супстанце или енергије.

За постојање овог дела је потребно да је радња извршења учињена противно прописима. Са тим у вези, потребно је додати да је могуће обављати делатност управљања отпадом, али уз дозволу коју издаје министарство за заштиту животне средине, с тим што је могуће извршити ово дело чак и уколико постоји дозвола за обављање ове делатности, ако се та делатност обавља на неадекватан начин.

За основни облик овог дела је прописана новчана казна или казна затвора од шест месеци до пет година.

Ово дело има три тежа облика, од којих први постоји уколико лице злоупотребом свог службеног положаја дозволи или омогући уношење у Србију радиоактивних и други опасних материја или опасних отпадака или омогући да се такве материје и отпаци превозе, прерађују, одлажу, сакупљају или складиште, при чему те радње морају бити извршене противно прописима, а за шта је прописана новчана казна или казна затвора од једне до осам године.

Као што можемо закључити, извршилац овог облика дела може бити само службено лице.

Други тежи облик постоји у случају да је услед извршења основног или првог тежег облика дошло до уништења животињског или биљног света великих размера или до загађења животне средине у тој мери да је за његово отклањање потребно дуже време или велики трошкови, с тим што, пошто су „дуже време” и „велики трошкови” недовољно одређени појмови, исто цени поступајући суд, руководећи се одређеним мерилима, а о чему је преходно било речи када смо говорили о кривичном делу загађење животне средине из члана 260.

У случају извршења овог облика прописана је новчана казна или казна затвора од две до десет година.

Такође је прописана могућност изрицања условне осуде у случају извршења како основног облика облика, тако и у случају напред наведених тежих облика овог дела, с тим што суд може учиниоца обавезати да у одређеном року предузме прописане мере заштите од јонизирајућих зрачења или друге прописане мере заштите.

Трећи и нарочито тежак облик овог дела се састоји у организовању извршења основног облика дела, за извршење ког облика дела је прописана новчана казна или казна затвора од три до десет година.

За постојање овог облика дела је потребно да су извршена најмање два основна облика овог дела, чије извршење је извршилац овог облика организовао, а да при томе није учествовао у њиховом извршењу.¹⁷⁶

У погледу кривице, и за основни облик, као и за сва три тежа облика, је потребан умишљај.

4.3.8. Недозвољена изградња нуклеарних постојења (члан 267.)

Ово дело чини онај ко противно прописима одобри или приступи изградњи нуклеарне електране, постојења за производњу нуклеарног горива или прераду исслуженог нуклеарног отпада.

Основ инкриминације овог дела се налази у Закону о забрани изградње нуклеарних електрана¹⁷⁷ којим је забрањена изградња нуклеарних електрана, као и предузимању одређених припремних радњи са тим циљем.

Радња извршења овог дела се састоји из две алтернативно предвиђене делатности и то: одобравање, изградње и приступање изградњи¹⁷⁸, с тим што је битно да те радње буду предузете противно наведеном Закону о забрани изградње нуклеарних електрана.

Пошто издавање дозвола, односно одобрења и сагласности за овакве пројекте, подразумева претходну службену процедуру, логично би било да се за извршиоца дела у овом облику захтева и одређено службено својство.¹⁷⁹

Потребно је напоменути да је могуће лоцирање, пројектовање, изградња, пуштање у рад и коришћење нуклеарних објеката, али на начин прописан Законом о заштити од јонизирајућег зрачења и о нуклеарној сигурности, при чему лиценцу за обаљање нуклеарне активности издаје Агенција за заштиту јонизирајућег зрачења и нуклеарне сигурности Србије, при чему решење о издавању лиценце мора бити објављено у Службеном гласнику Републике Србије.

¹⁷⁶ Стојановић З. (2007), Коментар Кривичног законика, Четврто измењено и допуњено издање, Београд, *op. cit.* стр. 760.

¹⁷⁷ Закон о забрани изградње нуклеарних електрана („Службени лист СРЈ”, број 12/95).

¹⁷⁸ Ђурђић В., Јовашевић Д. (2006) Кривично право, Посебни део, *op. cit.* стр. 177-178.

¹⁷⁹ Косановић С. (2010), Еколошки криминалитет, *op. cit.* стр. 86.

У погледу кривице, код овог дела је потребан умишљај.

За ово дело је прописана казна затвора од шест месеци до пет година.

4.3.9. Повреда права на информисање о стању животне средине (члан 268.)

Ово кривично дело се састоји, у противно прописима, ускраћивању података или давању неистинитих података о стању животне средине и појавама, који су неопходни за процену опасности по животну средину и предузимање мера заштите живота и здравља људи.

Објекат заштите код овог кривичног дела је једно од Уставом загарантованих основних права – право на информисање о стању животне средине и степену њеног угрожавања.¹⁸⁰

Овде треба напоменути да је Народна скупштина Републике Србије усвојила Закон о потврђивању Конвенције о доступности информација, учешћу јавности у доношењу одлука и праву на правну заштиту у питањима животне средине (ратификовала Архуску конвенцију) 12. маја 2009. године¹⁸¹, тако да је ово дело последица ове конвенције.¹⁸²

Када кажемо „информације о заштити животне средине”, мислимо на све информације о животној средини, укључујући информације о њеном стању, опасности којима је изложена или може бити изложена, степену и врстама загађења, загађивачима, као и о врстама и облицима материја којима се појединачно загађују одређени делови животне средине.

Радња извршења код овог дела се може састојати у нечињењу – ускраћивању података о стању животне средине или чињењу – давању неистинитих података са тим у вези, при чему се подаци могу односити на стање животне средине, али и на појаве које су од значаја за процену опасности по животну средину и предузимање одговарајућих мера за заштиту здравља људи.

Извршилац овог дела може бити свако лице, па чак и служена или одговорна лица која располажу подацима о стању животне средине.

¹⁸⁰ Јовашевић Д. (2009), Систем еколошких деликата, Еколошко казнено право, *op. cit.* стр. 279.

¹⁸¹ Закон о потврђивању Конвенције о доступности информација, учешћу јавности у доношењу одлука и праву на правну заштиту у питањима животне средине („Службени гласник РС – Међународни уговори”, број 38/09).

¹⁸² Трајковић Д. (2011), Кривичноправна заштита животне средине у Србији, Приручник за заштиту животне средине, *op. cit.* стр. 1 – 32.

У погледу кривице, потребан је умишљај, који мора обухватати и свест о томе да да је ускраћивање давања података или давање неистинитих података противно прописима.

Прописана казна за ово дело је новчана казна или казна затвора до једне године.

У вези са овом делом је потребно напоменути да је ускраћивање податка могуће у неким ситуацијама које су прописане одредбом члана 81. Закона о заштити животне средине и то нпр. у ситуацији ако би те информације могле негативно утицати на међународне односе, на одбрану земље, на рад правосудних органа и у другим одређеним случајевима, а у ком случају то искључује постојање противправности, односно у том случају нема кривичног дела.

4.3.10. Убијање и мучење животиња (члан 269.)

Ово дело чини онај ко кршећи прописе убије, повреди, мучи или на други начин злоставља животињу, што представља основни облик овог дела.

Радња извршења код овог дела је вишеструко алтернативно одређена и састоји се у убијању – уништењу било којим начином или средством, повреди или озлеђивању – наношењу повреда телесног интегитета или здравља на било који начин или средством, било којом делатношћу, посредно или непосредно или мучењу – злостављање уз наношење физичког бола и нелагодности.¹⁸³

Објекат радње овог дела је животиња.

Будући да закон не прописује на које конкретно врсте животиња се мисли, могло би се закључити да је забрањено убијање, мучење или повређивање било које животиње, с тим што је потребно напоменути да је посебним прописима специјализованим службама дозвољено убијање неких врста животиња, као нпр. убијање глодара и сличних штеточина, у ком случају нема противправности, односно нема кривичног дела.

Такође је потребно напоменути да је потребно да радња извршења овог дела буде извршена противправно да би постојало ово дело, односно противно прописима којима је регулисано на који начин и под којим условима се животиње могу лишити живота. Тако нпр. иако неке људске радње заправо представљају убијање и мучење животиња, као што је убијање животиња клањем или из ватреног оружја, нпр. у

¹⁸³ Јовашевић Д. (2009), Систем еколошких деликата, Еколошко казнено право, ор. cit. стр. 280.

клаоницима или за властите потребе, нема обележја овог дела уколико су те радње предузете у складу са законским и подзаконским актима који регулишу ову област.

„Једнака правна заштита свих животињских врста од окрутности и убијања, као и морална обавеза поштовања њиховог живота и добробити промовисана је и у два документа усвојена на међународном нивоу и то у Универзалној декларацији о правима животиња из 1978. године, која је усвојена од стране Међународног савеза за права животиња уз подршку UNESCO-а и у Универзалној декларацији о добробити животиња из 2000. године, која је усвојена од стране Светског друштва за заштиту животиња, а према којима би заштиту требало пружити сваком сисару, птици, гмизавцу, водоземцу, риби или бескичмењаку способном да осети бол, патњу или стрес“.¹⁸⁴

Извршилац овог дела може бити свако лице, па и власник животиње, а за постојање основног облика је довољно да је објекат радње само једна животиња, за који облик је прописана новчана казна или казна затвора до једне године.

Ово дело има два тежа облика, од којих први тежи облик постоји уколико је услед радње извршења основног облика дошло до убијања, повређивања или мучења већег броја животиња или је дело учињено у односу на животињу која припада посебно заштићеној врсти животиња, с тим што ће, с обзиром да је појам „већи број животиња“ недовољно законски одређен, који би то био број животиња потребан за постојања овог облика дела, ценити поступајући суд, руководећи се судском праксом, али тешко да би тај број могао бити испод пет животиња.¹⁸⁵

Када је дело учињено у односу на животиње које припадају посебно заштићеној врсти, довољно је да се радња врши према једној животињи и то оној која је према прописима уврштена у посебно заштићене врсте.¹⁸⁶

Према одредби члана 27. став 1. тачка 2) Закона о заштити природе¹⁸⁷ у заштићене врсте спадају строго заштићене дивље врсте и заштићене дивље врсте, док је чланом 36. став 2. истог закона прописано да се строго заштићеном дивљом врстом може прогласити дивља врста исчезла у Републици Србији и враћена програмом

¹⁸⁴ Батрићевић А., Батањски В. (2014), Заштита животиња у Србији – казнени и еколошки аспекти, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, стр. 58.

¹⁸⁵ Стојановић З. (2007), Коментар Кривичног законика, Београд, ор. cit. стр. 764.

¹⁸⁶ Трајковић Д. (2011), Кривичноправна заштита животне средине у Србији, Приручник за заштиту животне средине, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, USAID, Београд, стр. 1-32.

¹⁸⁷ Закон о заштити природе („Службени гласник РС”, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010 – испр, 14/2016, 95/2018 – др. закон и 71/2021).

реинтродукције, крајње угрожена дивља врста, угрожена дивља врста, реликтна врста, локални ендемит, стеноендемит, дивља врста која је предмет потврђеног међународног уговора, дивља врста којој је из других разлога потребна строга заштита, а ставом 3. истог члана закона је прописао да се заштићеном дивљом врстом може прогласити рањива дивља врста, ендемична врста, индикаторска, кључна и кишобран врста, реликтна врста, дивља врста која је предмет потврђеног међународног уговора, дивља врста која није угрожена, али се због њеног изгледа може лако заменити са угроженом дивљом врстом, дивља врста од економског значаја која би неконтролисаним експлоатацијом или уништавањем станишта могла бити угрожена.

За овај облик је прописана новчана казна или казна затвора до три године.

Други тежи облик овог дела чини онај ко из користољубља организује, финансира или је домаћин борбе између животиња исте или различите врсте или ко организује или учествује у клађењу у оваквим борбама, за шта је прописана новчана казна или казна затвора од три месеца до три године.

За постојање овог тежег облика „дела је потребно да је током предузимања било које од наведених радњи извршења на страни учиниоца постојао субјективни елемент у виду користољубља у смислу похлепе, пожуде, безобзирне, егоистичке, асоцијалне тежње за прекомерним и непотребним богаћењем или енормним увећањем имовине.“¹⁸⁸

И код основног, као и код тежих облика дела, је потребно да су учињена са умишљајем.

4.3.11. Преношење заразних болести код животиња и биљака (члан 270.)

Ово дело се састоји у непоступању по прописима, одлукама или наредбама којима се одређују мере за сузбијање или спречавање болести за време епидемије неке болести код животиња која може угрозити сточарство или постојања опасности од болести и штеточина које могу угрозити биљни свет, а што представља основни облик дела.

¹⁸⁸ Јовашевић Д. (2006), Лексикон кривичног права, Службени гласник, Београд, стр. 185.

Као што видимо, дело има два облика испољавања, зависно од врсте објекта према коме се предузима радња извршења и то: преношење заразне болести код животиња и преношење болести и штеточина код биљака.¹⁸⁹

Под заразним болестима према одредби члана 2. став 1. и 2. Закона о ветеринарству¹⁹⁰ се сматрају болести које су одређене зоосанитарним кодексом Међународне организације за заштиту здравља животиња - *Office International des Epizooties*, док се под нарочито опасним заразним болестима животиња сматрају болести које се могу веома брзо ширити, без обзира на државне границе и које изазивају велике здравствене проблеме праћене негативним економским последицама за земљу, као и на међународну трговину животиња, производа животињског порекла, хране животињског порекла и хране за животиње.

Радња извршења код овог дела се састоји у нечињењу, односно у непоступању по прописима, одлукама или наредбама којима се одређују мере за сузбијање или спречавање болести, с тим што је потребно да се то чини за време постојања епидемије неке болести животиња, односно за време трајања опасности од болести или штеточина које могу угрозити биљни свет.

„Дело је довршено самим пропуштањем да се предузме одређена радња, односно мера за сузбијање или спречавање болести коју налажу прописи, одлука или наредба“.¹⁹¹

У погледу кривице, могућ је умишљај или нехат, с тим што је у случају када је основни облик дела учињен са умишљајем прописана новчана казна или казна затвора до две године, а у случају нехатно учињеног дела, прописана је новчана казна или казна затвора до једне године.

Дело има један тежи облик, који постоји уколико је услед основног облика дела дошло до угинућа животиња, односно биљака или друге знатне штете, с тим што није одређено у којој мери мора доћи до угинућа животиња, односно уништења биљака, али се претпоставља, с обзиром на појам „друге знатне штете“, да то мора бити у значајној мери, што ће свакако ценити поступајући судија, руководећи се дотадашњом праксом. Са тим у вези је потребно додати да нпр. према последњем ставу Кривичног оделења

¹⁸⁹ Чејовић Б., Миладиновић Б. (1995), Кривично право, Посебни део, *op. cit.* стр. 299-300.

¹⁹⁰ Закон о ветеринарству („Службени гласник РС”, бр. 91/2005, 30/2010, 93/2012 и 17/2019 – др. закон).

¹⁹¹ Стојановић З. (2007), Коментар Кривичног законика, Четврто измењено и допуњено издање, Београд, *op. cit.* стр. 766.

ВКС из 2006. године „знатна штета” постоји уколико штета прелази новчани износ од девет стотина динара.¹⁹²

У случају тежег облика овог дела прописана је казна затвора до три године, а у случају да је исто извршено из нехата, прописана је иста казна као и у случају нехатног извршења основног облика дела.

4.3.12. Несавесно пружање ветеринарске помоћи (члан 271.)

Ово дело чини ветеринар или ветеринарски радник који при пружању ветеринарске помоћи препише или примени очигледно неподобно средство при лечењу животиња и тим проузрокује угинуће животиња или знатну штету.

Радња извршења је алтернативно одређена као „прописивање или примена очигледно неподобног средстава или начина лечења, што обухвата различите поступке (чињења или нечињења) којима се у значајној мери одступа од правила ветеринарске струке код постављања дијагнозе болести и одређивању терапије, односно начина и средства лечења, и уопште несавесно поступање – делатности којима се крше правила струке у погледу примене одређених ветеринарских поступака“.¹⁹³

„Уопште несавесно поступање при лечењу животиња укључује оне делатности којима се крше правила одређене струке у погледу примене одређених ветеринарских поступака“.¹⁹⁴ „Као примери таквог поступања могу се навести: пропуштање примене одговарајућих хигијенских мера или стерилизације инструмената, пропуштање прегледа, површан преглед животиње услед чега није утврђено постојање заразе или је дата погрешна дијагноза итд“.¹⁹⁵

Објекат заштите код овог дела су осим стоке и живине, и друге врсте животиња, као што су кућни љубимци, дивљач.

За довршено кривично дело (покушај није кажњив) је неопходно да је радњом проузроковано угинуће животиња или дуга знатна штета, при чему није прецизно одређено колико животиња треба да угине да би ово дело постојало, те је стога исто потребно посматрати у спрези са појмом „знатна штета”, при чему је о томе колико то

¹⁹² Ibid., стр. 766.

¹⁹³ Јовашевић Д. (2003), Коментар Кривичног законика Републике Србије са судском праксом, Београд, 1 стр. 276-277.

¹⁹⁴ Стојановић З., Перић О. (2009), Кривично Право, Посебни део, стр. 248-249.

¹⁹⁵ Срзентић Н., Лазаревић Љ., Ђорђевић М., Стајић А., Краус Б. (1991), Коментар Кривичног законика Републике Србије, Савремена администрација, Београд, стр. 444.

износи „знатна штета” већ било речи у делу који се односи на кривично дело преношење заразних болести код животиња и биљака.

Извршилац овог дела може бити само ветеринар или ветеринарски радник.

У погледу кривице, дело је могуће извршити са умишљајем или из нехата, с тим што је у случају умишљајног извршења дела прописана новчана казна или казна затвора до две године, а у случају дела из нехата, прописана је новчана казна или казна затвора до шест месеци.

4.3.13. Производња штетних средстава за лечење животиња (члан 272.)

Ово дело састоји у производњи ради продаје или стављању у промет средстава за лечење или спречавање заразе код животиња која су опасна за њихов живот или здравље, што представља основни облик дела.

Објекат заштите код овог дела је животињски свет.

Радња извршења је двоструко алтернативно одређена као производња – прављење, преиначење до тада непостојећих предмета или пак предмета са новим својствима и наменом, при чему је бито да се ова радња не предузима за сопствене намене, већ у намери њене продаје, која намера мора да постоји на страни учиниоца у време предузимања радње извршења, али не мора да буде и остварена у сваком конкретном случају и стављању у промет – делатност чињења доступним ових предмета индивидуално одређеном броју лица.¹⁹⁶

Према одредби члана 3. став 1. тачка 7) Закона о ветеринарству¹⁹⁷ под ветеринарским лековима се подразумевају лекови и биолошки препарати, осим „основних производа за негу животиња, који се користе ради спречавања појава и ширења, сузбијања или искорењивања болести или за лечење оболелих животиња, као и за побољшање, измену или повраћај телесне функције животиња или за постизање других циљева у вези са побољшањем здравља животиња“.

Последица овог дела је апстрактна опасност, што значи да би постојало ово кривично дело, није потребно да дође до угрожавања здравља или живота животиња, него је довољно да само постоји могућност од наступања конкретне опасности.

Извршилац овог дела може бити свако лице, а може се учинити са умишљајем или из нехата, при чему је за умишљајно извршено дело прописана новчана казна или

¹⁹⁶ Стојановић З., Перић О.(2000), Кривично право, Посебни део, *op. cit.* стр. 274.

¹⁹⁷ Закон о ветеринарству („Службени гласник РС”, бр. 91/2005, 30/2010, 93/2012 и 17/2019 – др. закон).

казна затвора до једне године, а за нехатно учињено дело прописана је новчана казна или казна затвора до шест месеци.

Дело има један тежи облик који постоји уколико је услед радње извршења основног облика дела дошло до угинућа животиња или друге знатне штете, у ком случају је прописана новчана казна или казна затвора до две године. О томе колико износи знатна штета је већ било речи у делу који се односи на кривично дело преношење заразних болести код животиња и биљака из члана 270. КЗ.

4.3.14. Загађивање хране и воде за исхрану, односно напајање животиња (члан 273.)

Ово дело чини онај ко каквом штодљивом материјом загади храну или воду које служе за исхрану или напајање животиња и тиме доведе у опасност њихов живот или здравље.

Објекат радње код овог дела је храна за исхрану животиња или вода за напајање, при чему је потребно да се храна или вода налазе у природи у већим количинама и да су доступне великом броју животиња, а последица овог дела је конкретна опасност, с обзиром да се за постојање овог дела захтева да су загађивањем доведени у опасност живот или здравље животиња.

Радња извршења код овог дела је одређена последичном диспозицијом, то је свака делатност која је подобна, довољна да проузрокује последицу у виду конкретне опасности по живот или здравље животиња, а која радња се предузима одређеним средствима – каквом штодљивом метеријом (материјом која је подобна да разорним хемијским дејством изазове опасност по живот или здравље животиња).¹⁹⁸

За основни облик дела, уколико је учињен са умишљајем, је прописана новчана казна или казна затвора до две године, а у случају нехатног извршења дела, прописана је новчана казна или казна затвора до шест месеци.

Дело има два квалификована облика, од којих се први облик састоји у загађивању воде у рибњаку, реци, језеру или каналу штодљивом материјом или порибљавању из заражених вода, чиме се доводи у опасност опстанак риба или других водених животиња, за који облик је такође прописана новчана казна или казна затвора до две године.

¹⁹⁸ Јовашевић Д. (2009), Систем еколошких деликата, Еколошко казно право, оп. cit. Ниш, стр. 285.

Други квалификовани облик постоји уколико услед извршења основног облика и првог квалификованог дела дође до угинућа животиња или друге знатне штете, за шта је прописана новчана казна или казна затвора до три године. Шта се подразумева под „знатном штетом” цени поступајући суд у сваком конкретном случају, а о чему је већ било речи у делу који се односи на кривично дело преношење заразних болести код животиња и биљака из члана 270.

4.3.15. Пустошење шума (члан 274.)

Ово дело се састоји у сечи или крчењу шуме, или оштећењу стабала или на други начин пустошењу шума или обарању једног или више стабала у парку, дрвореду или на другом месту где је сеча забрањена, а све противно прописима или наредбама надлежних органа, што чини основни облик овог дела.

Одредбе Закона о шумама¹⁹⁹ уређују начин очувања, заштите, планирања, гајења и коришћења шума, располагање шумама и шумским земљиштем, надзор над спровођењем овог закона, као и друга питања значајна за шуме и шумско земљиште, а када код овог дела говоримо о поступању „противно прописима”, у првом реду мислимо на норме овог закона.

Будући да је и ово кривично дело бланкетног карактера, ради његовог правилног тумачења, је потребно познавања одредби Закона о шумама.

У смислу одредбе члана 5. став 1., 2. и 3. наведеног закона, шума је простор обрастао шумским дрвећем, минималне површине 5 ари, са минималном покривеношћу земљишта крунама дрвећа од 30%, при чему се под шумом такође сматрају и младе природне и вештачке састојине, као и људским деловањем или из природних разлога привремено необрасле површине на којима ће се природно или вештачки поново успоставити шума, као и шумски расадници у комплексу шума и семенске плантаже, као и заштитни појасеви дрвећа површине веће од 5 ари, док се шумом не сматрају паркови у насељеним местима, као и дрвеће које се налази испод далековода и у коридору изграђеног далековода, без обзира на површину. У смислу наведеног члана шумско земљиште јесте земљиште на коме се гаји шума, земљиште на коме је због његових природних особина рационалније гајити шуме, као и земљиште на коме се налазе објекти намењени газдовању шумама, дивљачи и остваривању

¹⁹⁹ Закон о шумама („Службени гласник РС”, бр. 30/2010, 93/2012, 89/2015, 95/2018 – др. закон).

општекорисних функција шума и које не може да се користи у друге сврхе, осим у случајевима и под условима утврђеним овим законом.

Објекат заштите овог дела је шума, а радња извршења је одређена последичном диспозицијом – као пустошење шуме, што представља сваку делатности која је подобна, односно која може на различите начине или различитим средствима да доведе до последице дела у виду опустошене шуме.²⁰⁰

Извршилац овог дела може да буде свако лице, па чак и власник шуме, а што се тиче кривице, потребан је умишљај, а за шта је прописана новчана казна или казна затвора до једне године.

Тежи облик постоји уколико дело буде извршено у заштитној шуми, националном парку или другој шуми са посебном наменом, с тим што је одредбом члана 8. став 1. тачка 25) Закона о шумама, прописано да су заштитне шуме, шуме чија је приоритетна функција заштита земљишта од ерозије; заштита изворишта водоснабдевања, врела и термоминерална и минерална изворишта и бање; заштита горње границе вегетације; заштита објеката (водене акумулације, железничке пруге, путеви) и насеља, док је Законом о националним парковима²⁰¹ прописано шта се сматра националним парком (Национални парк „Фрушка Гора”, Национални парк „Тара”, Национални парк „Ђердап”, Национални парк „Копаоник” и Национални парк „Шар планина”, а одредбе којих закона су релевантне у конкретном случају ради одређења квалификаторне околности.

За овај тежи облик дела је прописана казна затвора од три месеца до три године.

4.3.16. Шумска крађа (члан 275.)

Ово дело чини онај ко ради крађе у шуми, парку или дрвореду, оборити једно или више стабала, а количина обореног дрвећа је већа од једног кубног метра.²⁰²

Радња извршења је обарање једног или више стабала, при чему се то најчешће чини сечењем, али је могуће оборити дрво и на други начин (нпр. копањем, чупањем),

²⁰⁰ Јовашевић Д. (2009), Систем еколошких деликата, Еколошко казно право, *op. cit.* стр. 287.

²⁰¹ Закон о националним парковима („Службени гласник РС”, бр. 84/2015 и 95/2018 – др. закон).

²⁰² Драгојловић, Ј., Пашић, Д., Милошевић, И., (2018). Значај заштите животне средине посматрано са аспекта кривичног дела шумске крађе, *Екологица*, вол. 25, бр. 89, стр. 53-57.

при чему је дело довршено када је стабло оборено, а уколико неко присвоји у шуми већ оборена стабла, чини кривично дело обичне крађе, а не ово дело.²⁰³

Извршилац овог дела може бити свако лице, а у погледу кривице је потребан умишљај.

За овај облик дела је прописана новчана казна или казна затвора до једне године.

Дело има тежи облик који постоји уколико је основни облик дела извршен у намери да се оборено дрво прода, или ако је количина обореног дрвећа већа од пет кубних метара или ако је дело извршено у заштићеној шуми, националном парку или другој шуми са посебном наменом, с тим што су, као и код кривичног дела пустошење шума из члана 274. ради одређења квалификаторне околности (да ли се ради о заштићеној шуми, националном парку или другој шуми са посебном наменом), релевантне одредбе Закона о шумама и Закона о националним парковима.

За тежи облик овог дела је прописана новчана казна или казна затвора до три године.

Законом је изричито прописано да је и сам покушај дела, како основног облика, тако и тежег облика дела, кажњив.

4.3.17. Незаконит лов (члан 276.)

Први основни облик овог дела чини онај ко лови дивљач за време ловостаја или на подручју где је лов забрањен.

Према Закону о ловству и дивљачи²⁰⁴, лов дивљачи представља активност ловаца у тражењу, посматрању, праћењу, дозивању и чекању дивљачи ради одстрела, одстрел дивљачи, хватање живе дивљачи, као и сакупљање живе дивљачи или њених делова, док ловострај представља време забране лова, којим се штите одређене врсте дивљачи, као што су европски јелен, срна, дивље пловке.

Као што видимо дело се може извршити и ловом на подручју где је лов забрањен. На неким местима постоји трајна забрана лова, као што је то случај са резерватима ловишта, плантажним воћњацима и виноградима, расадницима и другим

²⁰³ Стојановић З. (2007), Коментар Кривичног законика, Четврто измењено и допуњено издање, Београд, оп. cit. стр. 771.

²⁰⁴ Закон о ловству и дивљачи („Службени гласник РС”, бр. 18/2010 и 95/2018 – др. закон).

пољопривредним и шумским површинама које су ограђене оградом и сл.²⁰⁵, а што је детаљано прописано Законом о ловству и дивљачи.

Наиме, лов је у већини земаља дозвољен, али под условима, на местима и у време прописано актима који уређују ову област.

Мотива за ово кривично дело је мноштво, као што је нпр. лов ради прибављање хране за сопствене потребе или нпр. лов из забаве. Међутим, као мотив овог кривичног дела се углавном јавља имовинска корист. Осим што представља незаконит извор прихода, истраживања показују да је незаконит лов по правилу повезан са другим криминалним активностима као што су организовани транснационални криминал, корупција, незаконити промет уловљеном дивљачи или њеним деловима, али и оружјем и муницијом, као са и кривичним делима против живота и тела.²⁰⁶

Прописана казна за основни облик дела је новчана казна или казна затвора до шест месеци.

Други основни облик дела се састоји у неовлашћеном лову на туђем ловишту и убијању или рањавању дивљач или хватањем дивљачи живе. За разлику од првог основног облика, код овог облика је потребно да је дивљач уловљена, у супротном ће се сматрати да је учињени први основни облик дела.

За овај облик дела је прописана новчана казна или казна затвора до једне године.

Овај облик има два тежа облика, од којих први постоји уколико је други основни облик дела учињен у односу на крупну дивљач, а шта се сматра крупном дивљачи одређено је Законом о ловству и дивљачи.

За овај облик дела је прописана новчана казна или казна затвора до две године.

Најтежи облик дела чини онај ко лови дивљач чији је лов забрањен или лови без посебне дозволе одређену врсту дивљачи за чији лов је потребна дозвола или ко лови на начин или средствима којима се дивљач масовно уништава, за шта је прописана казна затвора до три године

Одговор на питање да ли су остварени елементи овог кривичног дела је у одредбама Закона о ловству и дивљачи, којима је нпр. уведена забрана трајног лова одређених врста дивљачи, као што су видра, роде, затим је прописано која дивљач се може ловити само са посебном дозволом, као и који начини и средства су забрањени у

²⁰⁵ Стојановић З. (2007), Коментар Кривичног законика, Четврто измењено и допуњено издање, Београд, *op. cit.* стр. 773.

²⁰⁶ Батрићевић А., Батањски В. (2014), Заштита животиња у Србији – казнени и еколошки аспекти, *op.cit.* Београд, стр. 100.

лову, као што је нпр. лов дивљачи која је угрожена пожаром, поплавом, снежним наносима, те употребом хране у коју су стављена омамљујућа средства, замке или клопке и сл.²⁰⁷

Извршилац овог дела може бити свако лице, а што се тиче кривице, потребан је умишљај за све облике дела.

Прописано је да ће уловљена дивљач и средства за лов бити одузети.

4.3.18. Незаконит риболов (члан 275.)

Ово дело се састоји у лову рибе или других водених животиња за време ловостаја или у водама где је лов забрањен, што чини основни облик дела.

Објекат заштите овог дела је целокупан рибљи фонд, а за одређење појмова лова, ловостаја и забране лове, релевантне су одредбе Закона о заштити и одрживом коришћењу рибљег фонда.²⁰⁸

Према одредби члана 2. став 1. тачка 25) Закона о заштити и одрживом коришћењу рибљег фонда, прописано је да рибљи фонд чине све врсте риба, мекушаца, ракова и осталих акватичних организама који се штите и одрживо користе, док је тачком 12) истог члана закона прописано да је ловостај временски период у којем се поједине врсте риба, осим риба гајених у рибњацима, не могу ловити, нити стављати у промет.

Основни облик дела ће постојати чак и у случају да риба и друге водене животиње нису уловљене, односно за постојање овог облика дела је довољно да неко лови рибу за време ловостаја или у водама где је лов забрањен.

За овај облик дела је прописана новчана казна или казна затвора до шест месеци.

Дело има два тежа облика, од којих први одређују средства и начин извршења, односно први тежи облик чини онај ко лови рибу или друге водене животиње експлозивом, електричном струјом, отровом, средствима за омамљивање или на начин штетан за размножавање тих животиња или којима се те животиње масовно уништавају, за шта је прописана казна затвора до три године.

²⁰⁷ Стојановић З. (2007), Коментар Кривичног законика, Четврто измењено и допуњено издање, Београд, *op. cit.* стр. 775.

²⁰⁸ Закон о заштити и одрживом коришћењу рибљег фонда („Службени гласник РС”, бр. 128/2014 и 95/2018 – др. закон).

Са тим у вези је потребно указати на одредбу члана 22. Закона о заштити и одрживом коришћењу рибљег фонда којим је прописано да је забрањено у рибарском подручју ловити, поседовати и уништавати рибљу млађ и примерке рибе у „време мреста и ловостаја, ловити рибу непосредно руком, ловити рибу експлозивом и другим распрскавајућим средствима, харпуном, остима, подводном пушком и другим забрањеним или недозвољеним средствима и алатима, ватреним оружјем, струјом, вештачким извором светлости или хемијским и другим средствима која убијају, трују или омамљују рибу“, прекидати или ометати миграторне путеве риба, ловити ноћу младицу, липљана и пастрмку, затварати, одвраћати и исцрпљивати воду из риболовне воде, ако се тиме проузрокује опасност за опстанак риба, технички неоправдано, испуштати воду из природних и вештачких језера и других акумулација ако се тиме проузрокује опасност за опстанак рибе, неовлашћено порибљавање и транслокација рибе, ометати постављање знакова којима се обележава рибарско подручје, рибље плодиште, природно добро, рибњак или риболовна вода за риболов под посебним условима и местима на којима је риболов забрањен, као и вршити присвајање, оштећивање и премештање знакова, спречавати спасавање рибе и рибље млађи, са земљишта које је поплављено, кретање лицу без дозволе за привредни или рекреативни риболов са средствима и алатима за риболов ван путева на рибарском подручју, а у непосредној близини риболовне воде, држање алата и средстава за привредни риболов и електрориболов у пловним објектима која се налазе на риболовној води или у објектима и возилима који се налазе у њеној непосредној близини од стране лица која нису овлашћена за обављање привредног риболова, или риболова у научноистраживачке сврхе, мочити лан, дивизму и конопљу, ловити рибу потезањем, односно качењем удицом за тело – грабуљањем, спречавати рибочувара у извршавању овлашћења прописаних чланом 14. овог Закона, спречавати или ометати лица која поседују дозволу за привредни или рекреативни риболов, да на риболовној води обављају исти, постављање ограда или било каквих препрека којима се спречава приступ рибочувара риболовној води, употреба алата за привредни риболов на риболовној води која није намењена за обављање привредног риболова, загађивати риболовну воду штетним и опасним материјама које могу мењати или погоршавати устаљени квалитет риболовне воде и на тај начин угрожавати рибљи фонд, поседовање рибе која је уловљена супротно одредбама овог закона.

Други тежи облик одређује количина уловљене рибе или других водених животиња, односно овај облик чини онај ко лови рибу или друге водене животиње веће

биолошке вредности или у већој количини или при лову уништи већу количину риба или других водених животиња, с тим што да ли постоји „већа биолошка вредност” и „већа количина”, расправља поступајући суд у сваком конкретном случају, руководећи се одређеним мерилима и судском праксом.

За овај облик дела је такође прописана казна затвора до три године, као и у случају првог тежег облика.

За сва три облика дела је потребно постојање умишљаја.

Прописано је да се улов и средстава за лов одузимају.

4.4. Еколошка кривична дела из споредног законодавства

Као што смо већ поменули у делу „домаћи извори”, еколошка кривична дела, у нашем законодавству, су поред Кривичног законика прописана још неким законима и то у:

1. Закону о здрављу биља²⁰⁹,
2. Закону о средствима за заштиту биља²¹⁰,
3. Закону о генетички модификованим организмима²¹¹,
4. Закону о водама²¹²,
5. Закону о рударству и геолошким истраживањима,²¹³
6. Закону о ветеринарству²¹⁴ и
7. Закону о поморској пловидби.²¹⁵

4.4.1. Кривично дело из Закона о средствима за заштиту биља

Овај закон у глави XIII под називом „казнене одредбе” у члану 78. садржи једно неименовано кривично дело које се састоји у производњи, стављању у промет или примени нерегистрованог средства за заштиту биља или активне супстанце, односно

²⁰⁹ Закон о здрављу биља („Службени гласник РС”, бр. 41/2009 и 17/2019).

²¹⁰ Закон о средствима за заштиту биља („Службени гласник РС”, бр. 41/2009 и 17/2009).

²¹¹ Закон о генетички модификованим организмима („Службени гласник РС”, број 41/2009).

²¹² Закон о водама („Службени гласник РС”, бр. 30/2010, 93/2012, 101/2016, 95/2018 и 95/2018, - др. закон).

²¹³ Закон о рударству и геолошким истраживањима („Службени гласник РС”, бр. 101/2015, 95/2018 – др. закон и 40/2021).

²¹⁴ Закон о ветеринарству („Службени гласник РС”, бр. 91/2005, 30/2010, 93/2012 и 17/2019 – др. закон).

²¹⁵ Закон о поморској пловидби („Службени гласник РС”, бр. 87/2011, 104/2013, 18/2015, 113/2017 – др. закон и 83/2018).

основне супстанце која није уписана у Листу одобрених супстанци, односно производњи, стављању у промет или примену средства за заштиту биља за које постоји забрана производње, стављања у промет или примени и тиме проузроковању штетних последица по здравље људи или животну средину, што представља основни облик дела.

Овај облик дела се састоји у противзаконитом предузимању више алтернативно одређених активности као што су: производња (справљање, стварање, прерада), стављање у промет (чињење доступним оваквих супстанци неодређеном броју људи) или примена (непосредна употреба, коришћење) нерегистрованог средства за заштиту биља, активне или основне супстанце која је уписана у Листу забрањених супстанци, чиме се проузрокују штетне последице по здравље људи или животну средину.²¹⁶

У погледу кривице је могућ и умишљај и нехат, с тим што је у случају умишљајно извршеног дела прописана казна затвора до једне године, а у случају дела учињеног из нехата новчана казна или казна затвора до једне године.

Тежи облик дела постоји уколико је услед учињеног основног облика дела наступила знатна штета, с тим што чињеницу да ли дошло до наступања знатне штете цени поступајући судија, руководећи се одређеним мерилима, о чему је већ било речи у делу који се односи на еколошка кривична дела из Кривичног законика РС.

За тежи облик дела је прописана казна затвора до три године.

4.4.2. Кривично дело из Закона о здрављу биља

Овај закон у глави XIV под називом „казнене одредбе” у члан 95. прописује кривично дело које се састоји у уношењу, ширењу или увозу у Републику Србију или заштићено подручје штетних организама, биља, биљних производа и објеката противно правним прописима о забрани њиховог уношења, ширења или увоза, што је основни и једни облик овог дела.

Радња извршења код овог дела је алтернативно одређена и огледа се у уносу – посредном или непосредном, било којим превозним средством у сувоземном, воденом или ваздушном саобраћају и чињење доступним оваквих производа у Републици Србији, затим у ширењу – ширењу могућности да се овакви производи учине доступним на начин да могу обухватити шире подручје својим негативним, штетним

²¹⁶ Јовашевић Д. (2009), Систем еколошких деликата, Еколошко казнено право, *op. cit.* Ниш, стр. 257.

дејством, као и у увозу – преношењу оваквих производа преко државне границе из иностранства у нашу земљу.

Објекат заштите код овог дела је биљни свет, а објекат напада су штетни организми, биље, биљни производи и објекти.²¹⁷

Извршилац овог дела може бити свако лице, а што се тиче кривице, потребан је умишљај.

Прописана казна за ово дело је казна затвора до једне године.

4.4.3. Кривично дело из Закона о генетички модификованим организмима

У глави VII овог закона под називом „казнене одредбе”, одредбом члана 45. прописано је кривично дела које се огледа у противправном започињању употребе генетички модификованих организама и производима којим су добијени из генетички модификованих организама у затвореним системима, намерном увођењу у животну средину, стављање у промет, гајењу у комерцијалне сврхе или одлагању у животну средину чиме се проузрокују штетне последице по здравље људи и животну средину, што је основни и једини облик овог дела.

Објекат заштите код овог дела су здравље људи и животна средина, а као објекти напада су одређени генетички модификовани организми и производи добијени из генетички модификованог организма.

Радња извршења овог дела се састоји из више алтернативно предвиђених делатности, као што су започињање употребе ових предмета, намерно увођење у животну средину ових предмета, стављање у промет ових предмета, гајење у комерцијалне сврхе и одлагање у животну средину ових предмета.²¹⁸

Код овог дела је битно да радња извршења буде предузета на противзаконит начин.

Извршилац овог дела може бити свако лице, а у погледу кривице је потребан умишљај.

За ово дело је прописана казна затвора до три године, а такође је прописано да се генетички модификовани организми и производи добијени из генетички

²¹⁷ Ibid., стр. 259.

²¹⁸ Ibid., стр. 261

модификованог организма одузимају и уништавају о трошку лица које је извршило ово кривично дело.

4.4.4. Кривична еколошка дела из Закона о водама

Овај закон у глави XI под називом „казнене одредбе” прописује два кривична еколошка дела и то: неовлашћено пуњење и коришћење акумулације из члана 209. и оштећење при експлоатацији речних наноса из члана 210.

4.4.4.1. Неовлашћено пуњење и коришћење акумулације (члан 209.)

Ово кривично дело чини онај ко без дозволе врши пуњење акумулације или користи воде из акумулације и тиме изазове опасност по живот или здравље људи или имовину, што је једини и основни облик овог дела.

Као што можемо закључити објекат заштите код овог дела је живот и здравље људи и имовина, а радња извршења је алтернативно одређена као пуњење акумулације или коришћење воде из акумулације.

Као извршилац овог дела се може јавити свако лице, а у погледу кривице је потребан умишљај.

За ово дело је прописана казна затвора од шест месеци до пет година.

4.4.4.2. Оштећење при експлоатацији речних наноса (члан 210.)

Ово дело се састоји у експлоатацији речног наноса из корита водотока услед чега дође до оштећења корита, обале и регулационих објеката, што чини основни и једини облик овог дела.

Објекат заштите код овог дела су корита и обале река, као и регулациони објекти.

Радња извршења се огледа у експлоатацији речног наноса из корита водотока.

Извршилац дела може бити свако лице, а дело се може извршити само са умишљајем.

За ово дело је прописана новчана казна или казна затвора од шест месеци до пет година.

Такође је прописано да се одузимају предмети извршења кривичног дела.

4.4.5. Кривична еколошка дела из Закона о рударству и геолошким истраживањима

Као што смо већ поменули у делу „домаћи извори”, овај закон у глави XIII под називом „казнене одредбе” прописује три неименована кривична дела, која се сматрају кривичним еколошким делима.

4.4.5.1. Кривично дело из члана 177.

Ово дело се састоји у организовању или учествовању у спровођењу штрајка у јамским просторијама или другим објектима и просторијама у којима постоји потенцијална опасност по живот и здравље људи, за шта је прописана казна затвора од једне до пет година.

Што се тиче кривице, потребан је умишљај, а као извршилац овог дела се може јавити свако лице.

4.4.5.2. Кривично дело из члана 178.

Ово дело чини онај ко у јаму са метаном или другим запаљивим гасом или опасном угљеном прашином или у објекат на нафтном и гасном пољу унесе лако запаљиву материју или друге ствари, чије уношење у такву јаму, односно објекат, је забрањено.

Дело се може извршити и са умишљајем и из нехата, с тим што је у случај умишљајно извршеног дела прописана казна затвора од једне до пет година, а у случају дела извршеног из нехата, учинилац ће се казнити новчаном казном или казном затвора до једне године.

Као извршилац се може јавити свако лице, а закон извршито прописује да је и покушај овог дела кажњив.

4.4.5.3. Кривично дело из члана 179.

Ово дело чини онај ко се, улазећи по било ком основу у магацин, складиште или спремиште експлозивних средстава, не придржава прописаних мера безбедности и здравља на раду, за шта је прописана казна затвора од једне до пет године.

У погледу кривице, потребан је умишљај, а као извршилац дела се може јавити свако лице.

4.4.6. Кривична еколошка дела из Закона о ветеринарству

Овај закон у глави XVII по називом „казнене одредбе” садржи два неимована кривична дела која се могу сврстани у групу еколошких кривичних дела и то дела у члану 154. и 155.

4.4.6.1. Кривично дело из члана 154.

Ово дело се састоји у свесном прикривању сумње да су животиње оболеле од заразне болести или непријављивању такве сумње ветеринару или ветеринарском инспектору, услед чега наступи ширење заразне болести и угинуће животиња, за шта је прописана казна затвора до једне године.

Што се тиче кривице, за постојање дела је потребан умишљај, а извршилац дела може бити свако лице.

4.4.6.2. Кривично дело из члана 155.

Ово дело чини лице које обавља ветеринарску делатност, а није ветеринарски радник, за шта је прописана казна затвора до једне године.

Заштитни објект овог дела не обухвата само животну средину, него и низ других добара и вредности као што су живот и здравље животиња и обављање ветеринарске делатности.

Радња извршења овог дела се састоји у обављању ветеринарске делатности, која према члану 4. Закона о ветеринарству обухвата: „1) праћење, заштиту и унапређење здравља животиња; 2) заштиту животиња од заразних и других болести; 3) откривање и дијагностиковање болести и лечења оболелих животиња; 4) спровођење мера здравствене заштите животиња; 5) заштиту људи од зооноза; 6) контролу безбедности

хране и производа животињског порекла; 7) обележавање и регистрацију животиња у одређеним ситуацијама; 8) контролу воде за напајање животиња ради обезбеђивања њене исправности; 9) контролу здравља приплодних животиња и њихове репродуктивне способности, као и спровођење мера за лечење стерилитета и вештачког осемењавања; 10) заштиту животне средине од загађења узрочницима заразних болести животиња; 11) заштиту животиња од мучења и патње и старање о добробити животиња; 12) контролу у производњи и промету ветеринарских лекова и медицинских средстава за употребу у ветеринарској медицини; 13) послове дезинфекције, дезинсекције, дератизације, дезодорације и деконтаминације и 14) ветеринарску едукацију и обавештавање“.²¹⁹

За постојање дела је потребан умишљај, а као извршилац дела се може јавити свако лице.

4.4.7. Кривично еколошко дело из Закона о поморској пловидби

Овај закон у делу једанаест под називом „казнене одредбе”, у члану 194. прописује кривично дело загађење морске средине, које дело чини заповедник или члан посаде домаћег брода који намерно, безобзирно или крајњом непажњом загади морску средину, на начин који утиче на промену квалитета воде, у зонама као што су унутрашње морске воде држава чланица одговарајућих ИМО Конвенција о спречавању загађења морске средине, територијалним морима држава чланица одговарајућих ИМО Конвенција о спречавању загађења морске средине, мореузима који се употребљавају за међународну пловодбу на којима важи режим транзитног прелаза у складу са делом III, одељак 2 Конвенције о праву мора, искључивим економским зонама држава чланица одговарајућих ИМО Конвенција о спречавању загађења морске средине, које су установљене у складу са међународним конвенцијама и отвореном мору.

Као извршилац овог дела може се јавити само заповедник или члан посаде брода.

За ово дело је прописана казна затвора до три године.

Уколико је дело учинило физичко лице које заузима водећи положај у правном лицу у смислу овлашћења заступања тог правног лица, доношења одлука у име правног лица или овлашћења за вршење контроле унутар правног лица, а у корист

²¹⁹ Батрићевећ А., Батањски В. (2014), Заштита животиња у Србији – казени и еколошки аспекти, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, *op. cit.* стр. 145.

правног лица, у том случају ће за дело бити одговорно то правно лице, при чему одговорност правног лица не искључује одговорност физичког лица које је као извршилац, подстрекач или саучесник учествовало у извршењу дела.

4.5. Кривичнопроцесна заштита

4.5.1. Начини сазнања за дела против животне средине

Да би дошло до покретања кривичног поступка потребно је прво открити да је дошло до извршења кривичног дела, а што представља прву фазу кривичног поступка, односно преткривични поступак, у којој фази полиција и јавни тужилац имају главну улогу.

Еколошка кривична дела се могу открити на различите начине. Извори сазнања су најчешће средства јавног информисања, делатност инспекцијских органа и завода, као и оперативна активност овлашћених службених лица, међутим у последње време је све више пријава од стране грађана који живе на угроженим подручјима, па тако нпр. грађани могу да уоче да неко загађује животну средину на начин да испушта отровне материје или одлаже опасан отпад, или радници у некој фабрици могу да уоче да послодавац не поштује мере прописане за заштиту животне средине и да то пријаве. Такође полиција сама може да дође до сазнања да је неко учинио дело против животне средине или инспекцијски органи могу да поднесу пријаву. Такође постоје и специфични поступци органа унутрашњих послова као што су индицијални метод, употреба опертивно – техничких средстава, као и подаци до којих се дошло јавним преговарањем или преко средстава јавног информисања.²²⁰

Сходно одредбама Закона о кривичном поступку²²¹, државни и други органи, правна и физичка лица пријављују кривична дела која се гоне по службеној дужности, о којима су обавештена или за њих сазнају на други начин, под условима предвиђеним законом или другим прописом. Исто важи и када су у питања еколошка кривична дела, која се сва гоне по службеној дужности. Пријаву да је учињено еколошко кривично дело, може поднети било које лице које располаже сазнањима о учињеном или планираном кривичном делу, у том случају лице пријаву може да поднесе било којој

²²⁰ Косановић С. (2010), Еколошки криминалитет, *op. cit.* стр. 144.

²²¹ Закон о кривичном поступку („Службени гласник РС”, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 – одлука УС и 62/2021 – одлука УС).

полицијској станици, испостави или пак директно јавном тужилаштву, што је свакако најбоља опција, будући да се на тај начин скраћује време поступања или доласка предмета у тужилаштво, али није погрешно ни уколико пријава буде поднета полицији, с обзиром да је полиција дужна да сваку кривичну пријаву, сходно Закону о кривичном поступку, проследи надлежном тужилаштву.

За само састављање кривичне пријаве не постоји прописана форма. Може се поднети против одређеног лица (једног или више њих) или против непознатог лица, а подноси се за догађај у ком је лице које подноси пријаву учествовало или је неко друго учесник. Битно је да догађај буде описан, са што је могуће више детаља, односно да буду наведени подаци о времену, месту, начину, последици и уколико је могуће, познатим или непознатим учесницима догађаја са што више детаља о њиховом изгледу. Пријава може бити у писменој или усменој форми, при чему је писмену пријаву могуће послати путем поште или у електронској форми, или исту директно предати да ли полицији, да ли тужилаштву, док је усмену пријаву могуће поднети директним одласком у полицију или тужилаштво, или телефонским путем. Уколико је пријава поднета усмено, саставља се записник о истој и подносилац се упозорава на последице лажног пријављивања, док се, у случају да пријава буде поднета телефонским путем или другим средством телекомуникације, саставља службена белешка, а у случају пријаве поднете путем електронске поште, иста ће се сачувати на одговарајућем носачу података и одштампати.

Приликом подношења пријаве, пожељно је доставити све што може послужити за утврђивање чињеница (нпр. фотографије угинулих животиња, фотографије нагомиланог шута, документ који доказује да одређено предузеће ради нешто без дозволе, ЦД са снимком последица кривичног дела или самог извршења и сл., имена и адресе сведока, записник инспектора о извршеном инспекцијском прегледу).²²²

Као што смо поменули, инспектори могу да пријаве кривично еколошко дело, с обзиром да су обавезни да, уколико приликом вршења инспекцијског надзора уоче повреду и поступање супротно одредбама Закона о заштити животне средине или неког другог закона којим се штити животна средина, у првом реду Кривичног законика, исто пријаве полицији или јавном тужилаштву.

²²² Голубовић К., Како до кривичног прогона еколошких преступника, Водич за еколошке активисте, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца, Београд, стр. 25.

Уколико инспектори приликом вршења напред наведених овлашћења утврде неправилности које могу да буду инкриминисане као кривично дело, обавезни да исто пријаве полицији или надлежном тужилаштву.

Као што је напред наведено, полиција сама може да дође до сазнања да је учињено еколошко кривично дело, и у том смислу, сходно одредби члана 288. Закона о кривичном поступку, може да позива грађане ради прикупљања обавештења, при чему у позиву мора да назначи разлог позивања и својство у коме се грађанин позива, с тим што је принудно довођење могуће само у ситуацији уколико се лице није одазвало позиву, а у позиву је на то било упозорено. Такође није могуће ни принудно прикупљање обавештења од грађана. У ситуацији када полиција грађане саслушава ради прикупљања обавештења, не може их саслушавати у својству окривљеног, сем у случају да се обавештење прикупља од лица за које постоје основи сумње да је учинилац кривичног дела. Такође полиција приликом прикупљања обавештења, не може грађане испитивати у својству сведока или вештака. Саслушање грађанина у овом случају може трајати најдуже 4 часа, а након саслушања се саставља белешка коју грађанин има право да прочита, као и да на исту стави евентуалне примедбе.

Сходно одредби члана 289. Закона о кривичном поступку, уколико полиција у току прикупљања обавештења оцени да се грађанин може сматрати осумњиченим, дужна је да то лице поучи о праву да узме браниоца, као и да га поучи о правима која има по закону. На основу прикупљених обавештења, полиција саставља кривичну пријаву, у којој наводи доказе до којих је дошла приликом прикупљања обавештења, с тим што се у исту не наводе искази које су дала лица у својству грађана, сем исказа лица за које постоје основи сумње да је извршило кривично дело, а уз коју пријаву се достављају и предмети, скице, фотографије, прибављени извештаји, списи о предузетим мерама и радњама, службене белешке, изјаве и други материјал који могу бити корисни за успешно вођење поступка, након чега пријаву подносе надлежном јавном тужиоцу. Уколико полиција након подношења кривичне пријаве сазна за нове чињенице, доказе или трагове кривичног дела, дужна је да прикупи потребна обавештења и о томе састави извештај, који ће у виду допуне кривичне пријаве, доставити јавном тужиоцу.

Пријава не мора бити потпуна, што се најчешће дешава када су подносиоци пријаве грађани или невладине организације, а у ком случају пријаве не садржи све битне чињенице о кривичном делу и извршиоцу. У том случају јавни тужилац након што му кривична пријава буде поднета, сходно одредби члана 282. став 1. Закона о

кривичном поступку, уколико из исте не може оценити да ли су вероватни наводи пријаве или пак подаци у пријави не пружају довољно основа за одлуку, може сам да прикупи потребне податке или да прикупи обавештења путем полиције или од стране грађана, односно да затражи од државних и других органа и правних лица да му пруже обавештење, док сходно одредби члана 284. став 1. истог закона, јавни тужилац одбацује кривичну пријаву ако из саме пријаве проистиче да пријављено дело није кривично дело за које се гони по службеној дужности, ако је наступила застарелост или је дело обухваћено амнестијом или помиловањем или постоје друге околности које трајно искључују гоњење и ако не постоје основи сумње да је учињено кривично дело за које се гони по службеној дужности, а сходно одредби члана 283. истог закона, јавни тужилац може да одложи кривично гоњење за кривична дела за која је предвиђена новчана казна или казна затвора до пет година, ако осумњичени прихвати једну или више од следећих обавеза и то: да отклони штетну последицу насталу извршењем кривичног дела или да накнади причињену штету, да на рачун прописан за уплату јавних прихода уплати одређени новчани износ, који се користи за хуманитарне или друге јавне сврхе, да обави одређени друштвенкорисни или хуманитарни рад, да испуни доспеле обавезе издржавања, да се подвргне одвикавању од алкохола или опојних дрога, да се подвргне психосоцијалном третману ради отклањања узрока насилничког понашања, да изврши обавезу установљену правноснажном одлуком суда, односно поштује ограничење утврђено правноснажном судском одлуком, при чему ће јавни тужилац у наредби о одлагању кривичног гоњења одредити рок у којем осумњичени мора извршити преузете обавезе, с тим да рок не може бити дужи од годину дана и уколико осумњичени у остављеном року изврши наложену обавезу, јавни тужилац ће решењем одбацити кривичну пријаву, о чему ће обавестити оштећеног и поучити га о његовим правима, а уколико је пријаву поднела полиција, о одбачају исте, јавни тужилац је дужан да извести полицију.

У случају одлагања кривичног гоњења је нарочито битно да јавни тужилац у својој одлуци образложи разлоге којима се руководио приликом доношења одлуке да одложи кривично гоњење, односно да експлицитно наведе разлоге целосходности да се у конкретном случају не врши кривично гоњење.²²³

Када се ради о кривичним делима против животне средине, опортунитет, односно одлагање кривичног гоњења, је оправдано само у изузетним случајевима, што

²²³ Бугарски Д. Т. (2015), Кривични поступак за дела против животне средине, Зборник радова Правног факултета, Правни факултет, Универзитет у Новом Саду, 4/2015, стр. 1633 -1647.

цени јавни тужилац у сваком конкретном случају, водећи рачуна о степену повреде, односно угрожавања животне средине, као и проузрокованим последицама.

4.5.2. Кривични поступак за кривична дела против животне средине

Наиме, важећи Закон о кривичном поступку²²⁴, кривични поступак конципира тако да се исти састоји од три фазе и то: прва фаза коју чини претходни поступак који се састоји од предистражне фазе, истражне фазе и фазе оптужења, у којој се као најважнији субјекти јављају полиција и јавно тужилаштво (од 2013. године, истрага је прешла у надлежност јавног тужилаштва), затим друга фаза која се састоји од припреме главног претреса, самог главног претреса и изрицања и објављивања првостепене одлуке, где главну улогу има суд, и трећа фаза коју представља поступак по правним лековима, који се састоји од поступка по редовним правним лековима и поступка по ванредним правним лековима, у којој фази такође главну улогу има суд. Исто важи и када се ради о поступку за кривична дела против животне средине. И када се ради о овој врсти кривичних дела, примењују се општа правила за вођење кривичног поступка, као и у случају других кривичних дела.

Јавни тужилац руководи предистражним поступком и у том смислу предузима потребне радње ради гоњења учинилаца кривичних дела, при чему може полицији наложити да предузима одређене радње ради откривања кривичних дела и проналажења осумњичених, које налоге је полиција дужна да изврши, као и да тужиоца редовно извештава о предузетим радњама.

Након што оцени, на основу података прикупљених у предистражном поступку, да постоји основ сумње да је неко лице учинило кривично дело, јавни тужилац доноси наредбу о спровођењу истраге. Истрага се покреће против одређеног лица или против непознатог учиниоца, а у истрази се прикупљају докази и подаци који су потребни за одлуку да ли ће се подићи оптужница или кривични поступак обуставити, као и докази потребни за утврђивање идентитета учиниоца и они докази чије би извођење на главном претресу било онемогућено или отежано или они који могу бити од користи за кривични поступак. Истрага се спроводи за она кривична дела за које је предвиђен тзв. редовни кривични поступак, а то су дела за које је запређена казна затвора више од 8

²²⁴ Закон о кривичном поступку („Службени гласник РС”, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 – одлука УС и 62/2021 – одлука УС).

година, док се за кривична дела за која је забрањена новчана казна или казна затвора до 8 година, а за која се води тзв. скраћени поступак, истрага се не спроводи. У том случају, јавни тужилац може пре евентуалног подношења оптужног предлога у најкраћем року да спроведе одређене доказне радње.

Међутим, с обзиром да је за већину еколошких кривичних дела прописана новчана казна или казна затвора до 8 година, односно блажа казна затвора, спроводиће се скраћени кривични поступак, односно не постоји потреба за спровођењем истраге. Казна затвора до 10 година је прописана само у случају тежих облика кривичног дела уношење опасних материја у Србију и недозвољено прерађивање, одлагање и складиштење опасних материја из члана 266. Кривичног законика РС, те ће само у случају извршења овог кривичног дела бити вођен редован поступак и спровођена истрага.

Према одредби члана 286. Закона о кривичном поступку, када постоји основ сумње да је извршено кривично дело, па и кривично дело против животне средине, полиција је дужна да предузме све потребне мере у циљу проналажења учиниоца кривичног дела, да спречи да се учинилац дела или саучесник сакрије или побегне, да открије и обезбеди трагове кривичног дела и предмете који могу да послуже као доказ, као и да прикупи сва обавештења која могу да буду од користи за успешно вођење кривичног поступка, а у оквиру испуњења наведених дужности, полиција може да: прикупља обавештења од грађана (очевидци – потенцијални сведоци еколошког деликта), прегледа превозна средства, путнике и пртљаг (проналажење трагова и предмета еколошког деликта), за најдуже до осам сати ограничи кретање на одређеном простору (блокада простора у циљу спречавања бекства учиниоца или саучесника), утврди истоветност лица или предмета (истоветност починиоца, очевидаца, предмета кривичног дела), распише потрагу за лицима и/или предметима (полицијски распис о трагању), у присуству одговорног лица прегледа објекте и просторије државних органа, оствари увид у документацију и да је по потреби привремено одузме (обезбеђивање трагова и предмета еколошког кривичног дела), у склопу испуњења наведених дужности и примене наведених овлашћења, полиција може по налогу јавног тужиоца да прибавља евиденцију остварених телефонских комуникација, одређивања базних станица и лоцирање места обављене комуникације, а о којим радњама ће најкасније у року од 24 сата обавестити јавног тужиоца.

Увиђај је једна од најчешћих радњи и уједно значајних радњи, које спроводи полиција, а предузима се када је за утврђивање или разјашњење неке чињенице у

поступку потребно непосредно опажање органа поступка (члан 133. став 1. ЗКП), при чему се увиђају мора приступити хитно, што подразумева обухватање целокупне области загађења, откривање и фиксирање трагова, као и материјалних доказа, а што је нарочито битно код еколошких кривичних дела. Благовремено поступање је битно обележје рада у фази увиђаја, посебно када се има у виду да се штетне супстанце распадају, мењају температуру, хемијски реагују, испаравају – све што је потребно имати у виду да би резултати увиђаја у доказном поступку имали пуну вредности.²²⁵

Приликом вршења увиђаја код ове врсте кривичних дела, је обавезно прегледати одређена постројења, уређаје и апарате чија је намена у функцији заштите животне средине и утврдити њихову исправност и функционисање у време наступања загађивања.

С обзиром да се ради о специфичним кривичним делима, за обављање увиђаја је потребно одређено стручно знање, као и техничка и заштитна опрема, којом полиција и јавни тужилац обично не располажу, те је у том случају неопходно присуство стручних лица одређене струке (судско медицинске, ветеринарске, биолошке, ихтиолошке, хидролошке итд.), у зависности од учињеног кривичног дела, а које лице ће по потреби предузети и проналажење, обезбеђивање или описивање трагова, сачинити скице, узети потребне узорке или прикупити друге податке, све у циљу правилног вршења увиђаја и обезбеђивања доказа, који ће бити релевантни у каснијем доказном поступку, као и вештаци ради узимања узорака потребних за вештачење. Врста вештачења зависи од околности конкретног случаја, на пример вештачење се може наредити на околност утврђивања да ли пронађене супстанце представљају опасан отпад или на околност да ли је до загађења дошло у већој мери или на ширем простору, а у неким случајевима вештачење ће бити неопходно ради утврђивања наступања теже последице, односно да ли је дошло до уништења животињског или биљног света великих размера или до загађења животне средине у тој мери да је за његово отклањање потребно дуже време или велики трошкови.²²⁶

Избор адекватног стручног лица је од кључног значаја када је у питању ова врста кривичних дела, а све због њихове специфичности, а нарочито њиховог тешког доказивања, при чему је пре свега потребно водити рачуна да ли лице поседује одговарајуће: техничко знање (вештине, односно компетентност да обавља одређене

²²⁵ Косановић С. (2009), Еколошки криминалитет, Београд, *op. cit.* стр.145.

²²⁶ Дреновак – Ивановић М., Ђорђевић С., Вучковић Б., Синђелић Д., Важић С. (2020), Практикум о примени еколошког права, Студије случаја, Правосудна академија и мисија ОЕБС-а у Србији, *op. cit.* стр. 133.

послове, а обухвата следеће: релевантну квалификованост, вештине за обављање одређеног посла, специфична знања које лице поседује, да ли се вештина заснива на техничким квалификацијама или на временском искуству (или комбинацији оба); искуство (врста послова у којима је стечено искуство, број и врста случајева у којим је био ангажован, временски период у ком се лице бави овим активностима, да ли постоји доказ о поседовању искуства); познавање прописа (нарочито оних који уређују предистражни поступак и истрагу, да би био свестан потребе поверљивости истраге и разликовања између информација, индиција и доказа, те поступку пред судом, улози и одговорностима у кривичном поступку), одговарајуће комуникационе вештине (да уме да објасни јасним и разумљивим терминима природу специјалности, методе тумачења, слабости и предности одређених доказа и да да алтернативно објашњење).²²⁷

Такође је у току увиђаја потребно прегледати и одређену документацију која је у узрочној вези са загађивањем животне средине, а по потреби је и одузети и прописно запечатити, те касније извршити вештачења, водећи рачуна о могућим фалсификатима, уништењу или нестанку дела документације, што значи да је потребно правовремено деловање како би се документација пронашла, без обзира на то у каквом се стању налази. Веома битно је приликом увиђаја обавити и потребне разговоре са свим лицима којима су познате било какве чињенице везане за критични догађај, како би се избегле промене исказа услед евентуалних каснијих утицаја, а чији интереси нису усмерени на кривично гоњење лица одговорних за учињено еколошко кривично дело.

Због наведеног је веома значајно присуство инспектора на увиђају, када се ради о овој врсти кривичних дела, с обзиром да ова лица имају неопходна стручна знања и могли би полицији или тужиоцу, зависно ко врши увиђај, да укажу коју документацију треба да прегледају, које доказе да прикупе и сл. Међутим, Закон о кривичном поступку не прописује ову могућност, али са друге стране, јавни тужилац, у оквиру својих овлашћења може од ових лица да тражи одређена обавештења на основу којих ће у конкретном случају донети одлуку.

Сложеност облика и субјеката угрожавања животне средине, као и еколошке, социо-економске и безбедоносне последице почињених аката условили су да се из кишобрана форензичких дисциплина развију специфичне методе и технике откривања и вештачења, које су једним именом назване енвиронменталном форензиком. Која инкорпорира сазнања различитих научних области (екологија, хемија, биологија,

²²⁷ Писарић М. (2015), Претпоставке за откривавање еколошког криминалитета, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, 2/2015, стр. 785-795.

физика, метеорологија, историја, географија, геологија, хидрологија и др.) и користи различита техничка средства како би утврдила постојање или извршење одређеног деликта према животној средини и здрављу људи, проценила последице и свакако, указала или помогла да се укаже на извршиоца одређеног недозвољеног понашања, односно својим сазнањима помогла реконструкцији са временског, просторног или техничко-технолошког аспекта, а чије најзначајније методе и технике су хронолошка студија станишта, израда фотографских снимака, хемијски отисци и временске анализе употребом радиоактивних изотопа.²²⁸

Што се тиче самог кривичног поступка за еколошка кривична дела, рекли смо већ да се највећи број ових дела решава у скраћеном кривичном поступку, при чему је потребно напоменути да то омогућава суђење у разумном року и остваривање права на правично суђење.

Скраћени кривични поступак је посебан поступак, у коме сходно одредбама Закона о кривичном поступку, суди судија појединац, а који поступак се покрене на основу оптужног предлога јавног тужиоца. Већ смо рекли да у случају вођења овог поступка, изостаје истрага, али јавни тужилац пре него што одлучи да ли ће поднети оптужни предлог или одбацити кривичну пријаву, може у најкраћем могућем року да предузме одређене доказне радње.

Сходно одредби члана 7. став 1. тачка 3) и 4) Закона о кривичном поступку, скраћени кривични поступак почиње доношењем решења о одређивању притвора пре подношења оптужног предлога или одређивањем главног претреса или рочишта за изрицање кривичне санкције.

Након што прими оптужни предлог, поступајући судија приступа испитивању да ли је исти прописно састављен, при чему може, уколико није прописно састављен, да исти врати јавном тужиоцу да га исправи у року од три дана, а уколико предлог не буде исправљен у законском року, судија ће исти одбацити. Уколико установи да је предлог прописно састављен, судија испитује своју надлежност, те уколико установи да није надлежан за поступање, огласиће се ненадлежним и по правноснажности решења, предмет упутити надлежном суду, а уколико је надлежан и сматра да је потребно боље разјашњење ствари да би се испитала основаност оптужног предлога, наредиће предузимање одређених доказних радњи или прикупљање доказа, при чему

²²⁸ Бошковић М. (2007), Форенизика животне средине – идентификација доказа почињених дела еколошког криминала, Безбедност, бр. 3, вол. 49, стр. 132- 143.

се јавном тужиоцу оставља рок од 30 дана за предузимање доказних радњи и прикупљање доказа, с тим што тај рок, на захтев јавног тужиоца, може бити продужен.

Сходно одредбама члана 502. и 503. Закон о кривичном поступку, судија може да одбаци оптужни предлог уколико установи да нема захтева овлашћеног тужиоца, потребног предлога или одобрења за кривично гоњење, или да постоје друге околности које привремено спречавају гоњење или ако утврди да нема места оптужби из разлога што дело које је предмет оптужбе није кривично дело, а нема услова за примену мере безбедности, уколико је кривично гоњење застарело, или да је дело обухваћено амнестијом или помиловањем, или да постоје друге околности које трајно искључују кривично гоњење, те ако нема довољно доказа за оправдану сумњу да је окривљени учинио дело које је предмет оптужбе.

Уколико судија не одбаци оптужни предлог, следи заказивање главног претреса, који почиње објављивањем оптужног предлога, и по правилу се завршава без прекидања, а након чега судија доноси пресуду и објављује је, уз навођење битних разлога за своју одлуку.

Јавни тужилац може у оптужном предлогу да стави предлог да се закаже рочиште за изрицање кривичне санкције, уколико сматра да, с обзиром на прикупљене доказе, није потребно одржавање главног претреса, што значи да се поступак за кривична дела против животне средине, може окончати и на рочишту за изрицање кривичне санкције.

Међутим, да би поступак за кривична дела против животне средине био окончан на рочишту за изрицање кривичне санкције, потребно је да буду испуњени одређени услови, и то: да се ради о кривичном делу за који је забрањена новчана казна или казна затвора до пет година, те ако се на основу сложености самог предмета и прикупљених доказа са њим у вези, а посебно услед хапшења окривљеног услед извршења кривичног дела или његовог признања да је учинио кривично дело, сматра да није потребно одржавање главног претреса.²²⁹ Уколико поступајући судија прихвати предлог јавног тужиоца, заказује се рочиште, на коме се доноси осуђујућа пресуда или одлука да се пак одржи главни претрес.

²²⁹ Бугарски Д. Т. (2015), Кривични поступак за дела против животне средине, Зборник радова Правног факултета, 4/2015, *op. cit.* стр. 1633 -1647.

4.5.3. Споразум јавног тужиоца и окривљеног

Сходно одредби члана 313. Закона о кривичном поступку, споразум о признању кривичног дела се може закључити од доношења наредбе о спровођењу истраге до окончања главног претреса, из чега би се могло закључити да закључење споразума о признању кривичног дела није могуће када се ради о кривичним делима за које се води скраћени поступак, што би значило и у случају већине кривичних дела против животне средине, будући да смо рекли да ће само у случају тежег облика кривичног дела из члана 266. Кривичног законика, с обзиром на прописану санкцију, бити вођен редован кривични поступак. Међутим, овакав закључак није правилан, с обзиром да је чланом 495. Закона о кривичном поступку, предвиђена сходна примена осталих одредаба Законика о кривичном поступку (које се примењују у случају редовног кривичног поступка), уколико није нешто посебно предвиђено, што значи да се и одредбе о споразуму о признању кривичног дела сходно примењују и у скраћеном поступку.

Пошто у сумарном поступку уопште нема истраге, треба тумачити да је закључење споразума могуће од момента кад јавни тужилац предузме прву доказну радњу пре подношења оптужног предлога, јер то је фактички прва истражна радња јавног тужиоца.²³⁰

Скраћени кривични поступак заправо доводи до знатног убрзања кривичног поступка, његове ефикасности и смањења трошкова, при чему права окривљеног ни на који начин нису угрожена.

Приликом закључења споразума окривљени мора имати браниоца. Споразумом окривљени у потпуности признаје извршење кривичног дела које је предмет оптужбе и са јавним тужиоцем се споразумева око врсте и висине кривичне санкције односно казне, трошковима кривичног поступка, одузимању имовинске користи и имовинско-правном захтеву као и о неким другим елементима, а поред тога споразум може садржати и изјаву јавног тужиоца о одустајању од кривичног гоњења за кривична дела која нису обухваћена споразумом о признању кривичног дела, те изјаву окривљеног о прихватању обавезе да отклони штетну последицу насталу извршењем кривичног дела или да накнади причињену штету, под условом да природа обавезе омогућава да се

²³⁰ Ђурђић В. Споразум о признању кривичног дела – форма за изрицање правде или решавање спора странака?, Тематски зборник радова Правног факултета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Људска права између идеала и изазова садашњости, Косовска Митровица, стр. 378.

започне са њеним извршењем пре подношења споразума суду, као и споразум у погледу имовине проистекле из кривичног дела која ће бити одузета од окривљеног.

О споразуму, када се ради о скраћеном поступку, одлучује судија појединац, на рочишту на које се позивају јавни тужилац, окривљени и његов бранилац, а које рочиште је затворено за јавност.

Судија може да одбаци споразум уколико не садржи све законом прописане елементе или уколико на рочиште за одлуку о споразуму не дође уредно позвани окривљени, при чему у случају одбачаја споразума, не постоји могућност изјављивања жалбе против одлуке о одбачају.

Одлуку о прихватању споразума судија доноси у случају да је окривљени свесно и добровољно признао кривично дело, односно кривична дела која су предмет оптужбе, да је окривљени свестан свих последица закљученог споразума, а посебно да се одриче права на суђење и да прихвата ограничење права на улагање жалбе против одлуке суда донесене на основу споразума, да постоје и други докази који нису у супротности са признањем окривљеног да је учинио кривично дело и да је казна или друга кривична санкција, односно друга мера у погледу које су јавни тужилац и окривљени закључили споразум предложена у складу са кривичним или другим законом. Против одлуке о прихватању споразума, дозвољена је жалба у року од осам дана од дана достављања одлуке, и то само у случају да дело које је предмет оптужбе није кривично дело, а нема услова за примену мере безбедности и у случају да се пресуда не односи на предмет споразума.

У случају да дело које је предмет оптужбе није кривично дело, а нема услова за примену мере безбедности или у случају да није испуњен неки од законом прописаних услова за прихватање споразума, судија ће одбити споразум.

4.5.4. Пресуда

Након спроведеног главног претреса, извођења доказа и комплетирања чињеничног стања, следи доношење пресуде.

Пресуда треба да одговори на сва питања и разјасни све дилеме које су се појавиле у току кривичног поступка, а пре свега да да одговор на питање да ли је извршено кривично дело, ко га је извршио, када, где и на који начин, затим одлуку о казни, односно другој кривичној санкцији, имовинској користи, одузимању имовине у

вези са извршеним кривичним делом, накнади штете, односно имовинскоправном захтеву, трошковима кривичног поступка итд.

Основни елементи писмено израђене пресуде су увод, изрека и образложење, с тим што у неким законом прописаним случајевима, пресуда може бити и без образложења, или са делимичним образложењем (у ситуацији ако је оптужени признао кривично дело, ако је прихваћен споразум о признању кривичног дела или ако су се одмах по објављивању пресуде странке и бранилац одрекли права на жалбу). Образложење пресуде треба да садржи јасне разлоге о томе на основу којих чињеница и оценом којих доказа је суд закључио да је нека одлучна чињеница доказана или није доказана, дајући при томе оцену свих изведених доказа и јасне и довољне разлоге зашто је неке доказе прихватио, односно зашто неке није прихватио, а након чега суд на утврђено чињенично стање примењује релевантне правне прописе и даје свој правни став са тим у вези.

Закон познаје три врсте пресуда:

1. осуђујућу, која се доноси у ситуацији када се утврди да је оптужени учинио кривично дело које му се ставља на терет;
2. одбијајућу, која се доноси у ситуацији када тужилац од започињања до завршетка главног претреса одустане од оптужбе или је оштећени одустао од предлога за гоњење, затим у ситуацији када је оптужени за исто кривично дело већ правноснажно осуђен, ослобођен од оптужбе или је оптужба против њега правноснажно одбијена или је против њега поступак обустављен правноснажном одлуком суда, и у ситуацији када је оптужени актом амнестије или помиловања ослобођен од кривичног гоњења, или се гоњење не може предузети због застарелости или неке друге околности које трајно искључују кривично гоњење;
3. ослобађајућу, која се доноси у ситуацији када дело за које је оптужен по закону није кривично дело, а нема услова за примену мере безбедности и у ситуацији када није доказано да је оптужени учинио дело за које је оптужен.

4.5.5. Поступак по правним лековима

Поступак по правним лековима зависи од воље странака у поступку, односно од воље лица овлашћених на изјављивање правног лека, што су у кривичном поступку

јавни тужилац и окривљени, што значи да овај поступак није облигаторни, нити да ће истог бити у сваком конкретном случају.

Правни лекови заправо представљају правна средства помоћу којих лица која су за то овлашћена оспоравају одлуку суда којом су незадовољни, тражећи од жалбеног суда, који је по правилу суд виши у хијерархији или макар у другом саставу, да о том правном леку одлучи.²³¹

Правни лекови се деле на редовне и ванредне, од чега је жалба редован правни лек, док су ванредни правни лекови у кривичном поступку захтев за понављање кривичног поступка и захтев за заштиту законитиост.

Право на жалбу је једно од Уставом гарантованих права. Изјављује се против неправоснажне судске одлуке, у року од 8 дана од дана достављања одлуке (у скраћеном кривичном поступку који се води за већину кривичних дела против животне средине).

Поступајући по жалби, другостепени суд може одлучити да исту одбаци, да је одбије и потврди првостепену пресуду, затим да исту усвоји, укине првостепену пресуду и предмет вратити на поновни поступак или да је преиначи. Уколико у поновљеном првостепеном поступку, поново дође до изјављивања жалбе, другостепени суд више нема могућност укидања ожалбене пресуде, већ мора сам коначно да одлучи било на седници већа или на претресу који може да одржи.

Ванредним правним лекови се побијају правноснажне судске одлуке.

4.5.6. Притвор у кривичном поступку за дела против животне средине (у скраћеном кривичном поступку)

Притвор, генерално, је најрестриктивнија мера којом се обезбеђује присуство окривљеног у поступку. У скраћеном кривичном поступку, одлуку о притвору односи судија појединац када постоји основана сумња да је неко лице учинило кривично дело и уколико је испуњен неки од законом прописаних услова, за одређивање притвора, а против које одлуке се може изјавити жалба ванпретресном већу.

Притвор у скраћеном кривичном поступку се може одредити уколико постоји основана сумња да је неко лице учинило кривично дело, а уколико:

²³¹ Дреновак – Ивановић М., Ђорђевић С., Вучковић Б., Синђелић, Д., Важић С. (2020), Практикум о примени еколошког права, Студије случаја, Правосудна академија и мисија ОЕБС-а у Србији, оп. cit. стр. 157.

1. се крије или се не може утврдити његова истоветност или у својству оптуженог очигледно избегава да дође на главни претрес или ако постоје друге околности које указују на опасност од бекства;
2. постоје околности које указују да ће уништити, сакрити, изменити или фалсификовати доказе или трагове кривичног дела или ако особите околности указују да ће ометати поступак утицањем на сведоке, саучеснике или прикриваче;
3. особите околности указују да ће у кратком временском периоду поновити кривично дело или довршити покушано кривично дело или учинити кривично дело којим прети (члан 498. став 1. ЗКП).

Притвор у скраћеном поступку се може одредити и ако је окривљеном изречена казна затвора од пет година или тежа казна и ако је то оправдано због посебно тешких околности кривичног дела.

Пре подношења оптужног предлога, притвор може трајати само онолико колико је потребно да се спроведу доказне радње, али не дуже од 30 дана, сем у случају ако се поступак води за кривично дело за које се може изрећи казна затвора од пет година или тежа казна, у том случају се притвор може, на образложени предлог јавног тужиоца, ради прикупљања доказа који из оправданих разлога нису прикупљени, продужити највише за још 30 дана.

Постојање услова за притвор, испитује веће на сваких 30 дана и то све до момента изрицања пресуде.

4.5.7. Оштећени у кривичном поступку за дела против животне средине

Закон о кривичном поступку оштећеног дефинише као лице чије лично или имовинско право је повређено или угрожено кривичним делом.

Генерално, оштећени у кривичном поступку, па и у кривичном поступку за дела против животне средине, има право да:

1. поднесе предлог и доказе за остваривање имовинскоправног захтева и да предложи привремене мере за његово обезбеђење;
2. укаже на чињенице и да предлаже доказе који су од важности за предмет доказивања;
3. ангажује пуномоћника из реда адвоката;
4. разматра списе и разгледа предмете који служе као доказ;

5. буде обавештен о одбацивању кривичне пријаве или о одустанку јавног тужиоца од кривичног гоњења;
6. поднесе приговор против одлуке јавног тужиоца да не предузме или да одустане од кривичног гоњења;
7. буде поучен о могућности да преузме кривично гоњење и заступа оптужбу;
8. присуствује припремном рочишту;
9. присуствује главном претресу и учествује у извођењу доказа;
10. поднесе жалбу против одлуке о трошковима кривичног поступка и досуђеном имовинскоправном захтеву;
11. буде обавештен о исходу поступка и да му се достави правноснажна пресуда;
12. предузима друге радње када је то одређено овим закоником.

Идентификација оштећеног је у већини случаје врло једноставна, будући да се последица директно одражава на жртву. Међутим, постоје оне ситуације када оштећеног није баш тако лако идентификовати, односно када дело нема директан утицај на жртву.

Када говоримо о жртвама кривичних дела против животне средине, стиче се утисак да су, са једне стране сви жртве, а да са друге стране, пак нико није жртва. Не постоји сагласност шта се подразумева под жртвом када су у питању кривична дела против животне средине, да ли су то само лица непосредно погођена кривичним делом, односно појединци, групе људи, цело друштво или и сви елементи животне средине.²³²

Под штетом насталом кривичним делима против животне средине се најчешће сматра она штета која је нанета људима, а не штета која је нанета биосфери или животињама, а што заправо условљава и одређење појма оштећеног лица, и из чега се може извести закључак да је оштећени, односно жртва кривичних дела против животне средине само човек.

Изучавањем жртва кривичних дела против животне средине се бави посебна грана виктимологије, тзв. еколошка (зелена) виктимологија, а која жртве ових кривичних дела дели на:

1. природу/екосистем као жртву;
2. животиње као жртве и
3. људи, људске заједнице (укључујући и државе) као жртве.

²³² Бугарски Д. Т. (2015), Кривични поступак за дела против животне средине, Зборник радова Правног факултета, 4/2015, *op. cit.* стр. 1633 – 1647.

Међутим, посматрано са аспекта кривичног поступка, оштећени може бити само човек, стога ћемо се базирати само на човека као жртву овог кривичног дела.

Веома значајно право оштећеног у скраћеном кривичном поступку је и могућност да се појави као супсидијарни тужилац, односно има право, у ситуацији када јавни тужилац одустане од кривичног гоњења до одређивања главног претреса или рочишта за изрицање кривичне санкције, или од оптужбе од одређивања па до завршетка главног претреса или рочишта за изрицање кривичне санкције, да поднесе супсидијарну тужбу. Уколико јавни тужилац одустане од кривичног гоњења пре тога, оштећени нема могућност да преузме кривично гоњење. У том сличају једино има право да, уколико после подношења кривичне пријаве, у року од шест месеци од њеног пријема, јавни тужилац не обавести оштећеног да је одбацио кривичну пријаву, нити поднесе оптужни предлог, да изјави приговор непосредно вишем јавном тужиоцу, који је дужан да у року од петнаест дана од дана пријема приговора доноси одлуку у форми решења, против којег није дозвољена жалба. Уколико приговор оштећеног буде усвојен у том случају ће непосредно виши јавни тужилац издати обавезно упутство надлежном јавном тужиоцу да предузме, односно настави кривично гоњење.

4.5.8. Однос кривичног и прекршајног поступка и поступка за привредне преступе

Поред кривичних дела против животне средине, загађење животне средине се може манифестовати и кроз радње које су окарактерисане као привредни преступи и прекршаји.

Као што смо већ рекли, кривично дело је противправно, скривљено учињено дело, чија обележја су одређена у закону, док привредни преступ представља друштвено штетну повреду прописа о привредном или финансијском пословању која је проузроковала или могла прозроковати теже последице и која је прописом надлежног органа одређена као привредни преступ²³³, а прекршај представља противправно дело које је законом или другим прописом надлежног органа одређено као прекршај и за

²³³ Члан 2. став 1. Закона о привредним преступима („Службени лист СФРЈ”, бр. 4/1977, 36/1977- испр. 14/1985, 10/1986 (пречишћени текст), 74/1987, 57/1989 и 3/1990 и „Службени лист СРЈ”, бр. 27/1992, 16/1993, 31/1993, 41/1993, 50/1993, 24/1994, 28/1996 и 64/2001) и „Службени гласник РС”, бр. 101/2005 – др. закон).

које је прописана прекршајна санкција²³⁴ и као такви представљају најблаже еколошке деликте у нашем казненом законодавству.

У литератури се могу наћи схватања да су привредни преступи блажег и мањег интензитета друштвене опасности у односу на кривична дела, међутим такво схватање је неодрживо у првом реду из разлога што се као извршиоци привредних преступа јављају правна лица и одговорна лица у правном лицу. Стога привредни преступи заправо могу бити много тежа и опаснија дела од кривичних дела. Ово тим пре што у случају извршења привредног преступа од стране правног лица, његово одговорно лице може одговорати и за кривично дело (у ком случају се не кажњава за привредни преступ) ако су обележја привредног преступа идентична са обележјима неког кривичног дела (дакле када постоји објективни идентитет чињеничног описа кривичног дела и привредног преступа).²³⁵

Као извршилац еколошких кривичних дела се углавном јавља физичко лице, с тим што код неких кривичних дела из ове групе, се захтева посебно својство извршиоца, па се као извршилац јавља одговорно и службено лице, а о чему је већ било речи у делу који се односи на еколошка кривична дела систематизована у Кривичном законнику РС, док се као извршилац еколошких привредних преступа јавља правно лице и одговорно лице истовремено, што значи да је одговорност за привредне преступе увек двојака, а код прекршаја као извршилац се може јавити физичко лице, које може имати и својство предузетника, као и правно лице и одговорно лице у правном лицу.

Одговорност за еколошке привредне преступе и еколошке прекршаје је прописана низом закона који уређују систем заштите животне средине, на начин да ти закони поред одредби које се односе на различите аспекте уређења, одржавања, унапређења и заштите животне средине, садрже и казнене одредбе којима су прописане санкције за случај кршења одредби тих закона.

Систем еколошких привредних преступа у нашем казненом законодавству уређују следећи закони:

1. Закон о заштити животне средине,
2. Закон о заштити природе²³⁶,
3. Закон о интегрисаном спречавању и контроли загађивања животне средине²³⁷,

²³⁴ Члан 2. Закона о прекршајима („Службени гласник РС”, бр. 65/2013, 13/2016, 98/2016 – одлука УС, 91/2019, 91/2019 – др. закон и 112/2022 – одлука УС).

²³⁵ Југовић Л. (1993), Кривичноправна заштита човекове средине, Безбедност и друштвена самозашита, Београд, бр. 9/1990, стр. 41-49.

²³⁶ Закон о заштити природе („Службени гласник РС”, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010 – испр. 14/2016, 95/2018 – др. закон и 71/2021).

4. Закон о заштити ваздуха²³⁸,
5. Закон о процени утицаја на животну средину,
6. Закон о средствима за исхрану биља и оплемењивачима земљишта²³⁹,
7. Закон о генетички модификованим организмима,
8. Закон о здрављу биља,
9. Закон о средствима за заштиту биља,
10. Закон о безбедности хране²⁴⁰,
11. Закон о хемикалијама²⁴¹,
12. Закон о заштити и одрживом коришћењу рибљег фонда,
13. Закон о биоцидним производима²⁴²,
14. Закон о заштити од јонизујућих зрачења и нуклеарној сигурности,
15. Закон о заштити од нејонизирајућих зрачења²⁴³,
16. Закон о управљању отпадом.

Систем еколошких прекршаја, поред напред наведених закона који чине систем еколошких привредних преступа чине и:

1. Закон о добробити животиња²⁴⁴,
2. Закон о амбалажи и амбалажном отпаду²⁴⁵,
3. Закон о заштити од буке у животној средини²⁴⁶ и
4. Закон о стратешкој процени утицаја на животну средину²⁴⁷.

Поступак за привреде преступе регулишу одредбе Закона о привредним преступима. С обзиром да привредни преступи спадају у круг дела која се гоне по службеној дужности, поступак покреће јавни тужилац, с тим што уколико јавни тужилац не покрене поступак, односно одустане од гоњења, поступак може покренути, односно наставити оштећени уколико је поставио имовинскоправни захтев. За

²³⁷ Закон о интегрисаном спречавању и контроли загађивања животне средине („Службени гласник РС”, бр. 135/2004, 25/2015 и 109/2021).

²³⁸ Закон о заштити ваздуха. („Службени гласник РС”, бр. 36/2009, 10/2013 и 26/2021 – др. закон).

²³⁹ Закон о средствима за исхрану биља и оплемењивачима земљишта („Службени гласник РС”, бр. 41/2009 и 17/2019).

²⁴⁰ Закон о безбедности хране („Службени гласник РС”, бр. 41/2009 и 17/2019).

²⁴¹ Закон о хемикалијама („Службени гласник РС”, бр. 36/2009, 88/2019, 92/2011, 93/2012 и 25/2015).

²⁴² Закон о биоцидним производима („Службени гласник РС”, бр. 109/2021).

²⁴³ Закон о заштити од нејонизирајућих зрачења („Службени гласник РС”, бр. 36/2009).

²⁴⁴ Закон о добробити животиња („Службени гласник РС”, бр. 41/2009).

²⁴⁵ Закон о амбалажи и амбалажном отпаду („Службени гласник РС”, бр. 36/2009 и 95/2018 -др.закон).

²⁴⁶ Закон о заштити од буке у животној средини („Службени гласник РС”, бр. 96/2021).

²⁴⁷ Закон о стратешкој процени утицаја на животну средину („Службени гласник РС”, бр. 135/2004 и 88/2010).

привредни преступ правног лица и одговорног лица покреће се и спроводи јединствени поступак, с тим што је покретање и спровођење поступка само против правног лица или само против одговорног лица могуће уколико постоје законски разлози за гоњење само једног од њих или ако се против одговорног лица води поступак за кривично дело које има обележја привредног преступа.

Уколико није другачије одређено Законом о привредним преступима, у поступку за привредне преступе се сходно примењују одредбе Закона о кривичном поступку о основним начелима, о спајању и раздвајању поступка, о преношењу месне надлежности о последицама ненадлежности, о изузећу, о јавном тужиоцу, о оштећеном, о браниоцу, о поднесцима и записницима, о роковима, о трошковима кривичног поступка, о имоинско-правним захтевима, о доношењу и саопштавању одлука, о достављању писмена и разматрању списка, о значењу законских израза и остале одредбе, о позиву и довођењу окривљеног, о претресању, о привременом одузимању предмета, о испитивању окривљеног, о саслушању сведока, о увиђају, о вештачењу, о припремама за главни претрес, о главном претресу, о пресуди, о редовним правним лековима, о понављању поступка, о захтеву за заштиту законитости, о поступку за примену мера безбедности и о поступку издавања потерница и објаве.

За еколошке привредне преступе су прописане санкције у виду новчане казне (за правно лице у распону од 150.000,00 динара до 3.000.000,00 динара, а за одговорно лице у правном лицу у распону од 30.000,00 динара до 200.000,00 динара), као и у виду заштитних мера као што су забрана обављања одређене делатности правном лицу (у трајању не мањем од шест месеци и не већем од десет година, зависно од врсте учињеног преступа), односно забрана вршења одређене дужности одговорном лицу у правном лицу (у трајању од најмање шест месеци и најдуже десет година, зависно о ком привредном преступу се ради), одузимање предмета (који су употребљени или намењени за извршење привредног преступа, односно који су настали извршењем привредног преступа), као и јавно објављивање пресуде.

Што се тиче поступка за прекршаје, исти уређују одредбе Закона о прекршајима, а покреће се и води на основу захтева овлашћеног органа као што је орган управе, инспекција, односно други органи који врше јавна овлашћења, или оштећеног и прекршајног налога.

Са тим у вези налазимо за сходно да укажемо на значење термина „прекршајни налог”, односно у којим ситуацијама је могуће издавање прекршајног налога и када се прекршајни поступак може покренути на основу прекршајног налога. Наиме,

прекршајни налог се издаје када је за прекршај законом или другим прописом од прекршајних санкција предвиђена само новчана казна у фиксном износу, дакле за оне прекршаје за које је прописана само новчана казна и у том случају службено лице не може поднети захтев за покретање прекршајног поступка, али уколико лице коме је издат прекршајни налог, не прихвата одговорност за прекршај за који му је изречен прекршајни налог, може у року од осам дана да надлежном суду поднесе захтев за судско одлучивање.

У случају када нема услова за издавање прекршајног налога у односу на правно или одговорно лице, против оба лица ће бити поднет захтев за покретање прекршајног поступка.

Прекршајни поступак се води пред прекрашајним судом или органом управе, односно прекршајне санкције може изрећи само прекршајни суд, с тим што новчану казну може изрећи овлашћени орган, односно овлашћено лице прекршајним налогом у складу са законом.

И на прекршајни поступак се сходно примењују одредбе Законика о кривичном поступку, ако овим или другим законом није другачије одређено.

За еколошке прекрашаје су прописане санкције у виду казне затвора (када се као учинилац јави физичко лице или предузетник и то у трајању до 30 дана), те новчане казне (за правна лица у распону од 30.000,00 динара до 1.000.000,00 динара, за одговорно лице у правном лицу у распону од 5.000,00 до 50.000,00 динара, за физичко лице у распону од 5.000,00 динара до 400.000,00 динара, а за предузетника у распону од 5.000,00 динара до 500.000,00 динара), те у виду заштитних мера као што су одузимање предмета (који су употребљени или намењени за извршење прекршаја, односно који су настали извршењем прекршаја), забрана вршења одређених делатности предузетнику (у трајању до највише три године), забрана правном лицу да врши одређене делатности (у трајању до највише три године) и забрана одговорном лицу да врши одређене послове (у трајању до највише једне године).

4.5.9. Одговорност правних лица за кривична дела и поступак према Закону о одговорности правних лица за кривична дела

Као што смо већ поменули, Закон о одговорности правних лица за кривична дела²⁴⁸, донет је 2008. године, а којим законом је унета новина у наше национално законодавство на начин да је кривичноправна одговорност проширена и на правна лица, која до тада нису могла да одговарају за кривична дела, а што је веома значајно када је у питању кривичноправна заштита животне средине, будући да смо сведоци да се у данашње време као загађивачи животне средине у великој мери јављају управо индустријски гиганти.

Овим законом су уређени услови одговорности правних лица за кривична дела, кривичне санкције које се могу изрећи правним лицима и правила поступка у којем се одлучује о одговорности правних лица, изрицању кривичних санкција, доношењу одлуке о рехабилитацији, престанку мере безбедности или правне последице осуде и извршењу судских одлука.

Правно лице може одговарати за кривична дела из посебног дела Кривичног законика и других закона, ако су испуњени услови за одговорност правног лица предвиђени овим законом, док закон прописује да Република Србија, аутономна покрајина и јединица локалне самоуправе, односно државни органи и органи аутономне покрајине и јединице локалне самоуправе не могу одговарати за кривично дело, као ни друга правна лица којима је законом поверено вршење јавних овлашћења уколико је кривично дело учињено у вршењу јавних овлашћења.

Овај закон примењује се на домаће и страно правно лице које одговара за кривично дело учињено на територији Републике., као и на страно правно лице које одговара за кривично дело учињено у иностранству на штету Републике, њеног држављанина или домаћег правног лица и на домаће правно лице које одговара за кривично дело учињено у иностранству.

Правно лице одговара за кривично дело које у оквиру својих послова, односно овлашћења учини одговорно лице у намери да за правно лице оствари корист, а одговорност правног лица постоји и ако је због непостојања надзора или контроле од стране одговорног лица омогућено извршење кривичног дела у корист правног лица од стране физичког лица које делује под надзором и контролом одговорног лица. Дакле,

²⁴⁸ Закон о одговорности правних лица за кривична дела („Службени гласник РС”, број 97/2008).

основни циљ извршења дела се огледа у прибављању имовинске користи за правно лице. Зато је потпуно лако сматрати одговорним правно лице које нпр. врши уношење опасних материја у Републику Србију и њихово недозвољено прерађивање, одлагање и складиштење, обавља недозвољену изградњу нуклеарних постројења, пустоши шуме или врши шумску крађу.²⁴⁹ Међутим, у ситуацији када сама „корист” није толико јасно видљива, као нпр. код кривичног дела загађивања животне средине, загађивање хране и воде за исхрану односно напајање животиња, тада ју је потребно тумачити у смислу уштеде трошкова око изградње инсталација, редовног одржавања, уштеда средстава при паковању штетних материја, обезбеђивању адекватних услова заштите на раду и слично.

Што се кривичних санкција које се могу изрећи правном лицу и одговорном лицу у правном лицу, овај закон прописује казне, условну осуду и мере безбедности. Казне могу бити новчане и то у распону од сто хиљада динара до петсто милиона динара, зависно од учињеног кривичног дела, с тим што је могуће ублажавање казне у границама прописаним законом, као и престанак правног лица. Новчана казна и престанак правног лица се могу изрећи само као главне казне.

Уколико је правно лице одговорно за више кривичних дела у стицају, у том случају ће суд изрећи јединствену новчану казну у висини збира утврђених казни, с тим да она не може прећи износ од петсто милиона динара, сем уколико су за сва кривична дела у стицају прописане казне затвора до три године, тада јединствена казна не може прећи износ од десет милиона динара.

Приликом изрицања новчане казне, поступајући судија, поред олакшавајућих и отежавајућих околности, мора да води рачуна и о низу других околности као што су величина правног лица, положај и број одговорних лица правном лицу која су учинила кривично дело, мерама које је правно лице предузело у циљу спречавања или откривања кривичног дела, као и мерама које је правно лице након учињеног кривичног дела предузело према одговорном лицу које је учинило кривично дело.

Казна престанак правног лица се изриче у ситуацији када је делатности правног лица у целости или у претежном делу била у функцији вршења кривичног дела, а у случају да буде изречена ова казна, тада се отвара поступак ликвидације или стечаја, а након окончања поступка, правно лице се брише из Агенције за привредне регистре.

²⁴⁹ Гајинов Т. М.А., Виг З. (2012), Проблем еколошког криминала и систем унапређења кривичноправне заштите животне средине у Републици Србији, Факултет за европске право – политичке студије, оп. cit. стр. 310 -317.

Закон прописује и могућност ослобађања правног лица од казне у случају да исто открије и пријави кривично дело пре него што је сазнало за покретање кривичног поступка, као и у случају да добровољно и без одлагања отклони настале штетне последице или изврши повраћај противправно стечене имовинске користи.

У случају да буде изречена условна осуда, правном лицу се утврђује новчана казна до пет милиона динара и истовремено се одређује да иста неће бити извршена уколико правно лице, за време које одреди поступајући суд, а које време не може бити краће од једне, нити дуже од три године, не учини ново кривично дело. При одлучивању да ли ће изрећи условну осуду, суд ће посебно узети у обзир степен одговорности правног лица за учињено кривично дело, мере које је правно лице предузело у циљу спречавања и откривања кривичног дела, као и мере које је након учињеног кривичног дела предузело према одговорном лицу.

Закон прописује и могућност изрицања правном лице условне осуде са заштитним надзором за одређено време у току времена проверавања, при чему заштитни надзор може обухватити једну или више обавеза као што су организовање контроле у циљу спречавања даљег вршења кривичних дела, уздржавање од пословних активности, ако то може бити прилика или подстицај за поновно вршење кривичних дела, отклањање или ублажавање штете причињене кривичним делом, обављање рада у јавном интересу или достављање периодичних извештаја о пословању органу надлежном за извршење заштитног надзора.

Што се тиче мера безбедности, према овом закону, правном лицу се може изрећи забрана обављања одређених регистрованих делатности или послова (у трајању од једне до три године од правноснажности пресуде), одузимање предмета (који су употребљени или су били намењени за извршење кривичног дела или који су настали извршењем кривичног дела ако су својина правног лица, а у ситуацији када то захтевају интереси опште безбедности или разлози морала, чак и када нису својина правног лица, а с тим што то не сме да дира у права трећих лица на накнаду штете), и јавно објављивање пресуде (уколико суд сматра да би било корисно да се јавност упозна са пресудом, а нарочито ако би објављивање пресуде допринело да се отклони опасност по живот или здравље људи или да се заштити општи интерес), а које санкције су, као што смо уочили, прописане и за еколошке прекршаје и еколошке привредне преступе.

Када говоримо о поступку против правних лица за кривична дела, у првом реду је потребно истаћи да се јединствени поступак води против правног лица и одговорног

лица у правном лицу, и да се доноси једна пресуда, с тим што у ситуацији када није могуће покренути или водити кривични поступак против одговорног лица, у том случају се поступак може покренути и водити само против правног лица.

Окривљено правно лице у кривичном поступку заступа представник, односно лице овлашћено на основу закона, другог прописа или одлуке надлежног органа да заступа правно лице, при чему представник правног лица не може бити одговорно лице против кога се води кривични поступак за исто кривично дело, сем уколико је то лице једино овлашћено за заступање правног лица.

Овај закон прописује и могућност изрицања привремене мере, на предлог јавног тужиоца, уколико постоји опасност да би касније одузимање имовинске користи прибављене кривичним делом било отежано или онемогућено, а у случају постојања оправдане сумње да ће у окривљеном правном лицу бити извршено кривично дело, суд може, на захтев јавног тужиоца, поред привремене мере, правном лицу привремено забранити да обавља једну или више регистрованих делатности или послова.

Овај закон такође предвиђа могућност опортунитета, и то у случају да се поступак води за кривично дело за које је прописана новчана казна или казна затвора до три године, у случају да јавни тужилац оцени да покретање кривичног поступка не би било целисходно, при чему узима у обзир једну или више околности као што су ситуација да је правно лице пријавило кривично дело пре него што је сазнало да су органи гоњења открили да је дело учињено, да је правно лице спречило наступање штете или је накнадило штету и отклонило друге штетне последице кривичног дела, да је правно лице добровољно вратило имовинску корист прибављену кривичним делом, да правно лице нема имовине или је покренут стечајни поступак против правног лица.

Оптужни предлог против правног лица, поред елемената прописаних Законом о кривичном поступку, садржи и назив, седиште и делатност правног лица, регистарски и матични број правног лица, име и презиме његовог представника, држављанство и број путне исправе ако је представник странац и основ одговорности правног лица, а што се тиче самог вођења главног претреса, спровођења доказног поступка и окончања поступка, правила су иста као и у случају поступка уређеног одредбама Закона о кривичном поступку, наравно уз извесне специфичности које карактеришу природу правног лица.

5. МЕРЕ ПРЕВЕНЦИЈЕ И СУЗБИЈАЊА ЕКОЛОШКИХ КРИВИЧНИХ ДЕЛА

У области заштите и превенције еколошког криминалитета, важна је не само усклађеност домаћих прописа већ и непрекидно праћење и „синхронизација” домаћих еколошко – правних, укључујући и казнено – правне прописе, што значи законских прописа, као и за њихово постојање неопходних и подзаконских текстова, са међународном легислативом, управо ради већ помињане чињенице повезаности, утицаја и комплексности природних процеса, затим чињенице да природна добра не познају државне границе, те да су многа заштићена подручја прекогранична, при чему је за Републику Србију битна усклађеност прописа са прописима Европске Уније.²⁵⁰

Као што смо кроз рад могли да закључимо, Република Србија, казнено правну, а самим тим и превентивну заштиту животне средине, спроводи кроз Кривични законик, као основни кривичноправни акт, конкретно кроз главу XXIV Кривичног законика у коме су систематизована кривична дела против животне средине и кроз неке друге законе, које смо већ помињали, а који чине споредно кривично законодавство и који у делу „казнене одредбе” садрже једно или више еколошких кривичних дела.

Са сигурношћу можемо да кажемо нема ефикасног супростављања криминалитету без пре свега добро осмишљене превенције, која подразумева делатност свих организованих делова друштва, а у првом реду захтева правовремену информисаност грађана о свим питањима везаним за животну средину, а нарочито о питањима која се тичу опасности занемаривања заштите животне средине, а све у циљу изградње, пре свега, еколошке свести.

Наиме, еколошка свест се може најједноставније дефинисати као начин на који човек поима природу око себе, станиште и окружење, и колико разуме потребу очувања природних ресурса и природних процеса, а за развој које свести је у првом реду потребно поседовање одређених знања из области екологије и заштите животне средине.

Ниво еколошке свести ни у данашње време није на баш завидном нивоу, али су видљиви значајни помаци са тим у вези, чему свакако доприносе и бројни пројекти који се покрећу и воде у циљу развоја и подизања нивоа еколошке свести, те деловање еколошких активиста, оснивање све већег броја еколошких удружења која мобилишу

²⁵⁰ Батањски В., Превенција еколошког криминалитета, Институт за криминолошка и социјолошка истраживања, Београд, стр. 307 – 315.

људе на друштвеним мрежама или протестима, као и генерално много лакша доступност информацијама захваљујући масовном коришћењу интернета и паметних телефона. Дакле, адекватно информисање појединаца о стању животне средине уопште, као и о стању појединачних екомедијума као што су вода, ваздух, земљиште, и како може да се допринесе да се та богатства очувају и за будуће генерације, је од кључног значаја када се ради о развоју еколошке свести и самим тим превентиви заштите животне средине.

Наиме, материјална пракса одрживог друштва мора да подразумева:²⁵¹

1. вечиту потрагу за ефикаснијим еколошким решењима;
2. озбиљан третман свих еколошких опасности;
3. сталну проверу пројектоване еколошке политике;
4. информисање јавности о еколошким перформансама еколошких активности;
5. производне процесе усаглашене са најновијим научним и техничким могућностима;
6. све производње морају давати предност, тј. приоритет реализацији еколошких циљева, тј. да их инкорпорирају у своју политику;
7. еколошке мере, циљеви и стандарди морају бити интегрисани у све области управљања предузећима;
8. реализацијом активности еко-менаџмента очекује се развој екологије као сталног процеса;
9. еко стручњаци треба да имају главну и завршну реч у уређивању пословних привредних ситуација и последица;
10. све запослене у пословним системима, требало би едуковати у циљу изградње еколошки одговорног помагања и свести;
11. главни императив пословне политике мора бити еколошка подобност која настаје као последица: заштите животне средине, рационалне употребе - енергије и ресурса, безбедне употребе новонасталих производа, поновним коришћењем производа, рециклажом, те безбедним депоновањем.

Из наведеног бисмо могли извести закључак да еколошка свест заправо представља образац живота, који се поштује и усклађује са природним законима кружења материје, трошење енергије и обнављање живота, при чему се пропагира став

²⁵¹ Васовић С., Биочанин, Р. (2007), Одрживи развој, Екологија, Научно- стручно друштво за заштиту животне средине Србије, Београд, вол. 14, бр. 49, стр. 67-70.

да се од природе узима само онолико колико је потребно за обезбеђивање основних људских потреба.

За развој еколошке свести и културе је нарочито битно еколошко образовање и васпитање, што подразумева развијање знања о човековој животној средини, односу према њој, као и очувању и унапређењу животне средине, а све то уз наглашавање потребе рационалног коришћења природних ресурса.

Веома је битно утицати на становништво да не врши кривична дела против животне средине, као и да уколико уоче да неко загађује животну средину, да се не либе да загађивача пријаве надлежним органима, стога су потребне константне активности како би се код људи стекла свест о значају здраве животне средине и њеног очувања.

Превенција уопште, као значајан вид отклањања услова за вршење криминалних радњи, мора да садржи и три широка приступа, а то су: друштвена превенција, ситуациона превенција и заједнички концепт превенције који би обухватио претходне две превенције.²⁵²

Друштвена превенција је значајна за откривање извора и узрока криминалитета, као и могућности појединца да изврши деликт, а која се базира како на целокупној популацији, тако и на појединим ризичним групама, и обухвата политику планирања урбаних и руралних подручја, а нарочито политику у односу на сиромашна насеља, стамбене проблеме, безкућништво, међузависност стамбених решења и других служби, посебно транспорта, политика запослења, политика образовања, породичне прилике, омладинска популација са посебним односом према рекреацији, одмору и култури, здравствена политика са посебном пажњом усмереном на заштиту од алкохола и дрога и еколошка политика.

Што се тиче ситуационе превенције, иста се базира на развијању краткотрајних мера за спречавање специфичног извршилачког понашања, и обухвата највећи број оних субјеката који су склони делинквентном понашању, док заједничким концептом превенције, односно комбиновањем два претходно наведена облика превенције, држава има највећу шансу за отклањање општег стања фрустрације, незадовољства, апатије, пасивности, осећаја, па и уверења да је позитивно понашање неисплативо.

Наиме, многе државе имају потребу да елиминишу последице загађења животне средине и да истовремено предузму мере превенције и контроле извора нових

²⁵² Кокољ М. (2012), Криминално политички аспекти заштите животне средине, Универзитет Синергија, Правни факултет, Бијељина, стр. 237 – 246.

загађења, у ком процесу користе нове приступе, као што је нпр. управљање неким природним ресурсима (попут воде) или управљање свим природним ресурсима, те промовисање и покретање програма рециклирања отпада. У земљама као што су Немачка, Швајцарска и Данска постоје програми чистих технологија (који су у функцији или у развоју) чији је циљ спречавање и смањење отпада уопште и посебно индустријских отпадних вода. Иако се ови напори често покрећу регулаторним актима, постоје и иницијативе индустријских група и удружења грађана.²⁵³

Што се тиче наше земље у погледу мера превенције и заштите животне средине, установљен је нови концепт заштите животне средине, а који се базира на:

1. доношењу и примени одлука које треба да обезбеде баланс између заштите животне средине и економског развоја интегрисањем заштите животне средине у свим секторима државне политике;
2. планирању и разумном коришћењу природних ресурса, материјалних добара и енергије;
3. примени прописа успостављањем система дозвола, техничких и других стандарда и нормативних аката, као и обезбеђивањем средстава, подстицаја и других мера заштите животне средине;
4. очувању и унапређењу квалитета животне средине;
5. праћењу, сузбијању и ограничавању негативних утицаја на животну средину;
6. увођењу енергетски ефикасних технологија и обезбеђивању постепеног преласка на коришћење обновљивих природних ресурса;
7. интегрисању економске анализе и процене животне средине у процес процене ефикасности и ефективности пројекта у погледу израчуна трошкова негативних утицаја на животну средину;
8. пружању подстицаја за производњу и потрошњу производа који укључују примену чистих технологија које умањују загађење животне средине и производњу отпада;
9. заштити угрожених подручја или подручја од посебне друштвене вредности;
10. отклањању штетних последица причињених животној средини;
11. смањењу отпада, поновној употреби, као и рециклажи отпада;
12. организовању и омогућавању едукативних обука и развоју свести о важности заштите животне средине и

²⁵³ Јовашевић Д. (2002), Стање и проблеми савременог кривичног законодавства, Зборник радова полицијске академије, Београд, стр. 21-34.

13. обезбеђивању учешћа шире јавности у заштити животне средине.

5.1. Субјекти заштите животне средине

Сходно одредбама Закона о заштити животне средине²⁵⁴, као примарног закона у овој области, систем заштите животне средине у оквиру својих овлашћења обезбеђују:

1. Република, аутономна покрајина, град и општина, тачније њихови органи;
2. предузећа, друга домаћа и страна правна лица и предузетници који у обављању привредне и друге делатности користе природне вредности, угрожавају или загађују животну средину;
3. научне и стручне организације и јавне службе;
4. грађани, групе грађана, њихова удружења, професионалне и друге организације.

Република Србија, аутономна покрајина, јединица локалне самоуправе, правна и физичка лица су у остваривању система заштите животне средине, одговорна за сваку активност којом мењају или могу променити стање и услове у животној средини, односно за непредузимање мера заштите животне средине, у складу са законом.

Правна и физичка лица су дужна да у обављању својих делатности обезбеде: рационално коришћење природних богатстава, урачунавање трошкова заштите животне средине у оквиру инвестиционих и производних трошкова, примену прописа, односно предузимање мера заштите животне средине, у складу са законом.

Државни органи, научне установе, установе у области образовања, здравства, информисања, културе и друге установе, као и други облици удруживања, у оквиру својих делатности, подстичу, усмеравају и обезбеђују јачање свести о значају заштите животне средине, а што се обезбеђује кроз систем образовања и васпитања, научно-истраживачког и технолошког развоја, усавршавања у процесу рада, јавног информисања и популаризације заштите животне средине.

Удружења грађана у области заштите животне средине припремају, пропагирају и реализују своје програме заштите, штите своја права и интересе у области заштите животне средине, предлажу активности и мере заштите, учествују у поступку

²⁵⁴ Закон о заштити животне средине („Службени гласник РС”, бр. 135/2004, 36/2009, 36/2009 – др. закон, 72/2009 – др. закон, 43/2011 – одлука УС, 14/2016, 76/2018, 95/2018 – др. закон и 95/2018- др. закон).

доношења одлука у складу са законом, доприносе или непосредно раде на информисању о животној средини.

Субјекти система заштите животне средине дужни су да међусобно сарађују, обезбеђују координацију и усклађивање у доношењу и спровођењу одлука, а Република Србија остварује сарадњу у области заштите животне средине са другим државама и међународним организацијама.

Када говоримо о субјектима заштите животне средине и њиховој улози у систему заштите животне средине, у првом реду ћемо поменути полицију, чија улога је примарна из разлога што се њихова делатност базира на откривању и сузбијања еколошких деликата. У оквиру обављања своје делатности, а све у циљу откривања и сузбијања еколошке деликвенције, полиција сарађује са одређеним специјализованим органима, због саме специфичности ове врсте деликата, док са друге стране пружа помоћ специјализованим органима и успоставља међународну сарадњу, нарочито када се ради о тежим и сложенијим деликтима.

Оперативна активност органа унутрашњих послова условно се може поделити на три фазе:²⁵⁵

1. Сарадња са инспекцијским и другим специјализованим органима и предузимање одређених оперативно – тактичких и истражних радњи;
2. Сарадња са вештацима одређеног профила из домена природних и других наука да би се адекватно усмерила оперативна активност у циљу откривања извршиоца кривичног дела;
3. Подношење кривичне пријаве уз адекватно учешће органа унутрашњих послова у фази обраде кривичне пријаве од стране јавног тужиоца.

Радње полиције, када се ради о кривичним дела против животне средине, се фокусирају на²⁵⁶:

1. истраживање околности и утврђивање чињеница кршења прописа које је за последицу имало загађење ваздуха, воде, и земљишта /прикупљање обавештења од грађана, увиђај, саслушање осумњиченог,

²⁵⁵ Косановић С. (2010), Еколошки криминалитет, Правни факулете Универзитета Унион, op. cit. стр. 142.

²⁵⁶ Јовић В. (2014), Политика супростаљавања еколошком криминалитету у Републици Србији и његов утицај на еколошку безбедност, Правни факултет, Мегатренд универзитет, Београд, vol. 11, No 14, стр. 321-343.

2. истраживање околности и утврђивање чињеница непредузимања прописаних мера заштите животне средине од стране службеног или одговорног лица /прикупљање обавештења од грађана, увиђај, саслушање осумњиченог,
3. истраживање и утврђивање чињеница противправног дозвољавања од стране службеног или одговорног лица изградње, стављање у погон и употребе објеката или постројења или примене технологије којима се у великој мери и на ширем простору загађује животна средина /прикупљање обавештења од грађана, увиђај, преглед објеката и просторија државних органа, претресање стана и других просторија, саслушање осумњиченог,
4. истраживање околности и утврђивање чињеница оштећења, уништења, уклањања или на други начин чињења неупотребљивим, објеката или уређаја за заштиту животне средине, прикупљање обавештења од грађана, увиђај, претресање стана и других просторија, саслушање осумњиченог,
5. истраживање околности противправног искоришћавања природних богатстава, изградње објеката или извођења других радова којима се изазива оштећење животне средине, прикупљање обавештења од грађана, увиђај, претресање стана и других просторија, саслушање осумњиченог,
6. истраживање околности уништења, оштећења, изношења из земље или уношења из иностранства заштићеног природног добра /прикупљање обавештења, увиђај места, претресање стана и других просторија, међународна полицијска сарадња, привремено одузимање предмета, саслушање осумњиченог.
7. истраживање околности противправног ускраћивања података или давања неистинитих података о стању животне средине, прикупљање обавештења, саслушање осумњиченог.

Улога полиције у заштити животне средине зависи од специфичних околности, али се у принципу полиција може сматрати потенцијално важним фактором контроле поштовања прописа из области заштите животне средине јер је обично много већи број овлашћених службених лица запослених у полицији него инспектора заштите животне средине на одређеном простору.²⁵⁷

²⁵⁷ Лукић Т., Писарић М. (2012), Специјализација правосудних и других органа у борбу против еколошког криминалитета, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, 4/2012, Правни факултет у Новом Саду, Нови Сад, стр. 219-238.

Колико је значајна улога полиције у систему заштите животне средине говори и чињеница да је у Републици Србији дана 30.03.2022. године, у оквиру Министарства унутрашњих послова, формирана Јединица за сузбијање еколошког криминала, чији задатак је борба против оних који уништавају и загађују природу и животну средину, а чији инспектори се налазе у свих 27 полицијских управа у Републици Србији.²⁵⁸ Циљ оснивања ове Јединице је детаљнија праћења еколошког криминалитета, правовремено деловање и адекватно санкционисање учиналаца ове врсте деликата.

О овлашћењима органа унутрашњих послова у току кривичног поступка, смо детаљније говорили о делу који се тиче кривичнопроцесне заштите, стога исто овде нећемо понављати.

Значајну улогу у систему заштите животне средине несумњиво имају инспекцијски органи, којима је поверено управљање животном средином. Инспекцијски надзор у области заштите животне средине пре свега има превентивни карактер, што заправо значи да треба да спречи штетна дејства по животну средину која би могла да произађу из неконтролисаног технолошког развоја.

Наиме, инспектори су, сходно одредбама Закона о заштити животне средине, овлашћени да врше инспекцијски надзор у оквиру кога имају право и дужност да утврђују:

1. Да ли се управљање или одрживо коришћење и заштита природних ресурса и добара врши према стратешким документима, условима и мерама утврђеним законом;
2. Да ли се сакупљање и стављање у промет дивље флоре и фауне, њихових развојних облика и делова врши у складу са прописаним условима;
3. Да ли се увоз, извоз и транзит угрожених и заштићених врста дивље флоре и фауне, њихових развојних облика и делова врши у складу са прописаним условима;
4. Да ли се спроводе мере и услови заштите животне средине у планирању и изградњи;
5. Да ли су испуњени захтеви квалитета животне средине и емисије;
6. Да ли су испуњени услови за рад постројења и обављање активности;

²⁵⁸ <http://www.mup.gov.rs>.

7. Да ли се домаће или увезене технологије или процеси примењују, односно производња и стављање у промет производа, полупроизвода и сировина врши у складу са прописаним нормама заштите животне средине;
8. Да ли се примењују прописане забране производње и промета одређених производа и вршења одређених активности;
9. Да ли се еколошки знак за производе, процесе или услуге користи на прописан начин;
10. Да се увоз и извоз супстанци које оштећују озонски омотач врши у складу са законом;
11. Да се увоз, извоз и транзит отпада врши у складу са законом;
12. Да ли се са опасним материјама у производњи, употреби., промету, преради, складиштењу и одлагању поступа у складу са прописаним мерама;
13. Да ли оператер има прописана документа и да ли предузима мере за спречавање хемијског удеса и ограничавања утицаја тог удеса на живот и здравље људи и животну средину утврђене тим документима;
14. Да ли се спроводи Национални програм, акциони и санациони планови;
15. Да ли се спроводи мониторинг стања животне средине;
16. Да ли је донет акциони план за постепено достизање граничних вредности емисије загађујућих материја у воде, са утврђеним роковима за њихово постепено достизање и да ли се поступа сагласно том акционом плану, у складу са чланом 23 Закона о заштити животне средине;
17. Да ли се води информациони систем и регистар извора загађивања животне средине;
18. Да ли средства фонда наменски користе;
19. Да ли се спроводе обавезе из ратификованих међународних уговора у области заштите животне средине;
20. Да ли се спроводе друге прописане мере и услови заштите животне средине.

Инспектор у оквиру вршења својих послова, уколико уочи неке неправилности у спровођењу заштите животне средине, има овлашћење да, сходно одредама Закона о заштити животне средине:

1. нареди у одређеном року отклањање уочених неправилности у спровођењу мера заштите, рекултације и санције животне средине при коришћењу природних ресурса,

2. забрани коришћење или употребу природних ресурса без или противно сагласности на пројекат заштите и санације животне средине током и после коришћења ресурса и наложи санацију, односно предузимање других одговарајућих мера заштите, имајући у виду сагласност за коришћење природних ресурса (наложи израду пројекта санације и ремедијације и спровођење санације и ремедијације у складу са одредбама Закона о заштити животне средине, наложи да се донесе акциони план за постепено достизање граничних вредности емисије загађујућих материја у воде, да се у њему уврде рокови за њихово постепено достизање и да се наложи поступање сагласно том акционом плану),
3. забрани уношење и гајење флоре и фауне иностраног порекла ради слободног насељаваа у природи, а које би могле угрозити аутохтоне врсте и њихово распрострањивање,
4. забрани уништавање или оштећење дивље флоре и фауне и њихових станишта,
5. забрани сакупљање или стављање у промет дивље флоре и фауне, њихових развојних облика и делова без дозволе,
6. забрани увоз и извоз угрожених и заштићених врста дивље флоре и фауне, њихових развојних облика и делова чији је промет забрањен међународним уговорима,
7. забрани увоз и извоз угрожених и заштићених врста дивље флоре и фауне, њихових развојних облика и делова чији је промет дозвољен ако се врши без дозволе,
8. забрани изградњу и употребу постројења, односно комплекса и обављање активности ако нису испуњени прописани захтеви и нормативи у погледу емисије и нивоа загађујућих материја, ако немају одговарајућу и исправну опрему и уређаје којима се смањује или спречава емисија загађујућих материја или енергије или ако нису предузете друге мере и услови заштите животне средине,
9. забрани производњу и промет превозних средстава која не испуњавају услове у погледу емисије за мобилне изворе загађивања,
10. забрани испуштање загађујућих и опасних материја, отпадних вода или енергије у ваздух, воду и земљиште на начин и у количинама, односно концентрацијама или нивоима изнад прописаних,
11. забрани рад, употребу или коришћење технологије, технолошког процеса, које по одредбама овог закона нису дозвољене,
12. забрани употребу или коришћење производа, полупроизвода или сировина које по одредбама овог закона нису дозвољене,

13. наложи да се у случају сумње одређена технологија, складиштење, технолошки процес, производ, полупроизвод или сировина испитају у погледу могућег штетног утицаја на животну средину и привремено забрани њихову употребу или коришћење док се резултати испитивања не доставе на увид,
14. обустави рад уређаја док се не испита ефикасност уређаја који служе за уклањање или пречишћавање загађујућих материја за које нису прописане граничне вредности,
15. забрани стављање у промет сировина, полупроизвода или производа који немају видљиву ознаку о могућој штетности по животну средину,
16. наложи достављање Министарству и Агенцији за заштиту животне средине података из члана 90г став 3 Закона о заштити животне средине (податке о престанку пословања, статусне промене и /или промене делатности, промене власништва, закупа или другог права обвезника, почетку рада новог појединачног извора загађивања, као и датуму трајног затварања постојећег извора загађивања),
17. забрани коришћење еколошког знака противно одредбама Закона о заштити животне средине,
18. забрани увоз опасног отпада, у складу са законом,
19. забрани увоз, извоз и транзит отпада супротно одредбама овог закона и нареди да се врати пошиљаоцу,
20. забрани рад севесо постројења, односно комплекса када се мере предвиђене у Политици превенције удеса или Извештају о безбедности или Плану заштите од удеса не спроводе или се недовољно спроведе,
21. нареди израду Политике превенције удеса или Извештаја о безбедности или Плана заштите од удеса и предузимање одговарајућих превентивних и других мера заштите животне средине од опасних материја, у складу са Законом о заштити животне средине,
22. нареди да се документ Политике превенције удеса усагласи са чланом 58а Закона о заштити животне средине,
23. забрани рад севесо постројења, односно комплекса ако у одређеном року није достављено Обавештење, Политика превенције удеса или Извештај о безбедности или План заштите од удеса,
24. у случају удеса нареди предузимање интервентних мера и поступака реаговања на удес, спровођење мера у складу са Планом заштите од удеса, ангажовање људи,

средстава и предузимање мера санације и спречавања ширења загађења од хемијског удеса,

25. нареди обављање мониторинга на прописан начин,
26. нареди спровођење мера заштите животне средине, у складу са Законом о заштити животне средине,
27. забрани располагање средствима са рачуна правног лица, предузетника и физичког лица на основу извршног закључка,
28. узима узорке земљишта, вода, отпада, ваздуха преко овлашћене организације,
29. у поступку принудног извршења решења изврши печатење просторија, постројења, односно комплекса, опреме или простора због којих је дошло или је могло доћи до загађивања или оштећивања животне средине, у складу са законом
30. нареди извршење других прописаних обавеза у одређеном року.

Све мере и забране доносе и изричу у форми решења, на које постоји могућност жалбе министру за заштиту животне средине у одређеном законском року.

У систему заштите животне средине значајну улогу имају и правосудни и тужилачки органи, с обзиром да ови органи у обављању својих послова долазе до сазнања о штетним деловањима. Њихова улога се заправо огледа у пружању јавности одговарајућих информација и упозорења на негативне појаве, односно информација о ономе што се догодило или би могло да се догоди, истовремено дајући предлог мера и активности за отклањање узрока који доводе до угрожавања животне средине, а све са циљем да се спрече и отколоне узроци који томе доприносе. Благовремено сигнализирање на штетне појаве може допринети томе да се предузму адекватне мере и спречи уништавање одређених врста биљака, хватање и убијање одређених врста животиња итд.

Такође веома битно, у циљу превентивног деловања, је и праћење стања животне средине путем мониторинга, који се врши системским мерењима, испитивањем и оцењивањем индикатора стања, те праћењем природних фактора промена стања и карактеристика средине, затим формирања информационог система, који обезбеђује формирање, класификовање, одржавање, презентацију и дистрибуцију бројчаних података о квалитету екомедијума, а за чије вођење је задужена Агенција за заштиту животне средине, затим установљивање регистра загађивача, који такође води Агенција за заштиту животне средине, као и извештавање о стању животне средине, што подразумева податке о стању и променама животне средине, спровођење Стратегије, Националног програма и акционих планова, санационих планова и других

Кривичноправна заштита животне средине у Републици Србији и упоредном законодавству

мера, финансирање система заштите животне средине и приоритетне обавезе и мере у области заштите животне средине, а који извештај једном годишње Влада РС подноси Народној скупштини.

6. ЕКОЛОШКА БЕЗБЕДНОСТ

Наиме, потреба спречавања угрожавања животне средине је довела до тога да еколошка безбедност буде тема која у новије време све више добија на значају и све више се помиње у савременом друштву, а све из разлога што од исте заправо зависи опстанак човечанства. Еколошком безбедношћу се штите све компоненте животне средине, а без којих нема опстанка живих бића.

Иако се ради о теми која је на светском нивоу све актуелнија, још увек нема јединствене дефиниције еколошке безбедности, ни сагласности око тога које су претње њеној стабилности и које су одговорности за предузете мере. Тако нпр. еколошка безбедност према Катрини Роџерс (Katrina Rogers) означава стварање услова у којима физичко окружење заједнице омогућава задовољавање потреба становништва без смањења природних резерви, док нпр. Денис Пирагиз (Dennis Pirages) и Кен Казинс (Ken Cousins) дефинишу еколошку безбедност као очување четири динамичке равнотеже: а) међу људима који живе на високом нивоу потрошње и могућности природе да обезбеди ресурсе и понуду; б) између људске популације и патогених микроорганизама; в) између људи и животињских и биљних врста; г) у људској популацији.²⁵⁹

Без обзира на различитост дефинисања еколошке безбедности, несумњиво је да иста представља фактор људске безбедности, те да је то ситуација у којој постоји одсуство опасности наношења губитака животној средина, да иста обухвата разматрање проблема који се тичу недовољних количина природних ресурса, деградације животне средине и биолошке опасности, а који могу довести до сукоба, односно угрожавања људске безбедности, као и да иста представља безбедност грађана од неодговорног загађивања ваздуха, земљишта, биљног и животињског света, неодговорног коришћења природних богатстава (воде, руде, минерала, рибног и ловног фонда, шљунка, песка итд.), неефикасних институција за спровођење закона и самих људи у понашању према природи, животној средини и окружењу.

Извори угрожавања еколошке безбедности се у домаћој теорији деле на:²⁶⁰

²⁵⁹ Јовановић Поповић Д. Еколошка безбедности и безбедност животне средине, Факултет безбедности, Универзитет у Београду, стр. 103-113.

²⁶⁰ Благојевић. М., Симић Б. (2012), Облици и извори угрожавања еколошке безбедности, Екологија 19 бр. 66, Криминалистичко полицијска академија, Земун, стр. 185-188.

1. Природне изворе, који су условљени географским положајем једне државе, као и климатским и територијалним особеностима, а међу којима се нарочито издвајају поплаве, земљотреси, клизишта, урагани, епидемије, пандемије и сл.;
2. Друштвене изворе, који подразумевају активност човека као доминантног фактора угрожавања и заштите животне средине, а међу које се убрајају миграциона кретања становништа, пренасељеност, урбанизација, сиромаштво итд.;
3. Техничко – технолошки извори који подразумевају ризичне техничко – технолошке процесе у којима се неконтролисано и неадекватно употребљавају опасне материје које доспевају у организам човека, биљке и животиње, а у које се убрајају удеси у транспорту, пожари, експлозије, хаварије у индустријским, електроенергетским и комуналним системима итд.

У вези са напред наведеним, налазимо за сходно да наведемо и изворе угрожавања еколошке безбедности, изазване или подстакнуте активностима човека, а у које спадају:²⁶¹

1. климатске промене и глобално загревање,
2. промене у атмосфери - смањење озонског омотача,
3. оскудице залиха питке воде и загађење водних ресурса,
4. промене у својствима и функцијама земљишта, укључујући флору и фауну – смањење биолошке разноврсности,
5. оскудице плодног земљишта и
6. сеча шума.

Имајући у виду наведене изворе угрожавања еколошке безбедности, у циљу подизања еколошке безбедности на виши ниво, потребно је унапредити постојеће инструменте политике еколошке безбедности који би били прилагођени и ефикасни у случајевима еколошке претње регионалној стабилности, а нарочито је потребно усмерити пажњу на међународне протоколе, конвенције и уговоре који у великој мери уређују међународне односе, не само на пољу заштите животне средине, него задиру дубоко и у економске односе и развој држава на више нивоа, те сагледати прописе који хармонизују стандарде производње, трговинску размену, саобраћај и образовање, и

²⁶¹ Ibid., стр. 185-188.

Кривичноправна заштита животне средине у Републици Србији и упоредном законодавству

садрже елементе одрживог развоја, како би се тај принцип могао искористити као додатна подршка транзиционим процесима.

7. ИСТРАЖИВАЧКИ ДЕО

Последњи део у писању докторске дисертације односи се на спроведено истраживање, у циљу јаснијег и потпунијег разумевања предмета овог рада. Истраживање је спроведено у вези са значајем животне средине у Републици Србији. Овим истраживањем настојало се доћи до сазнања у погледу перцепције грађана о заштити животне средине, информисаности о тренутном стању у држави, као и о појединим облицима овог облика криминалитета.

7.1. Предмет и циљ истраживања

Предмет истраживања јесте перцепција грађана о значају животне средине уопште, затим, који су то начини на које се она угрожава, облици испољавања овог облика криминалитета, информисаност о постојању појединих кривичних дела из групе кривичних дела против животне средине, на ком нивоу је свест испитаника о овом важном питању, као и о томе да ли сматрају да је животна средина у којој живе загађена и као таква да ли утиче на здравље људи.

Испитивање је спроведено на територији Војводине и града Београда, на узорку од 212 испитаника.

Подаци су прикупљени испитивањем, применом анкете. Испитаници су одговарали путем анонимне онлајн анкете, одговарајући на постављена питања са „Да“, „Не“ и давајући одговоре по сопственом нахођењу у одељку „Остало“.

7.2. Анкета - Перцепција грађана о значају животне средине у Републици Србији

1. Да ли знате шта је еколошки криминалитет?

Прво питање на које су испитаници одговорили је општег карактера и односи се на информисаност грађана о постојању еколошког криминалитета уопште. Ово питање је полазна основа која нам даје јасан преглед о свести грађана и њиховом сазнању о томе да постоји ова врсте криминалитета, односно да су одређена понашања инкриминисана у циљу заштите еколошког света. Прво питање у анкети је од

изузетног значаја јер нам даје преглед о перцепцији људи о овом веома важном питању.

На прво постављено питање 73% испитаника је одговорило са „Да“, односно да знају шта је то еколошки криминалитет. 23% испитаника одговорило је са „Не“. На основу одговора на прво питање, можемо закључити да скоро трећина испитаника нису упознати са постојањем еколошког криминалитета, или не знају шта он конкретно има за последицу, док 4% чине остали пристигли одговори.

Графикон 1.

2. Да ли знате да еколошки криминалитет има за последицу угрожавање животне средине?

Еколошки криминалитет има за циљ очување животне средине тиме што прописује као кривична дела радње којима се нарушава и угрожава животна средина. Поред Кривичног законика Републике Србије у коме су оне радње прописане, донет је велики број закона и међународних докумената од изузетног значаја ради очувања животне средине. На овај начин штите се од уништења и угрожавања природна богатстава и створене вредности које нас окружују и представљају круцијални значај како за сваког појединца, тако и за целокупну међународну заједницу. Друго питање у анкети имало је за циљ да се дође до сазнања да ли испитаници имају свест о овоме, тј. да се еколошким криминалитетом угрожавања животна средина.

На ово питање велики, али дефинитивно недовољан број испитаника је одговорило да знају да еколошки криминалитет има за последицу угрожавање животне средине. Конкретно 79% испитаних лица. 19% њих дало је одговор да нису упознати са овим обликом криминалитета и чињеницом да он проузрокује последицу угрожавања животне средине. Док преостали одговори чине 2% од укупних.

Графрикон 2.

3. Да ли знате колика је стопа еколошког криминалитета у Републици Србији?

Циљ наредног питања у анкети био је да се дође до сазнања да ли су испитаници информисани о стопи еколошког криминалитета који постоји у Републици Србији. Већина њих одговорила је са „Не“ на ово питање. Дакле, 86% испитаних становника нису упознати са стопом еколошког криминалитета која постоји у Србији. Знатно мањи број испитаника, конкретно 13% одговорило је да зна колика је стопа еколошког криминалитета у Републици Србији. Док остали чине 1% одговора. Овакав одговор можемо рећи да је очекиван с обзиром на то да велики број испитаника нису уопште упознати са постојањем еколошког криминалитета (одговор на прво питање у анкети). А и поред тога можемо закључити да дефинитивно постоји велика неинформисаност грађана о овом облику криминалитета.

На основу ових одговора закључујемо да је потребно подићи свест о значају животне средине и свега што она представља за поједина и целокупну заједницу,

самим тим и јавност боље упознати са негативним последицама које угрожавају читаво друштво.

Графикон 3.

4. Да ли мислите да је животна средина у Републици Србији загађена?

Наредно питање у анкети открива нам мишљење испитаника о загађености животне средине у Републици Србији. Ово питање је посебно значајно јер нам даје увид у перцепцију грађана о тренутној ситуацији животне средине у нашој држави. Загађена животна средина јесте она која је угрожена производом људске радње или индустријском делатношћу, која се огледа најчешће у испуштању загађујуће материје или енергије, и тиме проузрокује штетне последице по животну средину, али и квалитет живота и здравље људи.

Према одговорима на ово питање, можемо закључити да испитаници итекако примећују загађену животну средину у Републици Србији, те да се она, неоспорно, одражава на квалитет живота становника једне државе. Ово можемо закључити из скоро једногласног одговора, а то је да испитаници сматрају да је животна средина у Републици Србији загађена, овај одговор чини чак 96% од укупног броја одговора. 1% испитаника не сматра да је животна средина у Србији загађена, док остатак одговора чини 3%.

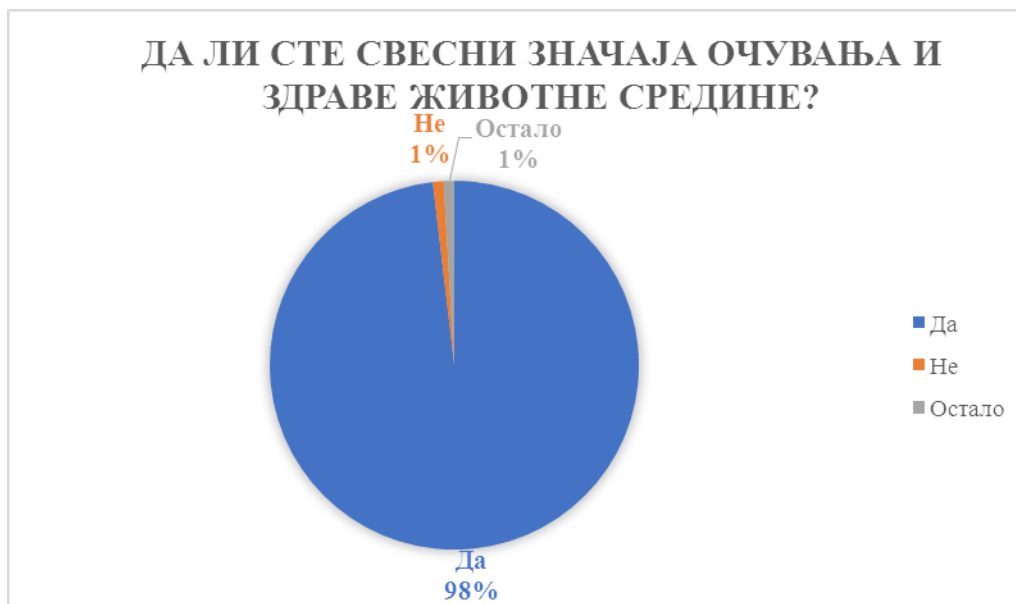

Графикон 4.

5. Да ли сте свесни значаја и очувања здраве животне средине?

Наредно питање нам говори о томе да ли су испитаици свесни значаја и очувања здраве животне средине. На ово питање имамо још већу усаглашеност одговора него на претходно, односно, 98% испитаника одговорило је да су свесни значаја очувања и здраве животне средине. Само 1% испитанике одговорило је са Не, односно да нису свесни значаја и очувања здраве животне средине, док такође 1% одговора спада у категорију „Остало“.

С обзиром да животна средина подразумева природне вредности које чине: вода, ваздух, земља, геолошки ресурси, шуме, читав биљни и животињски свет, неупито је говорити о значају и очувању здраве животне средине. Пре свега треба да постоји свест о значају ових вредности првенствено на здравље човека, али и о моралној обавези очувања природних богатстава и коришћењу истих само у мери која је неопходна. Очување животне средине треба, у оквиру својих овлашћења, да пружи Република Србија, аутономна покрајина, општина, локална самоуправа, предузећа, организације које користе неке од природних вредности, јавне службе, удружења, организације, као и сви грађани једне државе. Како су дужни да очувају здраву животну средину, тако су дужни и да раде на њеном унапређењу.

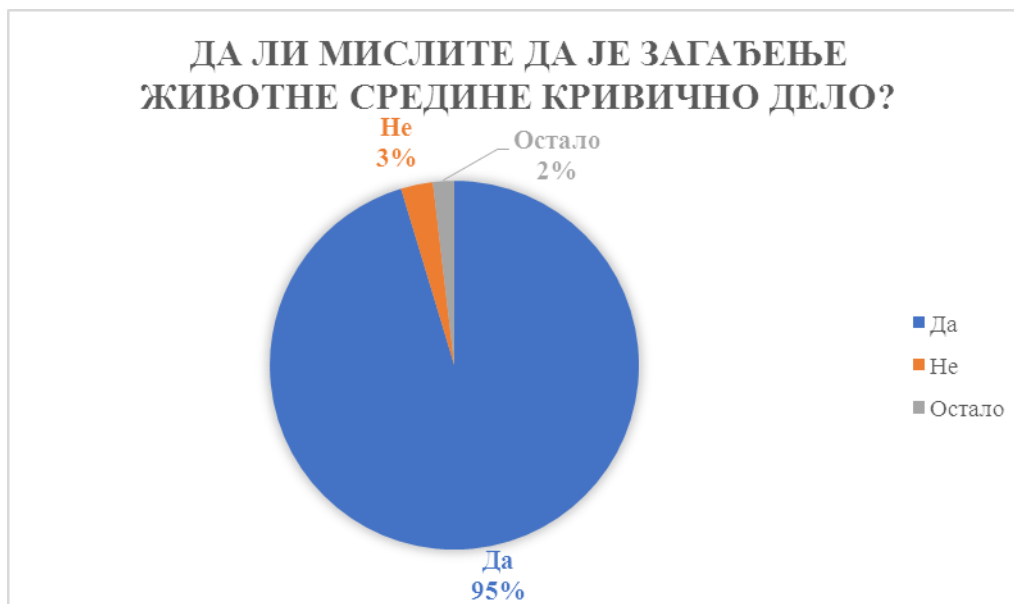

Графикон 5.

6. Да ли мислите да је загађење животне средине кривично дело?

Наредно питање на које су испитаници одговорили представљало је њихово мишљење о томе да ли је загађење животне средине кривично дело. Опет скоро сви испитаници одговорили су да мисле да загађење животне средине представља кривично дело, да будемо прецизни, 95% испитаника је дало овакав одговор. 3% испитаника сматрају да загађење животне средине не представља кривично дело, док 2% чине остали одговори.

Наравно, Загађење животне средине представља кривично дело веома оправдано, с обзиром на заштитни објект који се штити поред низа других кривичних дела која су такође прописана у Глави XXIV Кривичног законика и носе назив „Кривична дела против животне средине“.

Графикон 6.

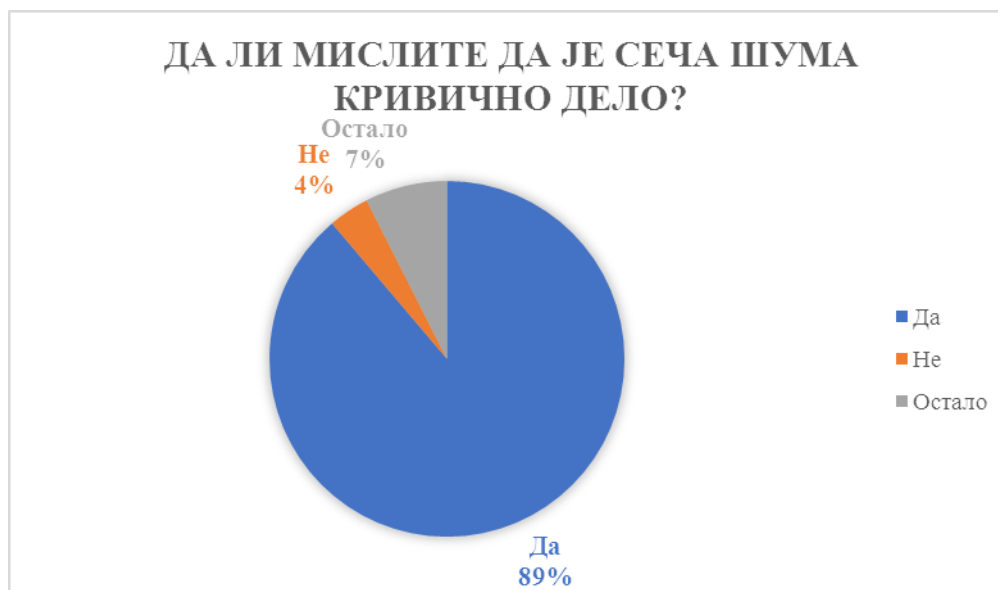
7. Да ли мислите да је сеча шума кривично дело?

Општекорисне функције шума су: општа заштита и унапређивање животне средине постојањем шумских екосистема; очување биодиверзитета; очување генофонда шумског дрвећа и осталих врста у оквиру шумске заједнице; ублажавање штетног дејства "ефекта стаклене баште" везивањем угљеника, производњом кисеоника и биомасе; пречишћавање загађеног ваздуха; уравнотежавање водних односа и спречавање бујица и поплавних таласа; прочишћавање воде, снабдевање и заштита поцемних токова и изворишта пијаћом водом; заштита земљишта, насеља и инфраструктуре од ерозије и клизишта; стварање повољних услова за здравље људи; повољни утицај на климу и пољопривредну делатност; естетска функција; обезбеђивање простора за одмор и рекреацију; развој ловног, сеоског и екотуризма; заштита од буке; подршка одбрани земље и развоју локалних заједница. Привредна функција шума остварује се коришћењем шумских производа и валоризацијом општекорисних функција шуме ради остваривања прихода.²⁶²

Из наведеног неспорно можемо увести колики значај шуме имају на општи интерес, сходно томе, логично је да њихово уништавање представља кривично дело. Баш тако је већина испитаника одговорила на ово питање. 89% одговора био је Да, односно да су испитаници мишљења да сеча шума представља кривично дело, док је

²⁶² Закон о шумама, *op.cit.*, члан 6

7% чинило категорија Осталих одговора, а 4% испитаника одговорило је да мисли да сеча шума не представља кривично дело.

Графикон 7.

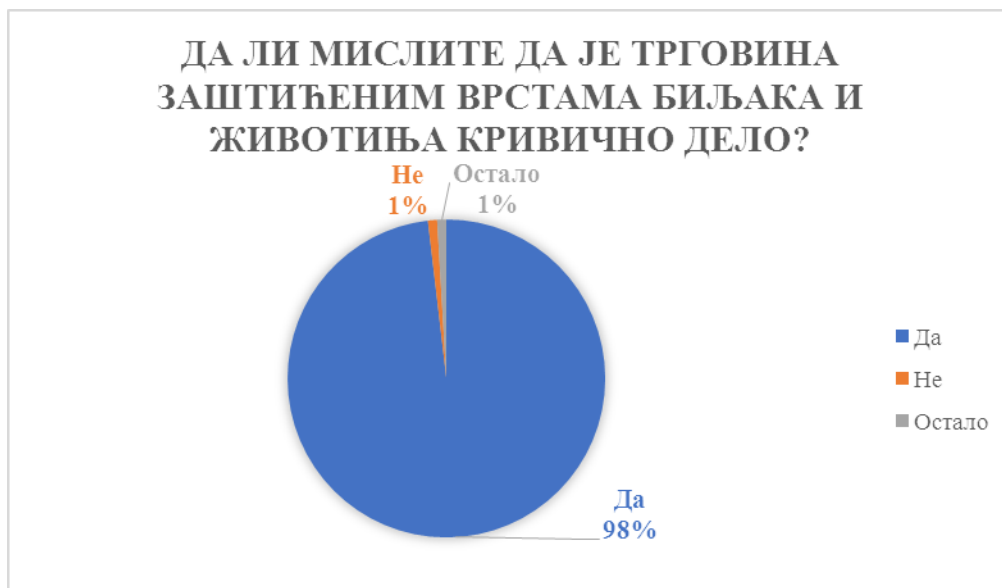
8. Да ли мислите да је трговина заштићеним врстама биљака и животиња кривично дело?

На наредно питање испитаници су дали своје мишљење о томе да ли сматрају да трговина заштићеним врстама биљака и животиња представља кривично дело. Дакле, као што је већ споменуто, 860 дивљих врста биљака, животиња и гљива има статус заштићених врста, од чега је 253 врста животиња, 37 врста гљива и лишајева, и 570 врста биљака.

На ово питање, чак 98% испитаника одговорило је да сматра да трговина заштићеним врстама биљака и животиња представља кривично дело. 1% одговора чине они који сматрају да трговина заштићеним врстама биљака и животиња не представља кривично дело и Остали преостали одговори чине 1%.

Трговина заштићеним врстама детаљније је регулисана Правилником о прекограничном промету и трговини заштићеним врстама.²⁶³

²⁶³ Правилник о прекограничном промету и трговини заштићеним врстама („Службени гласник РС“, бр. 99 од 1. децембра 2009, 6 од 24. јануара 2014.)

Графикон 8.

9. Да ли знате шта је несавесно пружање ветеринарске помоћи?

Једно од кривичних дела из Главе XXIV Кривичног законика јесте Несавесно пружање ветеринарске помоћи које се огледа у несавесном умишљајном или нехатном лечењу животиња и тиме проузрокује угинуће или другу знатну штету. О овом кривичном делу детаљније је било речи у раду. Овим кривичним делом пружа се заштита животињама.

Циљ овог питања био је да се дође до сазнања грађана да ли су упознати са постојањем овог кривичног дела и оним што оно представља. На наведено питање, 70% испитаника одговорило је да зна шта је то несавесно пружање ветеринарске помоћи, док је 30% испитаних лица одговорило са Не, односно да нису упознати шта представља несавесно пружање ветеринарске помоћи.

Графикон 9.

10. Да ли мислите да је мучење животиња кривично дело против животне средине?

Код наредног питања испитаници су изражавали своје мишљење о томе да ли сматрају да мучење животиња представља кривично дело против животне средине. 88% испитаника сматра да је мучење животиња кривично дело против животне средине, док 7% испитаника не сматра да је мучење животиња представља кривично дело против животне средине. Остали одговори спадају у 5% од укупних.

Члан 269. КЗ прописује кривично дело Убијање и злостављање животиња. С обзиром да је ово кривично дело бланкетног карактера, упућује нас на Закон о добробити животиња који у члану 7. таксативно наводи која су то забрањена понашања и забрањено опхођење према животињама. Док у 7. делу истог закона, који носи назив Лишавање животиња живота, у члану 15,16, и 17. прописује у којим ситуацијама је дозвољено лишити животињу живота, ко то може да учини и на које законом дозвољене начине.

Графикон 10.

11. Да ли знате на које начине се све загађује животна средина?

Наредно питање односи се на начине којима се загађује животна средина. Ово питање даје нам увид у сазнања испитаника о томе, да ли препознају радње које за последицу имају загађење животне средине. Циљ овог питања јесте прикупљање информација о свести грађана о конкретним радњама које проузрокују штетну последицу по еколошки свет.

На ово питање, 81% испитаника дало је потврдан одговор, што нам говори да су упознати са начинима загађења, док је одређени број испитаника дало негативан одговор, тј. да не знају на које начине се све загађује животна средина. Поред тога, 2% испитаника је дало одговор у категорији Остало.

Графикон 11.

12. Да ли знате ко су највећи загађивачи животне средине?

Чињеница је да загађиваче животне средине можемо видети на сваком кораку, почевши од појединца који својим понашањем нарушава здраву животну средину, затим постојање одређених индустрија, фабрика, испуштање одређених штетних супстанци у ваздух, воду или земљиште, трговина заштићеним врстама, уништавање природних богатстава, итд. Овај облик криминалитета је често транснационалног карактера, што значи да штетне последице погађају читаву међународну заједницу а у одређеним случајевима прелазе чак и границе више континената. Овај облик криминалитета често је повезан са организованим криминалним групама чије се криминалне активности огледају у трговини и кријумчарењу како заштићених природних богатстава тако и прометом нуклеарног, хемијског, биолошког отпада и радиоактивних материја које имају далеко најштетније последице по животну средину, а посебно по здравље људи.

Овим питањем настоји се проценити информисаност грађана о томе да ли знају шта се сматра највећим загађивачима животне средине. Највећи број испитаника, што чини 78% од укупног броја одговорили су да знају шта су највећи загађивачи животне средине. Мањи број је оних који не знају одговор на ово питање, али морамо запазити да одговори који чине 21% нису толико ни незнатни. Дакле, опет долазимо до закључка да не постоји довољна информисаност грађана, а онда самим тим ни довољан

ниво свести о конкретним загађивачима животне средине који су изузетно опасни по здравље људи. 1% испитаника дало је одговор у категорији Остало.

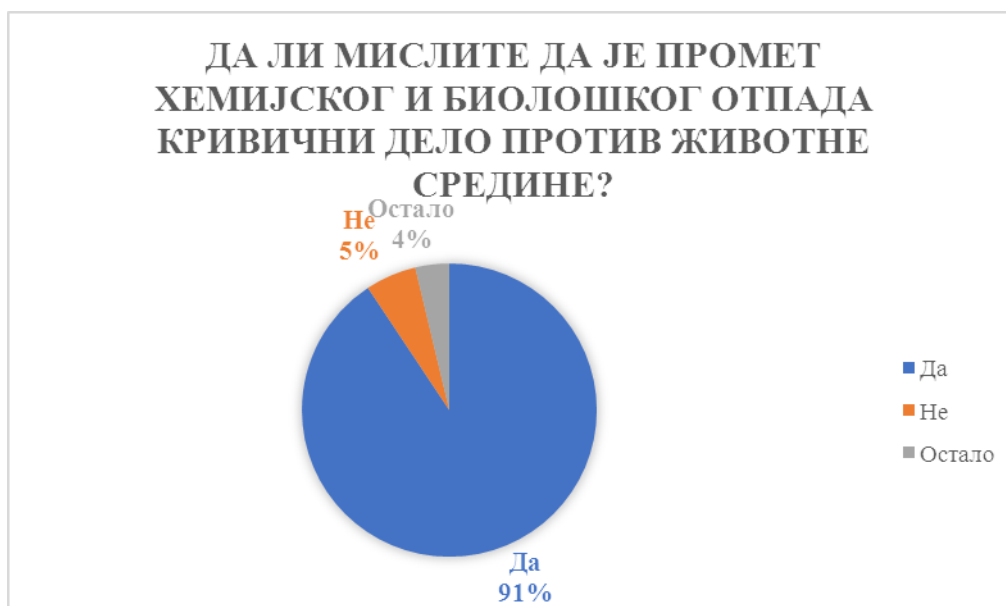

Графикон 12.

13. Да ли мислите да је промет хемијског и биолошког отпада кривично дело против животне средине?

Доношењем низа закона и законских одредби настојало се регулисати управљање отпадом, као и дефинисати шта се то подразумева под отпадом који по свом саставу опасних материја и њеној концентрацији може проузроковати нарочито тешке последице по животну средину али и по здравље људи. Такође, строго је регулисано њихово складиштење, транспорт, утовар, увоз, итд.

Мишљење испитаника о томе да ли сматрају да је промет хемијског и биолошког отпада кривично дело против животне средине, изгледа овако. 91% испитаника дало је потврдан одговор, што значи да сматрају да је промет хемијског и биолошког отпада кривично дело против животне средине. 5% испитаника дало је негативан одговор на ово питање, што значи да не мисле да ово представља кривично дело, док је 4% испитаника дало одговор у категорији Остало.

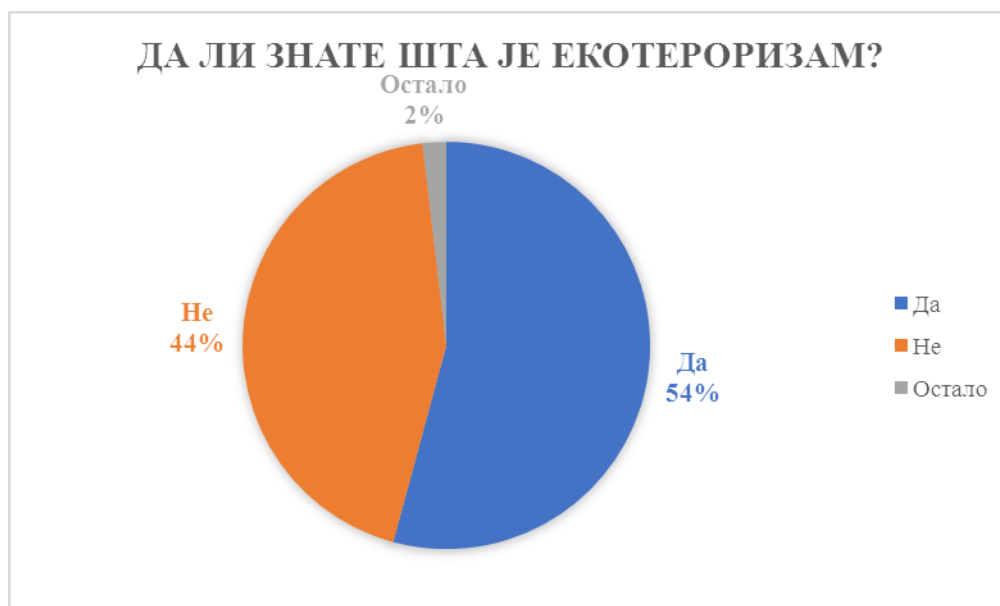

Графикон 13.

14. Да ли знате шта је екотероризам?

Наредно питање на које су испитаници одговорили тиче се екотероризма. Циљ овог питања односи се на то да ли су испитаници упознати са овим термином. Као што је споменуто у раду, ова криминална појава представља драстичне радње круга активиста које су усмерене најчешће против компанија, фирми како би се спречили одређене активности којима се уништава или којима прети да се уништи животна средина. Поред тога, екотероризам или еколошки тероризам односи се и на радње којима се проузрокује озбиљна претња по уништење значајних енергетских и других постројења које су од примарног значаја функционисање државе али и очувања животне средине, како би се на тај начин утицало на политичне циљеве.

Можемо закључити да су одговори на ово питање подељени у скоро две идентичне целине. Више од пола испитаника одговорило је да зна шта је екотероризам, тачније 54% испитаника. Мање од половине од укупног броја, конкретно 44% испитаника дало је одговор Не, односно да нису упознати са дефиницијом екотероризма, док остали одговори чине 2% од укупних.

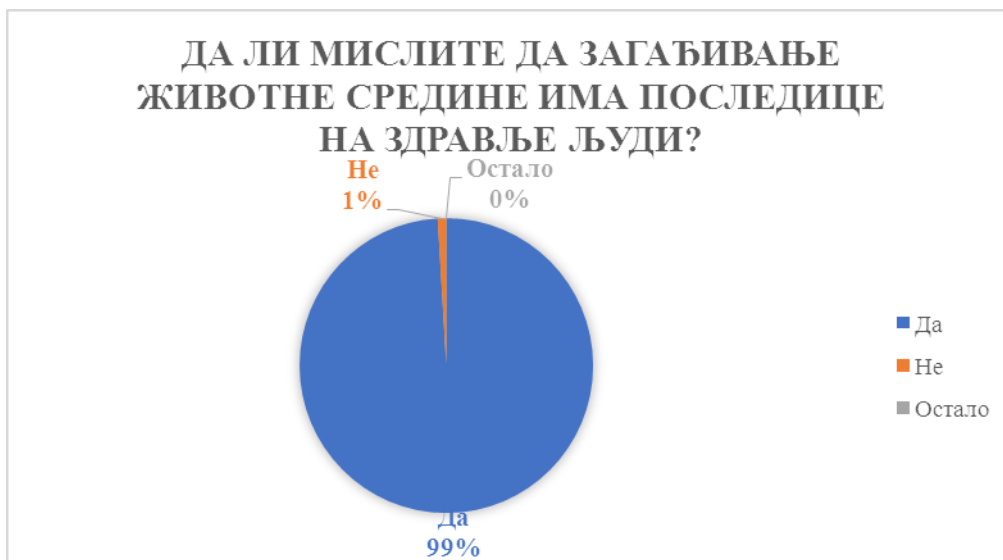

Графикон 14.

15. Да ли мислите да загађивање животне средине има последице по здравље људи?

Ово питање односи се на мишљење грађана по питању угрожености здравља људи приликом загађивања животне средине. Наиме, настојало се доћи до мишљења људи о томе да ли они сматрају да загађена животна средина директно утиче на људско здравље.

Анализирајући целокупну анкету о перцепцији грађана о значају животне средине у Републици Србији, долазимо до закључка да најусаглашенији одговор испитаника, који је скоро па једногласан, јесте одговор на ово питање. У том смислу, 99% испитаника је одговорило да сматра да загађивање животне средине има последице на здравље људи. Овакво мишљење је апсолутно оправдано с обзиром да животна средина представља наше окружење, простор у коме живимо и најпростије речено омогућава нам услове за живот. Самим тим логично је да њено угрожавање и оштећење деректно има утицај на квалитет живота и здравље људи. 1% испитаника одговорило је да не сматра да загађивање животне средине има последице на здравље људи.

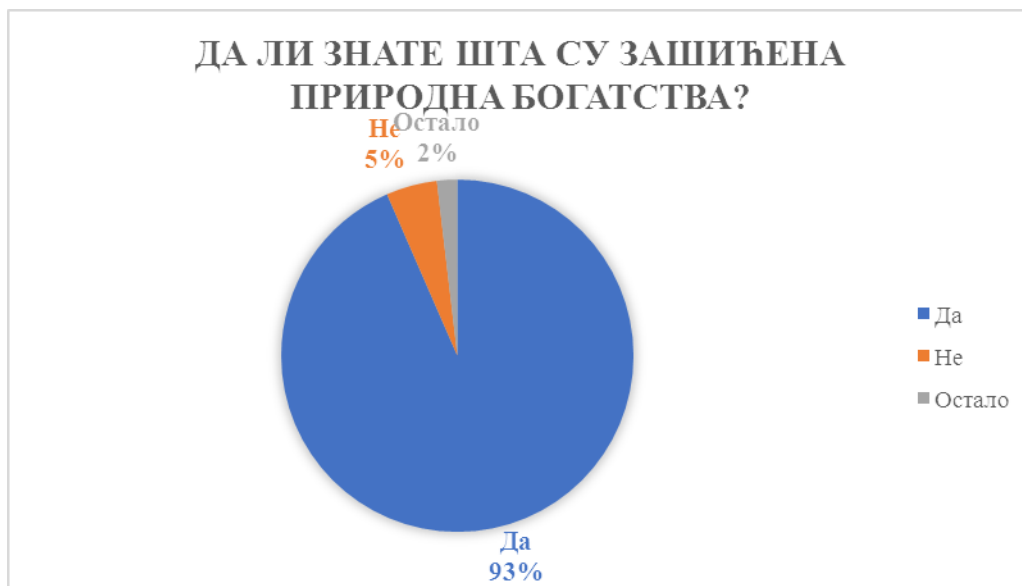

Графикон 15.

16. Да ли знате шта су заштићена природна богатства?

Наредним питањем хтелo се доћи до сазнања о томе да ли је становништво упознато са тим шта заправо представљају заштићена природна богатства једне државе. Како је о овој теми свакако било речи раније у раду, подсетићемо да заштићена природна добра представљају заштићена подручја, заштићене дивље врсте и покретна заштићена документа, што је прописано и детаљније уређено Законом о заштити природе.

На ово питање, такође већина испитаника одговорила је да је упозната са тим шта представљају заштићена природна богатства. Тачно 93% испитаника је дало потврдан одговор на ово питање. 5% испитаника је одговорило да нису упознати са појмом заштићених природних богатстава, док остали одговори чине 2%.

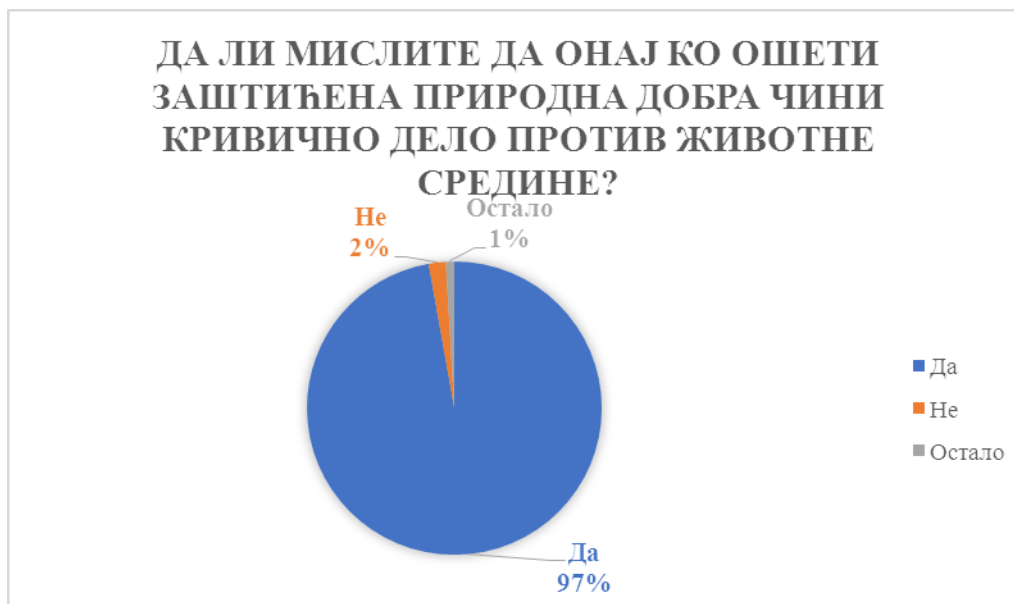
Графикон 16.

17. Да ли мислите да онај ко оштети заштићена природна добра чини кривично дело против животне средине?

Наредно постављено питање у анкети надовезује се на претходно. Док се претходно односило на то да ли испитаници знају шта представљају заштићена природна богатства, овим питањем хтели смо доћи до сазнања да ли испитаници сматрају да онај ко оштети заштићена природна добра чини кривично дело против животне средине.

Одговор Да, дало је чак 97% испитаника, што значи да изузетна већина сматра да оштећење заштићеног природног богатства представља кривично дело против животне средине. 2% испитаника не сматра да ово представља кривично дело и 1% одговора спада под категорију Остало.

Ово кривично дело предвиђено је у члану 256. Кривичног законика у ставу 1. и 2., што је потпуно оправдано с обзиром да природа представља опште добро једне државе и треба да има посебну заштиту прописану одређеним законима.

Графикон 17.

18. Да ли мислите да је јавност довољно информисана о стању животне средине?

Информисаност јавности о стању животне средине требало би да буде на високом нивоу. Разлог овоме јесте тај што се грађани на тај начин упознају са тренутном ситуацијом загађености у држави, те се подиже свест да су природни ресурси ограничени, те да сваки појединац мора одиграти значају улогу о очувању животне средине у којој се налазимо и узети од ње само онолико колико нам је потребно. Морамо служити природи да би она служила нама.

Одговори на ово питање говоре нам став грађана о томе да ли они сматрају да је јавност тренутно довољно информисана о овом од изузетне важности значајном питању. На ово питање чак 92% испитаника одговорило је са Не, односно, да сматрају да јавност није довољно информисана о стању животне средине, док је само 6% испитаника одговорило да сматра да је јавност довољно информисана по овом питању. Остали одговори чине 2% од укупног броја.

Графикон 18.

19. Да ли знате да је ускраћивање података или давање неистинитих података о стању животне средине кривично дело?

Циљ наредног питање јесте да се прикупе информације о томе да ли су грађани упознати да је ускраћивање података или давање неистинитих података о стању животне средине кривично дело. На ово питање 69% испитаника одговорило је са Да, 30% са Не, и 1% чине остало одговори. Дакле, не постоји баш изузетна информисаност грађана о питању повреде права на информисање о стању животне средине.

Право на информисање о стању животне средине је право које је прописано првенствено Уставом, па онда и другим законским прописима и Конвенцијама којима је приступила и Република Србија. Од овог правила постоји одступање, тј. ускраћивање ових података само у случајевима предвиђеним законом.

Графикон 19.

20. Да ли бисте пријавили загађивање животне средине уколико бисте били сведок истога?

Последње, а самим тим и закључно питање у овој анкети тиче се пријављивања загађивања животне средине. Наиме, поставља се питање да ли би испитаник пријавио загађивање животне средине уколико би био сведок истог. Ово питање је важно као корак ка откривању и спречавању овог проблема.

На ово питање 90% испитаника одговорило је да би пријавили загађивање животне средине уколико би били сведоци истог. Овај постотак потврдног одговора је похвалан, али свакако да може бити још бољи. 5% од укупног броја испитаника одговорили су са Не, односно да не би пријавили загађивање животне средине уколико би истом присуствовали, док је такође 5% испитаника дало други одговор.

Графикон 20.

ЗАКЉУЧАК

До спознаје потребе заштите и очувања животне средине на светском нивоу је, условно речено, дошло релативно рано. У прилог томе говори низ активности Уједињених нација и Европске уније, које су резултирале доношењем многобројних докумената (конвенција, декларација, препорука, директива), од којих први значајни документи датирају још из 70-их година прошлог века, а чији је циљ управо уређење и заштита животне средине на глобалном нивоу, будући да се дошло до спознаје да је очување животне средине питање од светског значаја, односно да је проблем загађења животне средине, проблем са којим се суочавају све земље света, како развијене, тако и неразвијене и земље у развоју, у већој или мањој мери.

Ово је питање које све више добија на значају и све је више предмет интересовања како стручњака, тако и сваког појединца, будући да смо сви свесни да животна средина са развојем савременог друштва, развојем технике и технологије, индустријализацијом и развојем свега што нам са једне стране олакшава живот, бива све више загађенија, а да управо од очувања животне средине зависи опстанак човечанства.

Свакако да су најразвијеније земље света и највећи загађивачи животне средине и да исте највише настоје да делују превентивно у циљу заштите животне средине, међутим данас скоро све земље света имају прописе који регулишу област заштите животне средине. Циљ доношења међународних докумената јесте да се постигне што већи ниво координације и сарадње међу државама у овој области, као и да исти, чак и у ситуацији када нису ратификовани и прихваћени од стране неке државе, односно када нису део националног законодавства, буду бар смернице приликом доношења прописа ради регулисања и уређења ове области.

Кроз овај рад смо могли да уочимо да животна средина у прво време није била штићена баш ригорозним мерама, односно да су мере углавном биле на нивоу грађанске одговорности, међутим са све већим обимом загађења и угрожавања животне средине и свих њених екомедијума у читавом свету, дошло се до закључка да је потребно реаговати много репресивнијим мерама, односно да је потребно да угрожавање животне средине добије кривичноправне обресе, будући да ће у многим случајевима само кривичне санкције обезбедити ефекат одвраћања у односу на преступнике, с обзиром да се нпр. финансијским или административним санкцијама не може довољно утицати на оне преступнике који су без новца или на оне, који са друге

стране, пак имају много новца, те им изречена финансијска санкција неће ништа значити.

До свеобухватне кривичноправне заштите животне средине на међународном нивоу дошло је доношењем Конвенције Савета Европе о заштити животне средине путем кривичног права 1998. године, чији је циљ био да укаже на потребу успостављања кривичне одговорности у случајевима загађења или довођења у опасност животне средине, те да државе чланице са тим у вези дефинишу кажњиве радње и активности, као и санкције за учиниоце тих радњи, при чему је и сама конвенција дефинисала које радње се сматрају кривичним делима против животне средине, те садржала санкције за исте и уређивала многа друга питања са тим у вези, а које су државе чланице требале да инкорпоришу у своја национална законодавства, те је унела и институт одговорности правних лица за кривична дела. Међутим, много већи значај на пољу кривичноправне заштите животне средине на међународном нивоу има Директива 2008/99/ЕЗ о заштити животне средине путем кривичног права донета 2008. године, која је заснована на кривичноправној одговорности за штете у животној средини и предвиђа кривичне санкције за таксативно побројана кривична дела, која заправо представља полазну основу за креирање система одговорности за штете у животној средини, будући да прописује минималне захтеве које државе чланице треба да унесу у своје кривичноправне оквире.

Што се тиче Републике Србије, могли смо да уочимо да су први кораци у циљу заштите и унапређења животне средине начињени још у време СФРЈ, из ког периода датирају бројни закони којима су штићени поједини екомедијуми, као што су вода, ваздух, шуме, а да први системски закон који је обухватао све прописе и области које чине животну средину датира из 1991. године. Данас Република Србија има низ законских и подзаконских аката који уређују област заштите животне средине, а важеће законодавство у погледу кривичноправне заштите животне средине, се базира на Кривичном закону РС, као основном кривичноправном акту, који је у примени почев од 01.01.2006. године, а у коме се систематизована кривична дела против животне средине у једну главу, а која дела су заправо основна кривична еколошка дела, а што је све резултат праћења светских трендова у правној регулативи. Но, поред овог закона, постоји и неколико еколошких закона, који чине споредно кривично законодавство, а који у делу под називом „казнене одредбе” садрже једно или више, именованих или неименованих еколошких кривичних дела. Такви закони су Закон о здрављу биља, Закон о средствима за заштиту биља, Закон о генетским

модификованим организима, Закон о водама, Закон о ветеринарству, Закон о поморској пловидби и Закон о рударству и геолошким истраживањима, а кривична дела прописана овим законима се заправо састоје у кршењу одредби ових закона, за шта су прописане одговарајуће санкције.

Што се тиче нашег кривичног законодавства, а све имајући у виду радње које су окарактерисане као еколошка кривична дела, те прописане санкције за те радње, можемо са сигурношћу да кажемо да су правила из Директива 2008/99/ЕЗ о заштити животне средине путем кривичног права, заправо уврштена у наше прописе, те да прописане кривичне санкције (казне затвора и новчане казне) у целости одговарају стандарима из Директиве, као и да нас исте сврставају у ред земаља са ригорознијом казненом политиком када је ова области у питању и у том смислу је наше казнено законодавство, имајући у виду да је 2008. године донет и Закон о одговорности правних лица за кривична дела, када се ради о области заштите животне средине, у целости одговорило европским захтевима.

Када упоредимо наше кривично законодавство са законодавством земаља које смо анализирали у овом раду, везано за област заштите животне средине, можемо да кажемо да свакако нисмо земља са најрепресивнијом казненом политиком када је ова област у питању, али и наша земља, као и поменуте земље ову област уређују на, више мање, сличан начин. Наиме, уколико узмемо у обзир само законодавство земаља у региону, односно законодавство земаља бивше Југославије (Република Хрватска, Црна Гора, Босна и Херцеговина, Република Словенија и Република Северна Македонија), могло смо да уочимо да најрепресивнију казнену политику имају Република Словенија и Република Северна Македонија, чија законодавства за ову групу кривичних дела прописују само казну затвора, при чему је у законодавству Републике Словеније за нека од најтежих кривичних еколошких дела запређена казна затвора од чак петнаест година, док је Кривичним законом Републике Македоније прописано да се новчана казна за ова дела може изрећи само правном лицу. Такође можемо да уочимо да је кривично законодавство Црне Горе, када се ради о овој области, најсвеобухватније, будући да предвиђа чак 30 кривичних еколошких дела, али оно што је такође уочљиво је да, и поред толиког броја прописаних еколошких кривичних дела, бука и вибрација нису део кривичноправне заштите, као ни у нашем законодавству, за разлику од нпр. законодавства Републике Хрватске где је у члану 199. Казненог закона прописано кривично дело угрожавање буком, вибрацијом или нејонизирајућим зрачењем, те законодавства Босне и Херцеговине, у коме су бука и вибрација на нивоу

кривичноправне заштите, будући да је и Кривичним закоником Републике Српске у члану 372. прописано кривично дело угрожавање животне средине буком или нејонизирајућим зрачењем, као и Кривичним законима Федерације Босне и Херцеговине и Брчко дистрикта Босне и Херцеговине, који закони прописују кривично дело угрожавање околиша буком. С обзиром да бука и вибрације доводе до узнемиравања људи, па самим тим и до агресивности услед тог узнемиравања, на који начин чине загађиваче животне средине, можемо да кажемо да је ово недостатак у нашем кривичном законодавству, односно да је бука потпуно неоправдано и даље део прекршајне, а не кривичноправне заштите.

Имајући у виду наше важеће кривично законодавство, када је у питању област заштите животне средине, односно третирање животне средине као самосталног објекта заштите, увођење нових инкриминација, систематизовање еколошких кривичних дела у једну главу, проширење кривичне одговорности и на правна лица, можемо са сигурношћу да кажемо да су учињени значајни помаци на том пољу, односно да су начињене многобројне промене које су допринеле бољем и ефикаснијем репресивном деловању, те да постоји јако добра полазна основа за ефикасно деловање у циљу сузбијања еколошког криминалитета.

Но, какви год да су прописи, исто неће бити од значаја, уколико се исти не поштују и не спроводе, односно кривично право ће само по себи, остати само мртво слово на папиру, уколико не постоје потребне институције и актери за примену закона. У Републици Србији са тим у вези и даље постоји низ проблема. Наиме, поступак за гоњење учинилаца еколошких кривичних дела је исти као и поступак када се ради о неких другим кривичним делима и спроводи се сходно одредбама важећег Закона о кривичном поступку, што и није толико проблем, колико чињеница да ова дела имају низ специфичности које их разликују од осталих кривичних дела, о којим специфичностима је било речи у раду, при чему је у првом реду проблем њихово тешко откривање и доказивање, а што изискује додатна знања и вештине органа надлежних за гоњење учинилаца ових дела. Проблем у нашем правном систему је правасходно тај што не постоје правосудни, тужилачки, полицијски и други органи, који се појављују у кривичном поступку, специјализовани за ову врсту деликата, а што би било веома корисно. Допринос квалитетнијој кривичноправној заштити, када је у питању ова врста деликата, би свакако био када би бар неколицина наведених органа, поред свог основног посла, била задужена и за ову проблематику. У том смислу би веома значајне биле обуке (курсеви), размена искустава са органима из других држава који имају

искуство у томе и који имају органе специјализоване управо за ову области, те праћење релевантних прописа, као и научне и стручне литературе из ове области, нарочито имајући у виду да су одредбе Кривичног законика, када су ова дела у питању, махом бланкетног карактера, односно да су кривична дела формулисана тако да је дат само општи оквир кривичног дела, дакле делимично су одређени елементи кривичног дела (посебна обележја бића кривичног дела), док је у погледу осталих елемената који чине обележје кривичног дела, потребно консултовати друге прописе које уређују конкретну област, што значи да је ради правилног тумачења ових дела потребно познавање прописа који регулишу област заштите животне средине. Поред тога, код дефинисања ових дела Кривичним закоником, у употреби су одређени термини као што су „у већој размери” и „на ширем простору”, који су заправо квалификаторне околности од чијег постојање зависи да ли се ради о основном или тежем облику дела, а који појмови су недовољно одређени, односно није дефинисано шта конкретно значе ови појмови, те је ради њиховог правилног разумевања и оцене да ли постоје у конкретном случају, потребно консултовати друге законске или подзаконске прописе, као и поједине међународне и регионалне докуменате. Такође је веома битно радити на унапређењу сарадње између надлежних органа, те настојати ускладити одредбе Кривичног законика и одредбе закона који чине споредно законодавство у овој области, а све у циљу ефикасније борбе за заштиту животне средине, примене прописа и извршењу судских одлука, без којих нема ефикасне и успешне борбе за здравије природно окружење.

У Републици Србије је, када се ради о специјализовању органа за ову врсту деликата, начињен помак формирањем Јединице за сузбијање еколошког криминала у оквиру Министарства унутрашњих послова, чији задатак је борба против оних који уништавају и загађују природу и животну средину, а чији инспектори се налазе у свих 27 полицијских управа у Републици Србији. Циљ основања ове Јединице је детаљније праћење еколошког криминалитета, правовремено деловање и адекватно санкционисање учинилаца ове врсте деликата. Но, чини се да се овом проблему и даље не посвећује довољно пажње, с обзиром да је формирање ове Јединице једини пример специјализовања надлежних органа за ову област.

Кривичноправана заштита животне средине има несумњив значај у савременом друштву, иста је основни инструмент када је у питању ефикасна заштита животне средине, будући да се број радњи којима се природа угрожава временом све више повећава и борбу против еколошког криминала је немогуће водити без адекватне

кривичноправне заштите, с обзиром да се на тај начин, пре свега запрећеним казнама, настоји превентивно деловати на потенцијалне учиниоце ових кривичних еколошких дела да их не чине и у овом раду смо се базирали на утицај на становништво да штите животну средину путем кривичног права и прописивањем казnenих одредби, као једног од могућих начина.

Ради ефикасне заштите и очувања животне средине, је потребно утицати на човека да не загађује животну средину и на друге начине, и са тим у вези ићи ка подизању нивоа свести колико је значајно очување животне средине, будући да је то оно што нас окружује, и од чега заправо зависи опстанак целог човечанства. Сведоци смо да се данас предузимају бројне активности, да постоје многобројне организације које пропагирају здраву животну средину и значај њеног очувања, те екоактивисти које мобилишу људе путем друштвених мрежа, а све са циљем подизања нивоа еколошке свести код људи, односно схватања да човек ради остварења својих потреба не сме да наруши природу око себе. Најважније од свега је заправо подизање свести код обичних људи да су природна добра ограничена и да се стога мора водити рачуна о елементарним условима који живот значе и да од природе треба узимати само онолико колико је човеку потребно ради остварења основних потреба.

И поред бројних прописа који уређују област заштите животне средине, како код нас, тако и у земљама у региону, и у свим земљама света, и поред репресивне казне политике када су у питања кривична еколошка дела, сведоци смо да животна средина из дана у дан бива све загађенија, да је све мање зелених површина, чистих река, језера, мора, да је све више отпада, да је еколошки криминал из дана у дан у експанзији, да се манифестује кроз све већи број радњи, те је евидентно да систем борбе против овог облика криминала није довољно ефикасан, да овај облик криминала и даље евидентно није препознат као озбиљна претња друштву и да му се не посвећује довољно пажње, као и да је потребно и даље радити на његовом унапређењу.

На крају, анализирајући анкету „Перцепција грађана о значају животне средине у Републици Србији“, можемо доћи до извесних закључака на основу одговора 212 испитаника.

- Грађани нису упознати са стопом еколошког криминалитета у Републици Србији.

Кривичноправна заштита животне средине у Републици Србији и упоредном законодавству

- Животна средина у Републици Србији је загађена.
- Не постоји потупна информисаност о начинима на које се угрожава животна средина у Републици Србији.
- Не постоји потпуна информисаност о највећим загађивачима животне средине.
- Загађивање животне средине има последице по здравље људи.
- Јавност није довољно информисана о стању животне средине.

ЛИТЕРАТУРА

- Аврамовић Н., Младенов М. (2012), Регулисање права на адекватну животну средину у Европској унији, Европско законодавство, бр. 41/12, Институт за међународну политику и привреду, Београд
- Батањски В., Превенција еколошког криминалитета, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд
- Батрићевић, А., (2012). Кривичноправна заштита животиња – докторска дисертација, Правни факултет у Нишу, Ниш
- Батрићевић А., Батањски В. (2014), Заштита животиња у Србији – казнени и еколошки аспекти, Институт за криминолошка и социолошка истраживања
- Бејатовић С., Шикман М. (2014), Транснационални еколошки криминалитет, Зборник радова, Сузбијање криминала и европске интеграције с освртом на еколошки криминалитет, Требиње
- Бјелајац Ж., Дашић. Д., Спасовић, М. (2011), Еколошка политика ЕУ и њен кривично - правни оквир, МП 4, Београд
- Бјелајац, Ж., Драгојловић, Ј., (2016). Усклађивање кривичног законодавства Републике Србије са правом Европске уније у области заштите животне средине, *Европско законодавство*, вол. 15, бр. 56-57/16, стр. 345-359
- Благојевић М., Симић Б. (2012), Облици и извори угрожавања еколошке безбедности, *Екологија* 19 бр. 66, Криминалистичко полицијска академија, Земун
- Бодрожич И. (2014), Кривичноправна заштита животне средине, Криминалистичко – полицијска академија Београд, бр. 1/14
- Бошковић, М., (1993), Методика откривања и разјашњавања еколошког криминалитета, Виша школа унутрашњих послова, Београд.
- Бошковић М., Бановић Б. (2001), Криминалистика методика, Висока школа унутрашњих послова, Београд
- Бошковић М. (2005), Криминалистика Методика 2, Полицијска академија, Београд
- Бошковић М. (2007), Форенизика животне средине – идентификација доказа почињених дела еколошког криминала, *Безбедност*, бр. 3, вол. 49

- Бошковић М., Скакавац З. (2008), Организовани криминалитет – Карактеристике и појавни облици, Факултета за правне и пословне студије, Нови Сад
- Бугарски Д. Т. (2015), Кривични поступак за дела против животне средине, Зборник радова Правног факултета, Правни факултет, Универзитет у Новом Саду, 4/2015
- Васовић С., Биочанин, Р. (2007), Одрживи развој, Екологија, Научно- стручно друштво за заштиту животне средине Србије, Београд, вол. 14
- Воштинић М., Турњанин В. (2012), Кратак компаративни приказ еколошких кривичних дела у Републици Србији и Републици Српској, Институт за упоредно право, Правни факултет Универзитета Унион, Београд
- Вражалић М. (1977), Збирка кривичних закона, Службени лист Социјалистичке Федеративне Републике Југославије
- Гајиновић Т., М.А., Виг З., Проблем еколошког криминала и унапређење система кривичноправне заштите у Републици Србији, Факултет за европско политичко – правне студије, Нови Сад
- Голубовић К., Како до кривичног прогона еколошких преступника, Водич за еколошке активисте, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца, Београд
- Драгојловић, Ј., Пашић, Д., Милошевић, И., (2018). Значај заштите животне средине посматрано са аспекта кривичног дела шумске крађе, Екологија, вол. 25, бр. 89, стр. 53-57.
- Dragojlović J., Bingulac N., (2015). The use of Criminal law for the protection of the environment in the Republic of Serbia, XIX International Eco-conference, *Environmental protection of urban and suburban settlements*, Ecological movement, Novi Sad, pp. 341-350.
- Дреновак – Ивановић др. М., Ђорђевић С., Важић С. (2014) Правни инструменти еколошке заштите – грађанскоправна и кривичноправна заштита, ОЕБС, Министарство пољопривреде и заштите животне средине, Београд
- Ђурђић В., Јовашевић Д.(2006), Кривично право, Посебни део, Београд
- Ђурђић В., Споразум о признању кривичног дела – форма за изрицање правде или решавање спора странака?, Тематски зборник радова Правног факултета у

Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Људска права између идеала и изазова садашњости, Косовска Митровица

- Јовановић Поповић Д., Еколошка безбедности и безбедност животне средине, Факултет безбедности, Универзитет у Београду
- Јовашевић Д. (1999), Кривично дело изазивање опште опасности – теоријски и практични аспект, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, бр. 3/1999
- Јовашевић Д. (2002), Систем еколошких кривичних дела у нашем правном систему, Зборник радова Факулета цивилне одбране, Београд
- Јовашевић Д. (2002), Коментар Кривичног закона СР Југославије, Београд
- Јовашевић Д. (2002), Стање и проблеми савременог кривичног законодавства, Зборник радова полицијске академије
- Јовашевић Д. (2003), Систем еколошких кривичних дела у нашем правном систему, Судска пракса, Београд, бр. 11-12/2003
- Јовашевић Д. (2006), Лексикон кривичног права, Службени гласник, Београд
- Јовашевић Д. (2009), Систем еколошких деликата, Еколошко казнено право, Правни факултет у Нишу
- Јовашевић Д., Петровић Б., (2003), Одговорност за загрозување на животната средина од аспект на актите од Советот на Еуропа, Годишњак Правног факултета у Скопљу, Скопље, бр. 40/2002-2003
- Јовић В. (2014), Политика супростављања еколошком криминалитету у Републици Србији и његов утицај на еколошку безбедност, Правни факултет, Мегатренд универзитет, Београд, vol. 11, No 14
- Јоксић И., Кривичноправна заштита животне средине у законодавству и пракси, Екологија и права, Институт за упоредно право, Правни факултет Универзитета Унион у Београду
- Југовић Л. (1993), Кривичноправна заштита човекове средине, Безбедност и друштвена самозашита, Београд, бр. 9/1990
- Кокољ М. (2012), Криминално политички аспекти заштите животне средине, Универзитет Синергија, Правни факултет, Бијељина
- Косановић С. (2009), Еколошки криминалитет, Правни факултет, Универзитет Унион, Службени гласник, Београд

- Костић М. (2009), Еколошки криминал и његово сузбијање, Правни живот, тематски број Право и време бр.10, Удружење правника Србије, Београд
- Krstinić, D., Bingulac, N., Dragojlović, J., (2017). Criminal and Civil Liability for Environmental Damage, *Ekonomika poljoprivrede*, vol. 64, br. 3., The Balkan Scientific Association of Agrarian Economists, Belgrade, Institute of Agricultural Economics, Belgrade and Academy of Economic Studies, Bucharest, str. 1161-1176.
- Лилић, С., Дреновак, М., (2009), Управна и управносудска заштита права на учешће јавности у стварима од значаја за животну средину у Србији, *Анали Правног факултета у Београду*, вол. 57, бр. 1, стр. 229-230.
- Лукић Т. (2011), Кривичноправна заштита животне средине, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* бр. 2/2011, Нови Сад
- Лукић Т., Писарић М. (2012), Специјализација правосудних и других органа у борбу против еколошког криминалитета, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 4/2012, Правни факултет у Новом Саду, Нови Сад
- Љуштина А. (2006), Безбедност грађана и еколошки криминалитет, *Криминалистичке теме*, Полицијска академија, Београд
- Матијевић М., Смлатић Ш., Национални парк Уна на граници Европске Уније и Босне и Херцеговине као еколошки изазов, *Зборник радова Факултета правних наука Универзитета Бања Лука*, Бања Лука
- Матијашевић Ј., Драгојловић Ј., Жеж З. (2012), Кривичноправни оквири заштите животне средине у Европској унији, *Европско законодавство*, бр. 41/12 *Институт за међународну политику и привреду*, Београд
- Милосављевић М. (2009), Еколошки криминалитет – Актуелна ситуација у БиХ као (не)аргуменатована критика, *Паневропски универзитет Апеирон*, Бања Лука
- Нинковић М. (2004), *Заштита животне средине и еколошке парнице у САД*, Београд
- Петровић, Б., Јовашевић, Д., (2005). *Кривично право Босне и Херцеговине – опћи дио*, Сарајево.
- Писарић М. (2015), Претпоставке за откривање еколошког криминалитета, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 2/2015
- Поповић С. (1976), *Заштита животне средине, Правни аспекти*, Универзитет у Нишу, Правни Факултет, Институт за правна и друштвена истраживања,

Кривичноправна заштита животне средине у Републици Србији и упоредном законодавству

- Рамљак, А., А., Симовић Н., М. (2006), Виктимологија, Факултет Правних наука, Паневропски универзитет Аперсион, Бања Лука
- Савет Европе, Збирка докумената (1998), Београд,
- Скуратов Ј. И., Лебедов В. (1996), Коментарији к Угловном кодексу Россијској фередацији, Норма, Москва,
- Schonke A., Schreider A. (1986), Strafgesetzbuch Kommentar, Munchen,
- Стојановић З., Перић О. (2009), Кривично право - посебни део, Правна књига, Београд
- Стојановић З. (2012), Коментар кривичног законика, Четврто измењено и допуњено издање, Службени гласник, Београд
- Срзентић Н., Лазаревић, Љ., Ђорђевић М., Стајић А., Краус Б. (1991), Коментар Кривичног законика Републике Србије, Савремена адиминстрација, Београд
- Тањевић Н., Опачић А. (2012), Заштита животне средине у кривичном праву Републике Србије и подстицаји европских интеграција, Екологија и право, Београд
- Тахировић Ј. (1957), Коментар кривичног законика, Београд
- Трајковић Д., Кривичноправна заштита животне средине у Србији, Приручник за заштиту животне средине, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца, Београд
- Уљанов С. (2012), Стандардни Интерпола у борби против еколошког криминала, Екологија и право, -Институт за упоредно право, Правни факултет Универзитета Унион у Београду, Београд
- Foregger E., Serini E. (1989), Stragesetybuch, Wien
- Чавошки, А., (2010). Истраживање: Прекршаји из области заштите животне средине 01.01.2009 - 31.12.2010, Истраживање остварено уз помоћ Мисије ОЕБС у Србији, Београд.
- Чејовић Б., Миладиновић В. (1995), Кривично право, Посебни део, Ниш

УСТАВИ, ЗАКони и ОСТАЛИ ПРОПИСИ

- Устав СФРЈ („Службени лист СФРЈ”, година XXX, број 9/1974).

Кривичноправна заштита животне средине у Републици Србији и упоредном законодавству

- Устав Републике Србије („Службени гласник РС”, бр. 98/2006 и 115/2021).
- Закон о заштити споменика културе и природних реткости („Службени лист ДФЈ”, број 54/1946).
- Кривични закон ФНРЈ („Службени лист ФНРЈ”, број 18/1951).
- Закон о међурепубличким и међудржавним водама („Службени лист СФРЈ”, број 2/1974).
- Закон о заштити становништва од заразних болести које угрожавају целу земљу („Службени лист СФРЈ”, број 2/1974).
- Закон о промету отрова („Службени лист СФРЈ”, број 4/1977).
- Кривични закон Социјалистичке Републике Србије („Службени гласник СРС”, бр. 26/77-1341, 28/77-1566, 43/77-2213, 20/79-1059, 24/84-1233, 39/86-2739, 51/87-2421, 6/89-406, 4289-1401, 21/90-888 и „Службени гласник РС”, бр. 16/90-468, 49/92-1664, 23/93-817, 67/93-3110, 47/94-1465 и 17/95-529, 44/98 и 10/02).
- Закон о привредним преступима („Службени лист СФРЈ”, бр. 4/1977, 36/1977-испр. 14/1985, 10/1986 (пречишћени текст), 74/1987, 57/1989 и 3/1990 и „Службени лист СРЈ”, бр. 27/1992, 16/1993, 31/1993, 41/1993, 50/1993, 24/1994, 28/1996 и 64/2001 и „Службени гласник РС” бр. 101/2005 – др. закон).
- Закон о облигационим односима („Службени лист СФРЈ”, бр. 29/1978, 39/1985 и 45/1989).
- Закон о заштити животне средине („Службени гласник РС”, број 66/1991).
- Закон о водама („Службени гласник РС”, бр. 46/1991 и 53/1993).
- Закон о потврђивању Споразума из Париза („Службени гласник РС - Међународни уговори”, број 4/2017 - 91).
- Закон о ловству („Службени гласник РС”, бр. 39/1993, 44/1993 и 60/1993).
- Закон о рибарству („Службени гласник РС”, бр. 35/1994 и 38/1994).
- Закон о рибарству („Службени гласник РС”, бр. 35/1994, 38/1994 -испр. 101/2005 и др. закон).
- Закону о забрани изградње нуклеарних електрана („Службени лист СРЈ”, број 12/1995).
- Закон о поступању са опасним материјама („Службени гласник РС”, бр. 25/1996, 26/1996- испр. и 101/2005 – др. закон).

- Закон о потврђивању Базелске конвенције о контроли прекограничног кретања опасног отпада и његовог одлагања („Службени лист СРЈ, Међународни уговори”, број 2/1999).
- Закон о заштити животне средине („Службени гласник РС”, бр. 135/2004, 36/2009, 36/2009 – др. закон, 72/2009- др. закон, 43/2011 – одлука УС, 14/2016, 76/2018, 95/2018 – др. закон и 95/2018 – др. закон)
- Закон о процени утицаја на животну средину („Службени гласник РС”, бр. 135/2004 и 36/2009).
- Закон о стратешкој процени утицаја на животну средину („Службени гласник РС”, бр. 135/2004 и 88/2010).
- Закон о интегрисаном спречавању и контроли загађивања животне средине („Службени гласник РС”, бр. 135/2004, 25/2015 и 109/2021).
- Кривични законик РС („Службени гласник РС”, бр. 85/2005, 88/2005 испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019).
- Закон о ветеринарству („Службени гласник РС”, бр. 91/2005, 30/2010, 93/2012 и 17/2019 – др. закон).
- Закон о пољопривредном земљишту („Службени гласник РС”, бр. 62/2006, 65/2008 – др. закон, 41/2009, 112/2015, 80/2017 и 95/2018 – др.закон).
- Закон о потврђивању Кјото протокола уз Оквиру конвенцију УН о промени климе, („Службени гласник РС – Међународни уговори”, број 88/2007).
- Закон о одговорности правних лица за кривична дела („Службени гласник РС”, број 97/2008).
- Закон о потврђивању Стокхолмске конвенције о дуготрајним органским загађујућим супстанцијам („Службени гласник РС”, број 42/2009).
- Закон о потврђивању конвенције о доступности информација, учешћу јавности у доношењу одлука и приступу правосуђу у вези са питањима животне средине („Службени гласник РС – Међународни уговори”, број 38/2009).
- Закон о заштити природе („Службени гласник РС”, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010 – испр.14/2016, 95/2018- др. закон и 71/2021).
- Закон о сточарству („Службени гласник РС”, бр. 41/2009, 93/2012 и 14/2016).
- Закон о добробити животиња („Службени гласник РС”, број 41/2009).

Кривичноправна заштита животне средине у Републици Србији и упоредном законодавству

- Закон о дивљачи и ловству („Службени гласник РС”, бр. 18/2010 и 95/2018 – др. закон).
- Закон о средствима за заштиту биља („Службени гласник РС”, бр. 41/2009 и 17/2019).
- Закон о здрављу биља („Службени гласник РС”, бр. 41/2009 и 17/2009).
- Закон о генетички модификованим организмима („Службени гласник РС”, број 41/2009).
- Закон о потврђивању Конвенције о доступности информација, учешћу јавности у доношењу одлука и праву на правну заштиту у питањима животне средине („Службени гласник РС – Међународни уговори”, број 38/2009).
- Закон о заштити ваздуха („Службени гласник РС”, бр. 36/2009, 10/2013 и 26/2021 – др. закон).
- Закон о средствима за исхрану биља и оплемењивачима земљишта („Службени гласник РС”, бр. 41/2009 и 17/2019).
- Закон о безбедности хране („Службени гласник РС”, бр. 41/2009 и 17/2019).
- Закон о хемикалијама („Службени гласник РС”, бр. 36/2009, 88/2019, 92/2011, 93/2012 и 25/2015).
- Закон о биоцидним производима („Службени гласник РС”, број 109/2021).
- Закон о заштити од нејонизирајућих зрачења („Службени гласник РС”, број 36/2009).
- Закон о амбалажи и амбалажном отпаду („Службени гласник РС”, бр. 36/2009 и 95/2018 -др.закон).
- Закон о водама („Службени гласник РС”, бр. 30/2010, 93/2012, 101/2016, 95/2018 и 95/2018 – др. закон).
- Закон о шумама („Службени гласник РС”, бр. 30/2010, 93/2012, 89/2015 и 95/2018 – др. закон).
- Закон о поморској пловидби („Службени гласник РС”, бр. 87/2011, 104/2013, 18/2015, 113/2017 – др. Закон и 83/2018).
- Закон о кривичном поступку („Службени гласник РС”, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 – одлука УС и 62/2021 – одлука УС).
- Закон о прекршајима („Службени гласник РС”, бр. 65/2013, 13/2016, 98/2016 – одлука УС, 91/2019, 91/2019 – др. закон и 112/2022 – одлука УС).

Кривичноправна заштита животне средине у Републици Србији и упоредном законодавству

- Закон о рударству и геолошким истраживањима („Службени гласник РС”, бр. 101/2015, 95/2018 – др. закон и 40/2021).
- Закон о заштити и одрживом коришћењу рибљег фонда („Службени гласник РС”, бр. 124/2014 и 95/2018 – др. закон).
- Закон о националним парковима („Службени гласник РС”, бр. 84/2015 и 95/2018 – др. закон).
- Закон о радијационој и нуклеарној сигурности („Службени гласник РС”, бр. 95/2018 и 10/2019).
- Закон о управљању отпадом („Службени гласник РС”, бр. 36/2019, 88/2010, 14/2016 и 95/2018 – др. закон).
- Закон о заштити од буке у животној средини („Службени гласник РС”, број 96/2021).
- Закон за изменување и допуњавање на Кривичнио законик („Службен весник на Република Македонија”, бр. 80/1999, 4/2002, 43/2003, 19/2004, 81/2005, 60/2006, 73/2006, 7/2008, 139/2008, 114/2009 година, 51/2011, 135/2011, 185/2011, 142/2012, 166/2012, 55/2013 и „Службен весник на Република Македонија”, број 37/96).
- Казенски законик Р. Словеније („Урадни лист РС”, број 50/2012).
- Кривични законик Р. Црне Горе („Службени лист РЦГ”, бр. 70/2003, 13/2004, 47/2006 и „Службени лист ЦГ”, бр. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 40/2013 и 56/2013 - испр. 14/2015, 42/2015, 58/2015 – др. закон, 44/2017, 49/2018 I 3/2020).
- Казнени закон Р. Хрватске, („Народне новине”, бр. 125/2011, 144/2012, 56/2015, 61/2015, 101/2017, 118/2018, 126/2019, 84/2021).
- Кривични законик Републике Српске („Службени гласник РС”, бр. 64/2017, 104/2018 – Одлука УС, 15/2021 и 89/2021).
- Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине („Сл. Новине ФБИХ”, бр. 36/2003, 21/2004 – испр. 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016 и 75/2017).
- Кривични закон Брчко дистрикта Босне и Херцеговине („Службени гласник Брчко дистрикта БИХ”, број 19/2020 – пречишћени текст).
- Правилник о прекограничном промету и трговини заштићеним врстама („Службени гласник РС”, бр. 99 од 1. децембра 2009, 6 од 24. јануара 2014.)

Кривичноправна заштита животне средине у Републици Србији и упоредном законодавству

- Уредба о врстама активности и постројења за које се издаје интегрисана дозвола („Службени гласник РС”, број 84/2005).
- Уредба о утврђивању листе пројеката за које је обавезна процена утицаја и Листе пројеката за коју се може захтевати процена утицаја на животну средину („Службени гласник РС”, број 114/2008).
- Правилник о садржини и начину вођења регистра издатих интегрисаних дозвола („Службени гласник РС”, број 69/2005).
- Правилник о садржини и изгледу интегрисане дозволе („Службени гласник РС”, број 30/2006).
- Директива Европског парламента и Савета бр. 2008/99/ЕЗ о заштити животне средине путем кривичног права, ОЈ L. 328/28 од 06.12.2008. године.

ИНТЕРНЕТ ИЗВОРИ

- http://ec.europa.eu/environment/legal/implementation_en.htm
- <http://www.zzps.rs>
- <http://www.mup.gov.rs>

Прилог 1.

Анкетни упитник

**ПЕРЦЕПЦИЈА ГРАЂАНА О ЗНАЧАЈУ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ У РЕПУБЛИЦИ
СРБИЈИ**

1. Да ли знате шта је еколошки криминалитет?

1. Да
2. Не
3. Остало

2. Да ли знате да еколошки криминалитет има за последицу угрожавање животне средине?

1. Да
2. Не
3. Остало

3. Да ли знате колика је стопа еколошког криминалитета у Републици Србији?

1. Да
2. Не
3. Остало

4. Да ли мислите да је животна средина у Републици Србији загађена?

1. Да
2. Не
3. Остало

5. Да ли сте свесни значаја очувања и здраве животне средине?

1. Да
2. Не
3. Остало

6. Да ли мислите да је загађење животне средине кривично дело?

1. Да
2. Не
3. Остало

7. Да ли мислите да је сеча шума кривично дело?

1. Да
2. Не
3. Остало

8. Да ли мислите да је трговина заштићеним врстама биљака и животиња кривично дело?

1. Да
2. Не
3. Остало

9. Да ли знате шта је несавесно пружање ветеринарске помоћи?

1. Да
2. Не
3. Остало

10. Да ли мислите да је мучење животиња кривично дело против животне средине?

1. Да
2. Не
3. Остало

11. Да ли знате на које начине се све загађује животна средина?

1. Да
2. Не
3. Остало

12. Да ли знате ко су највећи загађивачи животне средине?

1. Да
2. Не
3. Остало

13. Да ли мислите да је промет хемијског и биолошког отпада кривично дело против животне средине?

1. Да
2. Не
3. Остало

14. Да ли знате шта је екотероризам?

1. Да
2. Не
3. Остало

15. Да ли мислите да загађивање животне средине има последице на здравље људи?

1. Да
2. Не
3. Остало

16. Да ли знате шта су заштићена природна богатства?

1. Да
2. Не
3. Остало

17. Да ли мислите да онај ко оштети заштићена природна добра чини кривично дело против животне средине?

1. Да
2. Не

3. Остало

18. Да ли мислите да је јавност довољно информисана о стању животне средине?

1. Да

2. Не

3. Остало

19. Да ли знате да је ускраћивање података или давање неистинитих података о стању животне средине кривично дело?

1. Да

2. Не

3. Остало

20. Да ли бисте пријавили загађивање животне средине уколико бисте били сведок истога?

1. Да

2. Не

3. Остало